

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน

ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ปีฉลู เอกศก พุทธศักราช ๒๔๓๒

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้พิมพ์

ในการพระราชทานเพลิงศพ

นางจงกลณี โสภาคย์ จ.ช.

ที่เมรุ วัดมกุฏกษัตริยาราม

วันที่ ๓๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๘ เวลา ๑๗.๐๐น.

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน
ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ปีฉลู เอกศก พุทธศักราช ๒๔๓๒

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้พิมพ์

ในการพระราชทานเพลิงศพ

นางจงกลณี โสภาคย์ จ.ช.

ที่เมรุ วัดมกุฏกษัตริยาราม

วันที่ ๓๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๔ เวลา ๑๗.๐๐น.

คำนำ

นายแพทย์ปราโมทย์ โสภาคย์ มีหนังสือมายังราชเลขาธิการขอให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตพิมพ์จดหมายเหตุพระราชกิจรายวันในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อแจกในงานพระราชทานเพลิงศพนางจงกลนี โสภาคย์ ภรรยา ความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต

สมุดจดหมายเหตุพระราชกิจรายวันในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีฉบับเก็บรักษาไว้ที่สำนักราชเลขาธิการ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๒๐ จนถึงปีสิ้นรัชกาล แต่บางปีก็ขาดหายไป ต้นสมุดเหล่านี้เป็นสมุดสำหรับจดบันทึกรายวัน ซึ่งสมเด็จ ฯ กรมพระยาเทววงศ์วโรประการทูลเกล้า ฯ ถวายในการขึ้นปีใหม่ เล่มแรก คือ เล่มปี พ.ศ. ๒๔๒๐ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงบันทึกเองเกือบตลอดทั้งเล่ม ต่อจากนั้นจึงโปรดให้ผู้อื่นบันทึกถวาย

ถึงรัชกาลที่ ๖ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงปราจิณกิติบดี ตรัสสั่งให้คัดขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวส่วนหนึ่งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ และต่อมาเมื่อสิ้นรัชกาลที่ ๖ แล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานหอพระสมุดหลวงให้เป็นสมบัติของหอพระสมุดสำหรับพระนคร ซึ่งได้เปลี่ยนมาเป็นหอสมุดแห่งชาติบัดนี้ สมุดเหล่านั้นจึงตกไปเป็นสมบัติของหอสมุด

แห่งชาติด้วย หอสมุดแห่งชาติได้อนุญาตให้จัดพิมพ์ขึ้นในโอกาสต่าง ๆ เป็นลำดับมา โดยแบ่งออกพิมพ์เป็นภาค ๆ จนหมดต้นฉบับ ปรากฏว่ามีผู้นิยมในสารัตถะของจดหมายเหตุพระราชกิจรายวันนี้อย่างกว้างขวาง และเป็นที่เสียดายกันที่หมดฉบับค้างอยู่เพียงนั้น ไม่มีโอกาสจะได้อ่านทราบความอันมีอยู่ต่อมา

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์ให้หาต้นฉบับหนังสือที่มีอยู่ในสำนักราชเลขาธิการเพื่อพิมพ์พระราชทานในงานศพหลวงประเสริฐไมตรี (วงศ์ โชติกเสถียร) เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๒ สำนักราชเลขาธิการจึงได้คัดจดหมายเหตุพระราชกิจรายวันในพระบาทสมเด็จพระ-จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่มปี พ.ศ. ๒๔๓๑ ต่อจากที่ได้คัดขึ้นไว้ในรัชกาลที่ ๖ นำขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวาย ก็ต้องด้วยพระราชประสงค์ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พิมพ์ขึ้นพระราชทานเป็นจำนวน ๒,๐๐๐ ฉบับเป็นครั้งแรก

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวันที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้พิมพ์ครั้งนี้ เป็นจดหมายเหตุ ฯ ฉบับปีต่อมา คือ ปีฉลู เอกศก พ.ศ. ๒๔๓๒ และได้จัดพิมพ์ภาพประกอบกับจัดทำคำอธิบายเชิงอรรถในบางแห่งเช่นคราวก่อนด้วย.

สำนักราชเลขาธิการ

วันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๑๔

พระมหากรุณาธิคุณ

เมื่อความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทว่าจงกลณีถึงแก่กรรม ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการนำศพกลับโดยทางเครื่องบิน มาเพื่อบำเพ็ญกุศลตามประเพณี พระราชทานน้ำหลวงอาบศพ และสวดพระอภิธรรมให้ ๗ คืน และทรงบำเพ็ญกุศลสัตมวารพระราชทาน พร้อมทั้งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เลขาธิการพระราชวังอัญเชิญพวงมาลาของหลวงและของสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถมาพระราชทานไว้หน้าหีบศพ ครั้นถึงวาระที่จะพระราชทานเพลิงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์รวมทั้งการพระราชทานเพลิงและการพิมพ์หนังสือจดหมายเหตุพระราชกิจรายวันในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้ แม้ว่าจงกลณีจะไม่ได้เป็นข้าราชการสำนัก แต่ก็ได้รับพระมหากรุณาธิคุณอยู่ตลอดเวลาที่มีชีวิตอยู่ ซึ่งจงกลณีรู้สึกซาบซึ้งและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอยู่เสมอ หากมีญาณวิถีใดได้ทราบถึงพระมหากรุณาธิคุณที่ทั้ง ๒ พระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานในครั้งนี้ด้วย คงจะปลาบปลื้มและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าซึ่งเป็นข้าทูลละอองธุลีพระบาทรู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น ที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานตั้งแต่วาระแรกจนถึงวาระสุดท้ายนี้.

นายแพทย์ ปราโมทย์ โสภาคย์
เด็กหญิงแก้วจงกล โสภาคย์

พระที่นั่งวโรภาษพิมานในปัจจุบัน

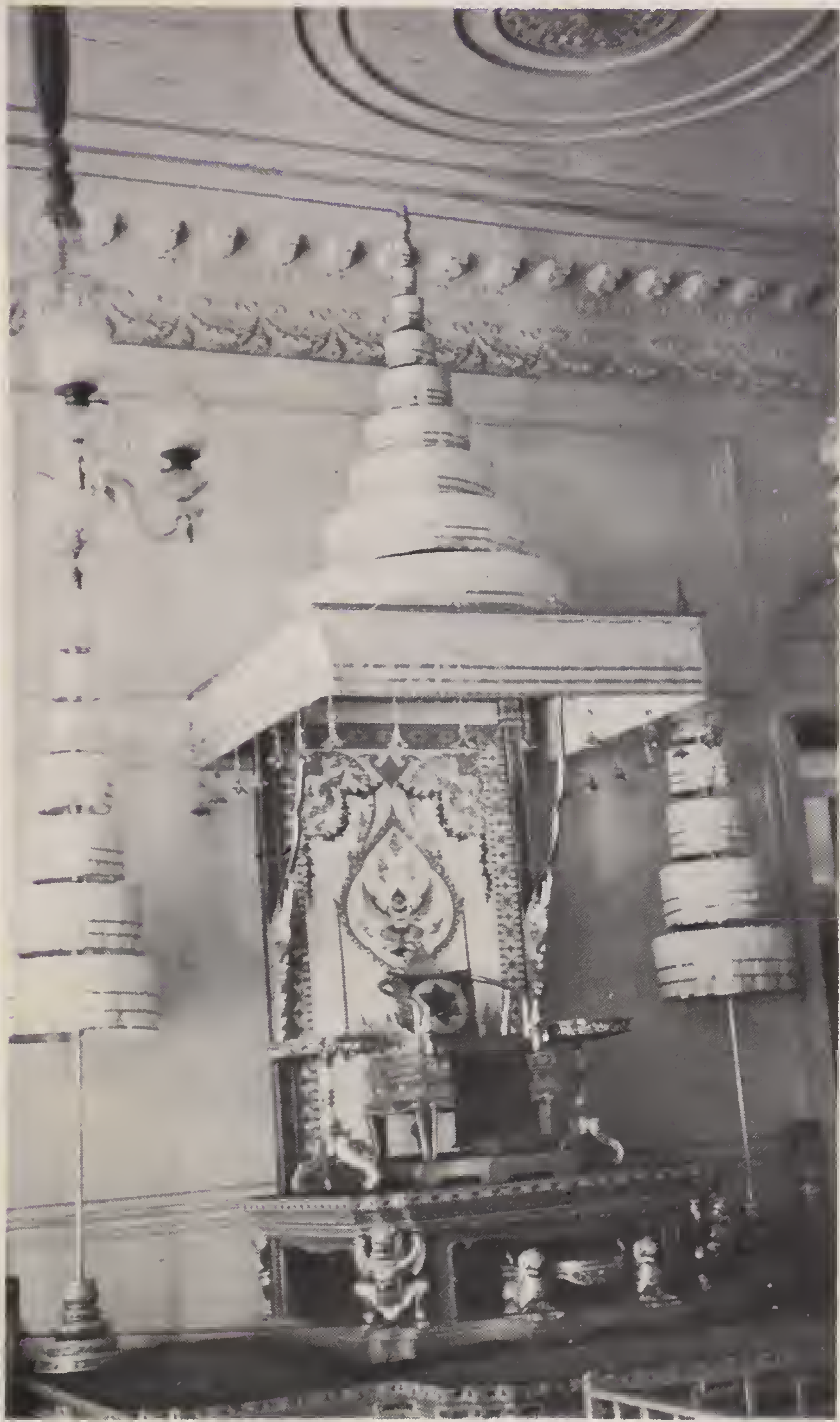
พระที่นั่งเวหาศจำรูญในปัจจุบัน

ประตูเทวราชครรไล ถ่ายจากทิศตะวันออก

ประตูเทวราชครรไลในปัจจุบัน ถ่ายจากทิศตะวันตก

พระแท่นเศวตฉัตร ในท้องพระโรงพระที่นั่งวโรภาษ-พิมานตามที่เห็นในปัจจุบัน

พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่องจักรพรรดิ์จีนที่ช่างจีนเขียนขึ้น ปัจจุบันนี้อยู่ในพระที่นั่งเวหาศจำรูญ

หอเหมมณเฑียรเทวราช

เทวรูปพระเจ้าประสาททองในหอเหมมณเฑียรเทวราช

ภายในห้องทรงพระอักษรบนพระที่นั่งเวหาศจำรูญ
(พระบรมรูปทรงเครื่องจักรพรรดิจีน คือ พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว)

ตู้ประดิษฐานพระพุทธรูปและป้ายที่ห้องโถงชั้นบน พระที่นั่งเวหาศจำรูญ

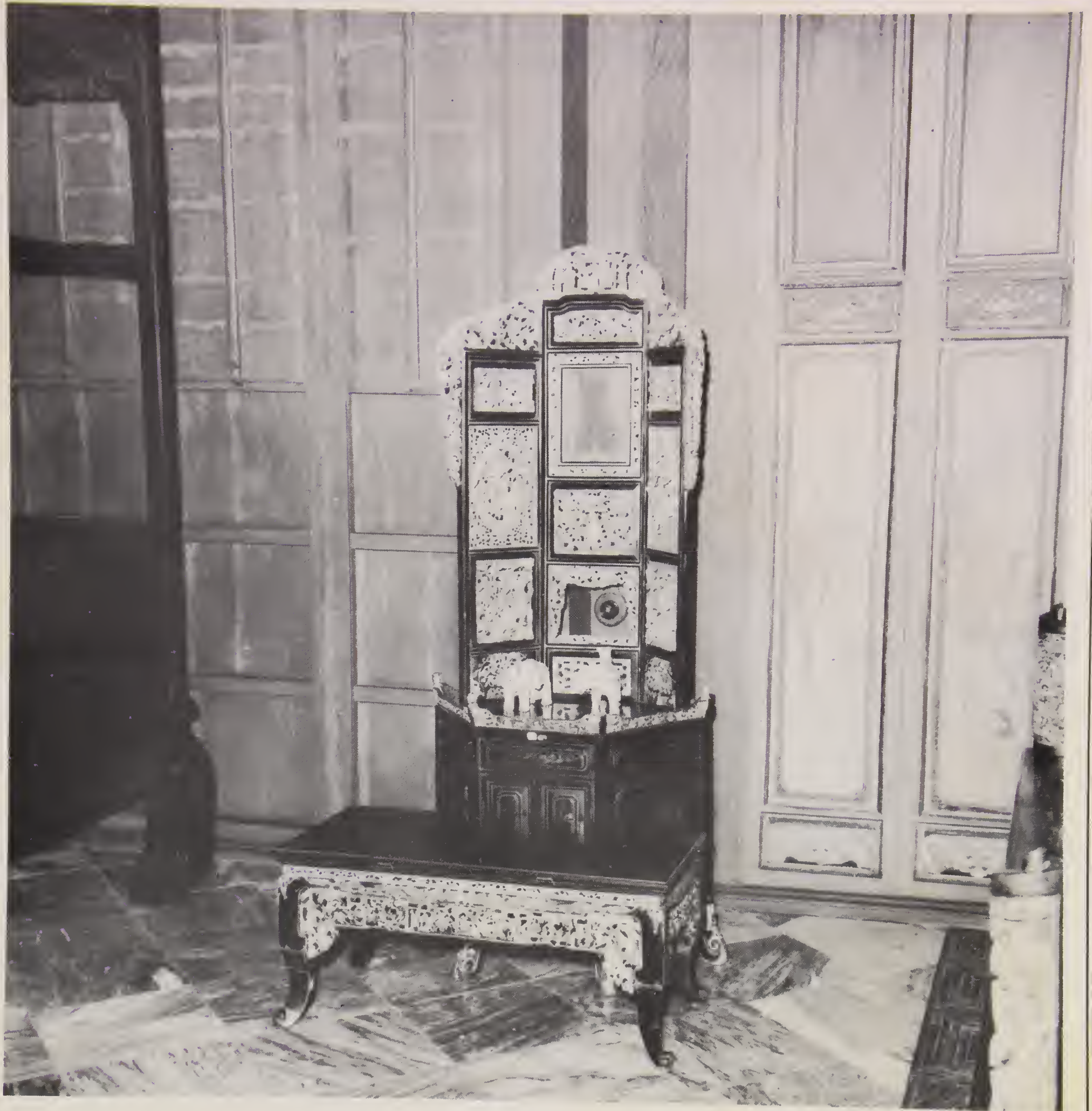
(ตู้กลางประดิษฐานพระพุทธรูป ตู้เบื้องซ้ายในภาพประดิษฐานพระป้ายพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี ตู้เบื้องขวาประดิษฐานพระป้ายพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ)

พระแท่นเสด็จออกขุนนางฝ่ายใน บนพระที่นั่งเวหาศจำรูญ

พระแท่นบรรทมพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บนพระที่นั่งเวหาศจำรูญ

โต๊ะเครื่องสำอาง ในห้องบรรทมสมเด็จพระอัครมเหษี

มุมหนึ่งของท้องพระโรงชั้นบนพระที่นั่งเวหาศจำรูญ

(พระบรมรูปทรงเครื่องจีนที่เห็นในภาพเบื้องซ้ายเป็นพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เบื้องขวาต่ำลงมาเล็กน้อย เป็นพระรูปพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นวิษณุนาถนิภาธร)

ลายเพดานห้องพระบรรทมสมเด็จพระอัครมเหษี บนพระที่นั่งเวหาศจำรูญ

อัฒจันทร์ทางขึ้นพระที่นั่งเวหาศจำรูญด้านหน้า บนชานอัฒจันทร์ทอดพระเก้าอี้สำหรับประทับออกขุนนางฝ่ายหน้า

พระฉากประดับมุกบนพระที่นั่งเวหาศจำรูญ

" พระพุทธรูปปางลอยถาด สร้างในรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จ
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชอุทิศแด่สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง
ปัจจุบันนี้อยู่ในหอพระราชกรมานุสร ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม "

วันที่ 82
มีนาคม
๗.๕๓ **23 March** วัน ๑ ๓ฯ๕ ค่ำ ปีฉลู **23 Sunday**—5 in Lent [82–283] ยังเปนเอกศก ๑๒๕๑ [3d Month] ๑๐๘ **1890**

วันที่ ๒๓ มีนาคม ร,ศ, ๑๐๘

เวลาเช้า ๕ โมง โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าราชวรวงษเธอกรมขุนบดินทรไพศาลโสภณ กรมขุนเจริญผลพูนสวัสดิ์ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอทั้งสองพระองค์ เสด็จมาเลี้ยงพระสงฆ์ที่สวดมนต์สิ้นปี ที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ พระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้ว พร้อมกันไปประชุมในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

เวลาบ่ายโมงเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จโดยพระราชยานแต่เกยหน้าพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท, พร้อมด้วยข้าทูลลออง, นำตามเสด็จออกประตูพิมานไชยศรี ไปประทับเกยหน้าประตูวัดพระศรีรัตนศาสดารามด้านตวันตกแล้ว เสด็จพระราชดำเนินไปประทับในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ พระเจ้าบรมวงษเธอกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ถวายศีลทรงศีลแล้ว มหาดเล็กนำพานทองคำมีดอกไม้ธูปเทียนทูลเกล้า ฯ ถวายทรงจุดนมัสการพระพุทธรัตนปฏิมากรแล้วทรงจุด (ธูป ๓๘ เทียน ๓๘) เล่ม พระราชทานพระเจ้าราชวรวงษเธอกรมขุนเจริญผลพูนสวัสดิ์ ไปบูชาพระพุทธรูป ๓๘ องค์ณหอพระราชปรมานุสร พระพุทธรูป ๓๘ องค์นี้ ซึ่งทรงสร้างพระราชอุทิศถวายเฉพาะต่อพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งดำรงกรุงเทพทวาราวดีศรีอยุทธยาแลกรุงธน ๓๘ พระองค์ แล (ธูป ๘ เทียน ๘) เล่ม บูชาพระพุทธรูป ๘ พระองค์ณหอพระราชพงษานุสร พระพุทธรูป ๘ องค์นี้ ซึ่งทรงสร้างพระราชอุทิศถวายในสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งดำรงกรุงรัตนโกสินทร์ ๘ พระองค์ แล้วพระมหาราชครูพิธีอ่านมนต์โดยคัมภีร์ไสยศาสตร ชุบพระแสงศร (พรหมมาศ อัคนีวาต ประไลยวาต) ลงในพระขันหยกโดยลำดับทั้ง ๓ องค์ แล้วจึงอ่านคำแช่งน้ำจบแล้ว พระยาศรีสุนทรโวหารอ่านคำมคธภาษาแลสยามภาษาเปนคำแช่งน้ำจบแล้ว เจ้าพนักงานกรมแสงหอกดาบจึงเชิญพระแสงจากที่มณฑลส่งให้พระสิทธิไชยบดี ๆ รับมาชุบลงในหม้อน้ำ พระแสงนั้นคือ พระแสงขรรค์ไชยศรี ๑ พระแสงขรรค์เนาวโลหะ ๑ พระแสงดาบค่าบค่าย ๑ พระแสงดาบใจเพชร ๑ พระแสงเวียด ๑ พระแสงยี่ปุ่นฟันปลา ๑ พระแสงยี่ปุ่นเมฆ ๑ พระแสงยี่ปุ่นทรงเดิม ๑ พระแสงยี่ปุ่นฝักทองเกลี้ยงเครื่องประดับเพชร ๑ พระแสงตรีเพชร ๑ พระแสงปืนนพรัตน ๑ พระแสงหอกเพชรรัตน ๑ พระแสงขรรค์จีน ๑ ตรพระกรเทวรูป ๑ ตรพระกรศักดิสิทธิ์ ๑ รวม ๑๕ องค์ ขณะเมื่อชุบพระแสงลงในหม้อน้ำนั้น พระสงฆ์พร้อมกันสวดสัจคาถา พราหมณ์ก็เป่าสังข์พนักงานประโคมมังคลเภรีแตรสังข์ขึ้นพร้อมกัน กรมวังนำขุนนางข้าราชการเข้าเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทที่ละ ๘ (ท่าน หมู่) นอกนั้นให้รออยู่ที่ประตูแลเฉลียงน่าพระอุโบสถก่อน ด้วยพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นประจักษศิลปาคม รับสั่งให้ทำเปนรั้วกั้นเฉพาะ ๘ คน เพราะแต่ก่อน ๆ เบียดเสียดคับคั่งกันมาก ครั้งปีนี้ได้กั้นเฉพาะเปนการเรียบร้อยดี เมื่อขุนนางผู้ใหญ่เข้าเฝ้านั้นอาลักษณ์เอาหนังสือพิมพ์คำสาบาลให้อ่านตาม (ท่าน หมู่) แล้วจึงพระมหาราชครูพิธีเชิญพระขันหยกไปรินน้ำเจือลงในหม้อสินทุก ๆ หม้อ แลรินลงในพระถ้วยโมราประดับเพชรแล้วทูลเกล้า ฯ ถวาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แล้วพระสิทธิไชยบดีแลสนมพลเรือนถวายน้ำด้วยขันทองคำแก่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชแลพระบรมวงษานุวงษ แต่เสนาบดีข้าราชการนั้นเปนถ้วยแก้ว เพราะถ้วยสัมฤทธิที่เคยใช้แต่ก่อนนั้นส่งไปเปนตัวอย่างทำเพิ่มเติมมาอีก, เมื่อรับพระราชทานน้ำพระพิพัฒสัตยาอยู่นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระเต้าษิโณทก พระสงฆ์ถวายยะถาสัพพีอติเรกพระพรลากลับ แล้วเสด็จพระราชดำเนินออกทางประตูหลังพระอุโบสถ ที่ท้าวนางฝ่ายในแลภรรยาข้าราชการมาประชุมอยู่นั้น เพื่อจะรับพระราชทานน้ำพระพิพัฒสัตยา, แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ต่อไปน่า ๒๐ วันที่ ๒๐ มีนาคม ร,ศ, ๑๐๘

“ตัวอย่างลายมือที่จดบันทึกจดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน เล่มปีพุทธศักราช ๒๔๓๒ ที่คัดขึ้นพิมพ์คราวนี้”

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน *
ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ปีฉลู จุลศักราช ๑๒๕๑

วันที่รัชกาล ๗๔๔๗ วัน ๒ ฯ ๑ ๕ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๑๒๕๑ ๒๒

วันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

วันนี้มีการสโมสรสำราญปีใหม่ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกท้องพระโรงกลาง ประชุมพระบรมวงษานุวงษ์รับพระราชทานอาหารค่ำ ๒ ทุ่มเสศ เลิกประชุมที่นั้น แล้วพระราชทานฉลาก ขึ้นฉลากที่ด้านตวันออก ๔ ทุ่มเสศเสด็จประทับในเตนที่ลานน่าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ซึ่งมีลครพระองค์เจ้าดวงประภา[1] ๓ ยามเสดจขึ้นทางพระที่นั่งจักรี

อนึ่ง เช้าวันนี้เปนวันบำเพ็ญพระราชกุศลกาลานุกาลพิธีตรุศ โปรดให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช[2] เสด็จออกบำเพ็ญพระราชกุศล.

วันที่รัชกาล ๗๔๔๘ วัน ๓ ฯ ๒ ๕ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๑๒๕๑ ๒๒

วันที่ ๒ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาสามยามเสศ เสดจออกวัดพระศรีรัตนศาศดาราม ในการสวดมนต์พิธีศรีสัจจปานกาล ขึ้นทางพระที่นั่งจักรี ๔ ทุ่มเสศ วันนี้ เมื่อพระสงฆ์สวดมนต์ พระราชทานตราตั้งสมเดจพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์น้อย[3] เปน ผู้แทนผู้บัญชาการกรมทหารต่อไป

---

* ตัวสะกดการันต์ ตามต้นฉบับเดิม

๑ พระเจ้าราชวรวงศ์เธอชั้น ๔ พระองค์เจ้าดวงประภา

๒ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ

๓ คือ จอมพล สมเด็จ ฯ เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงษวรเดช

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน*
ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ปีฉลู จุลศักราช ๑๒๕๑

วันทีรัชกาล ๗๔๔๗ วัน ๒ ฯ ๕ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๑๒๕๑ (๑ / ๒๒)

วันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

วันนี้มีการสโมสรสำราญปีใหม่ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกท้องพระโรงกลาง ประชุมพระบรมวงษานุวงษ์รับพระราชทานอาหารค่ำ ๒ ทุ่มเสศเลิกประชุมที่นั้น แล้วพระราชทานฉลาก ขึ้นฉลากที่ด้านตวันออก ๔ ทุ่มเสศเสด็จประทับในเตนที่ลานน่าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ซึ่งมีลครพระองค์เจ้าดวงประภา[๑] ๓ ยามเสดจขึ้นทางพระที่นั่งจักรี

อนึ่ง เช้าวันนี้เปนวันบำเพ็ญพระราชกุศลกาลานุกาลพิธีตรุศ โปรดให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช[๒]เสด็จออกบำเพ็ญพระราชกุศล.

วันทีรัชกาล ๗๔๔๘ วัน ๓ ฯ ๕ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๑๒๕๑ (๒ / ๒๒)

วันที่ ๒ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาสามยามเสศ เสดจออกวัดพระศรีรัตนศาศดาราม ในการสวดมนต์พิธีศรีสัจจปานกาล ขึ้นทางพระที่นั่งจักรี ๔ ทุ่มเสศ วันนี้ เมื่อพระสงฆ์สวดมนต์ พระราชทานตราตั้งสมเดจพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์น้อย[๓] เปน ผู้แทนผู้บัญชาการกรมทหารต่อไป

---

* ตัวสะกดการันต์ ตามต้นฉบับเดิม

๑ พระเจ้าราชวรวงศ์เธอชั้น ๔ พระองค์เจ้าดวงประภา

๒ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิส

๓ คือ จอมพล สมเด็จ ฯ เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงษวรเดช

วันที่รัชกาล ๗๔๔๙ วัน ๔ ๓ ๆ ๕ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๒๒ ๑๒๕๑
วันที่ ๓ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้าพระสงฆ์ซึ่งสวดมนต์ฉันแล้ว มาพร้อมกันในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาศดาราม เวลาเที่ยงพระเจ้าอยู่หัวเสด็จทางพระที่นั่งจักรีมาประทับในพระอุโบสถ มีการถือน้ำพระพิพัฒนสัจจาแล้ว เสด็จมาถวายบังคมพระบรมอัฐิที่พระที่นั่งสนามจันทร์ ขึ้นทางพระที่นั่งอำมรินทรบ่าย ๒ โมงเสศ

เย็นพระสงฆ์สวดมนต์พิธีคเชนทรัศวสนานตามเคย

วันที่รัชกาล ๗๔๕๐ วัน ๕ ๔ ๆ ๕ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๒๒ ๑๒๕๑
วันที่ ๔ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ ๒๔๓๒)

เวลาเย็นแห่คเชนทรัศวสนานเหมือนทุก ๆ ปี โปรดให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จออก.

วันที่รัชกาล ๗๔๕๑ วัน ๖ ๕ ๆ ๕ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๒๒ ๑๒๕๑
วันที่ ๕ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลายามเสศออกขุนนาง พระยาไชยวิชิต[๑]ว่า หลวงธรรมาภิมณฑ์เชิญท้องตราคุมเครื่องนมัสการขึ้นบูชาพระพุทธบาท พุทธฉาย พุทธรูปนั้น ได้พร้อมกันทำการแล้ว ขอพระราชทานถวายพระราชกุศล

๑ พระยาไชยวิชิต (สิงห์โต ศกุนะสิงห์) ภายหลังได้เป็นพระยาเพชรพิไชย

บอกหลวงสัจพันธคีรี ถวายพระราชกุศลการซึ่งได้บูชาพระพุทธ-บาทพระพุทธรูปพร้อมด้วยหลวงธรรมาภิมณฑ์ตามเคย

พระยาไชยณรงค์ ถวายพระราชกุศล การบูชาพระพุทธฉายเหมือนกัน

พระยาศรีธรรมศุขราช ขอพระราชทานหีบศิลาน่าเพลิงไปพระราชทานเพลิงศพพระพลสงคราม

บอกพระยาสมุทบุรานุรักษ์ ขอพระราชทานทำทำนบปิดคลอง ซึ่งพระยาวิเสศภาไชยแห่ง ๑ คลองนาแห่ง ๑ คลองสนามจันทรแห่ง ๑ เพื่อจะให้ราษฎรทำนาโดยสดวก เพราะฤดูฝน ๆ ไหลลงคลองไปไม่ขังในนา มีความเดือดร้อน

กระลาโหมอ่านบอกเมืองตรังด้วยเงินจีนบ่าทรวดหาย ๒๐๐ เหรียญทุบตีเมีย ชำระไม่ตกลง แต่มีที่สงไสย จีนบ่าบาชมยื่นจำหน่ายผิ่นอยู่แล้วจีนบ่าทรวดยิงถูกจีนบ่าบกชมตาย จีนข้อพาเจ็บสาหัส จับจีนบ่าทรวดมากลางทางชักแอ่นหลังล้มลง มาถึงศาลากลางสิ้นใจ ควรประการใดแล้วแต่จะโปรด

บอกพระอนุรักษโยธา จับผู้ร้ายแขกปล้นที่หาดแดง แขวงเมืองสตูน ฆ่าเจ้าของทรัพย์ตายได้ขังตรางไว้ ได้ส่งคำให้การแขกผู้ร้ายมาด้วย

พระราชทานสัญญาบัตรให้ขุนบรินทรเป็นขุนมหาวิไชยชาญ ปลัดกรมมหาดไทยตำรวจภูธรซ้าย นา ๘๐๐ ท้าวศรีวรวงษ เป็นพระศรีทรงไชย เจ้าเมืองภูเวียง พระยาศรีนำพระเฑียรฆราช ยกบัตรเมืองนครสวรรค์ ถวายบังคมลาไปบ้านเมือง เสด็จขึ้น ๔ ทุ่มเสศ

อนึ่ง มีลายพระราชหัตถ์สั่งให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพเป็นผู้กำกับการกรมธรรมการ

วันที่รัชกาล ๗๔๕๒ วัน ๗ ๖ฯ ๕ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๑๒๕๑ ๒๒

วันที่ ๖ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

ยามเสศออกขุนนาง (มีบอก)

มหาดไทยอ่านบอกเมืองอ่างทอง ส่งเงินค่าผูกปี้จีน ครั้งที่ ๒ จีน ๓๔๐ คน เงิน ๑๗ ค่าฎีกา ๓ ๒

บอกเมืองสรรคบุรี ด้วยมีผู้ร้ายเที่ยวปล้นราษฎรเนือง ๆ แต่งให้คนไปจับก็หนีไป ครั้นหยุดไม่ได้จับก็ซ่องสุมกันเข้าอีก

อีกฉบับหนึ่งขอรับพระราชทานหีบศิลาน่าเพลิงไปพระราชทานเพลิงศพพระสรรคบุรานุรักษ์

บอกเมืองวิเชียร ขอพระราชทานหีบศิลาน่าเพลิงไปพระราชทานเพลิงศพพระนรินทรภักดี เจ้าเมืองไชยบาดาล

กรมท่าอ่านบอกเมืองจันทบุรี ขอรับพระราชทานที่ผูกพัทธสีมาอุโบสถวัดนาวาธารามยาว ๑๐ วา กว้าง ๙ วา

บอกเมืองระยอง ส่งเงินค่าแรงจีน จำนวนปี ๑๒๕๐ จีน ๖๕๘ เงิน ๓๒ ๑๘

บอกเมืองสมุทสาคร เรื่องผู้ร้ายปล้นอ้ายจีนเกี๊ยว ทาษจีนเก้า ยิงจีนเกี๊ยวตายได้อวนไป ยังสืบจับผู้ร้ายอยู่

อีกฉบับ ๑ มีผู้ร้ายทุบตีแล้วชิงทรัพยสิ่งของจีนบวดไป ได้ตามจับผู้ร้ายที่โรงแห่ง ๑ รู้ตัวหนีไปได้ ยังสืบอยู่

กระลาโหมอ่านบอกพระอนุรักษโยธา ๕ ฉบับ

๑ ได้นำเงินภาษีผึ้นคอเวอนเมนต์เมืองภูเก็จ จำนวนปีชวดสัมฤทธิศก ๒๑ ส่งหลวงทวีปสยามกิจนำฝากแบงก์เมืองปีนัง ๒ รายวัน เงิน ๒๐๐๐๐๐ เหรียญ

๒ ได้นำเงินภาษีอากรเมืองตกั่วป่า จำนวนปีชวดสัมฤทธิศก ๒๑ งวดเดือน ๑๑ ส่งหลวงทวีปฝากแบงก์เมืองปีนัง เงิน ๒๒๘๘๔ เหรียญ

๓ จัดเงินภาษีอากรผลประโยชน์เมืองภูเก็จ ปีชวดสัมฤทธิศก ๒๑ ส่งหลวงทวีปฝากแบงก์เมืองปีนัง รวม ๕ รายวัน เงิน ๒๗๑๘๔ ๓๗ เหรียญ

๔ พระยารัตนเศรษฐีจัดเงินภาษีอากรเมืองระนองจำนวนปีกุนนพศก เงิน ๑๐๖๒๐ ๙๘ เหรียญ เงินผลประโยชนเมืองตรัง จำนวนปีวอกฉ ศก ๑๗ เงิน ๔๔๓๕ ๑๘. ๑ เหรียญ ส่งหลวงทวีปฝากแบงก์เมืองปีนัง

๕ พระยาบริรักษภูธร จัดเงินภาษี ๕ อย่างเมืองพังงา จำนวนปีชวด งาดที่ ๑ เงิน ๕๒๐๐ ๐ เหรีญ ส่งหลวงทวีปฝากแบงก์เมืองปีนัง

พระยาศรีนำพระสรรคบุรานุรักษ หลวงสัจพันธคีรีถวายบังคมลาไปบ้านเมือง โปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องยศพระสรรค คือถาศก้าไหล่ทอง ๑ คนโทก้าไหล่ทอง ๑ ลูกประคำทองสำรับ ๑ เสด็จขึ้น ๔ ทุ่มเสศ

วันที่รัชกาล ๗๔๕๓ วัน ๑ ๗ ๕ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๑๒๕๑ ๒๒

วันที่ ๗ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลายามเสศออกขุนนาง มีบอก

วันที่รัชกาล ๗๔๕๔ วัน ๒ ๘ ๕ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๑๒๕๑ ๒๒

วันที่ ๘ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

แปดค่ำวันพระหยุด ออกขุนนางไม่มีการอไร

วันที่รัชกาล ๗๔๕๕ วัน ๓ ๙ ๕ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๑๒๕๑ ๒๒

วันที่ ๙ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลายามเสศเสด็จออกขุนนาง (มีบอก)

มหาดไทยอ่านศุภอักษรเมืองนครเชียงใหม่ ๒ ฉบับ

๑ บอกตามที่ได้จัดการรับรองพระองค์เจ้าโสณบัณฑิตยตามสมควร

๒ ถวายพระราชกุศลในการซึ่งได้รับพระราชทานพระแล้ว มีการฉลอง

พระยาไชยวิชิตบอกฉบับ ๑ ขอรับพระราชทานที่ผูกพัทธสีมา ซึ่งนายคล้ายสร้างอุโบสถวัดใหม่ บ้านเสาธงทอง ตำบลนครใหญ่แขวงกรุงเก่า กว้าง ๘ วาศอก ยาว ๖ วา ๓ ศอก

แล้วกระลาโหมอ่านบอกเมืองนครศรีธรรมราช เรื่องอำแดงกิมฮู กล่าวโทษหมื่นพิมลสรไกรเสมียนในข้าหลวง คืออีแก้ว ทาษในอำแดงกิมฮูหลบไปอยู่กับหมื่นพิมล กิมฮูจะไปเอาตัวคืน หมื่นพิมลว่าจะส่งเงินแต่ยังไม่ได้ส่ง วันหนึ่ง อำแดงกิมฮูไปธุระพบอีแก้วอาบน้ำ จึงเรียกให้ขึ้นเรือไปด้วยกัน มาถึงกลางทางหมื่นสกล ๆ กับพรรคพวกพากันมาชิงอีแก้วไป ทุบตีคนในเรือป่วยเจ็บ ชำระยังไม่ตกลง หมื่นพิมลซ้อนคดีกล่าวโทษอำแดงกิมฮูว่ามาแย่งชิงเอาอีแก้วไป อีแก้วคนนี้ ตามนายเนตรคนของหมื่นสกลมา ไม่รับว่าเปนทาษอำแดงกิมฮู อีแก้วร้องให้ช่วยจึงพากันมาช่วย คนในเรือกลับทุบตีเอา ได้พิจารณายังไม่ตกลง พระสุริยภักดีข้าหลวงกลับมากรุงเทพฯ หมื่นพิมลอีแก้วมาด้วย จึงได้ส่งความมากรุงเทพฯ

บอกเมืองประทุมธานี ขอรับพระราชทานหีบศิลาน่าเพลิงไปพระราชทานเพลิงศพพระครูเถรสถาน วัดอำปุรำ ฉบับ ๑

บอกเมืองกาญจนบุรี ขอรับพระราชทานหีบศิลาน่าเพลิงไปพระราชทานเพลิงศพ พระผลกดิฐ เมืองท่ากระดาน ฉบับ ๑

พระยาศรีนำนายร้อยตรี นายเลียมบุตรเจ้าพระยาสุรวงษ[1] กลับมาจากกองทัพพระยาสุรศักดิ์[2] เฝ้าทูลอองธุลีพระบาท

แล้วโปรดเกล้าฯ พระราชสัญญาบัตรข้าราชการ ๙ นาย คือ ๑ เลื่อนหลวงเกษตรหิรัญรักษ เปนพระเกษตรหิรัญรักษ มีตำแหน่งราชการในกรมเกษตราธิการ ถือศักดินา ๘๐๐ ๒ ขุนประเสริฐอักษรเปนหลวงชนานุกูล กรมเกษตราธิการ ถือศักดินา ๘๐๐ ๓ นายรองชิตมหาดเล็กเวรสิทธิเปนพระศรีทิพโภชน มีตำแหน่งราชการในกรมเกษตราธิการ

---

๑ เจ้าพระยาสุรวงษ์วัยวัฒน์ (วร บุนนาค)

๒ พระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสงชูโต) ภายหลังเปนจอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี

ถือศักดินา ๘๐๐ ๔ นายมามหาดเล็กเวรสิทธิ เปนหลวงเขตตานุรักษ มีตำแหน่งราชการในกรมเกษตราธิการ ถือศักดินา ๘๐๐ ๕ นายนิน มหาดเล็ก เวรสิทธิ เป็นขุนกสิการบัญชา ปลัดกรมไพร่หลวงหางไถ ถือศักดินา ๔๐๐ ๖ นายอุ้ย มหาดเล็กเวรศักดิ บุตรพระยาเกษตรรักษ เป็นหลวงนิกรภักดี มีตำแหน่งราชการในกรมเกษตราธิการ ฝ่ายพระราชวังบวร ถือศักดินา ๓๐๐ ๗ นายเอี่ยมมหาดเล็กเวรสิทธิ เป็นหลวงวิจารณคาวี มีตำแหน่งราชการในกรมเกษตราธิการ ฝ่ายพระราชวังบวร ถือศักดินา ๓๐๐

วันที่รัชกาล ๗๖๐๗ วัน ๑ ๑๔/ๆ ๑๐ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๑๒๕๑ (๒๒)

วันที่ ๘ กันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกขุนนาง กรมมหาดไทยอ่านใบบอกเมืองนครราชสีห์มา ๑ ฉบับ เมืองฉเชิงเทรา ๒ ฉบับ กราบบังคมทูลพระกรุณา

ในใบบอกเมืองนครราชสีห์มาว่าได้แต่งกรมการคุมเงินแทนส่วยลงมาทูลเกล้า ฯ ถวาย

ในใบบอกเมืองฉเชิงเทราฉบับหนึ่งว่าด้วยป้อมกำแพงปืน ฉบับหนึ่งว่าด้วยจับน้ำสุราเถื่อน

กรมพระกระลาโหมอ่านใบบอกเมืองกาญจนบุรี กราบบังคมทูล ๒ ฉบับ ๆ หนึ่งว่าด้วยได้รับพระราชทานหีบศิลาน่าเพลิงไปปลงศพ พระผลกะดิฐบดี เมืองท่ากระดานเสรจแล้ว ขอพระราชทานให้หลวงปลัด

เปนที่พระผลกะดิฐบดี ว่าราชการเมืองท่ากระดานฉลองพระเดชพระคุณต่อไป

ฉบับหนึ่งว่า พระสุวรรณไพรสาณฑ์จางวางส่วยทอง ถึงแก่กรรมยังหามีตัวไม่ ขอพระราชทานให้หลวงชำนาญนพคุณเปนที่พระสุวรรณไพรสาณฑ์ จางวางส่วนทอง รับราชการฉลองพระเดชพระคุณต่อไป

แล้วพระสุรินทรามาตย์นำหลวงปลัดเมืองท่ากระดาน หลวงชำนาญนพคุณ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทูลเกล้า ฯ ถวายขี้ผึ้งหนักคนละ ๓๐ ชั่งจีน

พระยานรินทรราชเสนีกราบบังคมทูลว่า ฯพณฯสมุหพระกระลาโหมขอพระราชทานให้หลวงชำนาญนพคุณเปนที่พระสุวรรณไพรสาณฑ์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เปน

แล้วนำหลวงธานินทรนิพัทธ กราบถวายบังคมลากลับไปเมืองไทรบุรี มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้แจ้งความแก่พระยาไทรบุรีด้วยเรื่องที่จะพูดราชการกับคนต่างประเทศให้พร้อมด้วยข้าหลวง

แล้วพระยาราชวรานุกูลนำนายสุดใจ ซึ่งจะเปนที่พระภักดีณรงค์นรินทร ผู้ว่าราชการเมืองนางรอง เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท ทูลเกล้า ฯ ถวายผ้าพื้น ๓๐ ผืนมีพระบรมราชโองการถามว่า นายสุดใจคนนี้ฤๅที่พระพิเรนทรเทพ ข้าหลวงมีใบบอกขอมา

พระยาราชวรานุกูลกราบบังคมทูลว่า คนนี้แล้วพระราชทานสัญญาบัตรให้นายสุดใจเปนที่พระภักดีศรีณรงค์นรินทร ผู้ว่าราชการเมืองนางรอง ขึ้นเมืองนครราชสีห์มา

เสรจราชการแล้วเสดจขึ้น

วันที่รัชกาล ๗๖๑๐ วัน ๔ ฯ ๒ ๑๐ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๒๒ ๑๒๕๑
วันที่ ๑๑ กันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เพลาเช้า ๒ โมงเศษ เสดจออกหล่อพระชนม์[๑] ที่น่าพระที่นั่งดุสิทธิมหาปราสาท

ครั้นเพลา ๔ ทุ่มเศษเสดจออกสวดมนต์ ฉลองพระชนมพรรษา

วันที่รัชกาล ๗๖๑๓ วัน ๗ ฯ ๕ ๑๐ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๒๒ ๑๒๕๑
วันที่ ๑๔ กันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว เสดจออกพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทด้านตวันตก ประทับพระแท่นออกขุนนาง พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท ตามตำแหน่งเจ้าพนักงาน

กรม มหาดไทย, กลาโหม, ท่า } นำใบบอกแลศุภอักษรมาอ่านทูลเกล้าฯ ถวายคือ

กรมมหาดไทย ศุภอักษร ๒, ใบบอก ๓ } ๕ ฉบับ

ที่ ๑ ศุภอักษรเจ้าอนันตวรฤทธิเดช เจ้าเมืองน่าน ว่าด้วยการพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒสัตยานุสัตยปีใหม่พร้อมด้วยพระยาพิไชยชาญฤทธิข้าหลวง

---

๑ พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร

ที่ ๒ ศุภอักษรเมืองน่าน ว่าด้วยทรงพระกรุณาโปดเกล้า ฯ พระราชทานศิลาน่าเพลิงเผาศพเจ้าอุปราชแลของไทยธรรม ได้ทำการเสรจแล้วถวายพระราชกุศล

ใบบอกพระศรีพิทักษข้าหลวงเมืองขุขัน ๓ ฉบับ

ที่ ๑ ว่าด้วยกราบถวายบังคมลาจากกรุงเทพ ฯ ไปตามระยะทางจนถึงเมืองขุขัน

ที่ ๒ ว่าด้วยได้จัดการตั้งรักษาด่านทางตรวจโจรผู้ร้าย แลได้เรียกสารบบความผู้ร้ายเก่าใหม่ที่ค้างชำระอยู่ที่ผู้ว่าราชการเมืองมาพิจารณาตามพระราชกำหนดกฎหมาย

ที่ ๓ ว่าด้วยได้ปฤกษากับพระยาขุขันภักดีศรีนครลำดวน ผู้ว่าราชการเมืองแลกรมการเมืองขุขัน แต่งกรมการขุนหมื่นไพร่ออกสืบจับผู้ร้ายปล้นบ้านนายคำบ้านแซงได้ตัวมาชำระ ให้การสารภาพรับเปนสัตยซัดพวกเพื่อนอิกหลายคน พรรคพวกที่ต้องซัดพากันอพยพหลบหนีไปได้แต่งให้กรมการเที่ยวสืบจับยังหาได้ตัวมาพิจารณาไม่

ใบบอกกรมพระกระลาโหม ๓ ฉบับ

ที่ ๑ ว่าด้วยวันที่ ๓๐ มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ มีผู้ร้ายปล้นอำแดงจีน ตำบลบางนกแขวก สืบจับได้ตัวผู้ร้ายมาชำระให้การสารภาพรับเปนสัตยซัดพวกเพื่อนอิกหลายคน แต่พวกที่ต้องซัดยังไม่ได้ตัวมาชำระ

ที่ ๒ ว่าด้วยเมื่อวันที่ ๑๙ กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ มีผู้ร้ายปล้นบ้านจีนอู๋บ้านบางแขยง แขวงเมืองราชบุรี ยังไม่ได้ตัวมาชำระ

อีกรายหนึ่ง วันที่ ๑๐ สิงหาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ มีผู้ร้ายปล้นบ้านนายฉุย บ้านคลองพันพูน แขวงเมืองราชบุรี จับได้ตัวบ้างยังไม่ได้ตัวบ้าง

เมืองเพชรบุริ ๑ ฉบับ ใบบอกพระยาสุรินทรภาชัย ผู้สำเรจราชการเมือง แลกรมการตอบรับตราพระคชสีห์ว่าด้วยราษฎรที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ฝั่งชายทเลเกิดโจรผู้ร้ายปล้นชุกชุม ให้พระยาสุรินทรภาไชยแต่งกรมการเข้ามารับเรือกลไฟ ณ กรุงเทพฯ ออกไปสำหรับจะได้ตรวจจับโจรผู้ร้ายชายทเล แขวงเมืองเพชรบุรี พระยาสุรินทรภาไชยแต่งให้ขุนทิพกรมการเข้ามารับ

มีพระบรมราชโองการดำรัสถามพระสุรินทรามาตย์ว่าเรือกลไฟนั้นได้รับไปแล้วฤายัง พระสุรินทรามาตย์กราบบังคมทูลพระกรุณาว่ายังไม่ได้รับพระราชทานไป

เวลายามเสศเสดจขึ้น

วันที่รัชกาล ๗๖๑๔ วัน ๑ ฯ๖ ๑๐ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๑๕ กันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทด้านตวันตก ประทับพระแท่นออกขุนนาง พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท ตามธรรมเนียมทุกน่าที่ เจ้าพนักงาน กรม มหาดไทย / กระลาโหม / ท่า นำใบบอกหัวเมืองขึ้นตามกรม แลข้าหลวง

ที่ออกไปรักษาราชการเมืองประเทศราชแลหัวเมืองต่าง ๆ มาอ้นทูลเกล้า ฯ ถวาย คือ

กรมมหาดไทย ๒ ฉบับ

ที่หนึ่ง บอกพระศรีเสนา ข้าหลวงหัวเมืองนครเชียงใหม่ ตอบรับตราพระราชสีห์ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ขุนรักษโยธา เปนข้าหลวงเชิญสัญญาบัตรขึ้นไปพระราชทานเลื่อน พระราชวรินทร์ เจ้ากรมพระตำรวจนอกขวา เปนพระยามหาเทพกระษัตรสมุห เจ้ากรมพระตำรวจในซ้าย เลื่อนจมื่นไชยาภรณ์ ปลัดกรมพระตำรวจใหญ่ซ้ายเปนพระราชวรินทร์ เจ้ากรมพระตำรวจนอกขวา พระศรีเสนาได้เชิญสัญญาบัตรถวายพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าโสภณบัณทิตย์ ได้พระราชทาน พระราชวรินทร์ / จมื่นไชยาภรณ์ ที่เมืองนครเชียงใหม่ ตามตราพระราชสีห์แล้ว

ที่ ๒ ใบบอกหลวงสัจพรรทคีรี ผู้รักษาการแขวงพระพุทธบาท ว่าเมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ มีผู้ร้ายปล้นขุนพลกรมการเมืองพระพุทธบาท

กรมพระกระลาโหม ๓ ฉบับ

ที่ ๑ ใบบอกพระทรงสูรเดช ข้าหลวงเมืองเพรชบุรี ตอบรับตราพระคชสีห์โปรดเกล้า ฯ ออกไปว่า ให้พระทรงสุรเดชส่งตัวพวกจีนลักต้มกลั่นน้ำสุราเถื่อนที่เจ้าพนักงานพาหลงจู๊จีนแดงกับทหารไปจับ พวกจีนต่อสู้ยิงทหารตายมา ณ กรุงเทพ ฯ

ที่ ๒ ใบบอกพระยาสุรินทรภาไชย ผู้สำเรจราชการเมืองเพชรบุรีว่าด้วยเช่าเรือแลจ้างคนบันทุกเข้านาหลวงเมืองเพชรบุรี มาขึ้นฉางหลวง ณ กรุงเทพ ฯ

ที่ ๓ ใบบอกกรมการเมืองเขื่อนขันธ์ เปนรายงานส่งเงินค่านาแลข้าตราจองที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ข้าหลวงกรมนาออกไปเดินรางวัดจำนวนปีชวดสัมฤทธิศก[๒๑] ๑๒๕๐ เจดสิบห้าชั่งสิบแปดตำลึง

กรมท่า ๔ ฉบับ

ที่ ๑ ใบบอกพระวิชยาธิบดี ผู้ว่าราชการเมืองจันทบุรีว่าด้วยน้ำฝนต้นเข้าบริบูรณกว่าปีชวดสัมฤทธิศก[๒๑] ๑๒๕๐ ราษฎรทำนาในเขตรแขวงเมืองจันทบุรี แล้วประมาณส่วนหนึ่ง ที่ยังกำลังทำอยู่ประมาณอิกส่วนหนึ่ง เข้าเปลือกราษฎรซื้อขายกันในพื้นบ้านเมืองตวงด้วยสัด ๒๐ ทนาน ราคาเกวียนละสิบสองตำลึง

ที่ ๒ ใบบอกพระยาสุนทรบุรีศรีไชยสงครามแลกรมการเมืองนครไชยศรี ว่าด้วยน้ำฝนปีนี้มากกว่าปีชวดสัมฤทธิศก[๒๑] ๑๒๕๐ เจดนิ้ว ต้นเข้าที่ราษฎรได้หว่านปั๊กดำไว้งามบริบูรณดีกว่าปีชวด ๑๒๕๐ ราคาเข้าเปลือกที่ราษฎรซื้อขายกัน ตวงสัด ๒๕ ทนาน ราคาเกวียนละเก้าตำลึง

ที่ ๓ ใบบอกพระอินทราษาแลกรมการเมืองพนัศนิคม เปนรายงาน

ส่งเงิน { ค่านา / ตราจอง } ที่ข้าหลวงกรมนาออก ไปเดินรางวัดจำนวนปีชวดสัมฤทธิศก[๒๑] ๑๒๕๐ เก้าสิบชั่ง

ที่ ๔ ใบบอกพระยาสาครสงครามนิคมคามรักษา แลกรมการเมืองบางลมุง เปนรายงานส่งเงินค่านาแลค่าตราจองที่ข้าหลวงกรมนาออกไปเดินรางวัดจำนวนปีชวดสัมฤทธิศก[๒๑] ๑๒๕๐ หกสิบเจดชั่ง

พระยาศรีสิงหเทพ นำขุนรักษโยธาซึ่งกลับมาจากเมืองเชียงใหม่เผ้าทูลลอองธุลีพระบาท มีพระบรมราชโองการดำรัสถามขุนรักษาโยธา

ว่าขึ้นไปมีความสุขสบายด้วยกันทุกคนฤา ขุนรักษโยธากราบบังคมทูลพระกรุณาว่าเดชะพระบารมีปกเกล้า ฯ มีความสุขสบายด้วยกันทุกคน

แล้วพระยาพิพัฒโกษานำหลวงสุริยานุวัตรกับหลวงอร่ามเรืองฤทธิ์ยกรบัตรเมืองสมุทสงคราม กราบถวายบังคมลาไปรับราชการทูตประเทศยุโรป หลวงสุริยานุวัตรไปรับราชการในราชทูตสยาม ณ กรุงเบอลิน หลวงอร่ามเรืองฤทธิไปรับราชการในราชทูตสยาม ณ กรุงปารีส พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษ์วโรประการกราบบังคมทูลพระกรุณาว่าให้พระไพรัชพากย์ภักดีอยู่มีพระบรมราชโองการดำรัสถามพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงเทวะวงษวโรประการ[๑]ว่า หลวงอร่ามเรืองฤทธิเปนบุตรใครพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษวโรประการกราบบังคมทูลพระกรุณาว่า บุตรพระยามนตรีสุริยวงษ์ (ชุ่ม)

เวลายามเสศ เสดจขึ้น

วันที่รัชกาล ๗๖๑๗ วัน ๔ ฯ ๑๐ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๑๒๕๑ (๒๒ / ๙)

วันที่ ๑๘ กันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจหอพระสมุดวชีรญาณประชุมกรรมสัมปาทิก ดำรัสด้วยการหอพระสมุดต่าง ๆ อยู่จนเวลายามเสศ เสดจวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงจุดเทียนมนัสการพระพุทธรูปแลบูชาเทวดา พระสงฆ์ ๕ รูปเจริญพระพุทธมนต์ เริ่มการเฉลิมพระชนมพรรษา แล้วเสดจขึ้น.

---

[๑] สมเด็จ ฯ กรมพระยาเทวะวงษวโรประการ

วันที่รัชกาล ๗๖๑๘ วัน ๕ ๆ ๑๐ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๑๒๕๑
๑๐ ๒๒

วันที่ ๑๙ กันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลายามเสศ พระเจ้าอยู่หัวเสดจวัดพระศรีรัตนสาศดาราม ทรงจุดเทียนนมัสการเหมือนวันก่อน แล้วเสดจกลับมาประทับพระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระบรมวงษานุวงษแลข้าราชการเฝ้าอยู่ในที่นั้นด้วย พระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนนมัสการ พระสงฆ์ ๕ รูป เจริญพระพุทธมนต์เสดาะเคราะห์ โหรบูชานพเคราะห์โดยไสยสาตรตามธรรมเนียม พระสงฆ์สวดมนต์แล้ว เพลา ๘ ทุ่มเสศ เสดจขึ้น.

วันที่รัชกาล ๗๖๑๙ วัน ๖ ๆ ๑๐ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๑๒๕๑
๑๑ ๒๒

วันที่ ๒๐ กันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้า ๕ โมงเสศ พระเจ้าอยู่หัวเสดจออกพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ทรงประเคนอาหารบินฑบาตร พระสงฆ์ฉันในที่นั้น แลทรงจุดเทียนสังเวยเทวดา พอเวลาเที่ยงแล้ว เสดจขึ้น เวลา ๒ ทุ่มเสศ เสดจออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท เสดจทรงพระราชยานพร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการโดยเสดจพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียน วัดพระศรีรัตนสาศดาราม ทรงจุดเทียนแล้ว เสดจกลับมาประทับพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงประเคนผ้าไตรแก่พระสงฆ์ราชาคณะ ถานานุกรม เปรียญ ๖๐ รูป สวดพระพุทธมนต์ แล้วเสดจขึ้น.

วันที่รัชกาล ๗๖๒๐ วัน ๗ ฯ ๑๐ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑
๑๒ ๒๒

วันที่ ๒๑ กันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลา ๕ โมง พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงประเคนอาหารบิณฑบาตรแก่พระสงฆ์แล้วเสดจไปประทับพระที่นั่งราชฤาดี สู่ที่สรงพระมูรธาภิเศกสนาน พระโหราธิบดีชีพ่อพราหมณถวายอาเศียรพาทประโคมแตรสังข์ ดุริยดนตรีบันฦาลั่น พระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ถวายไชยพร้อมกันในที่นั้น ครั้นสรงเสรจเสดจมาทรงประเคนของไทยธรรมพระสงฆ์ แล้วเสดจขึ้นเวลาย่ำเที่ยงเสดจออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทพร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษแลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยเฝ้าเบื้องบาทบงกชมาศตามตำแหน่ง กรมขุนบดินทรไพศาลโสภณ[1] กราบบังคมทูลถวายไชยมงคลแทนพระบรมวงษานุวงษทั้งปวงแล้วทูตอเมริกันถวายไชยมงคลแทนคอเวอนแมนต์ต่างประเทศ แล้วเจ้าพระยารัตนบดินทร[2] กราบบังคมทูลถวายไชยมงคลแทนข้าราชการทั้งปวง แล้วพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบคำถวายไชยมงคลตามสมควรแล้วเสด็จขึ้นแล้วเสดจออกห้องไปรเวตพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท พระบรมวงษานุวงษ ข้าราชการแลคนต่างประเทศเฝ้าทูลอองธุลีพระบาทถวายสิ่งของต่าง ๆ ในการเฉลิมพระชนมพรรษา ทรงกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเงินแลผ้าแก่ข้าราชการ ๑๙ คน แล้วเสดจขึ้น เวลาค่ำเสดจลง

---

๑ พระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๓ กรมหลวงบดินทรไพศาลโสภณ

๒ เจ้าพระยารัตนบดินทร์ (รอด กัลยาณมิตร) ที่สมุหนายก

เรือไปทอดพระเนตรโคมไฟในลำน้ำ เสดจกลับแล้วเสดจขึ้น แล้วเสดจออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ถวายไตรพระสงฆ์ ๓๐ รูป แล้วเสดจวัดพระศรีรัตนสาศดาราม สวดมนต์ถือน้ำแล้วเสดจมาประทับพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย จนสวดมนต์จบเสดจขึ้น.

วันที่รัชกาล ๗๖๒๑ วัน ๑ ฯ ๑๓ ๑๐ ค่ำ ปีขานเอกศก ๒๒ ๑๒๕๑

วันที่ ๒๒ กันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่ายโมงเสศ พระเจ้าอยู่หัวเสดจวัดพระศรีรัตนสาศดาราม ประทับในพระอุโบสถ พระบรมวงษานุวงษแลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือน เข้าไปทำสัตยานุสัตรถือน้ำพระพิพัฒสัจจาถวายต่อน่าพระที่นั่งโดยความซื่อตรงกระตัญญูต่อพระเจ้าอยู่หัว ครั้นถือน้ำเสรจแล้วเสดจขึ้น

ครั้นเวลายามเสศเสดจออกทรงรถพระที่นั่งพร้อมด้วยกระบวนทหารแวดล้อมเป็นทิวแถวดาษดา ทรงทอดพระเนตรตามทางสถลมารคอันประดับไปด้วยโคมไฟต่าง ๆ ดูสว่างไสวเป็นอันงาม แล้วเสดจกลับเข้าในพระบรมมหาราชวัง ไปประทับพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงจุดเทียนพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์พระราชพิธีสารทต่อไป สวดมนต์จบแล้ว มีธรรมเทศนาในการเฉลิมพระชนมพรรษา ๒ กัณฑ์ แล้วเสดจขึ้น.

วันที่รัชกาล ๗๖๒๕ วัน ๕ ๒ฯ ๑๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ ๒๒

วันที่ ๒๖ กันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกขุนนาง กรมมหาดไทย์อ่านใบบอกเมืองมหาสารคาม ๑ ฉบับ เมืองพระพุทธบาท ๑ ฉบับ เมืองสุพรรณบุรี ๑ ฉบับ เมืองนครนายก ๑ ฉบับ กราบบังคมทูลพระกรุณา

ในใบบอกเมืองมหาสารคามว่า ได้แต่งกรมการเกณฑ์เลขส่วยคุมเสบียงลงมาส่งกองทัพพระยาราชวรานุกูล

ในใบบอกเมืองพระพุทธบาท ว่าด้วยที่เมืองเกิดโจรผู้ร้ายชุกชุมขึ้นเที่ยวปล้นอาณาประชาราษฎรลูกค้าพานิชที่เดินไปมา บัดนี้ ลอบเข้ามาลักกระบือของนายพันไป

ในใบบอกเมืองสุพรรณบุรีว่าด้วยอ้ายทอง น้องขุนมหาไทย์กรมการลอบเอาปืนยิงขุนมหาดไทยพี่ชายตาย

ในใบบอกเมืองนครนายก ว่าด้วยมอบเงินค่านาให้แก่นายกวดมหาดเลกนำมาทูลเกล้า ฯ ถวาย จำนวนเงินเกบได้มากน้อยเท่าใดมีแจ้งอยู่ในบาญชีที่นายกวดเอามาด้วยแล้ว

กรมพระกระลาโหมอ่านใบบอกพระอนุรักษโยธา ๑ ฉบับ บอกเมืองตกั่วป่า ๒ ฉบับ กราบบังคมทูลพระกรุณา

ในใบบอกพระอนุรักษโยธา ว่าด้วยเจ้าภาษีพึ่นกับจีนในเหมืองไปเกิดวิวาทกันขึ้นที่จักรกลไฟเรื่องเกบภาษีพึ่น จีนนางเหมืองทำขัดข้องมาร้องว่าด้วยชั่งภาษีดีบุก ๖ ชัก ๑ ชั้นหนึ่งแล้ว จะมาเกบภาษีพึ่นอิกเปนสองซ้ำ จีนนายเหมืองหายอมให้ไม่

ในใบบอกเมืองตะกั่วป่าอีกฉบับ ๑ ขอรับพระราชทานหีบศิลาน่าเพลิงไปปลงศพพระเรืองฤทธิรักษราษฎร ผู้ช่วยราชการเมืองตะกั่วป่า

แล้วพระยาราชวรานุกูลนำเจ้าราชสัมพันธวงษ์เมืองนครเชียงใหม่กราบถวายบังคมลาขึ้นไปเมืองน่าน

พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการดำรัสถามเจ้าราชสัมพันธวงษ์ว่าจะขึ้นไปเมืองเชียงใหม่ด้วยฤๅไม่ เจ้าราชสัมพันธวงษกราบบังคมทูลพระกรุณาว่าจะขึ้นไปเมืองเชียงใหม่ด้วย

แล้วมีพระราชดำรัสถามพระยาราชวรานุกูลว่า ต้นไม้ เงิน/ทอง } เมืองเชียงใหม่ นั้นตรวจแล้วฤๅยัง

แล้วพระยาราชวรานุกูลกราบบังคมทูลว่าตรวจแล้ว แต่ยังหาได้คุมเปนต้นไม่ แล้วพระราชทานสัญญาบัตรในกรุง ๖ หัวเมือง ๙ รวม ๑๕ นาย

วันที่รัชกาล ๗๖๓๒ วัน ๕ ๙ ๑๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ ๒๒

วันที่ ๓ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เพลาย่ำค่ำ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทประทับห้องไปรเวต

ประชุมกรรมสัมปาทิกหอพระสมุดวชีรญาณ เพราะเวลานั้นพระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวทรงพระประชวรพระยอด ทรงพระดำเนินไม่ถนัด จึ่งไม่ได้ประชุมที่หอพระสมุดวชิรญาณตามเคย ประทับอยู่จนเพลา ๔ ทุ่มเสศ เสดจขึ้น

วันที่รัชกาล ๗๖๓๕ วัน ๑ ๆ ๑๒ ๑๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ ๒๒
วันที่ ๖ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เพลาย่ำค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จแต่เกยพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท โดยพระราชยานไปประทับเรือพระที่นั่งกลไฟ แล่นขึ้นไปประทับท่าโรงศิริราชพยาบาล แล้วเสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปประทับตึกเสาวภาค ทรงเยี่ยมประชวรพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์[๑] เพราะพระอาการมากกว่าแต่ก่อน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสถึงพระอาการพอสมควร แล้วเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๗๖๓๗ วัน ๓ ๆ ๑๔ ๑๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ ๒๒
วันที่ ๘ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เพลายามเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการบำเพ็ญพระราชกุศล ซึ่งเป็นวันคล้ายกับวันประสูตรของสมเด็จพระบรมชนกนารถ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระสงฆ์ ๒๐ รูป เจริญพระพุทธมนต์ ครั้นพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์จบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทอดผ้าไตรสดับปกรณ์พระบรมอัฏฐิ เสร็จแล้วพระกิตติสารมุนีถวายเทศน์กัณฑ์ ๑ ครั้นทรงธรรมจบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จแต่เกยพระที่นั่ง

---

๑ พระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๔ พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์ เป็นราชเลขานุการ อธิบดีกรมอักษรพิมพการ และอธิบดีกรมพยาบาล ในรัชกาลที่ ๕

อมรินทรวินิจฉัย โดยพระราชยานไปประทับเรือพระที่นั่งบัลลังก์ ทรงลอยพระประทีป ประทับอยู่จนเพลา ๒ ยามเสศ เสดจพระบรมมหาราชวัง ครั้งกรมตำรวจที่ไม่ได้แห่นำตามเสดจ โปรดเกล้า ฯ ให้รองอธิบดีกรมวัง เกาะตัวปลัดกรมพระตำรวจในพระบรมมหาราชวัง เจ้ากรมพระตำรวจฝ่ายพระราชวังบวรขังไว้กว่าจะเสรจลอยพระประทีป เลี้ยงพระเช้าไม่เสดจออก

วันที่รัชกาล ๗๖๓๘ วัน ๔ ฯ ๑๕ ๑๑ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๒๒ ๑๒๕๑
วันที่ ๙ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลา ๔ ทุ่มเสศ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว เสดจออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ บำเพญพระราชกุศลซึ่งเปนวันคล้ายกับวันสวรรคตของสมเดจพระบรมชนกนารถ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระสงฆ์ ๒๐ รูปเจริญพระพุทธมนต์ ครั้นพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์จบแล้ว พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวทรงทอดผ้าไตรสดัปกรณ์พระบรมอัฏฐิ เสรจแล้วพระธรรมไตรโลกาจารย์ถวายเทศน์กัณฑ์ ๑ ครั้นทรงธรรมจบแล้ว พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ พระราชทานตราตั้งกรรมสัมปทิกหอพระสมุดวชีรญาณ คือพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ[๑] ตำแหน่งสภานายก หม่อมเจ้าประภากร[๒] ตำแหน่งเลขาธิการ สมเดจพระบรมโอรสาธิราช ตำแหน่งเหรัญญิก พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัดติวงษ[๓] ตำแหน่งสราณิยกร

---

๑. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
๒. หม่อมเจ้าประภากร มาลากุล
๓. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยานุชิต[๑] ตำแหน่งบรรณารักษ์ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าวรวรรณากร[๒] ตำแหน่งประฏิคม พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์[๓] ตำแหน่งผู้ช่วยเหรัญญิก หม่อมเจ้าราชวงษสำเริง ตำแหน่งผู้ช่วยสาราณียกร พระยาราชวรานุกูล ตำแหน่งผู้ช่วยบรรณารักษ์ พระยาพิพัฒโกษาตำแหน่งผู้ช่วยประฏิคม ฝ่ายในพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าบรรจบเบญจมา ตำแหน่งอุปนายก เสรจแล้วพระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจแต่เกยพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยโดยพระราชยานไปประทับเรือพระที่นั่งบัลลังก์ ทรงลอยพระประทีป ประทับอยู่จนเพลา ๗ ทุ่มเสศ เสดจกลับพระบรมมหาราชวัง เมื่อเช้าเลี้ยงพระไม่ได้เสดจออก

วันที่รัชกาล ๗๖๓๙ วัน ๕ ฯ ๑๑ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๑๒๕๑ (๑ / ๒๒)

วันที่ ๑๐ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลา ๒ ยามเสศ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจแต่เกยพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท โดยพระราชยานไปประทับเรือพระที่นั่งบัลลังก์ ทรงลอยพระประทีป ประทับอยู่จนเวลา ๗ ทุ่มเสศ เสดจกลับพระบรมมหาราชวัง เมื่อเช้าสดัปกรณ์กลานุกาลไม่เสดจออก

---

๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นพงศาดิศรมหิป

๒. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

๓. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์

วันที่รัชกาล ๗๖๔๐ วัน ๖ ฯ๒ ๑๑ ค่ำ ปีฉลูเอกศก[๓๒] ๑๒๕๑

วันที่ ๑๑ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

วันนี้ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์สิ้นพระชนม เวลาบ่ายโมงเสศ ครั้นเวลาย่ำค่ำแล้ว พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว เสดจ แต่เกยพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทโดยพระราชยานไปประทับเรือพระที่นั่งกลไฟ แล่นขึ้นไปประทับท่าโรงศิริราชพยาบาล เสดจพระราชดำเนินขึ้นไปประทับตึกเสาวภาค พระราชทานน้ำสรงพระศพพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์ แลพระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยสรงน้ำพระศพ แล้วเจ้าพนักงานทรงเครื่องพระศพ เสรจแล้วเชิญลงในพระลองในเชิญขึ้นประดิษฐานเหนือชั้นแว่นฟ้าชั้นหนึ่ง แล้วพระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวทรงทอดผ้าไตรสดับปกรณ์ เสรจแล้ว เสดจกลับพระบรมมหาราชวัง เจ้าพนักงานได้เชิญพระลองไปขึ้นบนพระเสรี่ยงหิ้วเชิญไปลงเรือศรีที่โรงศิริราชพยาบาลล่องลงไปเทียบศาลต่างประเทศแล้วเจ้าพนักงานเชิญพระลองไปขึ้นพระยานมาศสามคานประกอบพระโกษมณฑปใหญ่เสรจแล้ว แห่ไปวังพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษ์วโรประการ เชิญขึ้นประดิษฐานเหนือชั้นแว่นฟ้า ๒ ชั้น มีเครื่องสูง ๙ คัน แวดล้อมพระโกษ มีแตรสังข์กลองชนะ แตรประโคมตามเวลา พระราชทานพระสงฆ์สวดอภิธรรม กว่าจะพระราชทานเพลิง

วันที่รัชกาล ๗๖๔๑ วัน ๗ ฯ ๓ ๑๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ ๒๒
วันที่ ๑๒ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒) ๒๒

เวลาย่ำค่ำแล้ว เสดจออกหอพระสมุดวชิรญาณ ทรงประชุมที่จะให้สภานายกจัดการหอพระสมุดต่อไป ประทับอยู่จนเวลา ๔ ทุ่มเสศ เสดจขึ้น

วันที่รัชกาล ๗๖๔๒ วัน ๑ ฯ ๔ ๑๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑
วันที่ ๑๓ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒) ๒๒

เสดจออกขุนนาง มีใบบอกกราบบังคมทูล ๑๒ ฉบับ
กรมมหาดไทย ๖ ฉบับ

ฉบับที่ ๑ บอกพระยาคธาธรรธรณินทร์ เมืองพระตะบอง ว่าด้วยการเฉลิมพระชนม์พรรษา แลถือน้ำพระราชพิธีสารท

ฉบับที่ ๒ บอกพระศรีพิทักษข้าหลวงเมืองขุขันธ์ ว่าด้วยชำระผู้ร้าย ได้ของกลาง ๖ เรื่อง

ฉบับที่ ๓ ว่าด้วยพระศรีพิทักษ์ได้แต่งให้ พระพลออกไปตรวจด่านซึ่งต่อแดนกับเมืองเขมร พบหลวงพรหมตัดทางใหม่ให้อ้ายผู้ร้ายลักเอากระบือออกนอกจากพระราชอาณาเขตร ได้เอาตัวหลวงพรหมมาชำระได้ความประการใด จึงจะบอกเข้ามาครั้งหลัง

ฉบับที่ ๔ บอกพระศรีสิทธิกรรม์เมืองมะโนรมย์ ว่าด้วยขอที่ผูกพัทธสีมาวัดเนินสุธาราม

ฉบับที่ ๕ บอกพระยาไชยวิชิต ผู้รักษากรุงเก่า ว่าด้วยน้ำฝนต้นเข้า

ฉบับที่ ๖ บอกจ่าเร่งงานรัดรุด บ้านหลวงเมืองพิไชย ว่าด้วยได้ส่งเงินแทนทองคำ ส่วยสิบเก้าตำลึง

กรมพระกระลาโหม ๒ ฉบับ

ฉบับที่ ๑ บอกพระยาประสิทธิสงคราม เมืองกาญจนบุรี ว่าด้วยพระชินดิฐบดีเมืองท่าตะกั่วชรา ขอหลวงยกรบัตรบุตรพระชินดิษฐบดี เป็นผู้รักษาเมืองท่าตะกั่วต่อไป

ฉบับที่ ๒ ว่าด้วยได้ส่งเงินค่านาพร้อมกับนายพลพันข้าหลวง เป็นเงินร้อยแปดสิบชั่ง

กรมท่า ๔ ฉบับ

ฉบับที่ ๑ บอกเมืองนครไชยศรี ถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนม์พรรษา

ฉบับที่ ๒ เมืองนครไชยศรี ว่าด้วยน้ำฝนต้นเข้า

ฉบับที่ ๓ บอกเมืองสมุทรปราการ ถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนม์พรรษา

ฉบับที่ ๔ บอกเมืองพนัสนิคม ว่าด้วยน้ำฝนต้นเข้า กับขอขวดแก้วทศางค์[๑] สำหรับรองน้ำฝน

แล้วพระสุรินทรามาตย์ นำหลวงยกรบัตร เมืองท่าตะกั่วเฝ้าถวายขี้ผึ้งหนัก ๓๐ ชั่งจีน

พระยาราชวรานุกูล	นำ
พระยาอรรคราชนารถภักดี	๑
พระวิภากภูวดล	๑

๑. เป็นกรวยแก้วที่ใช้วัดน้ำฝนไม่เกิน ๑๐ มิลลิเมตร

ขุนประชาคดีกิจ	๑
นายบัญชารามูสถาน	๑
นายบรรหารรามุสถิตย	๑
มิศเตอคอลินส์	๑
นายผาด นายเพิ่ม } พนักงานแผนที่	๒
กองทหารรักษาพระองค์	
นายร้อยเอกหม่อมราชวงษ์กริม	๑
นายร้อยโท นายกอง	๑
นายร้อยตรี นายสาย	๑
กองทหารรักษาพระบรมมหาราชวัง	
นายร้อยตรี นายบุตร	๑
กองทหารมหาดเล็ก	
นายร้อยโท นายทิม	๑
นักเรียน	
นายร้อยตรี นายมลิ	๑
นายเล็ก	๑
นายทองสุก	๑
นายเห่ง	๑
นายสด	๑

รวม ๑๘ นาย กราบถวายบังคมลาขึ้นไปราชการเมืองนครเชียงใหม่

มีพระบรมราชโองการพระราชทานพร แก่ผู้ที่จะไปให้ปราศจากไภยต่าง ๆ แลดำรัสสั่งว่าถ้ามีราชการเกิดขึ้นในการต่างประเทศ ควรจะพูดตลอดไปได้ก็ให้พูด

พระยานรินทรราชเสนีนำ
พระผลกติฐบดีผู้ว่าราชการเมืองท่ากระดาน

พระสุวรรณไพรสาณฑ์จางวางส่วยทองเมืองการจนบุรี ๑ ๑ } ๒ คน กราบถวายบังคมลากลับไปเมือง

พระยาราชวรานุกูลนำ

พระภักดีราชา
พระบรรพตภูษาธิการ
พระภักดีศรีณรงค์นรินทร์ } ผู้ว่าราชการเมือง { บางยม ๑ / บรรพต ๑ / นางรอง ๑ }

พระศรีสุนทรเทพปลัด ๑
หลวงเพชรสงคราม ๑ } เมืองอุไทยธานี

หลวงพรหมภักดียกรบัตรเมืองไชยนาท รวม ๖ นาย กราบถวายบังคมลาขึ้นไปรักษาราชการบ้านเมือง โปรดเกล้า ฯ พระราชทานเสื้อผ้าแลเครื่องยศตามธรรมเนียม กับพระราชทานสัญญาบัตรพระวิสูตรสาครดิฐเลื่อนเป็นพระยาวิสูตรสาครดิฐ

วันที่รัชกาล ๗๖๔๓ วัน ๒ ฯ ๕ ๑๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๒๒ ๑๒๕๑

วันที่ ๑๔ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลา ๓ โมงเสศ เสดจกระบวนรถพระราชทานพระกฐินวัดบวรนิเวศ ที่ ๑
มีพระสงฆ์ ๔๑ รูป นายกวดทูลวัด
วัดรังษีสุทธาวาส ที่ ๒ มีพระสงฆ์ ๙๙ รูป นายรองเล่ห์อาวุธทูลวัด
วัดเทพธิดา ที่ ๓ มีพระสงฆ์ ๘๖ รูป นายรองพลพันทูลวัด
วัดมหาธาตุ ที่ ๔ มีพระสงฆ์ ๒๔๖ รูป นายพิจิตรสรรพาการทูลวัด.

วันที่รัชกาล ๗๖๔๔ วัน ๓ ฯ ๖ ๑๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๒๒ ๑๒๕๑

วันที่ ๑๕ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จพระราชยานทองคำลงยา พระราชทานพระกฐิน

วัดราชประดิษฐ ที่ ๑ มีพระสงฆ์ ๓๐ รูป นายรองฉันท์ทูลวัด
วัดจักรวัดิราชาวาส ที่ ๒ มีพระสงฆ์ ๒๘๕ รูป นายสนิททูลวัด
วัดสัมพันธวงษ ที่ ๓ มีพระสงฆ์ ๓๗ รูป นายรองสนิททูลวัด.

วันที่รัชกาล ๗๖๔๖ วัน ๕ ฯ ๘ ๑๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๒๒ ๑๒๕๑

วันที่ ๑๗ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

กระบวนราบ

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสดจออกทางพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท จึงมีพระบรมราชโองการให้เอา หีบ โต๊ะ กา ถมเครื่องยศมาพระราชทานหลวงจำนงนิเวศกิจ ด้วยความหมั่นกับราชการ

แล้วเสดจทรงพระราชยานงานพระราชพระกฐิน

วัดพระเชตุพน ที่ ๑ มีพระสงฆ์ ๒๓๗ รูป นายกวดทูลวัด
วัดราชบุรณ ที่ ๒ มีพระสงฆ์ ๒๐๕ รูป นายรองเล่ห์อาวุธทูลวัด
วัดราชบพิธ ที่ ๓ มีพระสงฆ์ ๓๕ รูป นายรองพลพันทูลวัด
วัดสุทัศเทพวรารามที่ ๔ มีพระสงฆ์ ๑๙๑ รูป นายพิจิตรสรรพการทูลวัด.

วันที่รัชกาล ๗๖๔๗ วัน ๖ฯ๑๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑
วันที่ ๑๘ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๓ โมงเสศเสดจลงเรือพระที่นั่งอเนกชาติภุชงค์พระราชทานพระกฐิน

วัดอรุณราชวรารามที่ ๑ มีพระสงฆ์ ๑๒๐ รูป นายกวดทูลวัด
วัดโมฬีโลก ที่ ๒ มีพระสงฆ์ ๒๕๐ รูป นายรองเล่ห์อาวุธทูลวัด
วัดหงษาราม ที่ ๓ มีพระสงฆ์ ๕๓ รูป นายรองพลพันทูลวัด

แล้วรับสั่งเอาผ้าไพรมาพระราชทาน วัดราชสิทธาราม ที่ ๔ พระราชทานพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัติวงษ์.

วันที่รัชกาล ๗๖๔๘ วัน ๗ฯ๑๐๑๑ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑
วันที่ ๑๙ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๓ โมเสศ เสดจทรงเรือพระที่นั่งทวยเทพถวายกรพระราชทานพระกฐิน

วัดประยูรวงษ์ ที่ ๑ มีพระสงฆ์ ๑๕๐ รูป นายฉันทูลวัด
วัดบุบผาราม ที่ ๒ มีพระสงฆ์ ๓๐ รูป นายสนิททูลวัด
วัดพิไชยญาติการามที่ ๓ มีพระสงฆ์ ๕๗ รูป นายรองทูลวัด
วัดอนงคาราม ที่ ๔ มีพระสงฆ์ ๑๒๓ รูป นายพิไนยราชกิจทูลวัด

วันที่รัชกาล ๗๖๔๙ วัน ๑ ฯ ๑๑ ๑๑ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๒๒ ๑๒๕๑

วันที่ ๒๐ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๒ โมงกับ ๕ มินิต

เสดจทรงเรือพระที่นั่งเทวธิวัฒน์ พระราชทานพระกฐิน

วัดมหาพฤฒารามที่ ๑ มีพระสงฆ์ ๓๕ รูป นายรองฉันทูลวัด

วัดเทพสิรินทร์ ที่ ๒ มีพระสงฆ์ ๕๓ รูป นายรองกวดทูลวัด

วัดโสมนัสวิหาร ที่ ๓ มีพระสงฆ์ ๘๐ รูป นายรองสนิททูลวัด

วัดพระนามบัญญัติที่ ๔ มีพระสงฆ์ ๕๑ รูป นายพินัยราชกิจทูลวัด.

วันที่รัชกาล ๗๖๕๐ วัน ๒ ฯ ๑๒ ๑๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๒๒ ๑๒๕๑

วันที่ ๒๑ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๓ โมง เสดจเรือพระที่นั่งกราบประจำทวิป พระราชทานพระกฐิน

วัดระฆังโฆสิตารามที่ ๑ มีพระสงฆ์ ๑๗๔ รูป นายกวดทูลวัด

วัดกัลยาณมิตรที่ ๒ มีพระสงฆ์ ๙๒ รูป นายรองเล่ห์อาวุธทูลวัด

วัดบพิตรภิมุขที่ ๓ มีพระสงฆ์ ๙๑ รูป นายพลพันทูลวัด

วันที่รัชกาล ๗๖๕๑ วัน ๓ ฯ ๑๓ ๑๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก[๒๒] ๑๒๕๑

วันที่ ๒๒ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๓ โมงเศศ เสดจเรือพระที่นั่งรัตนดิลกพระราชทานพระกฐิน

วัดโพธินิรมิตรที่ ๑ มีพระสงฆ์ ๒๕ รูป นายกวดทูลวัด แล้วเรียกไตรมาพระราชทาน

วัดหนังที่ ๒ พระราชทานสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ์ กรมพระภาณุพันธุวงษวรเดช

วัดนางนองที่ ๓ พระราชทานพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นศิริธัชสังกาศ แล้วเสดจพระราชทาน

วัดราชโอรสที่ ๔ มีพระสงฆ์ ๖๕ รูป นายพิจิตรสรรพการทูลวัด.

วันที่รัชกาล ๗๖๕๒ วัน ๔ ฯ ๑๔ ๑๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก[๒๒] ๑๒๕๑

วันที่ ๒๓ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๓ โมงเศศ เสดจเรือพระที่นั่งกลไฟเอ็ดเดอกง พระราชทานพระกฐิน

วัดราชาธิวาศที่ ๑ มีพระสงฆ์ ๒๔ รูป นายรองฉันท์ทูลวัด

วัดเขมาภิรตารามที่ ๒ มีพระสงฆ์ ๑๙ รูป นายสนองราชบรรหารทูลวัด แล้วพระราชทานจตุปัจจัยแก่พระครูเขมาภิมุขธรรม ชั่งยี่สิบบาท เป็นรางวัลที่รักษาวัดสอาด

วัดเฉลิมพระเกียรติที่ ๓ มีพระสงฆ์ ๑๘ รูป นายรองสนิททูลวัด.

วันที่รัชกาล ๗๖๕๔ วัน ๖ ฯ ๑๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๒๕ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้าโมงเสศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท เสด็จพระราชดำเนินโดยทางพระราชยาน เลี้ยวไปทางน่าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทออกประตูศรีสุนทรถึงท่าราชวรดิฐประทับที่พระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย มีพระราชดำรัสด้วยพระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการครู่หนึ่ง แล้วเสด็จพระราชดำเนินลงประทับในเรือพระที่นั่งเวสาตรี พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ แลสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี พระนางเจ้าพระวรราชเทวี พระอรรคชายาเธอ แลพระราชบริพารทั้งปวง มีเรือกลไฟใหญ่เล็กตามเสด็จหลายลำ

ออกเรือพระที่นั่งใช้จักรขึ้นไปเหนือน้ำ ถึงน่าวัดปรมัยยิกาวาศหยุดเรือพระที่นั่งเวสาตรี เสด็จลงเรือพระที่นั่งทวยเทพถวายกร เรือพระที่นั่งรองสวัสดิชิงไชย มีเรือคลองนำไปประทับท่าวัดปรมัยยิกาวาศ เสด็จพระราชดำเนินเข้าในพระอุโบสถ พระราชทานผ้าพระกฐิน มีจำนวนพระสงฆจำพรรษา พระราชาคณะ ๑ ถานานุกรม ๕ เปรียญ ๒ อันดับ ๑๕ รวม ๒๓ รูป พระคุณวงษ์ ครองกระฐิน ครั้นพระสงฆ์กระทำกฐินนัตการแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษภูวนารถถวายเครื่องไทยธรรม แลมีวัตถุเปนมูลค่าจตุปัจจัย ของพระเจ้าบรมมหัยยิกาเธอกรมสมเด็จพระสุดารัตนราชประยูร ถวายด้วยชั่งสิบตำลึง แล้วพระสงฆสวดอนุโมทนา

อนึ่ง ได้โปรดเกล้าฯ ให้ทำรูปเทวดาถือพัดโบกสำหรับตั้งในพระอุโบสถคู่หนึ่งแล้วเสร็จมาในครั้งนี้ โปรดเกล้าฯ ให้กรมพระตำรวจยกขึ้น

ตั้งบนฐานสุกชี แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้พระยานนทบุรี ซ่อมฐานพระประธาน ประดับกระจกปิดทองใหม่ การทำนุบำรุงในพระอารามพระคุณวงษ์ได้จัดการมีพระธรรมเทศนาสอนภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกาในทางธรรมวินัย แลได้ปฏิสังขรณพระอาราม คือปูพื้นกระดานในรหว่างกุฎีรอบพระไตรปิฎก แลได้ซ่อมแซมมุงกระเบื้องกุฎีวิหารศาลาการเปรียญ หอไตร ทำถนน ซ่อมแซมตพาน ทำรั้ว เขื่อนล้อมเขตรอาวาศด้วย เสร็จการพระราชทานพระกระฐินวัดปรมัยยิกาวาศแล้ว เสด็จลงเรือพระที่นั่งทวยเทพถวายกร ออกจากปากเกรดมาประทับเรือพระที่นั่งเวสาตรี ซึ่งออกมาคอยอยู่นอกปากเกรด เวลาย่ำเที่ยงแล้วออกเรือพระที่นั่งต่อไป เวลาบ่ายสี่โมงเสศถึงพระราชวังบางปอิน เรือพระที่นั่งประทับท่าแล้วเสด็จพระราชดำเนินขึ้นจากเรือพระที่นั่ง พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าไชยันตมงคลผู้ช่วยดูการพระราชวังบางปอิน พระยาไชยวิชิตผู้รักษากรุงเก่า แลกรมการกรุงเก่าเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท เสด็จขึ้นทางพระที่นั่งวโรภาษพิมาน ประทับเรียบในพระที่นั่งอุทยานภูมเสถียรในพระราชวังตามเคยเหมือนอย่างแต่ก่อนมา

วันที่รัชกาล ๗๖๕๕ วัน ๗ ๆ ๑๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ (๓ / ๒๒)

วันที่ ๒๖ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว เสดจพระราชดำเนินพร้อมขบวนข้างใน เสด็จลงเรือพระที่นั่งกันเชียงเล็กออกทางประตูสาครประพาศ เสด็จไปประพาสทุ่งหลังเกาะ เวลาย่ำค่ำเสด็จกลับมาประทับในพระราชวังตามทางเดิม

วันที่รัชกาล ๗๖๕๖ วัน ๑ ๕๑๒ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๑๒๕๑
๒๒
วันที่ ๒๗ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่ายสองโมงเสศ เสด็จออกทางพระที่นั่งวโรภาษพิมาน ทรงพระราชดำเนินประทับในเรือพระที่นั่งทวยเทพถวายกร พร้อมด้วยเรือกระบวนทหารแลเรือนำเรือคลอง เรือผ้าไตรพระกระฐินเรือดั้งคู่ชัก เรือข้าราชการตามเสด็จพระราชดำเนินกระบวนขึ้นไปทางเหนือเกาะอ้อมลงลำแม่น้ำใหญ่ ประทับน่าวัดนิเวศธรรมประวัติ เสด็จพระราชดำเนินเข้าในพระอุโบสถพระราชทานผ้าพระกระฐิน มีพระสงฆ์จำพรรษาในพระอารามนี้ พระราชาคณะ ๑ พระครู ๑ ถานานุกรม ๕ เปรียญ ๓ อันดับเรียนคันถธุระ ๕ เล่าสวดมนต์ ๑๓ รวมพระสงฆ์ ๒๘ รูป สมเด็จพระพุทธโฆษาจาริยขึ้นไปรับเสด็จด้วย มีไทยธรรมพิเสศพระสงฆ์รับผ้าไตร แลครองไตรทั้งวัด กับมีวัตถุเป็นมูลค่าจตุปัจจัยถวายพระสงฆ์ในวัด ๖ ชั่ง ตามที่เคยมีมาแต่ก่อน โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามกุฎราชกุมาร ถวายของพระสงฆ์สวดอนุโมทนาแล้ว เสด็จพระราชดำเนินไปนมัสการเจดียฐานทุกแห่ง แลทอดพระเนตรการพระอาราม แลโปรดเกล้าฯ ให้กรมช่างหล่อเชิญพระพุทธรูปสมาธิ ซึ่งทรงสร้างพระราชทานอุทิศส่วนพระราชกุศลแก่สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าวิจิตรจิรประภาขึ้นตั้งในการเปรียญ แลจะโปรดเกล้าฯ ให้มีการพระราชกุศลฉลองต่อไป แล้วเสด็จพระราชดำเนินลงเรือพระที่นั่งออกจากท่าวัดนิเวศธรรมประวัติ มาทางท้ายเกาะประทับท่าพระราชวังแล้วเสด็จขึ้น เวลาค่ำมีเทศนากระฐินทานของหลวงที่วัดนิเวศธรรมประวัติกัณฑ์ ๑ แล้วพระสงฆ์กรานกระฐินตามเคย

อนึ่ง พระยามหามนตรีได้จัดเรือผ้าป่าสำหรับถวายพระสงฆวัดนิเวศ-ธรรมประวัติ วัดชุมพลนิกายาราม มาจอดในสระริมพระที่นั่งไอสวรรย-ทิพอาศน์ มีเพลง แลแคน แลทแย เป็นการเล่นฉลองเวลาดึก แห่ผ้าป่าไปทอดทั้งสองพระอาราม

วันที่รัชกาล ๗๖๕๗ วัน ๒ฯ๑๒ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๑๒๕๑ ๕ ๒๒

วันที่ ๒๘ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่ายสองโมง เสด็จพระราชดำเนินลงเรือพระที่นั่งกลไฟเอดเดอกงพร้อมด้วยกระบวนเรือกลไฟ นำตามเสด็จพระราชดำเนินจากท่าพระราชวังบางปอินขึ้นไปตามลำน้ำ ๒ ชั่วโมงถึงป้อมเพชร เสดจลงเรือพระที่นั่งทวยเทพถวายกร พร้อมด้วยเรือกระบวนเข้าคลองประทับท่าฉนวนวัดสุวรรณดาราราม เสด็จพระราชดำเนินเข้าในพระอุโบสถพระราชทานผ้าพระกระฐินมีจำนวนพระสงฆ์จำพรรษา พระราชาคณะ ๑ พระครู ๑ ถานานุกรม ๓ เปรียญ ๑ อันดับเรียนคันถธุระ ๘ เรียนวิปัสนาธุระ ๔ เล่าสวดมนต์ ๑๙ รวมพระสงฆ์ ๓๗ รูป พระสุวรรณวิมล-ศีล ครองผ้าพระกระฐิน โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นอดิ-ศรอุดมเดชถวายของพระราชทานบัจจัยมูลแก่พระสงฆ์รูป ล กึ่งตำลึง การในพระอารามพระสงฆ์ลงไหว้พระในพระอุโบสถเวลาเช้าทุกวัน มีธรรม-เทศนาทุกวันอุโบสถ มีอาจารย์บอกพระปริยัติธรรมแลสอนหนังสือไทยด้วย ได้ปฏิสังขรณหลังคากุฎ ทำพื้นศาลาน่าพระอุโบสถ ทำตพานน้ำ ครั้นพระราชทานพระกระฐินแล้ว เสด็จพระราชดำเนินไปนมัสการพระเจดียแลพระพุทธรูปในพระวิหาร โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพระยารัตนบดินทรให้ช่าง

เขียนภาพในพระวิหารเรื่องพระราชพงษาวดารกรุงเก่าที่เขียนค้างอยู่นั้นให้สำเร็จ แล้วเสด็จกลับลงเรือพระที่นั่งพายมาประทับเรือพระที่นั่งกลไฟที่น่าวัดพนัญเชิง แล่นขึ้นไปตามลำน้ำประทับท่าพระราชวังจันทเกษม เสด็จขึ้นทรงพระราชยานผ่านพระราชวังจันทเกษมไปประทับพระราชทานผ้าพระกระฐินวัดเสนาศนาราม พระสงฆ์จำพรรษา พระราชาคณะ ๑ ถานานุกรม ๕ เปรียญ ๔ อันดับเรียนคันถธุระ ๑๒ เล่าสวดมนต์ ๓๓ รวมพระสงฆ์ ๕๕ รูป พระธรรมราชานุวัติครองกระฐิน โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ ถวายของพระราชทานปัจจัยมูลสำหรับพระสงฆ์ทั้งพระอาราม ๓ ชั่ง กับทรงพระราชดำริหว่า พระสงฆ์มีมากขึ้น ควรขยายเสนาศน์ออกไปอีก โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพระยารัตนบดินทร์ทำกุฎีฝากระดานข้างด้านตวันตกพระอารามขึ้นอีกหมู่หนึ่ง กับให้ประดับศิลาฐานพระพุทธรูปแลเชิงผนังเชิงเสากับปูพื้นศิลาในพระอุโบสถด้วย พระราชทานเทียนให้พระยาไชยวิชิตไปบูชาพระเจดียแลพระพุทธรูปในพระวิหาร ในพระอารามนี้มีนักเรียน ๕๙ กับนักเรียนวัดศาลาปูน วัดกระษัตราธิราชมาสมทบเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทด้วย อุบาสกอุบาสิกาที่มาคอยเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทก็มีมาก พระราชทานพระกระฐินแล้ว เสด็จกลับมาลงเรือพระที่นั่งกลไฟตามทางเดิม ออกจากท่าพระราชวังจันทเกษมมากถึงท่าพระราชวังบางปอินเวลาสองทุ่มเสศ เสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๗๖๕๘ วัน ๓ ฯ๖ ๑๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๒๒ ๑๒๕๑

วันที่ ๒๙ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

วันนี้ มีกระฐินข้างใน วัดขุมพลนิกายาราม พระราชทานเจ้าจอมมารดาพร้อมไปทอด มีเรือสีเขียนลำหนึ่งกับเรือชลพิมานไชยทรงผ้าไตร

พระกฐินกับโปรดเกล้าฯ พระราชทานจตุปัจจัยมูลกับพระครูธรรมธิวากร ชั่งยี่สิบบาท ตามธรรมเนียมที่เคยได้ในเวลากระฐินทุกปี อนึ่ง กระฐินกรุงเก่าเป็นกระฐินพระราชทานที่บางปอินอีก ๔ วัด คือวัดบรมวงษอิศรวราราม พระราชทานพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ วัดศาลาปูนพระราชทานพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ วัดขุนยวนพระราชทานพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าวัฒนานุวงษ วัดพนัญเชิงพระราชทานพระเจ้าน้องเธอ พระองค์เจ้าไชยันตมงคล

เวลาบ่าย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกทางพระที่นั่งวโรภาษพิมานพร้อมด้วยกระบวนข้างในลงเรือพระที่นั่งเล็ก ๔ กันเชียง ทรงประพาศเก็บกระจับตามน่าวัดนิเวศ เวลาย่ำค่ำแล้วเสด็จกลับ มาประทับที่ท้องพระโรงพระที่นั่งวโรภาษพิมาน พระบรมวงษานุวงษ แลข้าราชการเข้าเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท ทรงพระราชดำรัสด้วยราชการแลเรื่องการอื่น ๆ ตามสมควรแล้ว เสด็จขึ้น.

วันที่รัชกาล ๗๖๕๙ วัน ๔ ๆ ๑๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑
วันที่ ๓๐ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสดจพระราชดำเนินพร้อมด้วยกระบวนข้างใน ลงเรือพระที่นั่งคอนเดอลาออกประตูสาครประพาศไปทางหลังเกาะ เข้าคลองจิก เสด็จประพาศตามทุ่งลาสลิต เป็นที่บัวสายชุมจนเวลาบ่าย ๕ โมงเสศ เสด็จกลับ.

วันที่รัชกาล ๗๖๖๐ วัน ๕ ฯ ๑๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ ๘ ๒๒

วันที่ ๓๑ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้า เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยกระบวนข้างในลงเรือพระที่นั่งกลไฟเล็กใช้จักรแล่นข้ามฟากไปประพาศทุ่งบ้านแบ้งแล้ว เสด็จกลับเวลาบ่าย ๕ เสศ เสด็จประพาศทรงเก็บกระจับหน้าวัดนิเวศ เวลาย่ำค่ำแล้ว เสด็จกลับมาประทับที่พระที่นั่งวโรภาษพิมาน พระบรมวงษานุวงษข้าราชการเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท ทรงพระราชดำรัสด้วยตามสมควรแล้ว เสด็จขึ้น อนึ่งวันนี้ เจ้าจอมมารดาแสเจ็บพระครรภ จึงโปรดเกล้า ฯ ให้ลงเรือเอดเดอกงที่ท่าพระราชวัง เวลา ๒ ยามล่วงน่า กลับลงไปกรุงเทพ ฯ ก่อน ครั้นไปถึงท้ายเกาะเกิดเวลา ๒ ยาม ๓๙ มินิต ประสูตรพระเจ้าลูกเธอ เป็นพระองค์เจ้าหญิง[๑] ในเรือเอดเดอกง ต้องกลับเรือมาจอดที่ท่าพระราชวังแล้วโปรดเกล้า ฯ ให้เชิญพระเจ้าลูกเธอที่ประสูตรใหม่แลคุณจอมมารดาแสขึ้นพักอยู่ที่พระที่นั่งวโรภาษพิมานข้างใน.

วันที่รัชกาล ๗๖๖๑ วัน ๖ ฯ ๑๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ ๙ ๒๒

วันที่ ๑ พฤษจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาย่ำค่ำแล้ว เสด็จออกที่พระที่นั่งวโรภาษพิมาน พระบรมวงษานุวงษ แลข้าราชการเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท ทรงพระราชดำรัสด้วยการที่จะเลื่อนวันเสด็จพระราชดำเนินกลับกรุงเทพ ฯ แลการอื่น ๆ ตามสมควรแล้วเสด็จขึ้น.

---

๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอภันตรีปชา

วันที่รัชกาล ๗๖๖๒ วัน ๗ ฯ ๑๐ ๑๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ ๒๒
วันที่ ๒ พฤษจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาค่ำ เสด็จออกพระบรมวงษานุวงษ แลข้าราชการเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทตามเคยเหมือนวันก่อน แล้วเสด็จขึ้น.

วันที่รัชกาล ๗๖๖๓ วัน ๑ ฯ ๑๑ ๑๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ ๒๒
วันที่ ๓ พฤษจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ โปรดเกล้า ฯ ให้มีการสมโภชพระเจ้าลูกเธอที่ประสูตรใหม่ที่ในพระราชวัง.

วันที่รัชกาล ๗๖๖๔ วัน ๒ ฯ ๑๒ ๑๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ ๒๒
วันที่ ๔ พฤษจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาค่ำเสดจออกพระที่นั่งวโรภาษพิมาน พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท ทรงพระราชดำรัสด้วยเรื่องราชการแลการอื่น ๆ บ้างตามสมควร แล้วเสดจขึ้น.

วันที่รัชกาล ๗๖๖๕ วัน ๓ ฯ ๑๓ ๑๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ ๒๒
วันที่ ๕ พฤษจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนิน พร้อมด้วยกระบวนข้างในลงประทับในเรือพระที่นั่งเอดเดอกง แล้วออกเรือ

พระที่นั่ง ใช้จักรแล่นขึ้นไปเหนือน้ำประพาศทุขบ้านสร้าง ทรงเก็บบัวหลวง เสด็จกลับเวลาบ่าย ๓ โมงเสศ อนึ่งวันนี้เป็นวันที่พระสงฆจะได้สวดพระพุทธมนต์ฉลองไตรปี พระสงฆ์ที่จะมาสวดมนต์นั้นพระราชาคณะ พระครู ถานานุกรม เปรียญ เจ้าอธิการในพระอารามหลวง แขวงกรุงเก่า เมืองลพบุรี เมืองสระบุรี รวม ๕๘ รูป พระราชาคณะ พระครู ถานานุกรม เปรียญ ฝ่ายรามัญ เมืองประทุมธานี เมืองนนทบุรี รวม ๒๖ รูป รวมทั้งคณะไทย คณะรามัญ ๘๔ รูป โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานเชิญพระไชยเนาวโลห รองพานทองสองชั้น ตั้งบนม้าหมู่ที่พระที่นั่งที่ประทับในพระที่นั่งวโรภาษพิมาน มีพานพุ่ม พานดอกไม้ แลเชิงเทียน แลโคมแก้วครอบรายรอบตั้งเครื่องนมัสการทองพิศ เป็นที่พระสงฆ ฝ่ายคณะไทยจะได้สวดพระพุทธมนต์ แลโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานเชิญพระนิรันตรายในพระอุโบสถวัดนิเวศธรรมประวัติ มาตั้งม้าหมู่ที่พระที่นั่งไอสวรรยทิพอาศน มีเครื่องนมัสการกระบะถมเป็นที่พระสงฆ์คณะรามัญจะได้สวดพระพุทธมนต์

เวลาย่ำค่ำแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกที่พระที่นั่งวโรภาษพิมาน ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้ว พระธรรมราชานุวัตรถวายศีลแล้ว สวดพระพุทธมนตทวาทศปริต ตามธรรมเนียมการฉลองไตรปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงศีล แลพระสงฆเริ่มสวดมนต์ในพระที่นั่งวโรภาษพิมาน แล้วเสด็จพระราชดำเนินลงเรือพระที่นั่งคอนโดลา ไปประทับที่พระที่นั่งไอสวรรยทิพอาศน์ ดำรัสพระราชปฏิสัณฐารกับพระสงฆรามัญ มีพระคุณวงษเป็นประธาน แล้วทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้ว พระสงฆสวดพระพุทธมนตแล้ว เสด็จกลับมาประทับที่พระที่นั่งวโรภาษพิมาน จนพระสงฆสวดพระพุทธมนตจบแล้ว ดำรัสพระราชปฏิสัณฐาร

กับพระสงฆ มีพระธรรมราชานุวัตรเป็นประธาน รับสั่งด้วยการปฏิสังขรณ พระอาราม พระธรรมราชานุวัตรทูลขอให้พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าไชยานุชิตเป็นผู้ทำการ โปรดเกล้า ฯ ให้ทำทั้งการประดับศิลาในพระ-อุโบสถ แลทำกุฎี ที่รับสั่งเหมือนวันเสด็จพระราชทานผ้าพระกระฐินนั้นด้วยให้พระองค์เจ้าไชยานุชิตเป็นผู้ทำทั้งสิ้น พระสงฆถวายอติเรกถวายพระพรลาแล้วเสด็จขึ้น.

วันที่รัชกาล ๗๖๖๖ วัน ๔ ฯ ๑๔ ๑๒ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๖ พฤษจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้า ๔ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงทรงบาตรในพระราชวัง พระสงฆ์ที่มาสวดมนต์รวม ๘๔ รูปนั้น แบ่งฉันวันละ ๒๘ รูป รับบิณฑบาตรวันละ ๕๖ รูป เข้าประตูเทวราชครรไลย ออกประตูนงคราญประเวศ ครั้นทรงบาตรแล้ว เสด็จออกพระที่นั่งวโรภาษพิมาน ทรงประเคนสำรับเลี้ยงพระสงฆ์ พระสงฆ์ที่ฉันวันนี้คณธรรมยุติกาเป็นพื้น แบ่งฉันที่พระที่นั่งวโรภาษพิมาน ๑๘ รูป มีพระธรรมราชานุวัตรเป็นประธาน ฉันที่พระที่นั่งไอสวรรยทิพอาศน์ ๑๐ รูป มีพระอมราภิรักขิต เป็นประธาน ครั้นพระสงฆ์ฉันแล้ว ถวายอนุโมทนาตามธรรมเนียมแล้วเสด็จขึ้น.

อนึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้ยกเสาโคมไชยที่น่าพระที่นั่งวโรภาษพิมาน ๒ เสา มีโคมบริวาร ๑๐ เสา เวลาย่ำค่ำเสศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกชักโคมไชยประโคมแตรสังข์พิณพาทย พระครูอัษฎาจาริยถวาย

น้ำสังขตามธรรมเนียม ต่อไปจะได้ชักโคมไชยทุกวัน จนถึงเวลาที่สมควร จึงจะได้ลด

กับโปรดเกล้า ฯ ให้มีการลอยพระประทีปที่พระราชวังบางปอิน เจ้าพนักงานได้จัดการที่จะเสด็จลงลอยพระประทีปพร้อมทุกน่าที่ แต่งเรือบัลลังก์ประทับที่น่าพระราชวัง โปรดเกล้า ฯ ให้พระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าราชการที่ตามเสด็จพระราชดำเนินขึ้นมา แลที่ไม่ได้ตามเสด็จพระราชดำเนินบ้าง แต่งกระทงแลเรือประดับไปด้วยเครื่องแต่งต่าง ๆ เป็นเครื่องสดบ้างเครื่องแห้งบ้าง ทำเป็นรูปสัตวต่าง ๆ บ้าง ปักเทียนถวายสำหรับทรงจุดแล้ว แลลอยไปตามกระแสน้ำ โปรดเกล้า ฯ ให้กรมการกรุงเก่าแต่งเรือกระบวนสำหรับลอยกลางน้ำ มีทุ่นหยวกทอดกลางน้ำแลเรือเจ้าพนักงานล้อมวงทอดเหนือน้ำท้ายน้ำ สองฝั่งน้ำตามประทีปสว่างไสว โปรดเกล้า ฯ ให้ป่าวร้องราษฎรชาวกรุงเก่ามาดูการลอยพระประทีปเป็นการครึกครื้นเอิกเริกมาก มีเรือราษฎรเบียดเสียดกันทั้งสองฝั่งมาคอยดู ครั้นเวลา ๔ ทุ่ม เสด็จลงลอยพระประทีป มีแตรสังข พิณพาทย แลแตรวงประโคม เจ้าพนักงานจุดไฟที่ทุ่นหยวก มีผีพายลงเรือคอนพายขึ้นล่องหลายลำ โปรดเกล้า ฯ ให้เลื่อนเรือพระที่นั่งชลพิมานไชย ซึ่งทรงพระไชยเนาวโลห มาประทับที่เรือบัลลังก์ทรงจุดเทียนแล้ว หลวงพิศณุเสนี ขุนรามเภรี เห่เรือพายขึ้นล่องไปมาจนตลอดเวลาเสด็จขึ้น แล้วทรงจุดเทียนเรือกระทงต่อไป ของหลวงมีเรือพระที่นั่งเอกไชยทรงบุษบกลำหนึ่ง เรือพระที่นั่งสีลำหนึ่ง เรือพระที่นั่งกราบลำหนึ่ง ต่อนั้นไปจึงถึงกระทงของพระบรมวงษานุวงษแลข้าราชการ คือ ๑. เรือศีศะม้าหางปลามีศาลเหมมณเฑียรของกรมหมื่นอดิศรอุดมเดช ๒. เรืออิเฟลเตาเวอของกรมหมื่นสรรพสาตรศุภกิจ ๓. เรือทำเป็นกระทงสามเหลี่ยมประดับตุกกระตาของพระองค์

เจ้าไชยานุชิต ๔. กระทงแปดเหลี่ยมประดับด้วยเครื่องนาของกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ ๕. เรือพระคันธารราษฎรของกรมหมื่นสรรพสิทธิประสงค์ ๖. กระทงบายศรีเขียวตั้งบนหลังปลาของกรมหมื่นสมมตอมรพันธุ ๗. กระทงพระที่นั่งวิฑูรทัศนาของนายจ่ารง ๙. เรือมลายูมีกระทงกลางของพระชลยุทธโยธินทร์ ๙. เรือยอดรูปคนของพระองค์เจ้าขจรจรัสวงษ ๑๐. เรือศีศะหฌุมานมีบุษบกของพระยาอนุชิตชาญไชย ๑๑. เรือศีศะหฌุมานมีตุกกระตาสวมศีศะโขนของพระพรหมบริรักษ์ ๑๒. สิงหโตถือเกาทัณฑ์ของพระยานรรัตนราชมานิต ๑๓. เรือสุพรรณหงษมีบุษบกของพระยามหามนตรี ๑๔. เรือกลไฟประดับแฟริแลมป์ของเจ้าหมื่นสรรพเพธภักดี ๑๕. พระอภัยมณีขี่นางเงือกของพระสุริยภักดี ๑๖. เรือศีศะนกหญ้าปล้องบุษบกแขกของหลวงสาตราธิกรณฤทธิ์ ๑๗. หฌุมานหักก้านบัวของจมื่นจงรักษาองค์ซ้าย ๑๘. เรือแวดของเจ้าหมื่นไวยวรนารถ ๑๙. เรือศีศะนกมีเบ็ญจามียอดของพระยาอนุรักษราชมณเฑียร ๒๐. กระทง ๓ ชั้นมีฉัตรราชวัดรอบของพระยาอุไทยธรรม ๒๑. กระทงเครื่องสด ๕ ชั้น ของพระยาเทเวศร ๒๒. กระทงเครื่องสด ๓ ชั้น รี แปดเหลี่ยมบุผ้าแดงของพระอินทราธิบาลจมื่นอินทามาตย์ ๒๓. กระทงเครื่องสด ๓ ชั้น แปดเหลี่ยมบุผ้าขาวของหลวงเดชนายเวร ๒๔. เรือสำปั้นมีชั้นหยวกของพระอินทรรักษา ๒๕. เรือแซเหราของพระราชเศรษฐี ๒๖. ถาดมธุปายาศของพระยาศรีสุนทรโวหาร ๒๗. สีลมสูบน้ำของจมื่นสุรฤทธิพฤฒิไกร ๒๘. เรือศีศะคนถวายบังคมกระทง ๒ ชั้น นายจ่ายง ๒๙. ไลตเฮาสที่ปากเกร็ดประดับผักของหม่อมเจ้าปาน ๓๐. ไลตเฮาสที่บางปอินของพระราชโยธาเทพ ๓๑. โคมเพชร ๓ ชั้น ของพระยาอัษฎาเรืองเดช ๓๒. กระทงช้างเผือกของพระยาจ่าแสนบดี ๓๓. โคลัม

ออฟวิกตอรี ของทูลกระหม่อมโต[๑] ๓๔. ปลาหน้าคนของพระยาวุฒิการบดี ๓๕. สำเภาใหญ่ของหลวงบำราศคดีจีนพระยาไชยวิชิต หลวงอภัยเภตรา ๓๖. นาควาสุกรีของเจ้าหมื่นศรีสรรักษ ๓๗. กระทงแปดเหลี่ยม ๓ ชั้น ยอดคนโถ ของนายจ่าเรศ ๓๘. เต่าใหญ่ปั๊กเทียนของจมื่นสราภัยสฤษดิการ ๓๙. กระทงบัวกลุ่ม ๓ ชั้น ของพระณรงค์วิชิต ๔๐. กระทงบัวกลุ่ม ๓ ชั้น ของพระรักษาเทพ ๔๑. กระทง ๓ ชั้น เชิงเบิ่นเขาของพระพิทักษเทพธานี ๔๒. เรือคู่ตั้งกระทง ๓ ชั้น ของพระองค์เจ้ากาญจโนภาษรัศมี ๔๓. สำเภากระดาษ ของพระโบราณบุรานุรักษแล้วถึงเรือกระบวนของกรมการกรุงเก่าที่ทำถวายในการลอยพระประทีปทั้ง ๓ วัน คือ เรือเอกไชยเหินหาว เรือเอกไชยหลาวทองคู่ ๑ เรือครุธเหินระเห็ด เรือครุธเกรจไกรจักรคู่ ๑ เรือสุรวายุภักเรือสุรปั๊กษาคู่ ๑ เรือพาลีล้างทวีป เรือสุครีปครองเมืองคู่ ๑ เรือกระบี่รานรอญราพเรือกระบี่ปราบพลมารคู่ ๑ เรือสิงหโตขมังคลื่น เรือสิงหโตผึ่นสมุทคู่ ๑ เรือกิเลนลอยชลสินธุ์ เรือกิเลนลินลาสมุทคู่ ๑ เรือเสือคำรามชล เรือเสือคำรณสินธคู่ ๑ เรือปลาฉนากคู่ ๑ เรือลิงป่าคู่ ๑ เรือจรเข้คนองน้ำเรือจรเข้คำรามคู่ ๑ เรือมังฉาคู่ ๑ เรือปลากระโห้คู่ ๑ แลมีเรือโบด ๑๐ แจวทหารเรือ ๒ คู่ ลอยลงมาแต่เหนือน้ำ เสด็จขึ้นเวลา ๗ ทุ่มเสศ แลจำนวนชื่อกรมการผู้ที่ทำเรือกระบวนนั้น คือ หลวงศรีบริรักษยกรบัตรหลวงสุนทรภักดีผู้ช่วยราชการคู่ ๑ หลวงพลหลวงมหาดไทยคู่ ๑ หลวงนาหลวงคลังคู่ ๑ หลวงวังหลวงบันเทาทุกขราษฎรคู่ ๑ หลวงชำนาญขุนรองเทพสุภาคู่ ๑ หลวงแพ่งหลวงพรหมสัศดี ๑ หลวงศุภมาตราขุนรองศุภมาตราคู่ ๑ หลวงกลางหลวงสัจจาคู่ ๑ ขุนชำนิขุนรองวิจารณคู่ ๑ ขุนรองมหาดไทยขุนพิพิธบุรีคู่ ๑ ขุนอินอาญาขุนจ่าศาลแรมคู่ ๑ ขุนบุรินทรรักษาขุนกลองคู่ ๑ ขุนรองปลัดขุนศรีสองนาคู่ ๑

---

๑ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

วันที่รัชกาล ๗๖๖๗ วัน ๕ ๑๕ ๑๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

๒๒

วันที่ ๗ พฤษจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้า ๔ โมง โปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระบรมโอสาธิราช เสด็จลงทรงบาตรในพระราชวัง พระสงฆ์เข้าไปรับบิณฑบาตรเหมือนวันก่อน แล้วสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จออกเลี้ยงพระ พระสงฆ์ฉันวันนี้คณะมหานิกายเปนพื้น ฉันที่พระที่นั่งวโรภาษพิมาน ๑๘ รูป มีพระญาณไตรโลกยเปนประธาน ฉันที่พระที่นั่งไอสวรรยทิพอาสน ๑๐ รูป มีพระสุวรรณวิมลศิลเปนประธาน

เวลาบ่าย ๔ โมงเสศพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยขบวนข้างในลงเรือพระที่นั่งคอนโดลา ออกทางประตูสังฆสัทธิภัตรการ ขึ้นไปทางเหนือน้ำเลี้ยวเข้าคลองหลังเกาะไปประทับที่ท่าวัดกำแพง เสด็จขึ้นประทับบนศาลาการเปรียญ ทรงฟังธรรมเทศนามหาชาติที่ราษฎรเรี่ยรายกันมีแลได้พระราชทานเงินติดกัณฑ์เทศ ๓ ตำลึง แลพระราชทานเงินในการซ่อมแซมวัดอีกชั่งหนึ่ง เวลาย่ำค่ำเสด็จกลับมาประทับในพระราชวังตามทางเดิม

เวลา ๔ ทุ่ม เสด็จลงลอยพระประทีปเจ้าพนักงามเตรียมรับเสด็จตามเคยทุกน่าที่ โปรดเกล้า ฯ ให้เลื่อนเรือพระที่นั่งซึ่งทรงพระไชยมาประทับที่เรือบัลลังก์ ทรงจุดเทียนแล้ว แลทรงจุดเทียนเรือกระทงต่อไปจนถึงเรือกระทงของพระบรมชานุวงษ์แลข้าราชการ แต่เรือกระทงเปลี่ยนแปลงไปบ้าง เวลาเพิ่มเติมขึ้นอีกบ้างมีจำนวนต่อไปนี้ คือ ๑. เรือศีศะม้าหางปลามีศาลเหมมณเฑียรของกรมหมื่นอดิศรอุดมเดช ๒. อีเฟลเตาเวอกรมหมื่นสรรพสาตรศุภกิจ ๓. เรือนพระคันธารราษฎรของกรมหมื่น

สรรพสิทธิประสงค์ ๔. กระทงบายศรีขาวตั้งบนหลังปลาของกรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ ๕. กระทงสามเหลี่ยมประดับตุกกระตา พระองค์เจ้าไชยานุชิต ๖. กระทงแปดเหลี่ยมประดับเครื่องนา กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ ๗. หณุมาณจับมัจฉานุในสระบัวพระองค์เจ้าวัฒนานุวงษ ๘. โคลัมออฟวิคตอริ ทูลกระหม่อมโต ๙. ช้างเผือกพระยาจ่าแสนบดี ๑๐. แพซุงเจ้าของหัวล้านมีกระท่อมหม่อมเจ้าปาน ๑๑. ปลาหน้าคนพระยาวุฒิการบดี ๑๒. เรือสุพรรณหงษมีบุษบกพระยามหามนตรี ๑๓. โคมเพชรสามชั้นพระยาอัษฎาเรืองเดช ๑๔. เรือปลาแรดชั้นสี่เหลี่ยมสองชั้น ๑๕. หณุมานรบยุงเท่าแม่ไก่ พระพรหมบริรักษ์ ๑๖. เรือพาลีพระพรหมบริรักษ์ ๑๗. เก๋งแขกนายจ่ารง ๑๘. เรือตำรวจพระสุริยภักดี ๑๙. หณุมานถูกปลิงเกาะคาง จมื่นจงรักษาองค์ซ้าย ๒๐. เรือศีศะนกบุษบกแขก หลวงสาตราธิกรณฤทธิ ๒๑. กระทงเครื่องสด ๓ ชั้น รี แปดเหลี่ยมบุผ้าแดงของ พระอินทราธิบาล จมื่นอินทามาตย์ ๒๒. เรือมลายูมีกระทงกลางพระชลยุทธโยธินทร์ ๒๓. เรือกลไฟประดับแฟริแลมป เจ้าหมื่นสรรพเพธภักดี ๒๔. ถาดมธุปายาศ พระยาศรีสุนทรโวหาร ๒๕. หนูออกจากผลฟักเหลือง จมื่นสราภัยสฤษดิการ ๒๖. เรือแซเหราพระราชเศรษฐี ๒๗. เรือศีศะนกมีเบญจามียอด พระยาอนุรักษราชมณเฑียร ๒๘. ไกรทองขี่ชาลาวันพระยานรรัตนราชมานิต ๒๙. เรือศีศะรูปคนถวายบังคมกระทง ๒ ชั้นนายจ่ายง ๓๐. วิชาเยนช่างปืนพระพิรุณ เจ้าหมื่นไวยวรนารถ ๓๑. เรือคู่ตั้งกระทงสามชั้น พระองค์เจ้ากาญจโนภาษรัศมี ๓๒. เรือสำปั้นมีชั้นหยวกพระอินทรรักษา ๓๓. กระทงสามชั้นมีหม้อลายครามปักดอกบัว ๓๔. กระทงสามชั้นพระราชพินิจจัย ๓๕. ใบพลับพลึงพระยาเทเวศร-

วงษวิวัฒน ๓๖. กระทงเครื่องสดแปดเหลี่ยม ๕ ชั้นหลวงเดชนายเวร ๓๗. สำเภาใหญ่หลวงบำราศคดีจีน ๓๘. กระทรงแปดเหลี่ยม ๓ ชั้นยอดคนโท นายจ่าเรศ ๓๙. กระทงสามชั้นมีฉัตรราชวัดรอบพระยาอุไทยธรรม ๔๐. เรือศีศะโคฉัตรรวงเข้าทิ่บูชา ๓ ชั้น พระยาเกษตรรักษา ๔๑. กระทงบัวกลุ่ม ๓ ชั้น พระรักษาเทพ ๔๒. กระทรงบัวกลุ่ม ๓ ชั้น พระณรงค์วิชิต ๔๓. ทุ่น ปากน้ำเจ้าหมื่นศรีสรรักษ์ ๔๔. กระทงสามชั้นเชิงเป็นเขาพระพิทักษเทพธานี ๔๕. สำเภากระดาษพระโบราณบุราณุรักษ[๑] แล้วทรงจุดดอกไม้สัญญาให้เจ้าพนักงานจุดดอกไม้ตามเคย แลปล่อยกระบวนของกรมการกรุงเก่าเหมือนอย่างวันก่อน เวลา ๗ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น.

วันที่รัชกาล ๗๖๖๘ วัน ๖ ๑๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

๒๒

วันที่ ๘ พฤษจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้า ๔ โมง สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เสด็จลงทรงบาตรแลเสด็จออกทรงประเคนเหมือนวันก่อน พระสงฆ์ฉันวันนี้คณะรามัญเป็นพื้น ฉันที่พระที่นั่งวโรภาษพิมาน ๑๘ รูป พระปริยัติวงษาจาริยแลพระคุณวงษเป็นประธาน ฉันที่พระที่นั่งไอสวรรยทิพอาศน์ ๑๐ รูป มีพระรามัญ มหาเถรเป็นประธาน

---

๑. พระโบราณบุรานุรักษ์ (พร เดชะคุปต์) ภายหลังเป็นพระยาโบราณราชธานี

อนึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้มีผ้าป่าบันดาศักดิ์และผ้าป่ากบุงวิเสศถวายพระสงฆ์ในการฉลองไตรปี เป็นจำนวนผ้าป่าบันดาศักดิ์วันละ ๔ รูป ผ้าป่ากบุงวิเสศวันละ ๑๑ รูป รวม ๓ วัน เป็นจำนวนพระสงฆ์รับผ้าป่าบันดาศักดิ์ ๑๒ รูป พระสงฆ์รับผ้าป่ากบุงวิเสศ ๓๓ รูป รวม ๔๕ รูป

เวลา ๔ ทุ่มเสศ เสดจลงลอยพระประทีปทรงจุดเทียนเรือพระที่นั่งที่ทรงพระไชยแลเรือกระทงตามเคย เรือกระทงของพระบรมวงษานุวงษข้าราชการในวันนี้มากกว่าวันก่อน คือ ๑ เรือกลไฟมีม่านผ้าแดงแต่งประดับห้อยโคนรั้วสมเด็จกรมพระภานุพันธวงษวรเดช ๒ เรียศีศะม้าหางปลามีชั้นห้าชั้นกรมหมื่นอดิศรอุดมเดช ๓ นารายน์ประทมสินธุ์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ๔ มังกรจีนทูลกระหม่อมเล็ก[๑] ๕ เรือกลไฟประดับโคมกระดาษแลแฟริแลมป์กรมหมื่นสรรพสิทธิประสงค์ ๖ อิเฟลตาเวอกรม-หมื่นสรรพสาตรศุภกิจ ๗ กระทงบายศรีแดงตั้งบนหลังปลากรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ ๘ กระทงสามเหลี่ยมประดับตุกกระตาพระองค์เจ้าไชยานุชิต ๙ กระทงแปดเหลี่ยมประดับลายยี่ปุ่นกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ ๑๐ โคลัมออฟวิกตอริทูลกระหม่อมโต ๑๑ มังกรน่าพลับพลาหม่อมเจ้าวัฒนา ๑๒ มังกรน่าพลับพลาพระองค์เจ้าไชยันตมงคล ๑๓ เรือกลไฟประดับแฟริแลมป์เจ้าหมื่นสรรพเพธภักดี ๑๔ เรือสุพรรณหงษมีบุษบกพระยา-มหามนตรี ๑๕ เซียนถือฉัตรขี่มังกรจีนพระยาเทเวศรวงษวิวัฒน์ ๑๖ เรือตำรวจพระสุริยภักดี ๑๗ หณุมานเบิดหัวโขนหัวหลานจมื่นจงรักษาองค์ซ้าย ๑๘ ฉัตรหยวกมีตุกกระตาอ้อดพระยาอนุชิตชาญไชย ๑๙ ซุ้ม

---

๑ สมเด็จ ฯ เจ้าฟ้าจักรพงศ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ

ฝรั่งพระราชโยธาเทพ ๒๐ กระถางต้นไม้มีใยแมงมุมหม่อมเจ้าปาน ๒๑ เรือศีศะนกมีเบญจามียอดพระยาอนุรักษ์ราชมณเฑียร ๒๒ เรือโบดเล็กพระยาอนุรักษราชมณเฑียร ๒๓ นาคกลีบบัวพระยาศรีสุนทรโวหาร ๒๔ จรเข้คาบนางตเภาแก้วพระยาพรหมบริรักษ ๒๕ เรือสุครีบมีหณุมานนั่งข้างท้ายพระพรหมบริรักษ์ ๒๖ เรือศีศะนกหญ้าปล้องมีบุษบกแขกหลวงสาตราธิกรณฤทธิ์ ๒๗ เรือศีศะปลาแรดนายจ่ารง ๒๘ ลานนวดเข้ามีจันหันพระอินทราธิบาล ๒๙ เรือกลไฟประดับจานจมื่นสราภัยสฤษดิการ ๓๐ เรือศีศะโคฉัตรลวงเข้าที่บุชาสามที่พระยาเกษตรรักษา ๓๑ เรือมลายูมีกระทงกลางพระชลยุทธโยธินทร์ ๓๒ เรือโบดพระองค์เจ้าขจรจรัสวงษ์ ๓๓ พระยาวิชาเยนช่างอิฐเจ้าหมื่นไวยวรนารถ ๓๔ เรือแซเหลาพระราชเศรษฐี ๓๕ ช้างสีปลาศพระยาจ่าแสนบดี ๓๖ เรือสำบั้นชั้นหยวกพระอินทรรักษา ๓๗ เถรกวาดติดจั่นเจ้าหมื่นศรีสรรักษ์ ๓๘ สำเภาใหญ่หลวงบำราศคดีจีน ๓๙ ปลาหน้าเปนแขกพระยาวุฒิการบดี ๔๐ กระทงสามชั้นมีขวดปั๊กดอกหงอนไก่พระราชพินิจจัย ๔๑ กระ-ทงสามชั้นมีหม้อลายครามปั๊กดอกบัวพระยาราชสัมภาราก ๔๒ เรือศีศะพม่ามีชั้นดอกบานมรุโรยนายจ่ายง ๔๓ เรือปลาชั้นแผงสานโปร่งหลวงเดชนายเวร ๔๔ โคมเพชรสามชั้นสีแดงพระยาอัษฎาเรืองเดช ๔๕ ชั้นเทียนเทวดานายจ่ารง ๔๖ กระทงบัวกลุ่มสามชั้นพระรักษาเทพ ๔๗ กระทงบัวกลุ่มสามชั้นพระณรงควิชิต ๔๘ กระทงสามชั้นเชิงเปิ่นเขาพระพิทักษเทพธานี ๔๙ สำเภากระดาษพระโบราณบุรานุรักษ์ พอหมด

เรือกระทงถึงเรือกระบวนกรมการ ทรงจุดดอกไม้สัญญาให้เจ้าพนักงานจุดดอกไม้ตามเคยแล้วเวลา ๗ ทุ่มเสด็จขึ้น เป็นเสร็จการลอยพระประทีป.

วันที่รัชกาล ๗๖๖๙ วัน ๗ ฯ ๒ ๑๒ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๑๒๕๑

๒๒

วันที่ ๔ พฤษจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เป็นวันเริ่มที่จะมีมหาชาติ ด้วยทรงพระราชดำริห์ว่าการเทศนามหาชาติ เป็นธรรมเนียมมีมาแต่ก่อน นับว่าเป็นการพระราชกุศลอย่างหนึ่ง เมื่อถึงฤดูออกพรรษาแล้วเคยมีในพระบรมมหาราชวังในเดือน ๑๒ กลางเดือนบ้างข้างแรมบ้าง แต่ในสองสามปีนี้หาได้มีเทศนามหาชาติไม่ เวลานี้เป็นเวลาว่างราชการแต่ถูกตามสมัยที่เคยมีมหาชาติสมควรที่จะมีเทศนามหาชาติที่พระราชวังบางปอิน จะได้เป็นที่เลื่อมใสของผู้ที่ควรจะเลื่อมใส และเป็นการครึกครื้นสนุกสนานด้วย จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานจัดการที่จะมีเทศนามหาชาติที่พระที่นั่งวโรภาษพิมาน ผูกต้นไม้ตั้งธรรมาศนใต้ต้นไม้ข้างผนังด้านเหนือธรรมาศน์หนึ่ง ด้านใต้สำหรับเทศซ้อนกันธรรมาศน์หนึ่ง ตั้งม้าหมู่รองกระบะถมตั้งพานรองหญ้าแพรก ดอกมลิพรรณผักกาดเข้าสาร เข้าตอก แลพานแก้วเครื่องนมัสการตั้งพานพุ่มเชิงเทียน ต้นไม้ทองเงินนากพนมโคมเวียนกรงนกหม้อปลาฉัตรดอกบัว กระถางต้นไม้โคมใบลานแลโคมแฟริแลมป์เป็น

เครื่องสักการะเรียงสองแถว มีขันสาครสำหรับขังน้ำติดเทียนทำน้ำมนต์ คาถาพัน แลตั้งโต๊ะเครื่องบูชากัณฑ์เทศนามีไตรแพรแลเครื่องบริขารภัณฑ์ต่าง ๆ กับเงินเป็นจตุปัจจัยมูลติดเทียน ๑๐ ตำลึง ตั้งอาศนสงฆข้างด้านตวันตก ที่ประทับอยู่ด้านตวันออก ที่น่าพระที่นั่งวโรภาษพิมานในสนามหญ้ามีเรือนตเกียงสำหรับบูชาพระมหาชาติสองเรือนโปรดเกล้า ฯ ให้พระบรมวงษานุวงษแลข้าราชการฝ่ายในจัดของเครื่องบริโภคคาวหวานมีปลาแห้งปลาย่างแลขนมต่าง ๆ เป็นต้น ถวายพระสงฆที่จะมาถวายเทศนาทุกกัณฑ์ เทศนานี้โปรดเกล้า ฯ ให้แบ่งมีเป็น ๕ วันรวมทั้งคาถาพันแลจตุราริสัจจ์ด้วย เพื่อจะได้ทรงสดับตลอดทุกกัณฑ์ รวมเทศนาห้าวันเป็นคาถาพันสองกัณฑ์ มหาชาติ ๑๓ กัณฑ์ มหาชาติซ้อน ๓ กัณฑ์ จตุราริสัจจ์ ๔ กัณฑ์ รวมทั้งหมดเป็น ๒๒ กัณฑ์

ครั้นเวลาทุ่มเสศพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งวโรภาษพิมานทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้ว เจ้าอธิการกันวัดราชบำเพ็ญแขวงกรุงเก่าถวายศีลแลศักราชแล้วถวายเทศนาคาถาพัน ตั้งแต่ทศพรพรรณาเป็นต้นไป ในระหว่างเมื่อหมดกัณฑ์นั้นหยุดพัก ประโคมพิณพาทยตามเพลงคราวหนึ่งแล้วจึงเทศต่อไปอีก จนถึงคาถามหาวันวรรณาจึงจบกัณฑ์หนึ่ง เจ้าอธิการพั่กวัดธรรมิกราชแขวงกรุงเก่า ถวายเทศนาเป็นกัณฑ์ที่ ๒ ตั้งแต่คาถากุมารบรรพไปจนถึงคาถานครกัณฑ์แลถวายกลับชาติเป็นคำแปลจบแล้วถวายยถาอนุโมทนา เสด็จขึ้นเวลา ๕ ทุ่มเสศ

วันที่รัชกาล ๗๖๗๐ วัน๑ ๓ฯ๑๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เสด็จออกเวลาบ่ายสองโมงเสศทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้ว พระธรรมราชานุวัตรวัดเสนาศนาราม ถวายศิลแลศักราชแล้วถวายเทศนามหาเวศสันตรชาฎกทศพรพรรณาเปนต้นไป ประดับด้วยพระคาถา ๑๙ พระคาถาจบแล้ว พระญาณไตรโลกยวัดศาลาปูนถวายเทศนามหาเวศสันตรชาฎกหิมพานตพรรณาประดับด้วยพระคาถาร้อยสามสิบแปดพระคาถาจบแล้ว พระครูเทพประสิทธิเทพาบดีวัดเวฬุราชิณถวายเทศนามหาเวศสันตรชาฎกทานกัณฑ์ประดับด้วยพระคาถาสองร้อยเก้าพระคาถาจบแล้ว พระครูพุทธวิหารโสภณวัดศาลาปูนถวายเทศนามหาเวศสันตรชาฎกวันประเวศกัณฑ์ประดับด้วยพระคาถาห้าสิบเจ็ดพระคาถา ครั้นจบแล้ว พระเจิมวัดอัมรินทรารามแลเจ้าอธิการชื่นวัดกุฎีทองแขวงกรุงเก่าถวายเทศนามหาเวศสันตรชาฎกชูชกบรรพประดับด้วยพระคาถาเจ็บสิบเก้าพระ-คาถาซ้อนสองกัณฑ์ พระเจิมขึ้นธรรมาศนด้านเหนือ เจ้าอธิการชื่นขึ้นธรรมาศน์ด้านใต้ ถวายสลับกันไปองค์ละแหล่ พระเจิมได้พระราชทานรางวัลรายเที่ยว ๆ ลกึ่งตำลึง ๗ เที่ยว เปนเงิน ๑๔ บาท พระชื่นได้พระราชทานรางวัลรายเที่ยว ๆ ลกึ่งตำลึง ๘ เที่ยว ๆ ลบาท ๑ เปน ๑๗ บาท จบแล้ว เสด็จขึ้นเวลา ๒ ยามเสศ

อนึ่งวันนี้เมื่อเวลาบ่ายเสด็จออกทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการพระเทศนั้น ได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตร ให้หลวงธรรมวงษ

ประวัติเป็นหลวงธรรมานุวัติจำนง มีตำแหน่งราชการในกรมพระธรรมการถือศักดินา ๖๐๐ ให้ขุนอาณัติวรการเป็นหลวงธรรมวงษประวัติ มีตำแหน่งราชการในกรมพระธรรมการถือศักดินา ๖๐๐

วันที่รัชกาล ๗๖๗๑ วัน ๒ ๔ ๑๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๑๑ พฤษจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่ายสามโมงเสศ เสด็จออกทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้ว พระมหาวันเปรียญ ๓ ประโยค วัดขุนญวน ถวายศิลแลศักราชแล้ว ถวายเทศนามหาเวศสันตรชาฏกจุลวันพรรณาประดับด้วยพระคาถาสามสิบห้าพระคาถาจบแล้ว พระเอมวัดมหาธาตุกรุงเทพ ฯ กับพระเขียนวัดพุทธยัส-วรรย์ แขวงกรุงเก่าถวายเทศนามหาวัน ประดับด้วยพระคาถาแปดสิบพระคาถา ซ้อนสองกัน พระเอมขึ้นธรรมมาศนด้านเหนือ พระเขียนขึ้นธรรมมาศน์ด้านใต้ถวายสลับกันไปองค์ละแหล่จบแล้ว ได้พระราชทานรางวัลพระเอมเที่ยว ๑ เป็นเงินกึ่งตำลึงแล้วพระรอดวัดสุทัศน์เทพวราราม ถวายเทศนากัณฑ์กุมารบรรพประดับด้วยพระคาถาร้อยเจ็ดพระคาถาจบแล้ว พระศรีวัดสุวรรณารามกรุงเทพ ฯ ถวายเทศนากัณฑ์มัทรีประดับด้วยพระคาถาเก้าสิบพระคาถา พระศรีองคนี้ถวายเทศนาทำนองอย่างดี ได้พระราชทานรางวัล ๑๐ ตำลึง เสด็จขึ้นเวลา ๗ ทุ่มเสศ.

วันที่รัชกาล ๗๖๗๒ วัน๓ ฯ ๕ ๑๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก[๒๒] ๑๒๕๑

วันที่ ๑๒ พฤษจิกายน รัตนโกสินทรศก[๒๒] ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่ายสี่โมงเสศ เสด็จออกทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้ว มีเทศนาเวศสันตรชาฎกต่อจากวันก่อน พระครูมหาพุทธพิมพาภิบาล ๓ ประโยค วัดไชยโย แขวงกรุงเก่าถวายศิลแลศักราชแล้ว ถวายเทศนากัณฑ์สักบรรพประดับด้วยพระคาถาสี่สิบสามพระคาถาจบแล้ว พระกว้านวัดประยูรวงษาราม พระอยู่วัดจักรวัดิราชาวาศกรุงเทพฯถวายเทศนากัณฑ์มหาราชบรรพประดับด้วยพระคาถาหกสิบเก้าพระคาถาซ้อนสองกัณฑ์ พระกว้านขึ้นธรรมาศนด้านเหนือ พระอยู่ขึ้นธรรมาศนด้านใต้ ถวายสลับกันไปองค์ลแหล่เหมือนวันก่อน ๆ แต่พระกว้านได้พระราชทานรางวัลรายเที่ยว ๆ ล กึ่งตำลึง ๘ เที่ยว ๆ ล สี่บาทเที่ยว ๑ พระอยู่ได้พระราชทานรางวัลรายเที่ยว ๆ ล กึ่งตำลึง ๑๒ เที่ยว เมื่อจบแล้วได้โปรดเกล้า ฯ พระราชทานรางวัลอีกองค์ ล ๘ บาท เพราะเทศนานกว่าทุกกัณฑ์ถึง ๖ ชั่วโมงเห็นจะเหนื่อยมากแล้ว พระริดเรียญ ๓ ประโยควัดศาลาปูนแขวงกรุงเก่าถวายเทศนากัณฑ์ฉ่อกระษัตรติยบรรพประดับด้วยพระคาถา ๓๖ พระคาถาจบแล้ว พระสุวรรณวิมลศิลวัดสุวรรณดาราราม ถวายเทศนากัณฑ์นครกัณฑ์จบแล้ว ถวายอนุโมทนาเหมือนอย่างทุกวัน ครั้นเทศจบแล้วเวลา ๓ ยามเสศ เสด็จขึ้น เป็นเสร็จการเทศนามหาเวศสันตรชาฎกเพียงวันนี้.

วันที่รัชกาล ๗๖๗๓ วัน ๔ ฯ ๑๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ จุลศักราช ๑๒๕๑
วันที่ ๑๓ พฤษจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

วันนี้จะได้มีพระธรรมเทศนาจตุราริยสัจจ ตามธรรมเนียมที่เคยมีมาแต่ก่อน เวลาบ่าย ๔ โมงเสศเสด็จออกจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้ว พระอมราภิรักขิตวัดนิเวศธรรมประวัติ ถวายศิลแลศักราชแล้วถวายเทศนากัณฑ์ทุกขอริยสัจ์จบแล้ว พระครูจันทรรัศมีวัดพนัญเชิงกรุงเก่าถวายเทศนาทุกขสมุทยอริยสัจ์จบแล้ว พระครูวิญญานุวัติคณวัดกระษัตราธิราชแขวงกรุงเก่า ถวายเทศนาทุกขนิโรธอริยสัจ์จบแล้ว พระปริยัติวงษาจาริยวัดบรมวงษอิศรวรารามถวายเทศนาทุกขนิโรธคามินีปติปทาอริยสัจ์จบแล้ว ถวายยถาพระสงฆ์รับสัพพีเหมือนอย่างกัณฑ์ที่สุดทุก ๆ วันมา

ในเวลา ๕ วันนี้ เทศนาทุก ๆ กัณฑ์ มีพิณพาทยประโคมทุกระยะแลเมื่อเทศจบแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประเคนเครื่องบริขารบ้างแลโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชแลสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระเจ้าลูกเธอทรงประเคนบ้าง

อนึ่งราษฎรชาวเกาะบางปอินได้จัดขนมต่างๆเปนของเพิ่มเติมเครื่องกัณฑ์เทศนามาทูลเกล้า ฯ ถวายบ้าง โปรดเกล้าให้ราษฎรฟังเทศนาที่น่าท้องพระโรงทุกวันเสด็จขึ้นเวลายามเสศ เปนเสร็จการมีพระธรรมเทศนามหาชาติแลอริยสัจ์เพียงนี้

กับอนึ่งของคาวหวานเครื่องกัณฑ์เทศนี้ โปรดเกล้า ฯ ให้เปนของพระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการฝ่ายในนั้น มีรายชื่อต่อไปนี้

คาถาพันกัณฑ์ที่ ๑ พระนางเจ้าสุขุมาลมารศรี กัณฑ์ที่ ๒ เจ้าจอมมารดาวาด กัณฑ์ทศพรเจ้าฟ้าสุทธาทิพรัตน กัณฑหิมพานต์เจ้าฟ้าเยาว-

มาลนฤมล กัณฑ์ทานกัณฑ์เจ้าจอมมารดาแส กัณฑ์วันประเวศเจ้าจอม มารดาชุ่ม กัณฑ์ชูชกพระนางเจ้าพระวรราชเทวีทั้งสองกัณฑ์ กัณฑ์จุลพน พระองค์เจ้าจุธารัตน กัณฑ์มหาพนกัณฑ์ซ้อนพระอรรคชายาเธอองค์เล็ก กัณฑ์ ๑ เจ้าฟ้าจันทรากัณฑ์ ๑ กัณฑ์กุมารพระนางเจ้าสุขุมาลมารศรี กัณฑ์มัดทรีพระองค์เจ้าศรีวิไลยลักษณ์[๑] กัณฑ์สักบรรพพระองค์เจ้า สุวภัคตรวิไลยภัณฑ์ กัณฑ์มหาราชพระนางเจ้าพระวรราชเทวีทั้ง ๒ กัณฑ์ กัณฑ์ฉอกระษัตรเจ้าจอมมารดาอ่อน กัณฑ์นครกัณฑ์เจ้าจอมมารดาเกสร กัณฑ์ทุกขอริยสัจจ์พระองค์เจ้าอรพินธุเพ็ญภาคย กัณฑ์สมุทยสัจจ์ พระองค์ เจ้าอัจฉรพรรณีรัชกัญญา กัณฑ์นิโรธสัจจ์เจ้าจอมมารดาวาด กัณฑ์มัคคะ อริยสัจจ์พระองค์เจ้าบรรณทรวันวโรภาษ เปนหมดชื่อผู้ที่ถวายของคาว หวานในกัณฑ์เทศนาเพียงนี้.

วันที่รัชกาล ๗๖๗๔ วัน ๕ ฯ ๗ ๑๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ ๒๒

วันที่ ๑๔ พฤษจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๕ โมง เสด็จลงที่พระที่นั่งเก๋งจีนในพระราชวัง แล้วโปรด เกล้าฯ ให้พระบรมวงษานุวงษแลพระยาสวัสดิวามดิฐเข้าไปเฝ้าทูลลอองธุลี พระบาทในที่นั้น ทรงพระราชดำรัสด้วยการที่จะฉลองพระที่นั่งแลการอื่นๆ บ้างตามสมควร แล้วเสด็จขึ้น

เวลา ๔ ทุ่มเสศ เสด็จออกที่ท้องพระโรงพระที่นั่งวโรภาษพิมาน พระครูอัษฎาจารย์ ถวายน้ำสังข์ตามเคย แล้วเสด็จขึ้น.

---

๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนสุพรรณภาควดี

วันที่รัชกาล ๗๖๗๕ วัน ๖ ฯ ๑๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๑๕ พฤษจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลา ๒ ทุ่มเสศ เสด็จออกทางพระที่นั่งวโรภาษพิมาน ทรงพระราชดำเนินไปประทับที่ศาลเจ้าประสาททอง แล้วเสด็จเหมมณเฑียรเทวราช ทอดพระเนตรการชำรุดแลยังค้าง โปรดเกล้า ฯ ให้กรมหมื่นสรรพสาตรศุภกิจ ซ่อมแซมให้สำเร็จ แล้วเสด็จกลับมาประทับที่ท้องพระโรงพระที่นั่งวโรภาษพิมาน เวลา ๔ ทุ่มเสศ เสด็จขึ้น.

วันที่รัชกาล ๗๖๗๖ วัน ๗ ฯ ๑๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๑๖ พฤษจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาย่ำรุ่งแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยขบวนข้างในลงประทับในเรือเอดเดอกงแล้วใช้จักรขึ้นไปเหนือน้ำประพาศทุ่งบ้านสร้างแขวงกรุงเก่า ทรงเก็บบัวสาย แล้วเสด็จวัดขนอนทอดพระเนตรทหารทรงยิงคังคาวแม่ไก่ เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ เสด็จกลับ

ครั้นเวลา ๕ ทุ่มเสศ โปรดเกล้า ฯ พระเจ้าลูกเธอที่ประสูตรใหม่กับเจ้าจอมมารดาแส ลงเรือกลไฟที่น่าพระราชวังกลับล่วงนำลงมากรุงเทพ ฯ ก่อน.

วันที่รัชกาล ๗๖๗๗ วัน ๑ ๑๐ ฯ ๑๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

๒๒

วันที่ ๑๗ พฤษจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเที่ยงแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยขบวนข้างในออกทางพระที่นั่งวโรภาษพิมานลงประทับในเรือพระที่นั่งอุบลบุรทิศที่น่าพระราชวังแล้วออกเรือพระที่นั่งใช้จักรแล่นขึ้นไปเหนือเกาะ กลับเรือพระที่นั่งล่องมาตามลำน้ำผ่านน่าวัดนิเวศธรรมประวัติ เวลาบ่าย ๕ โมงถึงท่าราชวรดิฐ เรือพระที่นั่งเข้าเทียบท่าแล้วเสด็จขึ้นจากเรือพระที่นั่ง ทรงพระราชดำเนินมาประทับที่พระที่นั่งราชกิจวินิจฉัยมีพระราชดำรัสด้วยพระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการที่มาคอยเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท ด้วยเรื่องราชการแลการอื่น ๆ บ้างตามสมควร แล้วเสด็จพระราชดำเนินโดยพระราชยานมาประทับเกยพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทในพระบรมมหาราชวังแล้วเสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศเสดจกลับจากพระราชวังบางปอิน เรือพระที่นั่งเทียบท่าราชวรดิษฐ เสดจพระราชดำเนินขึ้นจากเรือพระที่นั่งมาประทับพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย มีพระราชดำรัสกับพระบรมวงษานุวงษ์ ข้าราชการภอสมควร แล้วเสดจโดรพระราชยานเข้าประตูศรีสุนทร มาประทับที่เกยน่าพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทแล้วเสด็จขึ้น

เวลาบ่ายยามเสศ เสดจออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทองค์กลางทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้ว อาลักษณอ่านประกาศพระราชพิธีฉัตรมงคลจบ พระสงฆ์ราชาคณะ พระครูถานานุกรม ๓๑ รูป หม่อมเจ้าพระพุทธปบาทปิลันทน์ธรรมเจดีย์ เปนประธานสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ถวายสะปริทานแล้ว เวลา ๕ ทุ่มเสศ เสดจขึ้น

วันที่รัชกาล ๗๖๗๘ วัน ๒ ฯ ๑๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑
๑๑ ๒๒

วันที่ ๑๘ พฤษจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้า ๕ โมงเสศ เสด็จออกเลี้ยงพระสงฆ์ที่มาสวดพระพุทธมนต์ ทรงประเคนอาหารบิณฑบาตร หม่อมเจ้าพระพุทธุปบาทปีลันทร์ธรรมเจดีย์ แล้วพระบรมวงษานุวงษทรงประเคนต่อไป แต่อาหารบิณฑบาตรแลของเครื่องไทยธรรมวันนี้เปนของพระบรมวงษานุวงษฝ่ายน่าถวาย เจ้าพนักงานได้ตั้งบายศรี แก้ว ทอง เงิน แลโต๊ะเครื่องสังเวยพราหมณ์อ่านดุษฎีสังเวย ขับไม้เวียนเทียนสมโภชเสร็จแล้ว เสด็จทรงเจิมพระไชยประจำรัชกาล ทั้ง ๕ พระมหาเสวตรฉัตร พิไชยมงกุฎ พระแสงต่าง ๆ พระพัชวาลวิชนี พระแส้ร์ เวลาบ่ายโมงเสศเสด็จขึ้น

เวลายามเสศเสด็จออกพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการแล้ว อาลักษณอ่านประกาศพระราชพิธีตามเคย พระสงฆ์ราชาคณะ ๓๙ รูป คือ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ เปนประธานสงฆ์เจริญพระ-พุทธมนต์จบแล้ว เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๗๖๗๙ วัน ๓ ฯ ๑๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑
๑๒ ๒๒

วันที่ ๑๙ พฤษจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้า ๕ โมงเสดจออกเลี้ยงพระทรงถวายอาหารบิณฑบาตร กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ แล้วพระบรมวงษานุวงษ์ก็ถวายต่อไป แต่

อาหารบิณฑบาตรแลของเครื่องไทยธรรมวันนี้เบ็นของพระบรมวงษานุวงษ์ฝ่ายในเสร็จแล้ว เจ้าพนักงานตั้งบายศรี แก้ว ทอง เงิน เครื่องสังเวย มีพราหมณ์อ่านดุษฎีสังเวย แลทรงเจิมก็เหมือนอย่างพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาททั้งสิ้น เว้นแต่พระมหาเสวตฉัตรหามีไม่เวลาบ่ายโมงเสศเสดจขึ้น

อนึ่งในเวลาวันนี้เจ้าพนักงานทหาร บก เรือ ได้จัดการยิงบืนสลุดสามเวลาในการที่เบ็นดิถีตรงกัน กับวันพระบรมราชาภิเศก พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ เสดจออกพระที่นั่งอนันตสมาคม พระบรมวงษานุวงษ์ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่าย ทหาร พลเรือน แต่งตัวเต็มยศเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทพร้อมกัน ได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานตราจุลจอมเกล้ากับพานทองเครื่องยศ แก่พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการผู้ที่ได้พระราชทานนั้น

คือพระบวรวงษเธอ พระองค์เจ้านันทวัน[1] ได้รับพระราชทานตราทุติยจุลจอมเกล้า ๑ พานทองกลมใหญ่ ๑ พระเต้าทองคำ ๑ บ้วนพระโอษฐทองคำ ๑ พระยาวุฒิการบดี (ศีล) ตราทุติยจุลจอมเกล้า ๑ พานทองกลมใหญ่ ๑ คนโททองคำ ๑ กระโถนทองคำ ๑

พระยาเทเวศรวงษ์วิวัฒน์ (หลาน)[2] ตราทุติยจุลจอมเกล้า ๑ พานทองกลมใหญ่ ๑ คนโททองคำ ๑ กระโถนทองคำ ๑

---

๑. พระเจ้าราชวรวงศ์เธอชั้น ๔ พระองค์เจ้านันทวัน

๒. คือเจ้าพระยาเทเวศรวงศ์วิวัฒน์ (หม่อมราชวงศ์ หลาน กุญชร

พระยาพิพิธโภไคยสวรรย์ (โค)[๑] ตราทุติยจุลจอมเกล้า ๑ พานทองเหลี่ยมใหญ่ ๑ คนโททองคำ ๑ กระโถนทองคำ ๑

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย)[๒] ตราทุติยจุลจอมเกล้า ๑ พานทองเหลี่ยมใหญ่ ๑ คนโททองคำ ๑ กระโถนทองคำ ๑

พระวรวงษ์เธอ พระองค์เจ้าปฤษฎางค์ ได้พระราชทานสตาทุติยจุลจอมเกล้าวิเสศ ๑

พระราชทานเสร็จแล้ว เสดจพระราชดำเนินขึ้นบนพระที่นั่งศิวาไลยมหาปราสาท ถวายบังคมพระบรมรูปพระเจ้าแผ่นดินทั้ง ๔ พระองค์ เสรจแล้วเสดจขึ้น

เวลาค่ำเจ้าพนักงานได้มาจัดการไว้คอยเสด็จที่พระที่นั่งอนันตสมาคม ตามธรรมเนียมราวเวลา ๒ ทุ่มเสศ โปรดเกล้าฯ ให้สมเดจพระบรมโอรสาธิราชเสดจออกมาจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้ว อาลักษณอ่านประกาศพระราชพิธีจบ พระราชาคณะพระครูถานานุกรม ๓๒ รูป เจริญพระพุทธมนต์ มีพระธรรมวโรดม เป็นประธานสงฆ์

วันที่รัชกาล ๗๖๘๐ วัน ๔ ฯ ๑๓ ๑๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๒๒ ๑๒๕๑

วันที่ ๒๐ พฤษจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้า ๕ โมงเสศ โปรดเกล้าฯ ให้พระบรมโอรสาธิราช เสด็จออกมาเลี้ยงพระสงฆ์ที่พระที่นั่งอนันตสมาคม แต่อาหารบิณฑบาตรแลของเครื่องไทยธรรมวันนี้ เกณฑ์ขุนนางที่ได้รับพระราชทานพานทอง

๑. พระยาพิพิธโภไคสวรรย์ (โค สุจริตกุล)

๒. พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)

ถวาย เสร็จแล้วเจ้าพนักงานได้ตั้งเครื่องสังเวย มีบายศรี แก้ว ทอง เงิน พราหมณ์ อ่านดุษฎีสังเวยขับไม้เวียนเทียนสมโภช ทรงเจิมเหมือนอย่างพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาททั้งสิ้น.

วันที่รัชกาล ๗๖๘๑ วัน ๕ ๑๔ ๆ ๑๒ ค่ำ บีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

๒๒

วันที่ ๒๑ พฤษจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศเสดจออกห้องไปรเวศพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทองค์ด้านตวันออก พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษวโรปราการ เสนาบดีว่าการต่างประเทศ นำมิศเตอนอแมนอังกฤษซึ่งเบ็นผู้ทำหนังสือพิมพ์ตรุถ แล เซนเยมบัดเซนตเข้าไปเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทมีพระราชปฏิสัณฐาร ด้วยตามสมควร แล้วมิศเตอนอแมนก็ถวายคำนับออกมาจากที่เฝ้า แล้วมิศเตอ เยกีทอรี เยเอแอนเดอซัน อังกฤษ พวกห้างหลวงรัตนานุกิจ ซึ่งเอาเครื่องเพชรเข้ามาขายนั้น เข้าไปเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทมีพระราชปฏิสัณฐาร ไต่ถามทุกข์ภอสมควร คนยุโรปทั้งสองก็ถวายคำนับออกจากที่เฝ้า

แล้วสมเดจพระเจ้าน้องยาเธอ และ พระเจ้าน้องยาเธอ หลายพระองค์ด้วยกันเข้าไปเฝ้าประทับอยู่จนเวลา ๒ ทุ่มเสศ แล้วเสดจออกขุนนาง

พระสุรินทรามาตย์ เจ้าพนักงานกรมพระกระลาโหมนำบอกขึ้นกราบบังคมทูล ๔ ฉบับ

ฉบับที่ ๑ บอกพระยาสุรินทรฤๅไชยเมืองเพชรบุรี ถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนม์พรรษา

ฉบับที่ ๒ ว่าด้วยมีตราพระคชสีห์ ส่งผ้าไตรกะฐินที่โปรดเกล้า ฯ พระราชทานให้พระยา สุรินทรฤๅไชย นำไปทอดวัด มหาสมณาราม คงคาราม } นั้น พระยา สุรินทรฤๅไชยได้ทอดแล้วขอถวายพระราชกุศล

ฉบับที่ ๓ บอกพระพหลพลพยุหเสนา นายพันตรี เมืองราชบุรี ถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนม์พรรษา

ฉบับที่ ๔ บอกพระขยันสงครามปลัดผู้รักษาเมืองนครเขื่อนขันธ์ ถวายพระราชกุศล ในการเฉลิมพระชนม์พรรษา

มีพระราชโองการดำรัสถาม พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าวรวรรณากรว่ากำหนดแจกเบี้ยหวัดวันใด พระเจ้าน้องยาเธอ พระเจ้าวรวรรณากรกราบบังคมทูลพระกรุณาว่ากำหนดจะแจก วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน เวลา ๓ ทุ่มเสศ เสด็จขึ้น.

วันที่รัชกาล ๗๖๘๒ วัน ๒ ฯ ๑๒ ค่ำ ๑๕ ปีฉลู เอกศก ๒๒ ๑๒๕๑

วันที่ ๒๒ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

ไม่เสดจออก ไม่มีราชการอไร.

วันที่รัชกาล ๗๖๘๓ วัน ๗ฯ๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑
๒๒
วันที่ ๒๓ พฤษจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๔ โมงเสศเสดจลงประชุมประทับจนเวลา ๕ โมงเสศเสดจขึ้นเลิกประชุม

อนึ่งในเวลาวันนี้มีพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ ๑๐ รูป ที่ตำหนักพระเจ้าลูกเธอ ซึ่งประสูตร วันที่ ๒ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ แต่เจ้าดารารัศมี ในการขึ้นพระอู่

เวลาทุ่มเสศเสดจออกขุนนาง พระบรมวงษานุวงษ์ข้าราชการเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทตามเคย มีพระบรมราชโองการดำรัสถามพระยาจ่าแสนบดี ว่ามีราชการสิ่งใดบ้าง พระยาจ่าแสนบดีกราบบังคมทูลพระกรุณาว่า ราชการในกรมมหาดไทย วันนี้ไม่มีสิ่งใด

แล้วดำรัสถามพระราชเสรฐ ด้วยหนังสือโกหร่านอักษรภาษาอาหรับอ่านได้ฤๅไม่ได้ พระราชเสรฐกราบบังคมทูลพระกรุณาว่า ได้เรียนโกหร่านแต่คำภีร์เดียวพออ่านได้

จึงดำรัสถามพระยานรินทรราชเสนีว่ามีราชการสิ่งใดบ้าง พระยานรินทรราชเสนีกราบบังคมทูลพระกรุณาว่า มีใบบอกเข้ามากราบบังคมทูล ๒ ฉบับ

ฉบับที่ ๑ บอกพระยาอมรินทรฤๅไชยเมืองราชบุรี ว่าด้วยมีตราพระคชสีห์ ถึงพระยาอมรินทรฤๅไชยว่าขุนนครเสมาน้องภาพมาแจ้งความว่า

อ้ายนวม } ทาษภาพค่าตัว ๘ ๒ ภา อ้ายชุด } บุตรทาษหนีไปอยู่กับพระยา
อิเนียม }   อิเจิง }

เสนาภูเบศ ข้าหลวงเสนาให้พระยาอมรินทรฤๅไชย มีหมายไปถึงพระยาเสนาภูเบศ ให้ส่งตัวทาษมาพิจารณายังศาลากลาง พระยาเสนาภูเบศทราบ

หมายแล้ว ได้เอาเงินค่าตัว อ้ายนวม อิเนียม } ๒ ๘ ไปมอบให้พระยาอมรินทร-ฤๅไชย ๆ ได้หาตัวภาพมารับเงินภาพหายอมรับไม่จะเอาเงินค่าของหายกับกระเศียรอายุลูกทาษ พระยาเสนาภูเบศหายอมส่งตัวทาษให้มาพิจารณาไม่ได้คัดต้นหนังสือพระยา อมรินทรฤๅไชย เสนาภูเบศ } ส่งเข้ามาด้วยแล้ว

ฉบับที่ ๒ บอกพระยาสุรินทรฤๅไชย เมืองเพชรบุรี มีความว่า หรุ่นมารดาพระยาสุรินทรฤๅไชย ถึงแก่กำม์ จะทำศพวันที่ ๖ ธันวาคม ขอรับพระราชทานหีบศิลาน่าเพลิงเผาศพ

จึงดำรัสสั่งพระยานรินทรราชเสนี ให้มีตราไปถึงพระยาเสนาภูเบศ ให้ส่งตัวทาษไปให้พระยาอมรินทรฤๅไชย พิจารณา

แล้วดำรัสสั่งพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ ให้ทำสัญญาบัตรให้พระราชเสรฐี เป็นที่พระยาจุฬาราชมนตรีเจ้ากรม กรมท่าขวา

แล้วดำรัสถามพระราชเสรฐีว่า เจ้าเกิดปีไร พระราชเสรฐีกราบบังคมทูลพระกรุณาว่า ข้าพระพุทธเจ้าเกิดปีวอก ๑๒๑๐ จึงดำรัสว่าแก่กว่าพระชนม์พรรษาหลายปี ควรจะเป็นได้

แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตรทหาร ๕ นายในกรมทหารบก พระบวรราชนุรักษ์ เป็นนายพันตรี นายร้อยตรีหม่อมราชวงษ์ดัดเป็นนายร้อยโท ขุนราชโอสถ ผู้ช่วยนายแพทยเป็นนายแพทย นายสิบเอก นายดำ นายจ่าสิบ นายดิด } ๘ เป็นนายร้อยตรี เวลายามเสศเสดจขึ้น

วันที่รัชกาล ๗๖๘๙ วัน ๑ ฯ ๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑
๒
๒๒

วันที่ ๒๔ พฤษจิกายน รัตนโกสินทร ศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้าเลี้ยงพระที่ตำหนักพระเจ้าลูกเธอที่ประสูตร แต่เจ้าดารา-รัศมี เวลา ๒ ทุ่มเสศ พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการผู้ใหญ่เข้าไปที่ตำหนักในการสมโภช พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจลงสมโภช เป็นอย่างไทยตามธรรมเนียม แล้วจึ่งสมโภชอย่างลาวมีบายศรีอย่างเมืองเชียงใหม่สำรับหนึ่ง พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษศิลปาคม จัดบายศรีโต๊ะเงิน เงินอย่างลาวพุงขาวเติมขึ้น อิกสำรับหนึ่ง เงิน } ทอง } ซึ่งเป็นของญาติพระวงษ ถวายสมโภชนั้น ก็จัดวางไว้ตามธรรมเนียมแต่ก่อน ของพระราชทานสมโภชสำหรับลงพระอู่ทองคำหนัก ๕ ตำลึง เงินราง ๖ แท่ง เงินวางข้างพระอู่ ๑๐ ชั่ง ขันลงยาสำรับหนึ่ง กาทองคำกาหนึ่ง แต่เงินร้อย ๑๐๐ ชั่งนั้น เคยงดไว้พระราชทานวันอื่น ครั้งนี้ทรงพระราชดำริห์ว่า พระญาติพระวงษของพระเจ้าลูกเธอ มาพรักพร้อมเป็นการครึกครื้น จึงโปรดพระราชทานเติมขึ้นอีก ๑๐๐ ชั่ง เป็น ๒๐๐ ชั่ง ได้โปรดให้ทำชื่อ เงิน } ทอง } นาก } อย่างลาว พระราชทานผูกข้อพระหัตถ์ข้างละ ๓ ข้อ พระบาทข้างละ ๓ พระบรมวงษานุวงษ์ฝ่าย น่า } ใน } ทรงผูกพระหัตถ์สมโภชเหมือนอย่างเจ้านายเมืองเชียงใหม่ แล้วเจ้าดารารัศมีก็ผูกข้อพระหัตถ์ทำขวัญตามธรรมเนียมข้างฝ่ายเหนือ แล้วพระราชทานพระนามว่า พระลูกเจ้าเธอ

พระองค์เจ้าวิมลนาคนพีสี แปลว่าผู้ประเสริฐไม่มีมลทิลของเมืองเชียงใหม่ เวลายามเสศเสรจการสมโภช วันนี้หยุดประชุม

วันที่รัชกาล ๗๖๘๕ วัน ๒ฯ๑ ค่ำ บีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๒๕ พฤษจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้า ๕ โมงเสศ โปรดเกล้าฯ ให้สมเดจพระบรมโอรสาธิราช เสดจออกเลี้ยงพระที่พระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทองค์กลาง พระสงฆ์ที่เปนพระบรมวงษานุวงษ์ ซึ่งยังทรงผนวชจะได้รับพระราชทานเบี้ยหวัดวันนี้ คือพระบรมวงษเธอกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรศ พระวรวงษเธอพระองค์เจ้ารุณนิภาคุณากร เปนปตนะ แลหม่อมเจ้าหม่อมราชวงษอิก ๑๐ รูปนั้น เสรจแล้วเสดจขึ้น

เวลาบ่าย ๓ โมงเสศ เสดจออก ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้ว พระยาโหราธิบดีจึ่งเข้าไปจุดเทียนโต๊ะเครื่องสังเวย มีบายศรี เงิน ทอง บวงสรวง เชิญเทพยดา อาลักษณ์อ่านประกาศเสรจแล้ว เสดจทรงพระสุหร่ายประพระสยาม ๑ เทวรูป ๔ ต้นภูเขาทอง ๓ ภูเขาแทนทองคำกับเงินพระราชทานเบี้ยหวัด ทรงประพระสุหร่ายเสรจแล้ว เสดจทรงเจิมตั้งแต่พระสยาม จึงถึงเงินที่จะพระราชทานเบี้ยหวัด แล้วพระยาโหราธิบดีจึ่งเข้าไปเจิมทุกอย่างเหมือนพระเจ้าอยู่หัวทรงเจิม พราหมณ์ก็ตามไปให้น้ำสังข์เสรจแล้ว

พระยาศรีสุนทรโวหารจึงนำใบกระดาษเบี้ยหวัดเข้าไปถวาย เสดจทรงประเคนตั้งแต่พระบวรวงษเธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ เปนต้นไป เสรจแล้วเสดจกลับมาประทับที่พระโธรน พระก็ถวาย ยถา สัพพิแล้ว ถวายพระพรลา

จึ่งโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตรกับข้าราชการ ๓ นาย ให้ขุนประสิทธิอักษรสาตร เลื่อนเป็นหลวงประสิทธิอักษรสาตร ผู้ช่วยราชการในตำแหน่งอักษรพิมพ์การ นา ๖๐๐ ให้หลวงพรหมภักดียกรบัตรเมืองไชยนาทคนเก่า เปนที่ขุนสุนทรลิขิต ผู้ช่วยราชการในกรมอาลักษณ์ นา ๖๐๐ ให้นายแจ้งเปนหมื่นพิทักษเทวาวาศผู้ช่วยราชการวัดพระนามบัญญัติ นา ๓๐๐

แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้พระราชทานเบี้ยหวัด เจ้าพนักงานจึ่งแจกเบี้ยหวัดพระเปนฤกษก่อนแล้วจึงแจกต่อไป ตามงบที่ถวาย ๖ กรม สิ้นเงิน ๒๓๗ ชั่ง ๖๔ บาท เวลาย่ำค่ำเสศเสดจขึ้น

วันที่รัชกาล ๗๖๘๖ วัน ๓ ๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑
วันที่ ๒๖ พฤษจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศเสดจออกพระราชทานเบี้ยหวัด พระบรมวงษานุวงษข้าราชการผู้ ใหญ่ น้อย } เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทพร้อมกัน

จึงมีพระราชดำรัสสั่งเจ้าพระยารัตนบดินทรที่สมุหนายกว่า เมืองนคร เชียงใหม่ พนม } จะเข้าเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทถวายต้นไม้ เงิน ทอง } นั้นคอยเฝ้าพร้อมกัน กับราชทูตอังกฤษในวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน แล้วมีพระราชดำรัสถามถึงราชการในกรมมหาดไทยต่อไป

เจ้าพระยารัตนบดินทรกราบทูลพระกรุณาว่า มีใบบอกเข้ามากราบทูลพระกรุณา ๔ ฉบับ

ฉบับที่ ๑ บอกพระยามหาเทพข้าหลวงเมืองนครเชียงใหม่ มีความว่านายร้อยตรี หม่อมหลวงต่วน นายคุ้ม } เป็นไข้จับถึงแก่กรรม ขอรับพระราชทานหีบศิลาน่าเพลิงเผาศพ

ฉบับ ๒ บอกพระพิเรนทรเทพ ข้าหลวงเมืองนครราชสีหมา มีความว่า นายพิสารยุทธกิจ (ดัด) บุตรเจ้าพระยายมราชป่วยเป็นโรคริดสีดวง ถึงแก่กรรม ขอรับพระราชทานหีบศิลาน่าเพลิงเผาศพ

ฉบับที่ ๓ บอกพระยาพิสุทธิธรรมธาดา เมืองลพบุรี มีความว่า น้ำฝนในราษีสิงห ปีรัตนโกสินทรศก ๑๐๘ นี้ มากกว่าน้ำฝนในราษีสิงห ปีชวดสัมฤทธิศกศอก ๔ นิ้ว นาลุ่มฦกศอกเสศนาดอนน้ำยังไม่ถึงต้นเข้า ประมาณเข้าในนาที่ทำได้ ๓ ส่วน ยังอยู่อีกส่วน ๑ ราคาเข้าตวงด้วยสัด ๒๕ ทนานๆ ๔๓๐ เกวียนละหกตำลึงสองบาท

ฉบับที่ ๔ บอกหลวงนาผู้รักษาเมืองนครนายก มีความว่า วันที่ ๑๐ กันยายน เวลาดึก ๒ ยามเสศ มีอ้ายผู้ร้าย ๑๗ ๑๘ } คน ปล้นบ้านบุงกระแขวงเมืองนครนายก เก็บเอาทรัพย์ สิ่งของ ทองรูปพรรณ กับเงินตรายี่สิบหกชั่ง ของขุนอภัยไป ขุนอภัยกับบุตรเอาปืนยิงถูกอ้ายผู้ร้ายตาย ๒ คน ป่วย ๑ คน หลวงนาได้ให้หลวงกลางไปพลิกศพอ้ายผู้ร้าย ได้หาตัวราษฎรมาดูจำหน้าได้รู้จักชื่อคน ชื่ออ้ายยิ้ม หลวงนาได้แต่งให้คนออกสืบจับจับพวกเพื่อนยังหาได้ไม่

พระสุรินทรมาตยนำบอกในกรมกระลาโหมกราบบังคมทูลพระกรุณา ๔ ฉบับ

ฉบับที่ ๑ บอกพระอนุรักษ์โยธา ข้าหลวงหัวเมืองฝ่ายเทลตวันตก มีความว่า ได้เก็บเงินผลประโยชน์เมืองภูเก็จ จำนวนปีชวดสัมฤทธิศก เงิน ๑๒๑๓๐ เหรียญ
๒ เซน
ส่งหลวงทวีปสยามกิจกงสุลสยามฝากแบงก์ที่เมืองปีนังแล้ว

ฉบับที่ ๒ มีความว่า พระอนุรักษโยธาได้เก็บเงินภาษีผลประโยชน์เมืองกลาง จำนวนปีชวดสัมฤทธิศก เงิน ๔๐๐๐๐ เหรียญ ส่งหลวงทวีปสยามกิจฝากแบงค์เมืองปีนัง

ฉบับ ๓ มีความว่า พระอนุรักษโยธาได้เก็บเงินภาษีผลประโยชน์ตอเวอนแมนต เมืองภูเก็จ จำนวนรัตนโกสินทรศก ๑๐๘ เงิน
๒๕๙๓๐ เหรียญ ส่งหลวงทวีปสยามกิจฝากแบงค์เมืองปีนังแล้ว
๒๕ เซน

ฉบับที่ ๔ หนังสือบอกพระยาวิชิตภักดีศรีสุรวังษาเมืองตานี กราบเรียนท่านเจ้าพระยาพลเทพที่สมุหพระกระลาโหมมีความว่า เก็บเพชรซูรกับสายสร้อยทองคำของหลวงได้เมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินเมืองตานี จึงให้แจะอูน้ำเข้ามาส่ง

แล้วเจ้าพระยาพลเทพ จึงให้พยานรินทรราชเสนีเข้าไปทูลเกล้า ฯ ถวายทรงรับมาทอดพระเนตรแล้วดำรัสว่าเป็นของข้างในตกที่เมืองตานีภายหลังได้โปรดเกล้า ฯ พระราชทานเงินให้แก่ผู้ที่เก็บเพชรได้ ๑ ชั่ง กับพระราชทานบรมรูปทรงเครื่องแก่พระยาวิชิตภักดี เจ้าเมืองตานีพระรูป ๑ เป็นรางวัล โปรดเกล้าให้เจ้าพระยาพลเทพจัดส่งออกไปพระราชทานแล้วพระยาศรีสิงหเทพนำพระนิเวศวิสุทธิ

นายจำรัสมหาดเล็ก บุตรหลวงอุทยานาธิกรณ์ กราบถวายบังคมลาขึ้นไปรักษาราชการเมืองเชียงขวาง โปรดเกล้า ฯ พระราชทานหมวกแลเสื้อผ้าสำหรับยศตามสมควร

แล้วพระราชทานเบี้ยหวัดตามงบที่ถวาย ๑๐ กรม สิ้นเงิน ๑๑๖ ชั่ง

วันที่รัชกาล ๗๖๘๗ วัน ๔ฯ๕๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑
๒๒
วันที่ ๒๗ พฤษจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ เสด็จออกพระราชทานเบี้ยหวัด พระบรมวงษานุวงษ ข้าราชการเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทตามตำแหน่ง มีพระบรมราชโองการดำรัสสั่ง พระยาพิพิธโคไภยสวรรย ให้นำเงินสิบชั่งมาพระราชทานพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าวรวรรณากรในการที่จะรับตำแหน่งเป็นกรม แล้วมีพระดำรัสถามพระยาราชวรานุกูลว่าราชการในกรมมหาดไทยมีสิ่งใดบ้าง พระยาราชวรานุกูลกราบบังคมทูลพระกรุณาว่า พระยาเทภาธิบดีเมืองพิจิตรบอกลงมา ๒ ฉบับ ฉบับ ๑ มีความว่า วันที่ ๒๐ เมษายน เวลาสองยามเสศ อ้าย {ขนพรม / กิ้ง} กับพรรคพวก {๑๔ / ๑๕} คน ปล้นเรือ {นายยิ้ม / นายหริ่ม} บ้านท้ายน้ำ แขวงเมืองพิจิตร เก็บเอาทรัพย์สิ่งของทองรูปพรรณเป็นเงินสามชั่ง พระยาเทภาธิบได้เอาตัวอ้าย {กิ้ง / ทูม} มาถาม ให้การรับเป็นสัตย์ซัดถึงอ้ายมีชื่อ ๑๓ คน ได้แต่กรมการออกสืบจับได้อีก ๕ คนกับของกลาง พระยาเทพาธิบดีจึงให้คุมอ้ายผู้ร้าย ๖ คน ลงมาส่งยัง

กรุงเทพ ฯ พระสุรินทรามาตยนำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ๒ ฉบับ ฉบับที่ ๑ บอกพระยาเดชานุชิตผู้กำกับดูแลผิดชอบราชการ พระยาพิพิธภักดีผู้ว่าราชการเมืองกลันตัน มีความว่า

จีน { หลงจ่าวัง / ปุรบาชอ / ปี่คุนมุดอ / ปี่กั้นบาร / หวังจ่างวิ่ง } ๕ คน มารับหนังสือสัญญาจะขอทำแร่ดีบุกกับแร่ต่างๆ ที่เมืองกลันตันพระยา { เดชานุชิต / พิพิธภักดี } จึงมอบให้พระโยธีประดิยุทธ รับทำหนังสือสัญญามีข้อความในหนังสือสัญญานั้น ๔ ข้อ ข้อ ๑ ว่าผู้ที่รับทำเหมืองแร่ดีบุกแลแร่ต่าง ๆ ในรหว่างทำหนังสือกันนี้ ๕๐ ปี ข้อ ๒ ว่าถ้าคนในนี้สัญญาจะขายเหมืองแร่ดีบุกแลแร่ต่าง ๆ ให้ขายได้แต่คนในเมืองกลันตัน ข้อ ๓ ถ้าผู้ใดเป็นคนในสัญญานี้ทำไม่มีกำไรจะขอออก ก็ให้ปฤกษากับพระโยธีประดิยุทธแลคนที่อยู่ในสัญญานี้พร้อมกัน ถ้ายอมให้ออกก็ออกได้ ข้อ ๔ ว่าถ้าผู้ { หนึ่ง / ใด } นอกจากในหนังสือสัญญานี้ ซึ่งจะเข้าส่วนทำเหมืองแร่ดีบุกแลแร่ต่าง ๆ ต้องปฤกษากับพระโยธีประดิยุทธแลคนในสัญญาพร้อมกัน เมื่อยอมให้เข้าส่วนก็เข้าได้ ทูลบอกจบแล้วมีพระราชดำรัสสั่งให้พระสุรินทรามาตย คัดต้นบอกส่งเข้าไปถวายทอดพระเนตรอีกครั้งหนึ่ง แล้วพระราชทานสัญญาบัตรแก่ข้าราชการ ๑๓ นาย คือให้นายร้อยเอกยิเซาเป็นหลวงศัลลวิยานนิเทศ พระราชเศรษฐี เป็นพระยาจุฬาราชมนตรี หลวงอาวุธอัคนีเป็นพระนราธิราช นายสุดมหาดเล็ก เป็นหลวงอาวุธอัคนี หลวงจตุรงค์วิไชยเป็นพระมหาสงคราม ขุนบัญชาพลเป็นหลวงนรายน์

ฤทธา ขุนศรจำนงเป็นหลวงเทพเดชะ ขุนศรีสมบัติ เป็นหลวงนราธิกรณ-ฤทธิ ขุนนเรนทรภักดีเป็นหลวงศรีมหาราชา หมื่นพิทักษอักษรเป็นขุนศรจำนง หมื่นศรีรักษาเป็นขุนบัญชาพล หมื่นชำนาญชลสินธุเป็นขุนนเรนทรภักดี หลวงยกรบัตรเป็นพระชินดิฐบดีเมืองท่าตะกั่ว แล้วมีพระราชดำรัสให้ประทานเบี้ยหวัด ตามงบที่ถวายสิ้นเงิน ๒๐๙ ชั่ว ๖๘ บาท เวลาทุ่มเสศเสดจขึ้น วันนี้หยุดประชุม

วันที่รัชกาล ๗๖๘๘ วัน ๕ ๖/๒๒ ๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๒๘ พฤษจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ เสด็จออกพระราชทานเบี้ยหวัด พระบรมวงษานุวงษ แลข้าราชการเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทพร้อมกัน

มีพระบรมราชโองการดำรัสถามพระยาราชวรานุกูลว่าราชการในกรมมหาดไทยวันนี้มีสิ่งใดบ้าง

พระยาราชวรานุกูลกราบบังคมทูลพระกรุณาว่า จ่าเร่งงานรัดรุดข้าหลวงเมืองพิไชยมีบอกลงมา ๓ ฉบับ

ฉบับที่ ๑ ถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนม์พรรษา

ฉบับที่ ๒ มีความว่า ครูที่จะสอนหนังสือไทยเมืองพิไชยหามีไม่ ขอรับพระราชทานครูในกรมศึกษานาย ๑

ฉบับที่ ๓ มีความว่า ทำเนียบที่พักสำหรับเมืองไม่มี ข้าหลวงขึ้นล่องครั้งใด ก็ต้องเกณฑราษฎรปลูกรับได้ความเดือดร้อนเนือง ๆ จึง

พร้อมกันทำ ๆ เนียบขึ้นสองหลัง ศาลากลางหลัง ๑ ออฟฟิซหลัง ๑ รวม ๔ หลัง ได้พร้อมกันออกเงินซื้อไม้ และขอแรงราษฎรช่วยทำการยังหาสำเร็จไม่ ถ้าจะขาดเงินมากน้อยอีกเท่าใด ขอรับพระราชทานเงินหลวงออกจ่ายทำการกว่าจะแล้ว

พระสุรินทรามาตยนำบอกกรมพระกระลาโหม กราบบังคมทูลพระกรุณา ๙ ฉบับ คือ บอกเมืองพัทลุง ๕ ฉบับ เมืองนครศรีธรรมราช ฉบับ ๑ เมืองสงขลา ๓ ฉบับ

ฉบับที่ ๑ บอกพระยาวรวุฒิไวยผู้กำกับดูแลผิดชอบราชการ พระยาอภัยบริรักษ์ ผู้ว่าราชการเมืองพัทลุง มีความได้จัดต้นไม้ เงิน/ทอง } ๑๒ ต้น หนักต้นลบาทเสร็จแล้ว

ฉบับที่ ๒ มีความว่า ได้ผูกปี้ข้อมือจีน ๙๑ คน เงิน ๔ ชั่ง ๖๗ บาท ๔๘ อัฐ เสร็จแล้ว

ฉบับที่ ๓ ว่าได้ส่งเงินแทนทองคำส่วย จำนวนปีกุนนพศกเลข ๒๓ คน เงิน ๑ ชั่ง ๔๘ บาทเสร็จแล้ว

ฉบับที่ ๔ ว่าได้ส่งเงินแทนดินปสิวจำนวนปีกุนนพศกเงิน ๓๗ ชั่ง ๔๐ บาท

ฉบับที่ ๕ ว่าด้วยได้ส่งเงินแทนส่วยกระดาน จำนวนปีกุนนพศกเลข ๖๓๓ คน เงิน ๕๑ ชั่ง ๔๐ อัฐ

ฉบับที่ ๖ บอกพระศรีธรรมบริรักษปลัดผู้รักษาเมืองนครศรีธรรมราช มีความว่าได้จัดต้นไม้ เงิน/ทอง } ๑๒ ต้น หนักต้นลบาทเสร็จแล้ว

ฉบับ ๗ บอกพระยาสุนทรานุรักษ เมืองสงขลามีความว่า ได้ส่งทองคำส่วย จำนวนปีชวดสัมฤทธิศก จีน ๑๘๓ คน คนละสลึงเฟื้องเสร็จแล้ว

ฉบับที่ ๘ มีความว่า ได้ส่งเงินแทนส่วยกระดานจำนวนปีชวดสัมฤทธิศก เลข ๑๒๓๗ คน เงิน ๘๗ ชั่ง ๕๖ บาท ๓๒ อัฐ ส่วยสรรพเหตุ ๓๔ คน เงิน ๒ ชั่ง ๓๖ บาท รวมเงิน ๙๐ ชั่ง ๑๓ บาท ๓๒ อัฐ เสร็จแล้ว

ฉบับที่ ๙ ว่าด้วยได้จัดผลกระวานหนัก ๒ หาบ กันแชงเบี่ยะ ๒๐ ผืน เข้ามาส่ง

มีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งแก่พระยาศรีสิงหเทพว่า ให้ทำท้องตราขึ้นไปถึงจ่าเร่งงานรัดรุด ข้าหลวงเมืองพิไชย ว่าให้เลิกเกณฑขอแรงราษฎรทำ ๆ เนียบนั้นเสีย เพราะราษฎรถูกขอแรงบ่อย ๆ แล้ว

จึงพระราชทานสัญญาบัตรแก่ข้าราชการ ๔ นาย คือ ให้พระเพชรพิไสยศรีสวัสดิ์ เป็นพระยาวิเสศโภชนา นายสุดจินดา เป็นหลวงวิสูตรสาลี ให้ขุนสุวรรณอักษร เป็นหลวงโภชากร หลวงดำรงธรรมสาสน์ เป็นหลวงญาณประกาศ

แล้วมีพระราชดำรัสสั่งให้พระราชทานเบี้ยหวัด ตามงบที่ถวายสิ้นเงิน ๒๔๔ ชั่ง ๑๖ ตำลึง เวลาทุ่มเสศ เสด็จขึ้น วันนี้หยุดประชุม

วันที่รัชกาล ๗๖๘๙ วัน ๖ ๗/๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑
๒๒
วันที่ ๒๘ พฤษจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทองคด้านตวันออก พระบรมวงษานุวงษ ข้าราชการ

ผู้ ใหญ่ น้อย } ฝ่ายทหารพลเรือนแต่งตัวเต็มยศเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท พร้อมกัน

พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นประจักษศิลปาคมเสนาบดีว่าการกรมวัง พระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงเทววงษวโรปประการเสนาบดีว่าการต่าง-ประเทศนำกับตันโยนราชทูตอังกฤษ มิศเตอกูล กงสุลอังกฤษ มิสเตอแปลก ผู้รับราชการในที่ว่าการราชทูต เข้าไปเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท กับตันโยนกราบบังคมทูลพระกรุณา แสดงความยินดีที่ได้เข้ามาเป็นราชทูต แล้วถวายพระราชสาสน์ เรียกมิสเตอซาเตาทูตเก่ากลับฉบับ ๑ ตั้งกับตันโยนเป็นทูตใหม่ฉบับ ๑ แล้วดำรัสตอบ ทรงแสดงพระราชหฤไทยยินดีที่ได้รับราชทูต แลตั้งพระราชหฤไทยจรักษาทางพระราชไมตรีให้เจริญ แลดำรัสเป็นพระราชปฏิสัณฐารตามสมควร แล้วราชทูตนำมิสเตอแปลกเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท รับสั่งใต่ถามบ้างเล็กน้อย แลพระเจ้าน้องยาเธอกรม-หลวงเทววงษวโรประการ นำมิสเตอกูลกราบถวายบังคมลาไปประเทศยุโรป รับสั่งปราไสตามสมควรแล้วราชทูต แลผู้ที่มาด้วยกราบถวายบังคมลาออกจากที่เฝ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น

แล้วเสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทองค์กลาง ประทับพระแท่นภายใต้พระมหาเสวตรฉัตร พระบรมวงษานุวงษ์ข้าราชการผู้ ใหญ่ น้อย } ฝ่ายทหารพลเรือน เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทพร้อมกัน

พระยาศรีสิงหเทพกราบบังคมทูลเบิก เจ้าสุริย เจ้าไชยสงคราม เจ้าสิงคำ } เมืองนคร-

เชียงใหม่ ผู้นำต้นไม้ เงิน ทอง } หนัก ๑ + ๑ + } กับเครื่องราชบรรณาการเมือง นครเชียงใหม่ คือ ดาบด้ำงาสลักโปร่งอย่างพม่า ๑ เจ้าราชบุตร ดาบปลอกผั๊กด้ามหุ้มทองคำ ๕ บั้ง ๔ เล่ม รวม ๕ เล่มด้วยกัน ท้าวพรหม ท้าวสีหราช เมืองนครพนม ผู้นำต้นไม้ เงิน ทอง } หนักต้นล ๙ บาท กับเครื่องราชบรรณาการ เมืองนครพนมคือ ขี้ผึ้ง ๑๐๐ บึก ดีบุก ๒๐๐ แท่ง เข้าไปเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท

มีพระบรมราชโองการดำรัสถามถึงเจ้านายท้าวพระยาที่ลงมาเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทครั้งนี้ มีความสบายทั่วกันอยู่ฤๅ พระยาศรีรับพระบรมราชโองการถามแล้วกราบบังคมทูลพระกรุณาว่า เดชะพระบารมีปกเกล้าฯ มีความศุขสบายทั่วกัน แล้วดำรัสว่า ซึ่งพระเจ้าเชียงใหม่แลเจ้าเมืองนครพนมจัดต้นไม้ เงิน ทอง } เครื่องราชบรรณาการมาถวายตามปีนั้น เปนความดีของพระเจ้าเชียงใหม่แลเจ้าเมืองนครพนมอยู่แล้ว ให้พระเจ้าเชียงใหม่แลเจ้าเมืองนครพนม กับญาติพี่น้องท้าวพระยามีความศุขสบายทั่วกัน แล้วเสด็จขึ้น วันนี้หยุดประชุม.

วันที่รัชกาล ๗๖๙๐ วัน ๗ ฯ ๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก[๒๒] ๑๒๕๑

วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

ไม่เสดจออก เวลายามเสศทรงเครื่องใหญ่.

วันที่รัชกาล ๗๖๙๑ วัน ๑ ๙ ๑ ค่ำ ปีขานยังเปนเอกศก ๒๒ ๑๒๕๑
วันที่ ๑ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย เจ้าพนักงานได้จัดการที่วังพระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าวรวรรณากร ตั้งพระแท่นมณฑลแลที่สรง กรมพระอาลักษณ์แห่พระสุพรรณบัตร แลเครื่องราชอิศริยาภรณ์ไปเข้าที่มณฑลด้วย

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ พระสงฆ์ราชาคณะ ๑๐ รูป คือกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ เปนประธานสงฆ์ เจริญพระพุทธมนต์

เวลา ๒ ทุ่มเสศ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทมาทรงรถพระที่นั่ง โดยกระบวนออกประตูพิมานไชยศรี ประตูวิเสศไชยศรี เลี้ยวบ้อมเผด็จดัษกร ไปตามถนนเจริญกรุง ประทับวังพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าวรวรรณากร พร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ์ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย มาประชุมพร้อมกันประทับอยู่จนเวลา ๔ ทุ่มเสศ เสด็จกลับ

อนึ่ง ในเวลาบ่าย ๕ โมงวันนี้ มีพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ ๗ รูป สมโภชเดือนพระเจ้าลูกเธอ ซึ่งประสูตรในวันที่ ๓๐ ตุลาคม ที่ตำหนักจอมมารดาแส.

วันที่รัชกาล ๗๖๙๒ วัน ๒ ๑๑ ๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๒๒ ๑๒๕๑
วันที่ ๒ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๑๒)

เวลาเช้า ๕ โมงเศส พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าวรวรรณากรถวายอาหารบิณฑบาตรพระสงฆ์ราชาคณะ ๑๐ รูป ซึ่งมาสวดพระพุทธมนต์ กับเครื่องบริกขารตามสมควร เจ้าพนักงานก็มาจัดการไว้รอเสด็จ

เวลาย่ำเที่ยงเสศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องราช-อิศริยาภรณ์มหาจักรกรีบรมราชวงษ์ เสด็จออกทางพระที่นั่งจักรกรีมหา-ปราสาท มาทรงรถพระที่นั่ง พร้อมโดยกระบวนออกประตูพิมานไชยศรี ประตูวิเสศไชยศรี เลี้ยวป้อมเผด็จดัษกร ไปตามถนนเจริญกรุง ถึงวังพระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าวรวรรณากร เสด็จขึ้นเกย แล้วทรงพระราชยานแต่ประตูน่าวังมาตามถนน ถึงเกยน่าท้องพระโรง ประทับพระราชยาน ลงจากเกย เสด็จพระราชดำเนินขึ้นบนท้องพระโรง พร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ์ ข้าราชการผู้ใหญ่ ผู้น้อย ฝ่ายทหารพลเรือน แต่งตัวเต็มยศ คอยเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทพร้อมกัน พอได้เวลาฤกษเที่ยงแล้ว ๒๙ นาที พระองค์เจ้าวรวรรณากร ทรงผลัดผ้าทรงแลพระสพักขาว เสด็จสู่ที่สรง ทรงสระพระเกษาก่อน แล้วพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานน้ำพระพุทธมนต์ ในพระเต้าศิลาจารึกอักษร พระเต้าศิลาอีก ๒ องค์ พระมหาสังข์ พระเต้าทอง ของ ๕ อย่างนี้ เป็นส่วนภูษามาลาถวาย ส่วนสนมถวายน้ำพระเต้า { เงิน ๑ ทอง ๑ } พราหมณ์ก็ถวายน้ำสังข์ พระสงฆ์สวดถวายไชยมงคล พระบรมวงษานุวงษ ฝ่าย { น่า ใน } ที่มีพระชนม์ยิ่งกว่าฝ่ายพระสงฆ์ คือกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส พระองค์เจ้าอรุณนิภาคุณากร กับอรรคมหาเสนาบดีผู้ใหญ่ ถวายน้ำพระพุทธมนต์ต่อไปโดยลำดับเสร็จแล้ว พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าวรวรรณากร ทรงผลัดผ้าทรงสีเหลืองอ่อนฉลองพระองค์เยียระบับพื้นขาวตามสีวันจันทร์ พระเจ้าอยู่หัวประทับพระที่นั่งโธรน พร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ์ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายทหารพลเรือนเฝ้าทูลลออง-

ธุลีพระบาท พระยาศรีสุนทรโวหารอ่านประกาศตามกระแสพระบรมราชโองการที่โปรดเกล้า ฯ สฐาปนาขึ้นเป็นพระองค์เจ้าต่างกรมเสร็จแล้ว พระเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการดำรัสเรียกให้พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าวรวรรณากรเสดจไปน่าพระที่นั่ง ทรงหลั่งน้ำสังข์แล้วทรงเจิม ขุนศรีราชอักษรจึงเชิญพานพระสุพรรณบัตรเข้าไปถวายพระราชทาน มีพระนามตามจารึกในพระสุพรรณบัตรว่า พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นนราธิปประพันธพงษ์ ทรงศักดินา ๑๕๐๐๐ แล้วทรงสรวมเครื่องราชอิศริยาภรณ์มหาจักรกรีดวง ๑ เครื่องราชอิศริยาภรณมงกุฎสยามชั้นที่ ๑ ดวง ๑ พระยาอุไทยธรรมเข้าไปถวายพระมาลาเซ่าสเทิน ๑ ฉลองพระองค์อย่างเทศ ๑ เจียรบาท ๑ พระสุวรรณภักดีเข้าไปถวายประคำทอง มีสายทองคำ ๑ พระหีบทองคำลงยา ๑ กาน้ำเสวยมีถาดรองทองคำ ๑ พระยาอาวุธภัณฑ์เผด็จเข้าไปถวายพระแสงยี่ปุ่นฝักถม ๑ พระราชทานเสรจ เสดจมาประทับพระเก้าอี้ พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงษ์ทูลเกล้า ฯ ถวายต้นไม้ เงิน ทอง ดอกไม้ธูปเทียน เสรจแล้วเสด็จมาประทับโต๊ะเสวยพร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ์ เวลาบ่าย ๓ โมงเสศเสด็จกลับ

อนึ่งเวลาเช้า ๕ โมงวันนี้ มีถวายบิณฑบาตรพระสงฆ์ ๗ รูป แลของเครื่องไทยธรรมตามสมควร ที่ตำหนักในพระบรมมหาราชวัง ภูษามาลาทรงเครื่องพระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าหญิงตามขัติยราชประเพณี เวลา ๒ ทุ่มเศษ พระบรมวงษานุวงษ์ ข้าราชการผู้ใหญ่ เจ้าพนักงาน เข้าไปสมโภชพอสมควร พระเจ้าอยู่หัวเสดจลงสมโภช พระราชทานพระนามว่า พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าหญิงอะภันตรีปะชา แปลว่าบังเกิดที่เกาะ เวลายามเสศเสรจการสมโภช

วันที่รัชกาล ๗๖๙๓ วัน ๓ ๑๑/๒๒ ๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑
วันที่ ๓ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาทุ่มเสศ เสด็จลงประชุมปฤกษาราชการ ประทับอยู่จนเวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น วันนี้ไม่เสด็จออกขุนนาง ไม่มีราชการอันใด เช้าวันนี้ชักพระศพ พระเจ้าบรมวงษเธอกรมหลวงวรศักดาพิศาล ไปเข้าเมรุวัดสเกษ ไม่ได้เสด็จพระราชดำเนิน.

วันที่รัชกาล ๗๖๙๔ วัน ๔ ๑๒/๒๒ ๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑
วันที่ ๔ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ พระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องขาวเสรจเสดจออกทางพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท มาทรงรถพระที่นั่งโดยกระบวนออกประตูพิมาน/วิเศส ไชยศรี เลี้ยวบ้อมเผด็จดัษกรไปตามถนนเจริญกรุง ประทับพลับพลาวัดสะเกษน่าพระเมรุ ทรงโปรยผลมะนาว ๑๐ ตำลึง กัลปพฤกษทั้ง ๔ ต้น ๆ ละ ๕ ตำลึง ผลฉลากนั้นส่วนเจ้าภาพถวายทรงโปรยพระราชทานพระบรมวงษานุวงษ์ข้าราชการเสรจแล้ว เสดจพระราชดำเนินเข้าไปประทับในพระเมรุ ทรงทอดผ้าไตร สังเคตเอก ๓ ไตร สังเคตโท ๑๔ ฉลากพระ ๑๐๐ ผล เป็นส่วนของเจ้าภาพถวาย ส่วนของหลวงนั้น ไตรเกณฑ์ใช้สามสิบไตร สองวันรวม ๖๐ ไตร ด้วยในวันที่ ๓ เชิญพระศพหาได้เสดจไม่ สบง ๒๐๐ ผืน ย่ามผ้า ๒๐๐ ย่าม พระราชาคณะพระครูถานานุกรม สดับปกรณ์เสรจแล้ว เสดจพระราชดำเนินกลับออกมาประทับพลับพลา เวลาย่ำค่ำทรงจุดดอกไม้เพลิงแล้วเสดจกลับ

เวลา ๒ ทุ่มเสศ พระวรวงษ์เธอพระองค์เจ้าสายสินิทวงษ์กับหม่อมราชวงษ์สุวพรรณ[๑] หม่อมราชวงษ์เบีย[๒] ทั้ง ๓ กลับมาจากเมืองยุโรป[๓] เข้าไปเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทข้างใน แล้วเสดจลงที่ประชุมปฤกษาราชการ ประทับอยู่จนเวลา ๔ ทุ่มเสศเสดจขึ้น.

วันที่รัชกาล ๗๖๙๕ วัน ๕ ๑๓ ๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ (๒๒)

วันที่ ๕ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ พระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องขาวเสรจเสดจออกทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท มาทรงรถพระที่นั่งโดยกระบวนอย่างวันที่๔ ไปประทับพลับพลาวัดสเกษ เสดจพระราชดำเนินเข้าในพระเมรุ ทรงทอดผ้าไตรสังเค็ตฉลากพระตามจำนวนเหมือน วันที่ ๔ แต่ของหลวงนั้นไตรเกณฑ์ใช้ ๓๐ ไตร สบง ๑๐๐ ผืน ย่ามผ้า ๑๐๐ ย่าม แล้วเสด็จขึ้นไปพระราชทานเพลิง พระศพพระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมหลวงวรศักดาพิศาลเสรจแล้ว เสดจพระราชดำเนินกลับออกมาประทับพลับพลา ทรงโปรยผล มนาว/ฉลาก } พระราชทานพระบรมวงษานุวงษ์ข้าราชการ แลต้น

---

๑. หม่อมราชวงศ์ สุวพรรณ (ใหญ่) สนิทวงศ์

๒ หม่อมราชวงศ์ เบี้ย มาลากุล ภายหลังเปนมหาอำมาตย์เอก เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี

๓. การไปเมืองยุโรปครั้งนั้น ได้นำเครื่องราชอิสริยาภรณ์ไปถวายแก่ พระเจ้ากรุงเยร์มะเนียเอ๊าสเตรีย สวิเดน เดนมาร์ก และประธานาธิบดีของประเทศฝรั่งเศส แล้วตรวจราชการในยุโรป เมืองพม่า และเมืองอินเดียด้วย

กัลปพฤกษสี่ต้นเหมือนวันที่ ๔ ประทับอยู่จนเวลาทุ่มเสศ ทรงจุดดอกไม้เพลิง แล้วเสดจกลับ

เวลา ๒ ทุ่มเสศ เสดจลงประชุมปฤกษาราชการ ประทับอยู่จนเวลา ๔ ทุ่มเสดจขึ้น.

วันที่รัชกาล ๗๖๙๖ วัน ๖ ฯ ๑๔ ๑ ค่ำ บีฉลู เอกศก ๒๒ ๑๒๕๑

วันที่ ๖ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลายามเศส เสด็จออกหอธรรมสังเวช ในการทำบุญบันจบร้อยวันพระเจ้าลูกเธอ ที่สิ้นพระชนม์ ทรงจุดเทียนนมัศการ แล้วพระโพธิวงษ์ พระครูถานานุกรม ๑๕ รูป สวดพระพุทธมนต์จบ ทรงทอดผ้าไตรสดับปกรณ์ของหลวง ๑๐ ไตร โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าชายยุคลทิฆัมพรทอดผ้าไตรของเจ้าภาพ ๕ ไตร พระองค์เจ้าอรุณนิภาคุณากรถวายเทศน์ธรรมจักรกัณฑ์หนึ่ง พระครูถานานุกรมสวดตามเทศสี่รูป เปนกัณฑ์ของหลวง ทรงถวายผ้าไตรแลเครื่องบริกขารตามสมควรกับมูลค่าห้าตำลึง บรรพชิตฝ่ายญวนสวดกงเต๊ก แล้วนำเอาธงขึ้นไปเชิญพระวิญญาณ์ที่น่าพระศพพระเจ้าลูกเธอที่สิ้นพระชนม์ ให้มาประทับอยู่ในธงฟั่งพระสวดแลธรรมเทศนา

เวลา ๕ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น.

วันที่รัชกาล ๗๖๙๗ วัน ๗ ๑๕/๒๒ ๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๗ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้าโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าชายยุคลทิฆัมพรออกมาเลี้ยงพระ แล้วมีเทศนา ๑ กัณฑ์ หม่อมเจ้าพระธรรมฦๅหิศธาดาถวายเทศน์พยากะตาพยากะตะวัตถุ ถานานุกรมสวดตามเทศน์ ๔ รูป เป็นของเจ้าภาพ สดับปกรณ์ของหลวง วัดสุทัศน์เทพวราราม ๑๐๐ หนึ่ง ของเจ้าภาพนั้นวัดราชบุรณ ๑๐๐ หนึ่ง

เวลาย่ำค่ำแล้วเสด็จลงที่ตำหนักพระเจ้าบรมไหยิกาเธอ กรมสมเด็จพระสุดารัตนราชประยูร พระราชทานเงิน ๒๐ ชั่ง ในการมงคลสมัยเฉลิมพระชนม์พรรษา นับโดยสุริยคติกาลบันจบรอบ ๗๑ พรรษาบริบูรณในวันที่ ๘ ธันวาคม พระบรมวงษานุวงษ์ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยเข้าไปประชุมพร้อมกัน โปรดเกล้า ฯ ให้นิมนต์พระสงฆ์ราชาคณะ ธรรมยุติกา ๒๘ มหานิกาย ๓๒ ฝ่ายรามัญ ๑๒ รวม ๗๒ รูป มีกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ เป็นประธานสงฆ์ ทรงประเคนผ้าไตร แทนพระเจ้าบรมไหยิกาเธอกรมสมเด็จพระสุดารัตนราชประยูร ตั้งแต่กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ถึงพระหม่อมราชวงษ์ พระราชพงษ์ธุประพัทธ แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้สมเดจพระเจ้าน้องยาเธอกรมพระทั้งสองพระองค์ประเคนต่อไป พระสงฆ์ครองผ้าไตรแล้วเจริญพระพุทธมนต์จบ พระสงฆ์ถวายพระพรลากลับ

เวลายามเสศเสดจขึ้น แล้วเสดจออกหอธรรมสังเวช ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการเสรจ พระอมรเมธาจาริย์ พระครูถานานุกรม ๑๕ รูป สวดมนต์จบแล้ว ทรงทอดผ้าไตรของหลวงสดับปกรณ์ ๑๐ ไตร โปรด

เกล้าฯ ให้พระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าชายยุคลทิฆัมพรทอด ๕ ไตรของเจ้าภาพ พระญวนสวดกงเต๊กตามเคย มีทรงธรรม ๑ กัณฑ์ สมเด็จพระพุทธโฆษาจาริย์ถวายเทศนาอนัตลักขณสูตร พระครูถานานุกรม ๔ รูปสวดตามเทศน์ เป็นกัณฑ์ของหลวง ทรงถวายไตรแลเครื่องบริกขารมูลค่า ๕ ตำลึง เวลา ๕ ทุ่มเสศเสดจขึ้นฯ

วันที่รัชกาล ๗๖๙๘ วัน ๑ ๑๑/๑ ๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๘ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้าโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าชายยุคลทิฆัมพรออกมาเลี้ยงพระที่หอธรรมสังเวชเสรจแล้ว พระอริยมุรีถวายเทศนาธรรมนิยามสูตรกัณฑ์ ๑ ถานานุกรมสวดตามเทศน์ ๔ รูป เปนของเจ้าภาพ แล้วสดับปกรณ์ของหลวงร้อยหนึ่ง วัดอรุณราชวราราม ของเจ้าภาพ ๑๐๐ หนึ่งวัดสเกษ

อนึ่งในเวลาเช้าวันนี้มีเลี้ยงพระแลของเครื่องไทยธรรมตามสมควรที่ตำหนักพระบรมมไหยิกาเธอกรมสมเด็จพระสุดารัตนราชประยูร

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสดจออกพลับพลายกน่าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในการบรรพชิตฝ่ายญวนทำพิธีกงเต๊กค่ามตะพาน ตามลัทธิมีความว่า นำพระวิญญานของพระเจ้าลูกเธอที่สิ้นพระชนม์ไปบังเกิด แล้วมีเงินเฟื้องทรงโปรย ๕ ตำลึง เสรจแล้วเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเสศ เสดจออกหอธรรมสังเวช ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการแล้ว พระคุณวงษ พระครูถานานุกรม ๑๕ รูป ฝ่ายรามัญสวดมนต์จบแล้ว ทรงทอดผ้าไตรของหลวงสดับปกรณ์ ๑๐ ไตร โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าชายยุคลทิฆัมพรทอดผ้าไตรของเจ้าภาพ ๕ ไตร มีเทศนาของหลวงกัณฑ์หนึ่ง พระธรรมวโรดมถวายเทศนาอาทิตปริยายสูตร พระครูถานานุกรมสวดตามเทศน์ ๔ รูป ทรงถวายผ้าไตรกับเครื่องบริกขารแลมูลค่า ๕ ตำลึง เวลา ๔ ทุ่มเสศเสดจลงจากหอธรรมสังเวช

พระยานรินทรราชเสนี นำพระอนันตสมบัติผู้ช่วยราชการเมืองสงขลา ซึ่งตามเสดจพระวรวงษเธอพระองค์เจ้าสายสินิทวงษ์ไปราชการประเทศยุโรปเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท แล้วนำพระชินดิฐบดีผู้ว่าการเมืองท่าตะกั่ว กราบถวายบังคมลาไปบ้านเมือง มีพระราชดำรัสด้วยพระอนันต์สมบัติ แลโปรดเกล้าฯ ให้พระราชทานเครื่องยศ ถาดเงิน คนโทเงินแลผ้านุ่งห่มแก่พระชินดิฐบดี ตามธรรมเนียม แล้วเสดจขึ้น เสดจลงตำหนักพระเจ้าบรมมไหยิกาเธอกรมสมเดจพระสุดารัตนราชประยูร สมเดจพระพุทธโฆษาจาริย์ถวายเทศนามงคลวิเสศ ๑ กัณฑ์ พอได้เวลาพระฤกษ ๕ ทุ่มเสศ พระเจ้าบรมมไหยิกาเธอกรมสมเดจพระสุดารัตนราชประยูรสรงน้ำพระพุทธมนต์ พระเจ้าอยู่หัวพระราชทานน้ำพระพุทธมนต์พราหมณ์ถวายน้ำสังข์เสรจแล้ว เวลา ๒ ยามเสศเสด็จขึ้น.

วันที่รัชกาล ๗๖๙๙ วัน ๒ ๒ ๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๘ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลา ๕ โมง โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าชายยุคลทิฆัมพรออกมาเลี้ยงพระ เสรจแล้ว หม่อมเจ้าพระสถาพรพิริยพรตถวายเทศนาสาราณิยธรรมสูตรกัณฑ์หนึ่ง ถานานุกรมสวดตามเทศน์ ๔ รูป เปนกัณฑ์ของเจ้าภาพ มีสดับปกรณ์ของหลวงวัดมหาธาตุ ๑๐๐ หนึ่ง ของเจ้าภาพวัดชะนะสงคราม ๑๐๐ หนึ่ง

อนึ่งพระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าชายสมัยวุฒิวโรดม พระชัณษาปีหนึ่งกับ ๒ เดือนยี่สิบเจ็ดวัน เปนพระเจ้าลูกเธอที่ ๖๕ แลเปนที่ ๓ ของเจ้าจอมมารดาพร้อม ณ เดือนตุลาคมประชวรมีพระอาการให้พระองค์ร้อน หลวงกุมารแพทย์ประกอบพระโอสถถวาย พระอาการทุเลาแลทรงอยู่ ครั้น ณ เดือนพฤศจิกายน พระอาการทรุดหนักลง พระสุขุมาลบริหารประกอบพระโอสถถวายพระอาการหาคลายไม่ หมอจ่ายจึ่งถวายพระโอสถต่อไป พระอาการทรุดหนักลง จึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้ประชุมหมอหลวงแลหมอชะเลยสักหลายคนประกอบพระโอสถถวายพระอาการหาคลายไม่ ถึง ณ วันที่ ๙ ธันวาคมวันนี้เวลาย่ำรุ่งแล้ว ๕๒ นาทีสิ้นพระชนม์

เวลาบ่ายโมงเสศ สมเดจพระเจ้าน้องยาเธอกรมพระภาณุพันธุวงษ์วรเดช พร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ แลเจ้าพนักงานเข้าไปที่ตำหนักพระเจ้าลูกเธอที่สิ้นพระชนม์ สรงน้ำชำระพระศพ แต่ไม่เสดจลง สมเด็จ

พระบรมโอรสาธิราชสรงน้ำหลวง เจ้าพนักงานทรงเครื่องพระศพตามประเพณี แล้วเชิญพระศพลงลองในตั้งเหนือเสลี่ยงหิ้วแห่ออกมาทางประตูพรหมศรีสวัสดิ เชิญขึ้นหอนิเพธพิทยา ประดิษฐานเหนือแว่นฟ้า ๓ ชั้น จึ่งประกอบพระโกษมณฑปประดับนอกเสรจแล้ว รายด้วยเครื่องสูงตามประเพณี มีกลองชนะประโคมทั้งกลาง วัน/คืน ๑๐ คู่ จ่าปี่ ๑ จ่ากลอง ๑ พระสงฆ์สวดอภิธรรม ๑๖ รูป เมื่อพระศพขึ้นที่แล้ว โปรดเกล้า ฯ ให้สมเดจพระบรมโอรสาธิราชเสดจออกมาทอดผ้าไตร ๓๐ ไตร ผ้าขาว ๖๐ พับ พระราชาคณะ พระครูถานานุกรมสดับปกรณ์เสรจแล้ว

เวลาบ่าย ๔ โมงเสศ โปรดเกล้าฯ ให้สมเดจพระบรมโอรสาธิราชเสดจออกพลับพลายกน่าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท บรรพชิตฝ่ายญวนทำพิธีกงเต๊กเผาเครื่องกระดาษในวิธีของเขาว่าฝากพระให้นำไปถวายพระเจ้าลูกเธอที่สิ้นพระชนม์

เวลาย่ำค่ำเสศ พระเจ้าอยู่หัวเสดจที่พลับพลายก ทรงโปรยผลมนาวอย่างละสลึง ๒๐๐ อย่างละเฟื้อง ๒๐๐ ฉลากสิ่งของต่าง ๆ ๕๐๐ ผลมนาวต่าง ๆ ๕๐๐ กับพระบรมวงษานุวงษแลข้าราชการ บรรพชิตฝ่ายญวนก็เผาเครื่องกงเต๊ก เวลาทุ่มเสศเสดจขึ้น

อนึ่งได้มีดอกไม้เพลิง พุ่ม ๑๕ พุ่ม ระธา ๘ ระธา ดอกไม้กะถาง ๘ กะถาง ฝนแสนห่าแปดต้น เพนียง ๒๐ เพนียง ตั้งแต่คืนที่ ๗ จนคืนที่ ๙ ครบ ๓ คืน เสร็จการร้อยวัน

วันที่รัชกาล ๗๗๐๐ วัน ๓ ฯ ๓ ๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๑๐ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ เสดจออกทางพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท มาทรงรถพระที่นั่งโดยกระบวนออกประตูพิมานไชยศรี วิเสศไชยศรี เลี้ยวป้อมเผด็จดัษกรไปตามถนนเจริญกรุง ประทับพลับพลาวัดสเกษ ทรงโปรยผลมนาว ๑๐ ตำลึง แต่ฉลากนั้นเปนของเจ้าภาพถวาย มีต้นกัลปพฤกษ ๔ ต้น ๆ ละ ๕ ตำลึง แล้วเสดจพระราชดำเนินเข้าในพระเมรุทรงทอดผ้าไตร ๒๐ ไตร ย่าม ๒๐๐ ย่าม ผ้าสบง ๒๐๐ ผืน ด้วยเวลาวานนี้เชิญพระศพหาได้เสดจไม่ จึ่งรวมมาทอดในวันนี้ด้วย พระราชาคณะพระครูฐานานุกรม สดับปกรณ์พระศพพระเจ้าน้องนางเธอพระองค์เจ้าอนงค์นพคุณเสรจเสดจกลับออกมาประทับพลับพลา ทรงจุดดอกไม้เพลิงและทอดพระเนตรรำโคมประทับอยู่จนเวลาทุ่มเสศเสดจกลับ

วันที่รัชกาล ๗๗๐๑ วัน ๔ ฯ ๔ ๑ ค่ำ ปีฉลู เอก ศก ๑๒๕๑

วันที่ ๑๑ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ เสดจออกทางพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทมาทรงรถพระที่นั่งโดยกระบวนอย่างวันที่ ๑๐ ไปประทับพลับพลาวัดสเกษเสดจพระราชดำเนินเข้าในพระเมรุ ทรงทอดผ้าไตรของหลวง ๑๐ ไตร (ย่าม ๑๐๐ ย่าม ผ้าสบง ๑๐๐ ผืน ทอดก่อนแล้ว) กรมหมื่นวชิรญาณ

เปนประธานสงฆ์ แล้วพระราชทานผ้าขาวไปสดับปกรณ์ศพหม่อมเจ้าหญิงสุพรรณพิมพ์ บังสกุลศพหม่อมแจ่มในกรมหมื่นประจักษศิลปาคม หม่อมเจ้าหญิง ผ้าขาว ๒ พับ เงิน ๑๐๐ เฟื้อง ศพหม่อมแจ่มผ้าขาว ๑ พับ เงิน ๕๐ เฟื้อง เสรจแล้วเสดจขึ้นไปพระราชทานเพลิง พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าอนงค์นพคุณเสรจ เสดจกลับออกมาประทับพลับพลา ทรงจุดเทียนเครื่องสมาศพแล้ว ทรงผ่กแคพระราชทานเพลิงทั้งสองศพ มีทรงโปรยผล ฉลาก มะนาว } กัลปพฤกษ ๔ ต้นตามเคย ประทับอยู่จนเวลาทุ่มเสศ จุดดอกไม้เพลิงแล้วเสด็จกลับ.

วันที่รัชกาล ๗๗๐๒ วัน ๕ ฯ๕ ๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก[๒๒] ๑๒๕๑

วันที่ ๑๒ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ เสดจออกทางพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท เสดจโดยพระราชยานแต่เกยน่าพระที่นั่ง ออกประตูพิมานไชยศรี วิเสศไชยศรี แล้วทรงประทับพระราชยาน เสด็จลงพระราชดำเนิน ทอดพระเนตรพระเมรุท้องสนามหลวง เสดจขึ้นบนพระเมรุทอดพระเนตรทั่วแล้ว เวลาย่ำค่ำฝนตก เสด็จกลับ

เวลา ๒ ทุ่มเสศ เสด็จลงประชุมปฤกษาราชการ ประทับอยู่จนเวลา ๔ ทุ่มเสดจขึ้น.

วันที่รัชกาล ๗๗๐๓ วัน ๖ ฯ ๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑
๖

๒๒
วันที่ ๑๓ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ พระเจ้าอยู่หัวทรงขาวเสรจแล้ว เสด็จพระราชดำเนินออกทางพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท มาทรงรถพระที่นั่งโดยกระบวนตามเคย ไปประทับพลับพลาวัดสเกษ เสดจพระราชดำเนินเข้าในพระเมรุ ทรงทอดผ้าไตรสดับปกรณ์ พระศพพระบวรวงษ์เธอชั้นที่ ๒ พระองค์เจ้าหญิงประทุมเมศผ้าไตรวันละ ๕ ไตร สองวัน รวมเป็น ๑๐ ไตร สบงวันละ ๕๐ สองวันรวมเป็น ๑๐๐ ผืน ย่ามผ้าวันละ ๕๐ สองวันรวมเป็น ๑๐๐ ย่าม พระวรวงษเธอพระองค์เจ้าประดิฐวรการพระราชทานผ้าไตรย่ามสบงสดับปกรณ์เหมือนกัน แล้วพระราชทานผ้าขาวไปสดับปกรณ์ศพหม่อมเจ้าร้ายในพระไปยิกาเธอ กรมหมื่นณรงค์หริรักษ์ ผ้าขาว ๒ พับ เงิน ๑๐๐ เฟื้อง เสรจแล้วเสด็จขึ้นไปพระราชทานเพลิงพระองค์เจ้าประทุมเมศ พระองค์เจ้าประดิฐ ทั้งสองพระศพ แล้วเสดจพระราชดำเนินกลับออกมาประทับพลับพลา ทรงจุดเทียนเครื่องสมาศพ แล้วจุดฝักแคพระราชทานเพลิงศพหม่อมเจ้าร้าย มีทรงโปรยผลมะนาว ๑๐ ตำลึง ต้นกัลปพฤกษ ๒ ต้นตามเคย เวลายํ่าค่ำเสศเสดจกลับ พระศพทั้งสองชักไปพระเมรุวันที่ ๑๒

เวลา ๒ ทุ่มเสศ เสดจลงประชุมปฤกษาราชการ ประทับอยู่จนเวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น.

วันที่รัชกาล ๗๗๐๔ วัน ๗ฯ๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑
๗ ๒๒

วันที่ ๑๔ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลา ๒ ทุ่มเสศ เสด็จลงประชุมปฤกษาราชการ ประทับอยู่จนเวลา ๔ ทุ่ม เสด็จขึ้น.

วันที่รัชกาล ๗๗๐๕ วัน ๑ฯ๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑
๘ ๒๒

วันที่ ๑๕ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาทุ่มเสศเกิดเพลิงไหม้ที่บ้านอำแดงสร้อยลาวพวนหลังวัง สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ์ กรมพระภาณุพันธุวงษ์วรเดช ในคำให้การเพลิงว่า อำแดงสร้อยจุดธูปบูชาพระแล้วก็ปิดประตูเรือนเข้านอน ไฟธูปตกลงมาลามไหม้ขึ้นเรือนอำแดงสร้อยหลังหนึ่ง เรือนผู้อื่นอีก ๒๐ หลัง รวมเปน ๒๑ หลัง เวลา ๒ ทุ่มเสศจึงดับได้

พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทอดพระเนตรไฟที่พระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท แล้วเสด็จโดยพระราชยานแต่เกยน่าพระที่นั่งไปประทับหอนิเพธพิทยา ในการบันจบ ๗ วันพระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าสมัยวุฒิวิโรดม ทรงจุดเทียนเครื่องนมัศการแล้ว หม่อมเจ้าพระพุทธบาทปิลันทน์ธรรมเจดีย์เปนประธานสงฆ์ กับพระครูถานานุกรมรวม ๑๕ รูป สวดพระพุทธมนต์จบแล้ว ทรงทอดผ้าไตรของหลวง ๑๐ ไตร โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าประภาพรรณพิไลย ทอดผ้าไตรสดับปกรณ์ของเจ้าภาพ ๕ ไตร เสรจแล้ว พระศรีสมโพธิถวายเทศนาธรรมนิยามสูตร ๑ กัณฑ์ เปนกัณฑ์

ของหลวงทรงถวายไตรเครื่องบริกขารตามเคย แล้วมหาจ่ายวัดมหาธาตุ ถวายเทศนาสังเวควัดถุกัณฑ์หนึ่งของเจ้าภาพเสรจแล้ว เวลายามเสศ เสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๗๗๐๖ วัน ๒ ฯ ๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑
๙

๒๒
วันที่ ๑๖ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้าพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร พระองค์เจ้าประภาพรรณพิไลย } เสด็จ ออกมาเลี้ยงพระเสรจ มีสดับปกรณ์ของหลวง วัดราชบูรณ ๑๐๐ หนึ่ง ของเจ้าภาพ ๕๐ วัดมหาธาตุ

เวลาย่ำค่ำแล้วเสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท พระบรมวงษานุวงษ์ข้าราชการเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทตามเคย มีพระบรมราชโองการดำรัสถามเจ้าพระยาพลเทพที่สมุหกรมพระกระลาโหม ด้วยเรื่องจีนถวายฎีกากล่าวโทษพระยาสตูน เจ้าพระยาพลเทพกราบบังคมทูลพระกรุณาว่าได้มีตราสั่งออกไปแล้ว

เจ้าพระยารัตนบดินทร จึ่งนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาว่า ข้าหลวงซึ่งจะออกไปเปลี่ยนพระยามหาอำมาตยเมืองนครจำปาศักดิ์นั้น เห็นแต่หลวงพิศณุเทพ จึ่งมีพระราชดำรัสว่า ให้หลวงพิศณุเทพออกไปเปลี่ยนพระยามหาอำมาตย์ แต่พอเข้ามาเยี่ยมบ้าน แต่ยังคงเป็นข้าหลวงอยู่ แล้วให้กลับไปรับราชการดังเก่า

พระมนตรีพจนกิจ จึ่งนำใบบอกขึ้นกราบบังคมทูล ๙ ฉบับ ฉบับที่ ๑ บอกพระยาราชเสนาข้าหลวงเมืองอุบลราชธานี มีความว่าได้พร้อมกันกับเจ้าราชบุตรท้าวเพี้ยกรมการทำการเฉลิมพระชนม์พรรษา เสรจแล้ว

ขอถวายพระราชกุศล ฉบับ ๒ มีความว่า พระยาราชเสนากับเจ้าเมืองท้าวเพี้ยกรมการได้พร้อมกันในพระอุโบสถวัดหลวงรับพระราชทานน้ำพระพิพัฒสัตยาตามพระราชพิธีสารทเสรจแล้ว ฉบับ ๓ มีความว่า ซึ่งมีตราพระราชสีห์ โปรดเกล้าฯ ไปถึงพระยาราชเสนาว่านายร้อยเอกขุนพิสนท์ยุทธการกับทหารมีชื่อ ๙ นาย จะขึ้นไปรับราชการกับหลวงพิทักษ์นรินทร์นายพันตรีเมืองพินเมืองตะโปนเมืองนองนั้น ให้พระยาราชเสนาเอาเงินส่วยจัดซื้อม้าให้ทหารนายไพร่ขึ้นไป พระยาราชเสนาได้จัดซื้อม้าส่งขุนพิสนท์ยุทธการนายไพร่ไปยังพระยามหาอำมาตย์แล้ว ฉบับ ๔ พระยาราชเสนาได้ส่งต้นหนังสือหลวงพิทักษนรินทร์มีไปถึงองโดยใจความว่า องโดยจะให้ท้าวเพี้ยกรมการมาประชุมที่เมืองจันแต่ลำพังนั้นหาชอบไม่ ฉบับ ๕ พระยาราชเสนาส่งต้นหนังสือขุนพรพิทักษ์กับเจ้าเมืองท้าวเพี้ยกรมการเมืองนอง ได้ทำการเฉลิมพระชนม์พรรษาเสรจแล้วขอถวายพระราชกุศล ฉบับ ๖ บอกพระยาพิสุทธิธรรมธาดาเมืองลพบุรีมีความว่า ซึ่งมีตราพระราชสีห์ส่งผ้าไตรกระฐิน โปรดเกล้าฯ ไปถึงพระยาพิสุทธิธรรมธาดาให้นำผ้าไตรกระฐินไปทอดวัดกระวิศราราม วัดเสาธงทอง วัดมณีชลขันธ์ พระยาพิสุทธิธรรมธาดา ได้ทอดแล้ว ขอถวายพระราชกุศล ฉบับ ๗ มีความว่า เจ้าอธิการเดชขอที่ผูกพัทธเสมาวัดมหาสอนแขวงเมืองลพบุรียาว ๔ วา ๒ สอกคืบ ๖ นิ้ว กว้าง ๑๑ สอกคืบ ฉบับที่ ๘ มีความว่า วันที่ ๑๕ ตุลาคมพระอาทิตย์ยกขึ้นราษีกุมภ์ ฝนตก ๘ ครั้ง รองได้ ๓ นิ้ว ๘ ทสางค์มากกว่าน้ำฝนปีชวด ๒ นิ้ว ๘ ทสางค์ เข้าในนาบริบูรณเสมอกัน ราคาเข้าตวงด้วยสัต ๒๕ ทนานเกวียนละ ๖|— ฉบับ ๙ มีความว่า พระยาพิสุทธิธรรมธาดาได้ตัวนายกองมาเร่งเงินแทนทองคำส่วยเงิน ๑๐|๕|๑ คิดราคาทอง ๑๔ หนักลงมาส่ง

จึ่งพระยานรินทรราชเสนีนำบอกขึ้นกราบบังคมทูล ๒ ฉบับ

ฉบับที่ ๑ บอกพระมหาสิงคิคุณเมืองกำเนิดนพคุณมีความว่าได้ส่งเงินค่านาจำนวนปี จออัฐศก กุนนพศก } รวมนา ๑๖๓๔ ไร่ ๑ งาน } รวมเงิน

๔
๘ | ๒
| ๓
๔๐๐

เข้ามาส่ง

ฉบับที่ ๒ บอกพระพิไชยชลสินธุ์เมืองประจวบคิรีขันธ์ มีความว่าได้ส่งเงินค่านาจำนวนปี จออัฐศก กุนนพศก } รวม ๕๕๔๗ ไร่ รวมเงิน

๑๒
๓ | ๒
๑ | ๓

เข้ามาส่ง

จึ่งมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งเจ้าพระยา รัตนบดินทร พลเทพ } ว่าตำแหน่งที่จะออกไปเป็นข้าหลวงหัวเมืองนั้น ในกรมมหาดไทยให้จัดเอาตำรวจภูธร ขวา ซ้าย } กับฝ่ายพระราชวังบวรสมทบด้วยเป็นตำแหน่งข้าหลวง ในกรมพระกระลาโหมนั้นให้จัดเอากรมอาษา ๖ เหล่า กับฝ่ายพระราชวังบวรสมทบด้วย ให้จัดเป็นตำแหน่งข้าหลวง แล้วพระราชทานสัญญาบัตรข้าราชการ ๑๐ นาย ให้นายช้างเป็นหลวงนนทเกษในกรมท่าขวานา ๘๐๐ ให้นายฉ่ำเป็นหลวงศรียศประเทศมนตรีในกรมท่าขวา นา ๘๐๐ ให้หม่อมราชวงษ์เหมาะ เป็นหลวงประสิทธิปฏิมาปลัดจางวางกรมช่างหล่อ นา ๕๐๐ ให้ขุนโลหกรรมพิจิตร เป็นหลวงอินทรพิจิตรบรรจงเจ้ากรมช่างหล่อซ้าย นา ๕๐๐ ให้หมื่นจิตรวิจารณ์ เป็นขุนโลหกรรมพิจิตรปลัดกรมช่างหล่อซ้าย นา ๓๐๐ ให้ขุนอภิบาลสาลี เป็นหลวงพิทักษ์สาลี ในกรม

เกษตราฝ่ายพระราชวังบวรฯ นา ๓๐๐ ให้หลวงพิไชยชาญยุทธยกรบัตร เป็นพระอินทราชาผู้ว่าราชการเมืองพนัสนิคม นา ๓๐๐๐ ให้นายชลอ บุตรพระยาธรรมจรันยา เป็นหลวงพิไชยชาญยุทธยกรบัตรเมืองพนัศนิคม นา ๕๐๐ ให้จีนเทียนจิ้น บุตรพระประเสริฐวานิช เป็นพระปรานีจีน ประชาปลัดฝ่ายจีนเมืองตราด นา ๖๐๐ แต่พระอินทราชา เป็นพระนิคม นครินทร์จางวางเมืองพนัศนิคม นา ๓๐๐๐ ตัวชราเข้ามารับสัญญาบัตรหา ได้ไม่ พระราชทานให้พระยาพิพัฒโกษาส่งออกไปพระราชทาน

แล้วดำรัสสั่งให้พระราชทานเบี้ยหวัดตามงบที่ถวายเป็นงบที่ ๕ สิ้น เงิน ๑๘๕ ชั่ง ๔ บาท เวลาทุ่มเสศเสด็จขึ้น.

วันที่รัชกาล ๗๗๐๗ วัน ๓ ๑๐ ๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๑๗ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๒๒ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

พระยานรินทรราชเสนีนำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นกราบบังคมทูล ๒ ฉบับ ฉบับที่ ๑ บอกพระยาเพชรกำแหงสงครามเมืองชุมพรมีความว่า พระยาเพชรกำแหงสงครามได้ทำทางสายโทรเลข ตั้งแต่ออฟฟีศคลองท่า ตะเภาเมืองชุมภร ถึงเมืองกำเนิดนพคุณเป็นทาง ๒๑๔๗ เส้นเสา ๑๓๖๔ ต้น มีสเตชั่น ๔ แห่ง ตั้งแต่เมืองกำเนิดนพคุณถึงเมืองหลังสวนทาง ๕๐๔ เส้น เสา ๒๓๖ ต้น มีสเตแช่น ๒ แห่ง ครั้นเดือนสามปีชวดสัมฤทธิศก พระวรวงษเธอพระองคเจ้าปฤษฎางคเสด็จออกไปตรวจทางสายโทรเลขรับ สั่งให้ปลูกโรงสเตแช่นแต่เมืองกำเนิดนพคุณถึงเมืองหลังสวนเติมอีก ๓ แห่งรวมเปน ๕ แห่ง แต่ทางสายโทรเลขแยกขึ้นไปเมืองกระบุรีทาง ๗๕๐

เส้น ได้ถางทางโค่นไม้ได้ ๔๐๐ เส้น ยังถางอยู่อีก ๓๕๐ เส้น จะถึงท่าสร้านต่อเมืองกระบุรี อนึ่งมีตราพระคชสีหถึงพระยาเพชรกำแหงมีความว่าจะขอเลขหมวดใดกองใดรักษาสายโทรเลขให้มีใบบอกเข้ามากรุงเทพ ฯ พระยาเพชรกำแหงเหนว่ากองหลวงไตรเมืองนครศรีธรรมราช กองหลวงศรีสมบัติเมืองสงขลา กองขุนวิชิตเมืองพัทลุง กองหลวงโยธาเมืองพังงากับบุตรหลวงขุนหมื่นกรมการนอกราชการ ซึ่งไม่มีนายอยู่ในเมืองชุมภร ฉบับที่ ๒ ขอหีบศิลาน่าเพลิงเผาศพพระเทพไชยบุรินทร ผู้ว่าราชการเมืองท่าแซะ พระยาศรีสิงหเทพกรมมหาดไทยนำพระอักขระต่างใจจ่าราชมหาดไทยหลวงสิทธิศรยกรบัตร หลวงทรบุรี ท้าวสุวรรณสาร ท้าวศรีวรราชท้าวอิน ท้าวสุริย ท้าวเขียว ท้าวพรหมบุตร เมืองพนมราชบุตรเมืองเรณูนครอรรคหาดเมืองอากาศอำนวย เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทพระยาพิพัฒ-โกษานำพระยาไกรโกษาตำแหน่งราชทูตฝ่ายสยาม ๑ หลวงชาญภูเบศรผู้ช่วยราชการ ๑ มิสเตอชาเวียล่ามราชทูต ๑ ซึ่งไปรับราชการเมืองฝรั่งเสศ อิตาลี สเปน โปรตุเกศ ๔ พระนคร กลับเข้ามาเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทจึงมีพระบรมราชโองการดำรัสถามพระยาไกรโกษาถึงความเจ็บไข้ทุกข์ศุขพอสมควร แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตรแก่ราชการ ๙ นายให้หม่อมราชวงษ์สนิทเปนหลวงนวกิจโกศล ในกรมธรรมการ ถือศักดินา ๘๐๐ ให้หลวงกำจัดไพรินทรปลัดกรมกองแก้วจินดาเปนหลวงธนผลพิทักษในกรมธรรมการ นา ๘๐๐ ให้นายสรรบุตรพระยาจุฬาราชมนตรีเป็นหลวงราชเศรฐีในกรมท่าขวา นา ๘๐๐ ให้นายเปลงเป็นหลวงรัตนาญัติในกรมท่างกลาง นา ๖๐๐ ให้นายนินบุตรพระยาสัมภาหบดีเป็นขุนองครักษาปลัดกรมหมอนวดขวา นา ๘๐๐ ให้ขุนเทพกุมารเป็นขุนกุมารประเสริฐปลัดกรมหมอกุมารขวา นา ๔๐๐ ให้หมื่นทิพกุมารเป็นขุนกุมาร

ประสิทธิปลัดกรมหมอกุมารซ้าย นา ๔๐๐ ให้หลวงนิกรภักดีเปนพระธัญ-ญาภิบาลในกรมเกษตราธิการฝ่ายพระราชวังบวร นา ๔๐๐ ให้ขุนอภิบาลสาลีเปนหลวงพิทักษสาลีในกรมเกษตราธิการฝ่ายพระราชวังบวร นา ๓๐๐ แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้พระราชทานเบี้ยหวัด งบที่ ๑ ฝ่ายพระราชวังบวรตามงบที่ถวายสิ้นเงิน ๙๐ ชั่ง เวลาทุ่มเสศเสด็จขึ้น เวลา ๒ ทุ่มเสศเสด็จลงประชุมปฤกษาราชการเวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จขึ้นเลิกประชุม

วันที่รัชกาล ๗๗๐๘ วัน ๔ ฯ ๑๑/๒๒ ๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๑๘ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลา ๒ ทุ่มเสศ เสด็จลงประชุมประทับอยู่จนเวลา ๔ ทุ่มเสศเสดจขึ้น วันนี้ไม่เสด็จออกขุนนาง ไม่มีราชการอไร.

วันที่รัชกาล ๗๗๐๙ วัน ๕ ฯ ๑๒ ๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๑๙ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องขาวเสร็จแล้ว เสด็จออกทางพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท มาทรงรถพระที่นั่งโดยกระบวนตามเคย ไปประทับพลับพลาวัดสะเกษจึงโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นพรหมวรานุรักษ์ เข้าไปทอดผ้าไตรของหลวงในพระเมรุสดับปกรณพระศพพระบวรวงศ์เธอชั้น ๓ พระองค์เจ้าหญิงบันเทิง ซึ่งเปนพระชายาในสมเด็จพระเจ้าบรมวงษเธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมสมเด็จพระบำราปปรปักษ พระวรวงษเธอพระองค์เจ้าหญิงศิริวัฒนา

ซึ่งเป็นพระบุตรีในพระองค์เจ้าบันเทิง ผ้าไตรของหลวงสดับกรณพระศพ ล ๑๐ ไตร ผ้าพับน่าพระศพล ๑๐๐ ผืน ย่าม พระศพล ๑๐๐ ย่าม เสร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงจุดผักแคพระราชทานเพลิงทั้งสองพระองค์เสร็จแล้ว ทรงโปรยผลมนาวผลลเฟื้อง ๑๐ ตำลึง มีต้นกัลปพฤกษ ๒ ต้น ๆ ล ๕ ตำลึงผลละเฟื้อง เวลายำค่ำเสศเสด็จกลับ

เวลา ๒ ทุ่มเสศเสด็จลงประชุมปฤกษาราชการ ประทับอยู่จนเวลา ๔ ทุ่มเสด็จขึ้น.

วันที่รัชกาล ๗๗๑๐ วัน ๖ ฯ ๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑
๑๓

๒๒
วันที่ ๒๐ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาย่ำค่ำเสศเสด็จออกพระราชเบี้ยหวัดงบที่ ๒ ฝ่ายพระราชวังบวร พระบรมวงษานุวงษข้าราชการเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทตามเคย

พระมนตรีพจนกิจนำบอก กรมมหาดไทยขึ้นกราบบังคมทูล ๔ ฉบับ ฉบับที่ ๑ บอกพระยาราชเสนาข้าหลวงเมืองอุบลราชธานีมีความว่า ข้าหลวงเชิญพระบรมรูปแลท้องตราออกไป พระยาราชเสนาข้าหลวงกับท้าวเพี้ยกรมการได้รับเชิญขึ้นประดิษฐานในที่อันควรแล้ว ฉบับ ๒ มีความว่า พระยาราชเสนาได้แต่งให้ข้าหลวงท้าวเพี้ยเชิญพระบรมรูปกับศุภอักษรขึ้นไปยังเจ้านครจำปาศักดิ์แล้ว ฉบับ ๓ บอกพระศรีพิทักษข้าหลวงเมืองขุขันธ-มีความว่า บัดนี้จับได้ตัวอ้ายขุนแก้วผู้ร้ายปล้นหลวงอาษาภูธรบ้านตรวยแขวงเมืองขุขันธเอาปืนยิงเจ้าของทรัพย์ตาย ๑ ป่วย ๑ รวมผู้ร้ายปล้นตั้งแต่พระศรีพิทักษขึ้นไปเปน ๕ รายได้ตัวอ้ายผู้ร้าย ๑๘ คน พระศรีพิทักษยัง

จะสืบจับชำระเร่งเอาของกลางต่อไป ฉบับ ๔ ศุภอักษรเจ้ามหินธราเทพนิภาธร เจ้านครเมืองหลวงพระบางว่า โปรดเกล้าฯ พระราชทานหีบศิลาน่าเพลิงสิ่งของเครื่องไทยธรรมการเผาศพเจ้าราชสัมพันธุวงษนั้น เจ้านครหลวงพระบางได้พร้อมกันกับพระยาสุรศักดิ์มนตรี รับของพระราชทานทำการเผาศพเสร็จแล้ว พระยานรินทรราชเสนีนำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นกราบบังคมทูล ๓ ฉบับ ฉบับที่ ๑ บอกพระยาสุนทรานุรักษผู้รักษาเมืองสงขลามีความว่า ฯพณฯ สมุหพระกระลาโหมมีหนังสือบัญชา ถึงพระ-ยาสุนทรานุรักษ์ ให้หาตัวหลวงสุวรรณผู้รับทำบ่อทองเมืองระแงะมาเร่งทองคำส่วยปีกุนยักขาดหนักบาทสลึงไทย ปีชวดทองหนักสามสิบห้าตำลึงแขก บัดนี้พระยาสุนทรานุรักษ์ได้ส่งเข้ามาตามจำนวนแล้ว ฉบับ ๒ บอกพระยาวิชิตภักดีเมืองไชยามีความว่า มีตราพระคชสีหโปรดเกล้าฯ ไปถึงพระยาวิชิตภักดีให้ทำทางสายโทรเลขนั้น พระยาวิชิตภักดีได้ทราบแล้ว พระยาวิชิตภักดีได้ทำตั้งแต่บ้านภุมเรียงแขวงเมืองไชยา ถึงเมืองกาญจน-ดิษฐ์ ๒๓๕๕ เส้น ๑๗ วา เสา ๑๕๗๐ ต้น ตั้งแต่กาญจนดิษฐถึงเมืองหลังสวนทาง ๒๓๕๕ เส้น ๑๗ วา เสา ๑๕๗๐ ต้นเสร็จแล้ว แต่เงินค่านาซึ่งขอเบิกไว้ ๒๕ ชั่ง ไว้ซื้อสเบียงจ่ายคนทำทางนั้น ยังเหลือแปดชั่งสองตำลึงกึ่ง พระยาวิชิตภักดีขอไว้จ่ายราชการอื่นต่อไป ฉบับ ๓ มีความว่า พระครูรัตนมุนีศรีสังฆราชาลังกาแก้ว วัดโพธารามเจ้าคณเมืองไชยาถึงแก่มรณภาพ ขอหีบศิลาน่าเพลิงเผาศพ พระยาสุรินทรราชเสนีนำบอกกรมพระกระลาโหมฝ่ายพระราชวังบวร ขึ้นกราบบังคมทูล ๒ ฉบับ ฉบับที่ ๑ บอกพระยาสุนทรานุรักษผู้รักษาเมืองสงขลามีความว่า ส่งเงินส่วยดีบุกพดงการำภาษีเมืองยลา จำนวนปีชวดดีบุก ๗ ภารา ๆ ละชั่ง

เปี่นเงิน ๗ ชั่ง ฉบับ ๒ บอกส่งคำฉลองต่างต้นไม้ เงิน } ทอง } เครื่องราช-บรรณาการจำนวนรัตนโกสินทรศก ๑๐๘ ทองคำนัก ๗ บาทสองสลึง เทียนพนมหนักต้นลบาทพันเล่ม กันแชงเตยใหญ่ ๘ ผืนกันแชงเตยเล็ก ๑๖ ผืนใต้น่าช้างแปดดวง รางปีน ๑๐ ราง ไม้พลองคันขอ ๑๖๐ ท่อน หวายแส่มา ๑๖๐ เส้น หวายโบ่ง ๑๖๐ เส้น ตลุ้มพันซิว แล้วโปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตรขุนนาง ๔ นาย สัญญาบัตรทหาร ๕ นาย ให้ขุนพินิจสรศักดิ์เปี่นพระศรสำแดง เจ้ากรมกรมเกณฑ์หัดพระแสงปืนต้นซ้าย ถือศักดินา ๑๐๐๐ ให้หมื่นกุมศรยุทธเปี่นหลวงเสน่หศรชิตเจ้ากรมเกณฑ์หัดพระแสงปืนต้นขวา นา ๔๐๐ ให้หมื่นอาวุธรักษาเปี่นขุนราชสรสิทธิ์ปลัดกรมพระแสงปืนต้นขวา นา ๓๐๐ ให้หมื่นไกรสรยุทธเปี่นขุนฤทธิสรไกรปลัดกรมพระแสงปืนต้นซ้าย นา ๓๐๐

สัญญาบัตรทหารบก นายพันโทหม่อมเจ้าวัฒนาเปี่นนายพันเอก นายพันโทเจ้าหมื่นสรรพเพธภักดีเปี่นนายพันเอก นายร้อยเอกหลวงสโมสรพลการเปี่นนายพันตรี พระบวรวงษเธอพระองคเจ้ากัลยาณประวัติ[๑] เปี่นนายร้อยตรี หลวงประสิทธิราชศักดิ์เปี่นนายร้อยตรี พระยาพิพัฒ-โกษานำพระอินทราษาผู้ว่าการเมืองพนัศนิคมหลวงพิไชยชาญยุทธยกรบัตรเมืองพนัศนิคม พระปรานีจีนประชาปลัดฝ่ายจีนเมืองตราด รวม ๓ นาย กราบถวายบังคมทูลลาไปรักษาราชการบ้านเมือง แล้วโปรดเกล้าฯ ให้พระราชทานเบี้ยหวัดตามงบที่ถวายฝ่ายพระราชวังบวร เปี่นงบที่ ๒ สิ้นเงิน ๑๐๐ ชั่ง เวลาทุ่มเสศเสด็จขึ้น เวลา ๒ ทุ่มเสศเสด็จลงประชุมประทับอยู่จนเวลา ๕ ทุ่มเสด็จขึ้น

---

๑ กรมหมื่นกวีพจน์สุปรีชา

วันที่รัชกาล ๗๗๑๑ วัน ๗ ๑๔ ๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ ๒๒ ฯ

วันที่ ๒๑ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้า ๕ โมงเสศ โปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ออกเลี้ยงพระฉันขนมเบื้อง ที่พระที่นั่งอัมรินทรวินิจฉัย พระสงฆราชาคณะถานานุกรม ๗๐ รูป มีพระเจ้าบรมวงษเธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสเป็นประธานสงฆ ฉันเสรจแล้วถวายพระพรลา เวลา ๒ ทุ่มเสศ โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร พระองค์เจ้าหญิงประภาพรรณพิไลย ออกมาจุดเทียนที่พระที่นั่งโมขปราสาท ในการหล่อพระฉลองพระองค์ พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าชายสมัยวุฏฐิวโรดมที่สิ้นพระชนม์ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้ว พระสงฆราชาคณะ ๕ รูป เจริญพระพุทธมนต์มีพระวิเชียรมุนีเป็นประธานสงฆ จบแล้วถวายพระพรลา.

วันที่รัชกาล ๗๗๑๒ วัน ๑ ฯ ๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ ๑ ๒๒

วันที่ ๒๒ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้า ๕ โมงเสศ โปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เสด็จออกมาหล่อพระพุทธรูปที่โรงพิธีเสรจแล้ว เสด็จขึ้นไปเลี้ยงบนพระที่นั่งโมกขปราสาทแล้วเสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ เจ้าพนักงานได้จัดรถมาคอยรับเสดจที่น่าพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทตามเคย ด้วยเป็นวันกำหนดพระราชทาน

เพลิงศพพระเจ้าบวรวงษเธอพระองค์เจ้า ภาณุมาศ / หญิงถนอม ที่พระเมรุวัดสะเกษ แต่พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวทรงสงไสยว่า พระศพพระองค์เจ้าถนอมประชวรพระโรคปัจจุบันสิ้นพระชนม์ เจ้าพนักงานเชิญพระศพไปฝังไว้วัดสะเกษ ครั้นถึงเวลาจะขุดพระศพเชิญเข้าพระโกษตามธรรมเนียม เจ้าพนักงานจำที่ฝังศพหาแน่ไม่ นำไปขุดหลายแห่งจึงได้พระอัฏฐิ เปนการเคลือบแคลงอยู่จึงหาได้เสด็จไม่ แต่ผ้าไตรสดับปกรณ์ของหลวงวันละ ๕ ไตร สองวัน ๑๐ ไตร ผ้าสบงวันล ๕๐ ผืน สองวัน ๑๐๐ ผืน ย่ามวันล ๕๐ ย่าม สองวัน ๑๐๐ ย่าม ทั้งสองพระศพเสรจแล้ว พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นประจักษศิลปาคมทรงจุดไฟหลวงทั้งสองพระศพ มีต้นกัลปพฤกษ ๒ ต้น ๆ ละ ๕ ตำลึง แต่เงินทรงโปรย ๑๐ ตำลึง นั้นไม่เสดจ เจ้าพนักงานต้องเอากลับคืนมา พระศพชักเข้าพระเมรุเวลาวานนี้

เวลา ๒ ทุ่มเสศ เสดจลงประชุมปฤกษาราชการ ประทับอยู่จนเวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น เลิกประชุม.

วันที่รัชกาล ๗๗๑๓ วัน ๒ ฯ[๒] ๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

[๒๒]
วันที่ ๒๒ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ เสด็จออกทางพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท เสดจพระราชดำเนินออกประตู พิมานไชยศรี / วิเศศไชยศรี เสดจทอดพระเนตรพระเมรุท้องสนามหลวงทั่วแล้ว เสดจพระราชดำเนินลงมาประทับพลับพลายก ทรงพระราชทานเสื้อสักลาดกับนายก้านทำพระเมรุเสรจแล้ว เสดจโดย

พระราชยานกลับมาประทับแต่เกยน่าพระที่นั่ง แล้วเสดจพระราชดำเนินขึ้นทางพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท พระยาไกรโกษานำโต๊ะมาจากยุโรปเชิงแลกรอบทำด้วยทองเหลืองก้าไหล่เงินแต่กลางนั้นทำด้วยไม้แก่นเพชรถวายที่น่าพระทวารกลาง ประทับทอดพระเนตรได้ถามพอสมควร แล้วเสดจพระราชดำเนินมาประทับที่ออกขุนนาง พระบรมวงษาข้าราชการเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทตามเคย

พระมนตรีพจนกิจนำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นกราบบังคมทูล ๓ ฉบับ ฉบับที่ ๑ บอกพระยาสุริยเดชข้าหลวงเมืองหนองคายความว่าพระไกรสิงหนาทมีหนังสือส่งช้างมาให้พระยาสุริยเดชข้าหลวง ๆ ได้เอาเงินส่วย ๘ ชั่งซื้อช้างพลายไว้แล้ว ได้จัดให้คนคุมช้างไปส่งพระยาสุริวงษาข้าหลวงเมืองเชียงขวางแล้ว

ฉบับ ๒ มีความว่า พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นประจักษศิลปาคมเมื่อประทับอยู่เมืองหนองคายนั้น รับสั่งให้พระศรีเสนาเร่งเงินส่วยเมืองหล่มศักดิ์เมืองเลยเมืองแก่นท้าวได้เงิน ๕๐ ๘-|-๓ มอบให้พระยาสุริยวงษาไว้แล้วพระยาสุริยวงษาไปรักษาราชการอยู่เมืองพวน เจ้าเมืองกรมการได้นำเงินไปส่งพระยาสุริยวงษาอีก รวมเป็นเงิน ๑๒๑ ๑๑-|-๒ ๒ พระยาสุริยวงษาได้ซื้อสเบียงอาหารจ่ายเงินเดือนทหาร กับใช้ราชการต่าง ๆ ตั้งแต่ปีกุนถึงปีชวดสิ้นเงิน ๑๐๗ -|-๕

ฉบับ ๓ ส่งต้นหนังสือพระยาสุริยวงษาฉบับหนึ่ง ความว่า ได้เอาเงินส่วยซื้อเข้าเปลือกที่เมืองพวน ๘๘๗๓ ถัง กับเงิน ๒๗ -|- กับเข้าพระยาสุริยเดชเมืองหนองคายส่งมา ๕๘๓๖ ถัง เจ้าเมืองโพนพิไสยส่งมา ๓๕๐๐

ถัง เข้าเปลือกทำนาได้ ๑๕๑๕ ถัง ได้จ่ายให้ข้าหลวงไปราชการแลได้จ่ายให้พวกครัวซึ่งอยู่ในเมืองเชียงขวางตั้งแต่ปีกุนถึงปีชวด พระยาสุริยวงษาเหนว่าซึ่งเอาเงินหลวงจัดซื้อเข้าเลี้ยงไพร่พลเป็นการเปลืองเงินมาก พระยาสุริยวงษาจึงเอาเงินออกจัดซื้อกระบือพู่เมียสี่สิบสามกระบือ เงินหกชั่งหนึ่งตำลึง เพิ่มให้ราษฎรทำนาต่อไป

พระยานรินทรราชเสนี นำบอกกรมพระกระลาโหมขึ้นกราบบังคมทูล ๓ ฉบับ ฉบับที่ ๑ บอกพระยาอมรินทรฤๅไชยเมืองราชบุรี ลงวันที่ ๑๖ กรกฎาคม มีความว่า พระอาทิตย์ยกขึ้นสู่ราษีเมศจนถึงราษีเมถุน ฝนตก ๑๔ ครั้ง รองน้ำฝนได้ ๑๐ นิ้ว ๔ ทสางค์ มากกว่าน้ำฝนปีชวด ๔ นิ้ว ๗ ทสางค์ น้ำท่าราษีเมถุนปีฉลู มากกว่าน้ำท่าราษีปีชวด ๔ นิ้ว แต่ยังหาเข้าทุ่งนาของราษฎรไม่ ราษฎรทำนาได้ประมาณ ๓ ส่วน แล้วไป ๒ ส่วน ยังเหลืออีกส่วน ๑ ราคาเข้าเปลือกตวงด้วยถัง ๒๐ ทนาน ๑๐๐ เป็นเกวียน ๆ ละ ๗ ตำลึงกึ่ง

ฉบับที่ ๒ บอกพระยาสุรินทรฤๅไชยเมืองเพชรบุรี ลงวันที่ ๒๙ สิงหาคมมีความว่า พระอาทิตย์ยกขึ้นสู่ราษีเมศ จนถึงราษีกรกฎ ฝนตก ๒๔ ครั้ง รองน้ำฝนได้ ๘ นิ้ว ๕ ทสางค์ น้ำฝนในราษีกรกฎปีฉลู มากกว่าน้ำท่าราษีกรกฎปีชวด ๒ นิ้ว ๖ ทสางค์ น้ำท่าราษีกรกฎปีฉลูมากกว่าน้ำท่าในราษีกรกฎปีชวดศอก ๑ เข้าไปนาราษฎรประมาณ ๔ ส่วน ทำได้ส่วน ๑ ยังค้างอยู่ ๓ ส่วน ราคาเข้าเปลือกเกวียนละ ๙ } ๑๐ ตำลึงบ้าง เข้าสารถังละบาท ๔ อัฐ ฉบับที่ ๓ บอกพระยาพิทักทวยหารเมืองประทุมธานี ลงวันที่ ๑๘ กันยายน มีความว่า พระอาทิตย์ยกขึ้นสู่ราษีเมศจนถึงราษีกรกฎ ฝนตก ๒๓ ครั้ง รองน้ำฝนได้ ๒๐ นิ้ว ๙ ทสางค์ น้ำฝนในราษี

กรกฎบีฉลูน้อยกว่าน้ำฝนในราชีกรกฎบีชวด ๙ ทสางค์ น้ำท่าในราชีกรกฎบีฉลูน้อยกว่าน้ำท่าในราชีกรกฎบีชวด ๒ นิ้ว เข้าในนาราษฎรทำได้ประมาณ ๓ ส่วน ยังเหลืออยู่อีกส่วนหนึ่งราคาเข้าตวงด้วยสัด ๒๕ ทนานเกวียนละ ๘ ตำลึงกึ่ง

พระยาสุรินทรราชเสนี นำบอกกรมพระกระลาโหม ฝ่ายพระราชวังบวร ขึ้นกราบบังคมทูลฉบับ ๑ มีความว่า พระศิริธรรมบริรักษ์ปลัดผู้รักษาเมืองนครศรีธรรมราช ได้จัดเครื่องบรรณาการฝ่ายพระราชวังบวร ฯ จำนวนรัตนโกสินทรศก ๑๐๘ เทียนพนมหนักต้นละบาทพันเล่ม ผ้าขาวยาว ๕๐ ศอก ๑๐ พับ เสื่อลวด ๑๕ ลวด เข้ามาส่ง จึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้หลวงธนศักดิ์เอาเงิน ๑๐ ชั่งมาพระราชทานพระยาศรีสิงหเทพ ช่วยในการสร้างพระอารามวัดกบไชย ริมที่ประทับท้องพรหมมาศแขวงเมืองลพบุรี พระยาอิศรานุภาพกราบถวายบังคมลาเข้าพิธีตรียัมพวาย แล้วมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ ให้สั่งพานทองพระราชทานพระยาไกรโกษาอธิบดีกรมท่าฝ่ายพระราชวังบวรแล้ว โปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตรข้าราชการ ๕ นาย ให้หม่อมราชวงษ์เบี่ยในพระวรวงษเธอพระองค์เจ้าขจรจรัสวงษ์เปนหลวงไพศาลศิลปสาตรในกรมศึกษาธิการ ถือศักดินา ๘๐๐ ให้นายแพเปรียญเปนขุนประเสริฐอักษรนิติ[๑] ในกรมศึกษาธิการ นา ๕๐๐ ให้นายเทศเปรียญเปนขุนประสิทธิ์อักษรศาตร ในกรมศึกษาธิการ นา ๕๐๐ ให้นายศุขเปรียญเปน

---

๑ แพ ตาละลักษมณ์ ภายหลังเปนพระยาปริยัติธรรมธาดา

ขุนประสาสน์อักษรการ นา ๕๐๐ ให้นายเสงี่ยมบุตรพระยาอัพภันตริกามาตย์เป็นขุนประสารอักษรพรรณในกรมศึกษาธิการ นา ๕๐๐ จึ่งโปรดเกล้าฯ ให้พระราชทานเบี้ยหวัดตามงบที่ถวายฝ่ายพระราชวังบวรฯ เป็นงบที่ ๓ สิ้นเงิน ๑๗๘ ชั่ง ๙ ตำลึง เวลาทุ่มเสศเสดจขึ้น เวลา ๒ ทุ่มเสดจลงประชุมปฤกษาราชการประทับอยู่จนเวลา ๔ ทุ่มเสดจขึ้นเลิกประชุม

วันที่รัชกาล ๗๗๑๔ วัน ๓ ฯ๑๓ ๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๒๔ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกห้องไปรเวตองค์ด้านตวันออก พระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงเทวะวงษ์วโรประการเสนาบดีว่าการต่างประเทศ นำมิสเตออาเทอเกิดซัลส์ กงซุลออสโตรฮังการี เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท มีพระราชปฏิสัณฐานด้วยพอสมควร กงซุลออสโตรฮังการีก็ถวายคำนับออกมาจากที่เฝ้า

แล้วมิสเตอเออเนสต์ คอนเนอ กงซุลเยนราลเบลเยียมที่เมืองสิงคโปร์ เข้าไปเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท กราบถวายบังคมลาออกไปรักษาราชการเมืองสิงคโปร์ จึ่งมีพระราชปฏิสัณฐานด้วยพอสมควร กงซุลเยนราลเบลเยี่ยมก็ถวายคำนับออกมาจากที่เฝ้า

แล้วมองสิเออ ออคุสเต ปาวี คอมมิสแซร์ มองสิเออเลอพี่บร์ปองตาลีส์ แอตเตเชคอมมิสชัน ฝรั่งเสศ ๒ นายเข้าไปเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท มีพระราชปฏิสัณฐานด้วยพอสมควร ชาวฝรั่งเสศทั้งสองก็ถวายคำนับออกมาจากที่เฝ้าแล้วมิสแวกเกอแมน ผู้แทนพวกหญิงที่ประชุมกัน

สั่งสอนให้เว้นเสพสุรา มิสสิส เรเวอเรนด์ เอส ยิ แมกฟ้าแลนด์ ทั้ง ๓ เข้าไปเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท มีพระราชปฏิสัณฐานพอสมควร มิสแวก-เกอแมนกับหญิงทั้งสองก็ถวายคำนับออกมาจากที่เฝ้า

แล้วพระยาอนุกูลสยาม กงซุลสยามที่เมืองสิงคโปร์ เข้าไปเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท กราบถวายบังคมลา ประทับอยู่จนเวลาทุ่มเสศ เสด็จขึ้น.

วันที่รัชกาล ๗๗๑๕ วัน ๔ ฯ ๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๒๕ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาย่ำรุ่งแล้วพระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกทางทวารพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท เสดจประทับเกยทรงพระราชยานไปประทับพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย มีข้าราชการมาส่งเสดจตามสมควร แล้วเสดจลงประทับเรือพระที่นั่งสุริยมณฑล เวลาเช้าโมง ๑ กับ ๒ มินิต พระชลยุทธโยธินทร์สั่งให้ใช้จักรออกเรือพระที่นั่งตามลำน้ำขึ้นไป เวลาเช้า ๒ โมง ๒๙ มินิตถึงปากเกร็ดแล้วเข้าเกร็ดไป ๙ มินิตออกปากเกร็ดข้างเหนือ เวลาเรือเดินในเกร็ดนั้นใช้จักรเดินช้า ๆ เวลาเช้า ๔ โมง ๕๒ มินิตถึงเกาะใหญ่ข้างใต้ เวลาเช้า ๕ โมง ๑๕ มินิตพ้นเกาะใหญ่ เวลา

เช้า ๕ โมง ๓๔ มินิตถึงด่านบางไทร เวลาย่ำเที่ยงถึงเกาะเกิด เวลาย่ำเที่ยงแล้ว ๓๕ มินิตถึงพระราชวังบางปอิน เรือพระที่นั่งเทียบท่าตพานลอย คิดระยะทางเรือเดิน ตั้งแต่ออกจากท่าราชวรดิฐ จนถึงเทียบท่าตพานลอยพระราชวังบางปอิน ๕ ชั่วโมง ๓๓ มินิต แล้วเสดจขึ้นประทับพระที่นั่งวโรภาศพิมานมุขด้านใต้ พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นสรรพสาตรศุภกิจ พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าไชยันตมงคลคอยรับเสดจอยู่ที่นั้น พระยาไชยวิชิตผู้รักษากรุงเก่าแลกรมการกรุงเก่าพร้อมกันทูลเกล้า ฯ ถวายกิมฮวยอั้งติ๋วแลผ้าพื้นบุหรี่ฝรั่งแลสิ่งของอื่น ๆ ด้วย ดำรัสกับพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นสรรพสาตร และพระยาไชยวิชิต ถึงเรื่องที่จะแห่เทวรูปขึ้นศาลใหม่เปนต้น แล้วเสดจขึ้นข้างในไปประทับพระที่นั่งอุทยานภูมเสถียนตามเคย เวลาบ่ายเสดจลงทอดพระเนตรการที่พระที่นั่งเวหาศจำรูญ โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอหลายพระองค์ไปเฝ้าที่นั้น เวลาย่ำค่ำเสดจออกทางพระที่นั่งวโรภาศพิมาน เสดจพระราชดำเนินข้ามตพานสระไปที่ศาลที่พักเทวรูป ข้าราชการนำตามเสดจพอสมควร แล้วเสดจไปที่ศาลเหมมณเฑียรเทวราชทอดพระเนตรการครู่หนึ่ง เสดจกลับมาทางเดิมประทับที่พระที่นั่งวโรภาศพิมาน ณ มุขด้านใต้ครู่หนึ่ง แล้วเสดจเข้าไปประทับที่ห้องถัดต่อมุขเข้าไป ดำรัสอยู่กับพระบรมวงษานุวงษ์ด้วยเรื่องที่ทรงพระราชดำริห์จะสร้างวังใหม่ที่ตำบลตึกดิน เปนที่ประทับเพื่อสำราญพระราชหฤไทยอย่างเช่นวังสราญรมย์ จนเวลา ๒ ทุ่มเสศ เสดจขึ้น

วันที่รัชกาล ๗๗๑๖ วัน ๕ ๒๒ ฯ ๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๒๖ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๔ โมงเสศ เสดจประทับพระที่นั่งเวหาศจำรูญ ทรงทอดพระเนตรการ โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ หลายพระองค์ไปเฝ้าเหมือนเวลาวานนี้ วันนี้ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง

วันที่รัชกาล ๗๗๑๗ วัน ๖ ๒๒ ฯ ๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๒๗ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๔ โมงเสศ เสดจลงประทับพระที่นั่งเวหาศจำรูญ โปรดเกล้า ฯ ให้พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าทูลลออง เข้าเฝ้าไปทางประตูอนงค์ในจรจรัล เฝ้าพร้อมกันโดยลำดับแล้ว โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพสาตร จัดเสื้อ { กุยเฮง ตัวตึง } แพรแลบ้านสีต่างต่าง พระราชทานแก่พระเจ้าน้องยาเธอ แลข้าราชการที่เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทอยู่นั้น เมื่อได้รับพระราชทานแล้ว ก็สรวมถวายตัว ณ ที่เฝ้านั้น แล้วพระยาวุฒิการบดี นำพระครู { อุตรคณารักษ์ สุวรรณมุนี } เข้าเฝ้า พระครูอุตรคณารักษ์ถวาย กล้องกัล-บ้านอย่างบ้านแดง ๑ { บังหา ๑ สีสอาด ๑ } พระครูสุวรรณมุนี ถวาย { กระโถนขนาดกลาง ลายมังกร ๕ เล็บ ๑ } โปรดเกล้า ฯ

ให้พระยาวุฒิการบดีนำพระครูทั้ง ๒ ไปเที่ยวดูบนพระที่นั่งเวหาศนั้นทั่วไป แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระราชลัญจกรงา ๒ องค์ แก่พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ รูป ๔ เหลี่ยมเป็นอักษร "จ.ป.ร." รูปไข่อักษร "สยาม" กับตลับงาสำหรับชาด ๑ หลัง ตลับอักษร "จ.ป.ร." ไว้สำหรับพระที่นั่งเวหาศจำรูญ แล้วพระครูญวนครองผ้าสรวมหมวก ถือตาลปั้ตยศแลถือกระจกเงาเข้าไปยืนสวดคาถาเบิกพระเนตรพระภูม กระจกนั้นสำหรับส่องฉายรูปพระภูมๆ นั้นคล้ายรูปตุกตาจีนปิดทองคำเปลวทั้งองค์ พระครูญวนเอาชาดเจิมที่เงาพระภูมในกระจกแล้วเจิม ไนยตา คิ้ว จมูก ปาก ที่รูปพระภูม สมมุติว่าเบิกพระเนตรพระภูม แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้พระสวัสดิวามดิฐ จัดพู่กันแลหมึกกระดาษแดงพับคล้ายสมุดไทยกว้างประมาณคืบ ๑ สำหรับเซ็นชื่ออย่างจีน โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ กำกับตรวจพระบรมวงษานุวงษ์แลข้าทูลลออง ที่ได้รับพระราชทานเสื้อนั้น เซน พระนาม ชื่อ ตามลำดับกันจนหมด

เวลา ๒ ทุ่มเสศ เสดจขึ้น

วันที่รัชกาล ๗๗๑๘ วัน ๗ ๗ฯ๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑
๒๒
วันที่ ๒๘ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๔ โมงเสศ เสดจลงประทับพระที่นั่งเวหาศจำรูญ พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าทูลลออง เข้าเฝ้าพร้อมกันเหมือนเวลาวานนี้ วันนี้

พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าทูลลอองธุลีพระบาท ทูลเกล้า ฯ ถวายดอกไม้ ธูปเทียน กิมฮวยอั้งติ๋วขวดปั๊กดอกไม้ กระถางปลูกจุ้ยเซียนก่อภู่เขาแลอื่นๆ หลายอย่างเป็นของจีนโดยมาก แล้วพระยาวุฒิการบดีนำพระอุดมญาณ ๑ พระครูพจนโกศล ๑ พระครูปั๋ญญารัตน ๑ พระหรุ่มวัดสะเกษ ๑ เข้าเฝ้า

พระอุดมญาณถวาย { พระแก้วเล็ก ๑ / ไม้เท้ากลับั๋งหา ๑ } พระครูพจนโกศลถวาย { บ้านแดง / ยี่ฮ่งซวย / ชมพู่ / เต๋ง } ๑ พระครูปั๋ญญารัตนถวายป้านรูปลำพูดำ ๑ พระหรุ่มถวาย { ป้านลูกแก้วแดง ๑ / เขากวางจอมปราสาท ๑ } แล้วโปรดเกล้าฯ ให้พระยาวุฒิการบดีนำพระสงฆ์ ๔ รูป ไปเที่ยวดูบนพระที่นั่งที่ทรงประทับนั้นทั่วไป โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพสาตร จัดเสื้อกั๊กแพรสีสองชั้นพระราชทานพระเจ้าน้องยาเธอ เสื้อ { ๊ะ กยเฮง / ๋ะ ตวต๋ง } พระราชทานข้าราชการที่ยังไม่ได้รับพระราชทาน ผู้ที่ได้รับพระราชทานแล้ว สรวมเสื้อถวายตัวทั่วกันเหมือนเวลาวานนี้ แล้วเสด็จขึ้นไปประทับชั้นบนที่พระที่นั่งนั้น โปรดเกล้า ฯ ให้ข้าทูลลออง, ไปเที่ยวดูชมบนพระที่นั่งเวหาศนั้นทั่วไป ข้าทูลลออง, ที่ได้รับพระราชทานเสื้อวันนี้ เซนชื่ออย่างจีนตามลำดับกันเหมือนเวลาวานนี้ แล้วเสดจลงชั้นกลางประทับพระที่นั่งโธรนอย่างจีน ดำรัสกับพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษ, ถึงเรื่องพระราชทาน { ไตร / ย่าม / พัด } แก่พระสงฆ์ในการเฉลิมพระราชมณเฑียรนั้น ให้พระสงฆ์รับที่พระที่นั่งวโรภาศพิมานกับทรงพระราชดำริห์ว่า ข้าราชการที่จะมารับพระราชทานเลี้ยงโต๊ะนั้น

ที่นั่งจะไม่พอจะไม่ได้รับพระราชทานทั่วถึงกัน ให้เจ้าพนักงานดูแลให้ดีอย่าให้ขาดไปได้ แลโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ เป็นพนักงานที่จะรับเข้าต้มจากโรงครัวไปถวายพระสงฆ์ให้ฉันเช้าในเวลางานให้ทั่วไป แล้วเสดจไปทอดพระเนตรที่เลี้ยงน้ำร้อนที่เจ้าหมื่นไวยวรนารถจัดแต่งตั้งไว้เฉลียงด้านตวันตกของพระที่นั่งนั้น แล้วเสดจมาประทับที่พระที่นั่งโธรน เวลา ๒ ทุ่มเสศ พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าทูลอองธุลีพระบาทออกจากที่เฝ้า

วันที่รัชกาล ๗๗๑๙ วัน ๑ ฯ๒ ค่ำ บี่ฉลู เอกศก ๑๒๕๑ (๑๒ เหนือ ฯ, ๒ ใต้ ฯ)

วันที่ ๒๙ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศเสดจลงประทับพระที่นั่งเวหาศจำรูญพระบรมวงษานุวงษ์แล้วข้าทูลลออง, ไปทางประตูนงคราญประเวศ เฝ้าทูลลออง-ธุลีพระบาท วันนี้ฝ่ายเจ้านาย พระเจ้าราชวรวงษ์เธอกรมขุนเจริญ-ผลพูนสวัสดิเปนปธาน ฝ่ายขุนนาง เจ้าพระยารัตนบดินทร์, เปนปธาน ผู้ที่ยังไม่ได้ถวายดอกไม้ธูปเทียนก็ทูลเกล้า ฯ ถวายกิมฮวยอั้งติ๋วแลเครื่องโต๊ะลายครามขวดปั๊กดอกไม้ ใหญ่ เล็ก } กล้องไม้ไผ่จีน ไม้ท้าวแลของอื่น ๆ หลายอย่างต่าง ๆ กัน ผู้ที่ยังไม่ได้เซน พระนาม ชื่อ } ก็เซน พระนาม ชื่อ } อย่างจีนเหมือนเวลาวานนี้ แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นสรรพสาตร, จัดเสื้อ กยเฮง ตัวตึง } แพรแลบ้านสีต่าง ๆ พระราชทานผู้ที่ยังไม่ได้เมื่อได้รับพระราชทานแล้วก็สรวมถวายตัว ณ ที่เฝ้า แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้

พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นอดิศร, นำกรมขุนเจริญผล, แลพระเจ้าน้อง-ยาเธอ, หลายพระองค์เสดจไปเที่ยวทอดพระเนตร เที่ยวชมบนพระที่นั่งเวหาศนั้นทั่วไป แล้วพระยาวุฒิการบดีนำพระสงฆ์เข้าเฝ้าไปทางประตูนงคราญประเวศ ฝ่ายพระธรรมยุติกนิกาย พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส พระวรวงษเธอพระองค์เจ้าพระอรุณ, หม่อมเจ้าพระราชาคณะพระครูถานา, ปเรียญ ฝ่ายพระมหานิกาย หม่อมเจ้าพระพุทธบาทบิลันธ์[๑] ธรรมเจดีย์ พระธรรมวโรดม หม่อมราชวงษพระราชาคณะ พระครูถานา, ปเรียญ รวมพระ { ธรรมยุติ / มหานิกาย } ๔๙ รูป พระธรรมวโรดม ถวายพระแก้วขาว ๑ พระรามัญมหาเถรถวายบ้าน ๖ เหลี่ยม พระครูสุนทรศีลวัตรถวายบ้านแมงดาญวนสีสวาด ๑ เจ้าอธิการแจ้งวัดนิมมานรติถวายบ้านลำพูแดง ๑ แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้พระยาวุฒิการบดีนำพระสงฆ์ที่มาเฝ้านั้นไปเที่ยวดูเที่ยวชมบนพระที่นั่งเหมือนพระสงฆ์วานนี้ แล้วโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ กำกับพระสงฆ์เซน { พระนาม / ชื่อ } อย่างจีนเหมือนพระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าราชการเซน { พระนาม / ชื่อ } แต่วันก่อน ๆ มาก็ทรงกำกับตรวจให้เซน { พระนาม / ชื่อ } ตามลำดับทุกวัน ครั้นพระสงฆ์ที่มาเฝ้าเซน { พระนาม / ชื่อ } แล้ว เสดจมาทอดพระเนตรที่พระสงฆ์เซน { พระนาม / ชื่อ } เวลา ๒ ทุ่มเสศ พระสงฆ์ถวายพระพรลา พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการ ออกจากที่เฝ้า

---

๑ หม่อมเจ้าพระพุทธบาทบิลันทน์ วัดระฆังโฆสิตาราม พระนามเดิมหม่อมเจ้าทัด เสนีวงศ์

วันที่รัชกาล ๗๗๒๐ วัน ๒ ฯ๙ ๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

๒๒

วันที่ ๓๐ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๕ โมง เสดจลงประทับพระที่นั่งเวหาศจำรูญ พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าทูลลออง, เฝ้าพร้อมกัน ไปทางประตูอนงค์ในจรจรัส เวลาวันนี้ฝ่ายเจ้านายเปนปธานเหมือนวานนี้ ฝ่ายขุนนางเจ้าพระยาภาณุวงษเปนปธาน ผู้ที่ยังไม่ได้ทูลเกล้าฯ ถวายดอกไม้ธูปเทียนกิมฮวยอั้งติ๋ว ก็ทูลเกล้าฯ ถวาย บาง {ท่าน / นาย} ก็ทูลเกล้าฯ ถวายสิ่งของอื่น ๆ เปนของจีนทำโดยมาก พระชลยุทธโยธินทร์ทูลเกล้า ฯ ถวายโคมแขวนใหญ่คู่ ๑ โปรดเกล้า ฯ ให้จุดโคมแขวนขึ้นในเวลาเสดจประทับอยู่นั้น ดำรัสว่าโคมฝรั่งแสงสว่างดีกว่าโคมจีน แล้วโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นสรรพสาตร, จัดเสื้อพระราชทานผู้ที่ยังไม่ได้ก็พระราชทานทั่วกัน แล้วดำรัสให้พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นดำรงราชานุภาพนำเจ้าพระยาภาณุวงษ, พระศรีสรราชไปเที่ยวดูเที่ยวชมบนพระที่นั่งเวหาศ, นั้นทั่วไป ผู้ที่ยังไม่ได้เซน {พระนาม / ชื่อ} ก็เซนตามลำดับกันจนหมด ทรงพระราชดำริห์กับพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพสาตร, ว่าเจ้านายแลขุนนางข้าราชการที่จะมารับพระราชทานเลี้ยงโต๊ะนั้น ให้ปันเปน ๒ เวลา คือเวลา {เช้า / เย็น} จึงจะทั่วถึงกัน แล้วเสดจพระราชดำเนินมาทอดพระเนตรหลินเซียนเปนอักษรจีนบ้าง อักษรไทยแผลงเปนอักษรจีนบ้าง เปนคำถวายไชยมงคลในการเฉลิมพระที่นั่งเวหาศจำรูญ ที่พระบรมวงษานุวงษแลข้าทูลลออง, ทูลเกล้าฯ

ถวายแล้วโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นสรรพสาตร, จัดแขวนตามเสาพระที่นั่งเวหาศจำรูญนั้นเปนคู่ ๆ ฝ่ายข้างในที่เปนหม่อมพระบรมวงษานุวงษ์ แลภรรยาข้าราชการก็เข้าไปเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาททูลเกล้าฯ ถวายดอกไม้ธูปเทียนกิมฮวยอั้งติ๋ว แลสิ่งของอื่น ๆ หลายอย่างต่าง ๆ ตั้งแต่วันที่ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ } ธันวาคมนี้ทุกวัน วันนี้ไม่มีพระสงฆ์เข้าเฝ้า

เวลา ๒ ทุ่มเสศพระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าทูลลอองธุลีพระบาท ออกจากที่เฝ้า

วันที่รัชกาล ๗๗๒๑ วัน ๓ ฯ ๑๐ ๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

๒๒

วันที่ ๓๑ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

การเฉลิมพระราชมณเฑียร แลยกพระมหาเสวตฉัตร
ที่พระราชวังบางปอิน

เจ้าพนักงานจัดแต่งพระที่นั่งวโรภาศพิมาน ณ ท้องพระโรงกลางแห่งพระที่นั่งเสวตรฉัตรริมผนังด้านเหนือรหว่างกลาง ซ้าย ขวา } ตั้งโต๊ะมีพานทอง ๒ ชั้นปักพุ่มดอกไม้สด ถัดลงมาเปนชั้นอัฒจันท์ ๕ ชั้น ตั้งขวดปักดอกไม้ ตั้งพานทองปักพุ่มดอกไม้สด แลตั้งเชิงเทียน เงิน ทอง } ด้านตวันออก

วางบืนชื่อ มหาไชย ๑ มหาปราบ ๑ } ด้านตวันตกวางบืนชื่อ มหาฤกษ ๑ มหาจักร ๑ } สำหรับที่จะยิงเวลายกพระมหาเสวตรฉัตร ถัดออกมารหว่างกลางตั้งม้าหมู่จำหลักปิดทอง เชิญพระไชยประจำรัชกาล ๕ พระองค์ขึ้นประดิษฐาน รัชกาลที่ ๑ อยู่ด้านตวันออกเรียงต่อ ๆ กันมาด้านตวันตกผินพระภักตร์มาด้านใต้ที่ม้าหมู่ตั้งพระไชยนั้นตั้งพานทองปักพุ่มดอกไม้สดตั้งเชิงเทียน เงิน ทอง } ต่อม้าหมู่ออกตั้งพระแท่นทรงกราบบนพระแท่นนั้น ตั้งม้าถมตะทองมีเครื่องมนัสการเครื่อง ๕ พานทอง ๒ ชั้นปักพุ่ม เข้าตอก ดอกไม้ } เชิงเทียนอยู่ ด้านตวันออกริมผนังออกมาตั้งพระที่นั่งสำหรับประทับผินมาด้านตวันออกพระที่นั่งที่ประทับมารหว่างพระแท่นเครื่องนมัสการนั้น วางพระมหาเสวตรฉัตรมีไม้พันผ้าขาวตั้ง ๓ ๔ } ขาสำหรับวางพระมหาเสวตรฉัตรนอนยอดไปข้างหน้าที่ประทับ ด้านตวันตกริมผนังตั้งอาศนสงฆ์ ๒ แถว ถัดออกมาข้างซ้ายอาศนสงฆ์ตั้งม้าวาง ย่าม พัดรอง ไตร } สำหรับทรงประเคน

อนึ่งที่ริมทางที่ข้ามตพานไปด้านเหนือระหว่างศาลที่พักเทวรูป, กับศาลเหมมณเฑียรนั้น ริมน้ำปลูกโรงใหญ่ ๕ ห้องเฉลียงรอบ หลังคาดาษผ้า แดง ขาว } เสาพันผ้าแดง ผินน่าโรงไปตวันออก สำหรับเปนที่สวดมนต์ เลี้ยงพระในวันแรก แลเปนโรงกงเต๊กต่อไปวันน่า ในวันแรกนี้เจ้าพนักงานจัดแต่งตั้งม้าหมู่ข้างด้านเหนือ เชิญพระพุทธรูปลอยถาด

ไปประดิษฐานผินพระภักตร์ไปด้านใต้ พระพุทธรูปองค์นี้เปนพระที่ทรงสร้างอุทิศส่วนพระราชกุศล ถึงพระเจ้ารามาธิเบศร์ปราสาททอง เชิญมาจากวัดนิเวศธรรมประวัติ ตั้งพระแท่นทรงกราบมีเครื่องนมัสการทองทิศเครื่อง ๕ ด้านตวันตกตั้งอาศนสงฆ์ ด้านตวันออกตั้งพระที่นั่งสำหรับที่ประทับ ด้านใต้ตั้งเทวรูปพระเจ้าปราสาททอง

อนึ่งในพระที่นั่งเวหาศจำรูญมุขด้านใต้ชั้นบนนั้น เจ้าพนักงานจัดแต่งตั้งตู้จีน ๒ ชั้นชั้นกลางมีห้อง ๓ ห้อง ชั้นบน ๑ ห้อง เชิญพระไชยเนาวโลหะขึ้นประดิษฐานชั้นบน พระแก้วจีนชั้นล่างข้างขวา พระแก้วหยกอยู่กลาง พระคันธารราษฎร์จีนข้างซ้าย ผินพระภักตร์ไปด้านใต้ ตั้งเครื่องมนัสการอย่างจีน ตั้งเก้าอี้จีนเปนอาศนสงฆ์ พระสงฆ์นั่งองค์ละเก้าอี้บ้าง ๓/๔ องค์เก้าอี้ ๑ บ้าง ในพระแท่นบันทมห้องตวันออก ตั้งที่จีนเชิญพระไชยวัฒนทองคำองค์น้อย ขึ้นประดิษฐานกลางพระแท่นพระบันทม ซึ่งเปนที่พระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์

ครั้นเวลาบ่าย ๕ โมงเสศ เสดจออกทางพระทวารพระที่นั่งวโรภาศพิมาน เสดจพระราชดำเนินข้ามตพานไป ข้าราชการแห่นำตามเสดจพอสมควร ไปประทับศาลเหมมณเฑียรเทวราชทอดพระเนตรการคู่หนึ่ง แล้วเสดจกลับมาประทับโรงที่พระสงฆ์จะได้สวดมนต์วันนี้ ทรงประเคนผ้าไตร ย่าม/พัด แพรต่วนพื้นเหลืองแก่ ลายหงษ์จีนแก่พระสงฆ์ ๑๐ รูป พระมงคลเทพเปนปธานพระสงฆ์ครองผ้าแล้วมานั่งที่ตามลำดับ ทรงจุดเทียนเครื่องมนัสการแล้วพระสงฆ์เริ่มสวดพระพุทธมนต์สัตปริต แล้วเสดจกลับทางเดิม ประทับพระที่นั่งวโรภาศพิมาน ณ ท้องพระโรงกลาง

พระสุวรรณวิมลศิลถวายอากาศช้าง ๑ พระมหายานถวายบ้านเท้าปุ่มตอ ม่อแดง ๑ แล้วทรงประเคนไตรผ้าสลับแพร ย่าม} พัด} แพรต่วนพื้นแดงลาย หงษจีนแก่พระสงฆ์ ๒๐ รูปที่จะสวดมนต์ ณ พระที่นั่งนี้ พระธรรมวโรดม เปนปธาน กับพระสงฆ์ที่จะสวดมนต์ ณ พระที่นั่งเวหาศจำรูญ ๔๕ รูป พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรสเปนปธานาธิบดีสงฆ์ พระสงฆ์ ๒๐ รูปครองผ้าแล้วมานั่งที่ตามลำดับ แล้วทรงจุดเทียนเครื่องมนัสการ พระธรรมวโรดมถวายศีลทรงศีลแล้ว พระยาศรีสุนทรโวหารอ่านประกาศ เทพดาเปนคำร่ายจบแล้ว พระปริยัติวงษาจาริย์ถวายขัดตำนานพระสงฆ์ เริ่มสวดพระพุทธมนต์สัตปริต แล้วเสดจขึ้นข้างในไปประทับพระที่นั่ง เวหาศจำรูญ เจ้าพนักงานนำพระสงฆ์ที่จะสวดมนต์พระที่นั่งเวหาศนี้ ๔๕ รูป เข้าไปทางประตูเทวราชครรไลย แต่แยกสวดในที่บันทม ๕ รูป พระวรวงษ์เธอพระองค์เจ้าพระอรุณ, เปนปธาน พระสงฆ์นั่งที่ตามลำดับ แล้วทรงจุดเทียนนมัสการทั้ง ๒ แห่ง พระราชานุพัทธมุนีถวายขัดตำนาน ข้างนอก พระอริยมุนีถวายขัดตำนานในที่ห้องพระบันทม พระสงฆ์เริ่ม สวดพระพุทธมนต์สัตตปริตทั้ง ๒ แห่ง ครั้นสวดมนต์จบแล้ว พระเจ้าน้อง ยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ถวายอดิเรกถวายพระพรลากลับทางเดิม แล้วสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสดจลงมาชั้นกลาง ประทับพระที่นั่งโธรน อย่างจีน เจ้านายแลข้าราชการเข้าเฝ้าไปทางประตูเทวราชครรไลย ที่ยัง ไม่ได้ทูลเกล้า ฯ ถวายดอกไม้ธูปเทียนกิมฮวย อั้งติ๋ว ก็ทูลเกล้า ฯ ถวาย โปรดเกล้า ฯ ให้แจกเสื้อเหมือนอย่างทุกวัน แล้วพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพสาตร, พระยาโชฎึก, จัดเลี้ยงโต๊ะอย่างจีน โต๊ะเจ้านายจัดที่

ชั้นกลางด้านตวันตก ๔ โต๊ะ โต๊ะหลวงถัดออกมาระหว่างกลางพระที่นั่ง ๑ โต๊ะ เปน ๕ โต๊ะ ฝ่ายข้าราชการจัดชั้นลดลงมา ๙ โต๊ะ ข้าราชการที่ได้รับก๊าดเชิญก็ไปรับพระราชทาน ฝ่ายขุนนางวันนี้เจ้าพระยาภาณุวงษเปนปธาน ฝ่ายเจ้านายพระเจ้าราชวรวงษ์เธอกรมขุนบดินทร, เปนปธานโต๊ะหลวงที่เสดจประทับเสวยนั้น สมเดจพระเจ้าน้องยาเธอทั้ง ๒ พระองค์ พระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงเทวะวงษ์ พระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัตติวงษ

ฝ่ายข้างในท่านผู้หญิงเปลี่ยนจัดโต๊ะเลี้ยงอย่างจีนเหมือนกัน จัดตั้งที่ชั้นบนพระที่นั่งเวหาศ, แลเฉลียงด้านตวันออก สมเดจพระนางเจ้าบรมราชเทวีเปนปธานาธิบดี แลพระเจ้าพี่นางเธอ พระเจ้าน้องนางเธอ สมเดจพระเจ้าลูกเธอ หม่อมเจ้าลูกเธอ พระเจ้าบวรวงษเธอ

ท้าวนาง, ท่านผู้หญิง, หม่อม, ภรรยาข้าราชการ, หม่อมเจ้า, แลเจ้าจอมมารดา เมื่อประทับโต๊ะเสวย แลขุนนางรับพระราชทานอยู่นั้นมโหรีมหาดเล็กวงหลวงตีเปนเพลงจีนข้างด้านตวันตก วงหลวงผู้หญิงอยู่ด้านตวันออกตีเปนเพลงจีน แลขับร้องประสานเสียงซอครั้นเสวยแลรับพระราชทานแล้ว เวลา ๒ โมงเสศ พระบรมวงษานุวงษแลข้าราชการออกจากที่เฝ้า

วันนี้เวลาค่ำมีการเล่นฉลองเทวรูป งิ้ว ๑ โรง ตั้งที่สนามหญ้าน่าพระที่นั่งวโรภาศ, หนังไทย ๒ โรงตั้งที่ริมน้ำใต้เก๋งเหมมณเฑียร ๑ ด้านตวันออก ๑ โรงผินน่าจอ, มาด้านตวันตก.

วันที่รัชกาล ๗๗๒๒ วัน ๔ ฯ ๑๑ ๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ ๒๒

วันที่ ๑ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

กระบวนแห่เทวรูปพระเจ้าปราสาททอง[๑]

เวลาเช้าเจ้าพนักงานเชิญเทวรูปพระเจ้าปราสาททองจากโรงที่สวดมนต์เหนือเก๋งเหมมณเฑียรนั้น เชิญขึ้นบนเสลี่ยงโถงมีสัปทนจีนกั้น ไปประดิษฐาน ณ บุษบกเรือครุธที่เจ้าพนักงานจัดไว้คอยรับเทียบท่าอยู่ตพานใต้โรงก๊าดนั้น แล้วเจ้าพนักงานจัดกระบวนเรือแห่เทวรูป กระบวนน่าเรือดั้ง ๑ คู่มีกลองชนะจ่าปี่จ่ากลอง เรือกันยา ๑ มีพิณพาทย์แลกลองแขก เรือไปรสนียบุรุษสัมปั้นพายคนเดียวประมาณ ๒๐ ลำ เรือเล่าโก๊เรือกลองแขก เรือเล่าโก๊สองลำ เรือกลองแขก เรือญวณแจวแต่งเปนทหารถือง้าวและหอกเรือไปรสนียเลหลัง เรือลครเล่นเรื่องไกรทอง เรือทอดแห เรือลครมีพิณพาทย์ เรือกลไฟจูงเรือเล่าโก๊ เรือรูปกวางน้ำ เรือคนแต่งเป็นเถรกวาดติดจั่น เรือเล่าโก๊มีเครื่องโต๊ะบูชา เรือเล่าโก๊ เรือกลไฟเล่นยี่เก ถึงกระบวนหลวง เรือดั้งคู่ ๑ เรือครุธลำทรงเทวรูปมีเครื่องสูงขาว ๗ ชั้น ๕ ชั้น บังแทรกพัดโบก แตรงอน แตรฝรั่ง สังข์ กระบวนหลังเรือกราบเขียนมีพิณพาทย์แลธงมังกร เรือข้าราชการ เรือสิงหโตเรือเล่าโก๊ ๓ ลำ เรือกลไฟจูงเรือมังกรใหญ่ เรือทหารถือมังกรธงตขาปเรือพิณพาทย์ เรือกลองยาว เรือเล่าโก๊ เรือกลไฟทำเป็นรูปม้าจูงเรือสำเภาใหญ่ เรือเล่าโก๊ เรือรูปกวางมีคนสีสะล้านชนกัน เรือราษฎรสัมปั้นพายคนเดียว ถือธงมังกรตขาป ประมาณ ๒๐๐ ลำ เรือขุนนางเจ้าภาษี

---

๑. ดูรูปที่พิมพ์ในหนังสือเล่มนี้.

อากร ๒ ๓ แจว และเรือพายแซงกระบวน นำ หลัง หลายสิบลำ

เวลาเช้า ๔ โมงเสศ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางพระทวาร พระที่นั่งวโรภาษพิมาน เสด็จพระราชดำเนินไปประทับพลับพลาริมน้ำ ด้านใต้ตพานท่าเสด็จ ทอดพระเนตรกระบวนแห่เทวรูป ฝ่ายใน สมเด็จพระนางเจ้า พระนางเจ้า พระอรรคชายาเธอ เสด็จประทับพลับพลานี้ทั้งสิ้น พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษศิลปาคม สั่งให้เดินริ้วกระบวนแห่ขึ้นตามลำน้ำไปน่าพลับพลา กระบวนน่าเดินเลยขึ้นไป เรือลำทรงเทวรูปเทียบท่าตพานเสด็จ เจ้าพนักงานนำธูปเทียนไปถวายทรงจุดแล้วออกเรือเดินกระบวนต่อไปสุดเกาะแล้วเลี้ยวอ้อมน่าวัดชุมพลนิกายาราม ลงมาด้านตวันออกสุดเกาะข้างใต้ แล้วเดินกระบวนข้ามไปอ้อมเกาะวัดนิเวศธรรมประวัติขึ้นไปตามลำน้ำใหญ่สุดเกาะข้างบน แล้วอ้อมลงมาเทียบที่ตพานวัดชุมพลนิกายารามด้านตวันตก แล้วเจ้าพนักงานเชิญเทวรูปขึ้นประดิษฐานบนเสลี่ยงโถงมีบุษบกผ้าขาว ๔ เหลี่ยม ๕ ชั้น เครื่องสูงขาว ๗ ชั้น ๕ ชั้น พัดโบก บังแทรก กลดกำมลอ ๑ สัปทนจีนคู่ ๑ เชิญขึ้นมาตั้งไว้ชาลาวัดด้านตวันตกริมน้ำ มีปรำดาษผ้าขาวตั้งโต๊ะเครื่องสังเวย ขุนโชติพรหมาอ่านคำสังเวยเทพดา สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทอดพระเนตรกระบวนแห่เทวรูป แล้วเสดจทรงพระราชยาน ข้าราชการแห่นำตามเสดจพอสมควร เสดจข้ามตพานไปประทับโรงที่พระสงฆ์สวดมนต์เวลาวานนี้ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้วทรงประเคนอาหารบิณฑบาตรแก่พระสงฆ์ ฉันแล้วเสด็จกลับทางเดิมมาประทับพระที่นั่งวโรภาษพิมาน ณ ท้องพระโรงกลาง ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ

พระธรรมวโรดม[๑]ถวายศีล ทรงศีลแล้วทรงประเคนอาหารบิณฑบาตรแก่พระสงฆ์ที่สวดมนต์เวลาวานนี้ แล้วเสด็จขึ้นข้างในไปประทับพระที่นั่งเวหาศจำรูญ เจ้าพนักงานนำพระสงฆ์เข้าทางประตูเทวราชครรไลยไปนั่งที่ตามลำดับแล้ว ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้วทรงประเคนอาหารบิณฑ-บาตรแก่พระสงฆ์ที่สวดมนต์เวลาวานนี้ พระสงฆ์ที่สวดมนต์ในที่พระบันทมมารับพระราชทานฉัน ณ ที่นี้ด้วย พระสงฆ์ฉันที่นั่งเก้าอี้โต๊ะเลี้ยงอย่างจีน ครั้นรับพระราชทานฉันแล้ว โปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตรให้เจ้าอธิการพั่กวัดธรรมมิกราชแขวงกรุงเก่าเปนพระครูธรรมมิกาจารคุณขึ้นคณะกรุงเก่า พระราชทานตาลิปัตรพุดตาลทองแผ่ลวดฉลกบาตรสักลาดย่ามสักลาด พัดรองโหมดกระโถน กาน้ำ ลายคราม ร่ม รองเท้าผ้าขาวพับเปนเครื่องยศ แล้วทรงประเคนไทยทานแก่พระสงฆ์ทั้งปวง คือเครื่องที่ชาลายคราม ป้านคู่ ๑ ถ้ำชาลายคราม ๑ ชาหีบ ๑ กาต้มน้ำร้อน ๑ พัดด้ามจิ้ว ๑ เจ้าพนักงานนำพระสงฆ์ที่ฉันอยู่พระที่นั่งวโรภาษนั้นไปรับเครื่องไทยทานด้วย พระสงฆ์ที่ฉันอยู่โรงเหนือเก๋งเหมมณเฑียรนั้นเล่าก็ไปรับแต่ไทยทานตามธรรมเนียม เครื่องไทยทานนี้พระยาภาสกรวงษ์ที่เกษตราธิบดีเป็นผู้จัดแบ่งเป็นวัน ๆ ถวายกว่าจะหมดของที่จัดไว้ ครั้นทรงประเคนไทยทานแล้วพระสงฆ์ถวายอนุโมทนาถวายอดิเรก ถวายพระพรลากลับทางเดิม แล้วสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงมาชั้นกลาง ประทับพระที่นั่งโธรนอย่างจีน พระบรมวงษานุวงษ์และข้าทูลลอองไปทางประตูเทวราชครรไลย เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทพร้อมกัน แล้วพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นสรรพสาตรพระยาโชฎึกจัดโต๊ะเลี้ยง เสด็จประทับเสวย พระ

---

๑ พระธรรมวโรดม (แดง สีลวัฑฒโน) ต่อมาเลื่อนเป็นสมเด็จพระวันรัต วัดสุทัศน-เทพวราราม

บรมวงษานุวงษ์เสวยพร้อมกัน ณ ชั้นกลาง ขุนนางข้าราชการที่ได้รับก๊าดเชิญก็รับพระราชทานชั้นลดลงมา เมื่อเสด็จประทับเสวยอยู่นั้น มโหรีมหาดเลกวงหลวงตีเพลงจีนเหมือนเวลาวานนี้ ครั้นเสวยแลรับพระราช-ทานแล้ว เวลาบ่ายโมงเสด็จเจ้านายแลข้าราชการออกจากที่เผ้า เวลาบ่ายวันนี้ เจ้าพนักงานจัดกระบวนแห่เทวรูปกระบวนน่าตั้งแต่ประตูเทวัญสถิตย์ กระบวนหลังอยู่ซาลาวัดชุมพลนิกายาราม กระบวนน่าทหาร แตรวง ๑ กระบวน เจ้านายแลข้าราชการขี่รถควงชามแลเดินเท้า เล่าโก๊เดกชาถือธงช้างทำเปนมดตะนอยใหญ่ไต่ก้นขันคู่ ๑ ตาแก่ไว้ผมแกละขี่เปลหาม แขกฮินดูเล่นลครแต่งเปนพม่าขี่แคร่แลเดินเท้า ในระหว่างกระบวนถือธงมังกรจระเข้ขึ้นเปนล้อลาก แต่งเปนเถรกวาดติดจั่นควงกระบองเก๋งทำด้วยไม้ขีดไฟ เดกถือกิ่งไผ่แต่งเป็นจีนถือธงตะขาบ พิณพาทยไทยแต่งเปนญวนถือธง เสือจริง ๆ คนจูงแต่งเปนลคร มีฤาษี ศีศะล้านนอนเปล ศีศะล้านชนกัน แต่งเปนพม่าแทงเสือ ทำเปนรูปควายขึ้นล้อลากรำมนาแขก สิงโตใหญ่คู่ ๑ มังกรใหญ่คู่ ๑ เล่าโก๊ ลคร ยี่เก แต่งเปนจีนไหหลำ สรวมน่ากากแต่งเปนงิ้ว ถือธง { มังกร / ตะขาบ } มโหรีจีนเล่าโก๊ กระบวนหลวง ธงนำริ้ว ๒ ธงตะขาบ ๖๐ ธงมังกร ๖๐ เกี้ยวเทวดา ๓ มีกระถางธูป ธง ๕ ชาย ๑ กลองแขกวง ๑ กลองชะนะคู่ ๑ จ่าปี่จ่ากลอง ๒ แตรงอน ๔ แตรฝรั่ง ๔ สังข์ ๒ เครื่องสูงขาว { ๗ ชั้น ๒ / ๕ ชั้น ๖ } บังแทรก ๔ เสลี่ยงโถงทรงเทวรูป บังสูริย์ พัดโบก คู่เคียง ๑๖ เครื่องสูงขาว { ๗ ชั้น ๒ / ๕ ชั้น ๔ } บังแทรก ๒ คู่ แห่หลัง ๔๐ ธง ๓ ชาย

๒ ธงมังกร ๔๐ ธงตะขาบ ๔๐ พิณพาทย์ไทย เทวดา กระบวนข้าราชการแต่งเป็นขุนนางจีน ยี่เก เป็นงิ้วถือ { ธงมังกร / ตะขาบ } ทำเป็นรูปมังกร ลครเรื่องพระรถ ทหารเรือถือธงมังกร ธงตะขาบ ทำเป็นเรือสำเภา สรวมงอบถือเคียวถือรวงเข้าร้องเพลง เล่าโก๊วงใหญ่ เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ สมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกพระที่นั่งวโรภาษพิมาน ประทับพระที่นั่งโธรน ณ มุขด้านใต้ ทรงทอดพระเนตรกระบวนแห่เทวรูปฝ่ายในอยู่ด้านตวันออก มีม่านกั้น พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษ์สั่งให้เดินริ้วกระบวนแห่ลงมาทางริมน้ำด้านตวันตก แล้วเลี้ยวมาน่าพระที่นั่ง กระบวนหน้าเดินข้ามตะพานสระไปเก๋งเหมมณเฑียร เสลี่ยงทรงเทวรูปเทียบหน้าพระที่นั่ง ทรงจุดเทียนบูชาแล้วเดินกระบวนต่อไป ถึงเก๋งเหมมณเฑียรแล้วเจ้าพนักงานเชิญเทวรูปขึ้นประดิษฐานไว้ในคูหาเก๋งมณเฑียรนั้น ผินพระภักตร์มาข้างด้านตวันตก ที่ชาลาเก๋งเหมมณเฑียรในกำแพงแก้วนั้น ทำปรำคาดผ้าขาวข้าง { ซ้าย / ขวา } สำหรับตั้งโต๊ะบูชาอย่างจีน แลตั้งโต๊ะเครื่องสังเวยสำหรับโหราจาริย์จะได้อ่านคำสังเวยเทพดา กระบวนการแห่เวลาบ่ายนี้โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานแจกเงินคนละเฟื้องเป็นเงินตรา ๓ | ๒๖ / ๓๒ รวมกระบวนแห่ ๒๑๓๒ คน ครั้นทรงทอดพระเนตรเทวรูปแล้ว เสดจมาประทับ ณ ท้องพระโรงกลาง ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้ว สมเด็จพระพุฒาจาริย์ถวายศีล[๑] ทรงศีลแล้วอาลักษณอ่านคำประกาศเทพดาเปนคำร่าย จบแล้ว พระญาณไตรโลกยถวายขัดตำนาน พระสงฆ์เริ่มสวดพระพุทธมนต์ทวาทศปริต แล้วเสด็จทรงพระราชยาน ข้าราชการแห่นำ

---

๑ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (ศรี อโนมสิริ) วัดประทุมคงคา

ตามเสด็จพอสมควร เสด็จข้ามตามตะพานสระไปประทับเก๋งเหมมณเฑียร ทอดพระเนตรเจ้าพนักงานเชิญเทวรูปเข้าประดิษฐานไว้ในศาลแล้ว ทรงจุดธูปเทียนสังเวย หลวงโลกทีป[๑]อ่านคำสังเวยเทพดาเปนคำร่าย แล้วพระยาสวัสดิวาม[๒]ดิฐจุดประทัด สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับทางเดิม เสด็จขึ้นข้างในไปประทับพระที่นั่งเวหาศจำรูญ เจ้าพนักงานนำพระสงฆ์ไปทางประตูเทวราชครรไลย พระสงฆ์นั่งที่ตามลำดับ ทั้ง ๒ แห่งแล้ว ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ พระราชานุพัทธมุนีถวายขัดตำนานข้างนอก พระอริยมุ[๓]นีถวายขัดตำนาน ในที่พระบันทมเหมือนเวลาวานนี้ พระสงฆ์เริ่มสวดพระพุทธมนต์ทวาทศปริตทั้ง ๒ แห่ง พระสงฆ์สวดมนต์พระที่นั่งเวหาศ พระที่นั่งวโรภาษ ๒ พระที่นั่งนี้ผลัดเปลี่ยนกันบ้างคงอยู่บ้าง แต่ในที่พระบันทมนั้นคงที่สำรับเดียว พระสงฆ์สวดมนต์จบแล้ว พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณถวายอติเรกถวายพระพรลากลับทางเดิม สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสดจลงมาชั้นกลาง พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าทูลลอองไปทางประตูเทวราชครรไลย เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทพร้อมกันโดยลำดับ พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นสรรพสาตร พระยาโชฎึก[๔]ก็จัดโต๊ะเลี้ยงอย่างจีน เสดจประทับเสวย พระบรมวงษานุวงษ์เสวยพร้อมกัน ข้าทูลลอองที่ได้รับก๊าดเชิญก็รับพระราชทานเหมือนเวลาเช้านี้ ฝ่ายข้างในท่านผู้หญิงเปลี่ยน[๕]เป็นผู้จัดโต๊ะเลี้ยงอย่างจีนเหมือนคืนวันที่ ๓๑ ธันวาคมนั้น พวกมโหรีมหาดเลกวงหลวงแลมโหรีวงหลวง ฝ่ายในก็ดีเพลงจีนแลขับร้อง

---

๑. หลวงโลกทีป (คำ) เจ้ากรมโหรหลัง

๒. พระยาสวัสดิวามดิฐ (พึ๊ก โชติกสวัสดิ) ภายหลังเป็นพระยาโชฎึกราชเศรฐี

๓. พระอริยมุนี ถึง ร.ศ. ๑๑๑ ได้เลื่อนเป็นพระเทพกระวีศรีวิสุทธินายก

๔. พระยาโชฎึกราชเศรษฐี (เถียน โชติกเสถียร)

๕. ท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์

ประสานเสียง ครั้นเสวยแลรับพระราชทานแล้ว เวลา ๒ ยามเสศ พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าทูลลอองธุลีพระบาทออกจากที่เฝ้าทางประตูเดิม อนึ่งเวลาค่ำวันนี้พระครูญวนแลหลวงจีนได้มีการพิธีกงเต๊กตามธรรมเนียมอานัมสมณนิกายที่โรงเหนือเก๋งเหมมณเฑียร การเล่นหนังไทย ๒ โรง หนังตลุง ๑ งิ้ว ๑ หนังจีน ๑ ลครไทย ๑ ลครชาตรี ๑ ไม้ลอย ๑ ญวนหก ๑ สิงโต มังกร รำกระถาง ดอกไม้เพลิงพุ่ม ๕ ชั้น ๒๐ พุ่ม รธา ๘ รธา กระถาง พเนียง ๓๐ กระบอก ฝนแสนห่า ๒ กงเหียน กงหัน ๑ ตู้ ๒ ตู้ พ้อม ๑

วันที่รัชกาล ๗๗๒๓ วัน ๕ ๑๒ ฯ ๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ ๒๒

วันที่ ๒ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้า ๔ โมง เสด็จออกพระที่นั่งวโรภาษพิมาน ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้วประเคนพระสงฆ์ฉัน ๒๐ รูป แล้วเสด็จไปประทับพระที่นั่งเวหาศจำรูญ เจ้าพนักงานนำพระสงฆ์ไปนั่งที่ตามลำดับ แล้วทรงประเคนพระสงฆ์ฉันเครื่องเกาเหลาเหมือนเวลาวานนี้ วันนี้โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานนิมนต์พระครูญวน ๑๐ รูป หลวงจีน ๒ รูป ไปฉันเจในพระที่นั่งเวหาศจำรูญด้วย แต่ฉันอยู่ชั้นล่าง ครั้นพระสงฆ์ฉันเสร็จแล้วทรงประเคนเครื่องไทยทาน พระสงฆ์ซึ่งฉันที่พระที่นั่งวโรภาษพิมานนั้นเจ้าพนักงานนำเข้าไปรับด้วย เครื่องไทยทานวันนี้ กาน้ำลายคราม ๑ กระโถนลายคราม ๑ ตะเกียงสำหรับสูบยาแดง ๑ กล้องสูบยาแดง ๑ ยาแดงห่อ ๑ ครั้นทรงประเคนแล้ว พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณแลพระสงฆ์ทั้งปวงถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก พระพรลากลับทางเดิม

แล้วเสด็จลงมาชั้นกลาง พระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าทูลลอองเผ้าพร้อมกัน โดยลำดับ แล้วพระราชทานไตร ผ้ากราบกำมหยี่ตีพิมพ์ ๑ พัดรองคันสั้น แพรลายมังกร ๑ ย่ามแพรลายมังกร ๑ แก่พระครูญวนแลหลวงจีน รวม ๑๒ รูป ที่เข้าไปฉันเจนั้นเป็นเครื่องบริกขารในการทำพระราชพิธีกงเต๊ก แล้วพระราชทานสัญญาบัตรพระครูญวนแลหลวงจีน ๑๒ รูป คือให้พระครูบริหารอนัมพรต วัดสมณานัมบริหาร เป็นพระครูคณาจาริย์ พระราชทานตาลิปั้ตรคันสั้นเปลวเยียระบับ กับบาตร ๑ หมวก ๑ ยูอี ๑ เป็นเครื่องยศ ๐ ให้องสุตบทบวร ปลัดซ้ายวัดอุภัยราชบำรุง เป็นพระครูบริหารอนัมพรต พระราชทานตาลิปั้ตรเปลวเยียระบับแลเครื่องยศเหมือนองค์ก่อน ๐ ให้หลวงจีนคณาณัติจิณพรต ปลัดวัดเลงเนยยี เป็นพระอาจาริยจิณวังษสมาธิวัตร พระราชทานตาลิปั้ตรงาจำหลักปรุแลเครื่องยศเหมือนองค์ก่อน ๐ ให้องสรพจนสุนทรวัดอนัมนิกายาราม เป็นองสุตบทบวร ปลัดซ้าย พระราชทานตาลิปั้ตรพุดตาลเยียระบับแลเครื่องยศเหมือนองค์ก่อน ๐ ให้หลวงจีนไหล วัดเลงเนยยี เป็นหลวงจีนคณาณัติจิณพรต ที่ปลัดคณาจารย์ พระราชทานตาลิปั้ตรอัตลัด แลเครื่องยศเหมือนองค์ก่อน ๐ ให้องพจกรโกศล รองปลัดซ้ายวัดสมณานัมบริหาร เป็นองสรพจนสุนทร รองปลัดขวา พระราชทานตาลิปั้ตรอัตลัดแลเครื่องยศเหมือนองค์ก่อน ๐ ให้องอนนทสรภัญช์ ผู้ช่วยรองปลัดซ้าย วัดตึ๊หง่านเป็นองพจกรโกศล รองปลัดซ้าย พระราชทานตาลิปั้ตรแลเครื่องยศเหมือนองค์ก่อน ๐ ให้องกรีลิน วัดอนัมนิกายาราม เป็นองอนนทสรภัญช์ ผู้ช่วยรองปลัดพระราชทานตาลิปั้ตรแลเครื่องยศเหมือนองค์ก่อน ครั้นพระราชทานแล้ว หลวงญวนแลหลวงจีนก็ถวายอนุโมทนา ถวายอติเรกพระพรลาตามภาษาญวน แล้วเจ้าพนักงานก็จัดโต๊ะเลี้ยงตามเคย เสด็จประทับเสวยพระบรมวงษานุวงษ์

ก็เสวย ข้าทูลลอองธุลีพระบาทที่ได้รับก๊าดเชิญก็รับพระราชทานเหมือนคืนนี้ มโหรีก็ดีเพลงไปตามเคย ครั้นเสวยแลรับพระราชทานแล้ว เวลาบ่ายโมงเสศพระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าทูลลอองธุลีพระบาทออกจากที่เฝ้า เวลาย่ำค่ำแล้วเสด็จออกพระที่นั่งวโรภาษพิมาน พระยาวุฒิการบดี[๑] นำพระกระวีวงษ์ ๑ พระอูอาดิสสะมหาเถร (มังภูตา) อยู่วัดกัลยาณีวิหารเมืองมัณฑเลนคร ๑ เข้าเฝ้า พระกระวีวงษ์ถวายพระแก้วผลึก ๑ พระอูอาดิสสะมหาเถรถวายพระเจดีย์นิเกล ๒ องค์ๆ ใหญ่บรรจุพระเขี้ยวแก้วอรหันตธาตุ ๒ พระองค์ ๆ เล็กบรรจุพระสารีริกธาตุ ๕ พระองค์ นายเปรื่องปเรียญเป็นล่ามกราบบังคมทูลพระกรุณา ทรงพระราชดำรัสปฏิสัณฐารพอสมควรแล้วเสด็จทรงพระราชยาน ข้าราชการแห่นำตามเสด็จพอสมควร เสด็จข้ามตพานสระไปประทับเก๋งเหมมณเฑียร ทรงจุดธูปเทียนสังเวยแล้วครู่หนึ่งเสด็จกลับทางเดิมประทับพระที่นั่งวโรภาษพิมาน ณ ท้องพระโรงกลางทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการ พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรสถวายศีล ทรงศีลแล้วอาลักษณ์อ่านคำประกาศเทพดาเหมือนวานนี้ อ่านจบแล้วพระสงฆ์เริ่มสวดพระพุทธมนต์ธรรมจักกับปวัตนสูตรมหาสมยสูตรแล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับพระที่นั่งเวหาศจำรูญที่พระสงฆ์จะสวดมนต์ทั้งสองแห่งนั้น เจ้าพนักงานนำพระสงฆ์เข้าทางประตูเทวราชครรไลยไปนั่งที่ตามลำดับแล้ว ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการ ข้างนอกสมเด็จพระพุฒาจาริย์เริ่มสวดพระพุทธมนต์ธรรมจักกับปวัตนสูตร มหาสมยสูตรในที่พระบันทมพระวรวงษเธอพระองค์เจ้าอรุณ[๒] สำรับ ๕ องค์เดิมเริ่มสวดพระมหาสมยสูตร พระสงฆ์สวดมนต์จบแล้วสมเด็จพระพุฒาจาริย์ถวาย

---

๑ พระยาวุฒิการบดี (ม.ร.ว. คลี่ สุทัศน์) ภายหลังเป็นเจ้าพระยาวิชิตวงศวุฒิไกร

๒ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร พระนามเดิม หม่อมเจ้ากระจ่าง ลดาวัลย์

อดิเรก ถวายพระพรลากลับทางเดิม แล้วเสด็จลงมาประทับชั้นกลาง พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าทูลละอองเข้าทางประตูเทวราชครรไลย เฝ้าพร้อมกันเหมือนเวลาเช้านี้ เสด็จประทับเสวย ขุนนางข้าราชการที่ได้รับก๊าดเชิญก็รับพระราชทาน มโหรีก็ดีเพลงจีนตามเคย ครั้นเสวยแลรับพระราชทานแล้ว เวลา ๒ ยามเสศ พระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าทูลละอองธุลีพระบาทออกจากที่เฝ้า

อนึ่ง พระครูญวนทำพิธีกงเต๊ก แลการเล่นดอกไม้เพลิงก็มีเต็มที่เหมือนเวลาวานนี้

วันที่รัชกาล ๗๗๒๔ วัน ๖ ๑๓/๒๒ ฯ๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑
วันที่ ๓ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้า ๓ โมงเสศ หม่อมเจ้าผอบออกมาสั่งเจ้าพนักงานให้เลี้ยงพระสวดมนต์ เวลาคืนนี้ที่พระที่นั่งวโรภาษพิมานเสียก่อน เวลาเช้า ๔ โมงเสดจออกพระที่นั่งวโรภาษพิมาน ณ ท้องพระโรงกลาง ทรงจุดเทียนนมัสการแล้ว ได้พระฤกษ์ ๔ โมงกับ ๑๔ นาที พระยามหามนตรี[๑] พระสุริยภักดีก็ยกพระมหาเสวตรฉัตรขึ้นประดิษฐานที่เจ้าพนักงานทำที่ไว้ สำหรับเจ้าพนักงานก็ตีฆ้องไชยแตรสังข์บัณเฑาะพิณพาทยขึ้นพร้อมกัน กองแก้วจินดาก็ยิงปืนมหาฤกษ์ มหาไชย มหาปราบยุค มหาจักร ๒๑ นัด พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณแลพระสงฆ์ทั้งปวงก็ถวายไชยมงคลขึ้นพร้อมกัน ครั้นยกพระมหาเสวตรฉัตรเสร็จแล้วพระสงฆ์ถวายอนุโมทนาตามเคย แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับพระที่นั่งเวหาศจำรูญ เจ้า-

---

๑ พระยามหามนตรี (เวก ยมาภัย) ภายหลังเป็นพระยาอภัยรณฤทธิ์

พนักงานนำพระสงฆ์ที่สวดมนต์เวลาวานนี้เข้าไปนั่งที่ตามลำดับ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการ แล้วทรงประเคนพระสงฆ์ฉันเครื่องเกาเหลาเหมือนเวลาวานนี้ พระสงฆ์ฉันแล้วทรงประเคนเครื่องไทยทาน พระสงฆ์ฉันที่พระที่นั่งวโรภาษพิมานนั้น เจ้าพนักงานนำเข้าไปรับเครื่องไทยทานด้วย เครื่องไทยทานวันนี้ คนโทน้ำเย็น ๑ ถ้วยน้ำเย็น ๑ เสื่อไม้ไผ่จีน ๑ หมอนหนังจีน ๑ ร่ม ๒ สี ๑ พัดหางปลา ๑ โหล นี้ส่วนทรงประเคนของไทยทานที่ต้องเบิกต่อเจ้าพนักงานนั้น กระบุงเข้าสาร มีของฉันต่างๆ ๑ ขวดน้ำตาลทราย ๑ ถังใส่เข้าสาร ๑ ปิ่นโตใส่สิ่งของฉันต่างๆ ๑ ตะกร้าจีน { ใหญ่ ๑ เล็ก ๑ } ใส่ของ { คาว หวาน } กระโล่จีนใส่ของ { คาว หวาน } ๒ กระจาดใส่น้ำตาลทราย ๑ ไหใส่น้ำมันหมู ๑ อั้งโล่จับเจี๋ยว ๑ กระทะดินจีน ๑ กาลายครามถ้วยน้ำร้อน ๑ พระสงฆ์ที่รับของไทยทานที่กล่าวเป็นสิ่งของมาแต่วันที่ ๑ ๒ ๓ มกราคมนี้ จำนวน { สวดมนต์ ฉัน } ในการยกพระมหาเสวตฉัตร ๒๐ { สวดมนต์ ฉัน } ในการเฉลิมพระที่นั่งเวหาศจำรูญ ๔๕ รวม ๖๕ รูปที่ { สวดมนต์ ฉัน } ในการฉลองเทวรูปพระเจ้าปราสาททอง ๑๐ รูปได้รับไทยทานแต่วันที่ ๑ มกราคม ไปแล้ว พระสงฆ์รับไทยทานเสร็จแล้วถวายอนุโมทนา พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสถวายอติเรกถวายพระพรลากลับทางเดิม เป็นเสร็จการ { สวดมนต์ ฉัน } เพียงเท่านี้ แล้วเสด็จพระราชดำเนินลงมาชั้นกลาง พระบรมวงษานุวงษแลข้าทูลลอองธุลีพระบาทเฝ้าพร้อมกันโดยลำดับ เจ้าพนักงานก็จัดโต๊ะเลี้ยงอย่างจีนตามเคย ครั้น

เสวยแลรับพระราชทานแล้ว เวลาบ่ายโมงเสศพระบรมวงษานุวงษ์แลข้าทูลลอองธุลีพระบาทออกจากที่เฝ้า ครั้นถึงเวลาบ่าย ๕ โมง ๒๑ นาที ๔๐วินาทีได้พระฤกษ์ เสดจขึ้นประทับพระที่นั่งเวหาศจำรูญตามธรรมเนียมเปนแบบอย่างขึ้นพระที่นั่งใหม่ ครั้นเวลาย่ำค่ำแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระบาท ฉลองพระองค์พระมาลาอย่างจีน โปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงษานุวงษ์ทรงฉลองพระบาท ฉลองพระองค์มาลาอย่างจีนที่พระราชทาน ข้าทูลลอองก็สรวมเสื้ออย่างจีนที่พระราชทานนั้นพระยาสวัสดิวามดิฐแต่งตัวอย่างขุนนางจีน เข้าเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทพร้อมกันโดยลำดับ แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ช้างเผือกสยามชั้นที่ ๓ ชื่อนิภาภรณ์แก่พระยาสวัสดิวามดิฐ (พั่ก) ๑ แล้วพระราชทานสัญญาบัตร ๒ นาย ให้จีนยมบุตรพระยาภิสณฑ์ (ยิ้ม) เปนหลวงสาทรราชายุกต์ มีตำแหน่งราชการในกรมท่าซ้ายถือศักดินา ๔๐๐ ให้จีนจิ๋วเปนหลวงโภคานุกูล มีตำแหน่งราชการในกรมท่าซ้าย ถือศักดินา ๔๐๐ แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพสาตร พระยาโชฎึกจัดโต๊ะเลี้ยงอย่างจีน ชั้น บน กลาง ล่าง มีเก้าอี้นั่ง ที่เฉลียงด้านตวันออกนั้นนั่งกับพื้น ชั้นบนโต๊ะหลวงแลพระบรมวงษานุวงษ์แลขุนนางยศเสมอเจ้าพระยาแลพระยา ชั้นกลางพระ หลวง ชั้นล่างแลเฉลียงเลี้ยงข้าทูลลอองธุลีพระบาทที่ควรรับพระราชทาน เมื่อเสด็จประทับเสวยแลรับพระราชทานนั้นมโหรีก็ตีเพลงจีนไปตามเคย ครั้นเสวยแลรับพระราชทานแล้ว โปรดเกล้า ฯ ให้ขุนนางข้าราชการเฝ้าถวายตัวเดินเรียงกันตามลำดับ ถึงน่าพระที่นั่ง ถวายคำนับครั้งหนึ่งแล้วเดินออกไปด้านตวันตกจนหมด แล้วพระ

ยาโชฎึกราชเศรษฐี พระยาสวัสดิวามดิฐ ถวายคำนับแบบจีนคนละ ๙ ครั้ง เวลา ๒ ยาม พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าทูลลอองธุลีพระบาทออกจากที่เฝ้า อนึ่งพิธีกงเต๊กแลการเล่นกลาง วัน คืน } แลดอกไม้เพลิงก็มีเต็มที่เหมือนเวลาวานนี้

วันที่รัชกาล ๗๗๒๕ วัน ๗ ๑๔ ฯ ๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๔ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศเสด็จออกพระที่นั่งวโรภาศพิมาน พระยาวุฒิการบดีนำพระอูอาดิสสะมหาเถรเฝ้าถวายพระพรลากลับมาที่พัก ณ วัดสุทัศนเทพวราราม พระราชทานเงิน ๑๐|๒ แก่พระอูอาดิสสะมหาเถรเปนรางวัลที่ได้ถวายพระเจดีย์ ๒ องค์ แต่วันที่ ๒ นั้น แล้วเสด็จประทับพระเก้าอี้ ณ มุขด้านใต้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพสาตรศุภกิจนำไพร่หลวง ๔ ตำบล คือ บ้านเลน { เหนือ ใต้ บ้านรั้วใหญ่ บ้านท้ายเกาะ ที่เข้าเดือนรับราชการรักษาพระราชวังบางปอิน ที่เป็นชายทั้งผู้ใหญ่เด็กบรรดารับราชการทั้งสิ้นมารับพระราชทานฉลากแจกคนละ ๒ ผล จำนวนฉลากพิเศษฉลาก ๑ เปนเครื่องนาคู่โคเตมสำรับ คือ มีโคคู่ ๑ ไถกับโกกสำรับ ๑ ผ้าเสื้องอบ ๒ สำรับ เสียม ๑ จอบ ๑ เคียว ๑ พร้าหวด ๑ เหลียน ๑ ปตัก ๑ ไม้คาน ๑ หลาว ๑ ไม้ขอฉาย ๑ ไม้หัวโยค ๑ ไม้ลูกทุบ ๑ เครื่องหาบ ๑ คราด

๑ พลั่ว ๑ กระบายหว่านเข้ามีตัวอย่างเข้าด้วย กับนา ๒๕ ไร่ เงินตรา ๑๐|๒ เปนทุนปลูกโรงนา ของเหล่านี้รวมกันเปิ่นฉลากพิเศษฉลาก ๑ ฉลากเอก ๕๙ ฉลาก คือ เกวียน ๑ กระบือ ๒๒ กระบือ โค ๓๕ โค รหัด ๑ ฉลากนอกนั้นเปิ่นฉลากคละ ของดีบ้างเลวบ้าง เปนจำนวนสิ่งของหลายอย่าง ๆ ละมากบ้างน้อยบ้าง คือ เลื่อน คราด เคียว พร้าหวด เหลียน จอบ เสียม พลั่ว สากเข้า ไม้ลูกทุบ ไม้ขอฉาย ไม้คานหลาว ไม้หัวโยค ปตัก ตะพด กระบายหว่านเข้ามีตัวอย่างเข้า กับเครื่องแต่งตัวคือ งอบ เสื้อผ้าเขียวคราม เครื่องไถนา คือ หัวหมู หางยาม คันชัก แอกใหญ่ แอกน้อย ผาล โกก ทาม เชือกเคร่า เชือกตะพาย เชือกชัก เครื่องหาบ คือ กระบุง สาแหรก ไม้คาน ของเหล่านี้คละกันเปิ่นฉลาก ๑๔๕๐ ฉลาก เมื่อได้รับพระราชทานฉลากแล้วก็ไปขึ้นที่โรงฉลาก ที่เจ้าพนักงานจัดแต่งตั้งไว้ ณ โรงปร่ำริมสระนั้น ผู้ที่ได้ฉลากโคกระบือแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้จูงแลขี่ผ่านมาน่าพระที่นั่ง ครั้นพระราชทานฉลากเสร็จแล้ว ทรงโปรยมนาวบรรจุเงิน { สลึง / ๒ / เฟื้อง } บ้าง เปนจำนวนมนาวที่ทรงโปรยผลละสลึง ๒๐๐ ผลเฟื้อง ๒๐๐ รวม ๔๐๐ ผล ทรงโปรยเสร็จแล้วกรมวังนำขุนเทพสิทธาวงศ์กรมการเมืองพิจิตรทูลเกล้า ฯ ถวายขันลงยาอย่างญี่ปุ่น ขันลงยานี้สันนิฏฐานได้ว่าเปิ่นของเก่าแก่ครั้งแผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม เดิมเปิ่นของนายนวม ซึ่งเปิ่นพี่น้องกับขุนเทพสิทธาวาศ นายนวมได้รับมรฎกของบิดามารดาต่อมา ของนี้ว่าขุดได้ที่กรุงเก่า จะเปนที่ใดหาปรากฏไม่ ครั้นนายนามขัดสนลงจึ่งเอาขันนี้มาขาย ขุนเทพสิทธาวาศซื้อไว้ได้ประมาณปีเสศ จึ่งได้มาทูลเกล้า ฯ ถวาย พระราชทานเงินตรา ๓| เปนรางวัล แล้ว

เสด็จไปประทับที่ห้องถัดต่อมุขเข้าไป พระยาวุฒิการบดีนำพระธรรมราชา-นุวัตร ๑ พระครูอดุลคุณารักษ์ ๑ พระมหายาน ๑ เข้าเฝ้า พระธรรม-ราชานุวัตรถวายจานลายมังกร ใหญ่ ๑ เล็ก ๑ } พระราชทานถาดที่ชาบ้านคู่ ถ้วยชุดชีโบ ๑ พระครูอุดรมหาญาณก็พระราชทานเหมือนกัน เพราะได้ถวายบ้านไว้แต่วันก่อน ๆ แล้ว เวลาทุ่มเสศเสด็จขึ้น อนึ่งเวลาวันนี้มีงิ้วโรง ๑ เล่นที่สนามหญ้า การเล่นต่าง ๆ แลดอกไม้เพลิงนั้นเลิก โปรดเกล้า ฯ พระราชทานเงิน ─๒┼─ แก่ลครที่เล่นวันที่ ๑ ๒ ๓ } มกราคม ในการสมโภชเทวรูปพระเจ้าปราสาททอง งิ้วเล่นในการเฉลิมพระที่นั่งเวหาศจำรูญ เล่นวันกับคืน ๑ พระราชทานเงิน ─๕┼๓─ ๑ หุ่นจีนเล่น ๒ วัน คืน } พระราชทานเงิน ─┼─ ๑ รวมเงิน ─๕┼๓─ ๔

วันที่รัชกาล ๗๗๒๗ วัน๒ ฯ ๑ ๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๒๒ ๑๒๕๑

วันที่ ๖ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาย่ำค่ำแล้วเสดจลงประทับพระที่นั่งเวหาศจำรูญ โปรดเกล้า ฯ ให้พระบรมวงษานุวงษแลข้าทูลลอองเข้าเฝ้า สรวมเสื้ออย่างจีนที่พระ-ราชทานนั้น ไปทางประตูอนงค์จรจรัล วันนี้ กรมวังนำพวกญวนเฝ้าหลายนาย ทูลเกล้า ฯ ถวายดอกไม้ธูปเทียนกิมฮวยอั้งติ๋วแลสิ่งของอื่นหลายอย่าง โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพสาตรแจกเสื้ออย่างจีน

แก่พวกญวนเหล่านั้นคนละเสื้อ แล้วดำรัสกับพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษ์ว่า ผู้ที่หยากจะเล่นลครถวายทอดพระเนตรในการเฉลิมพระที่นั่งเวหาศจำรูญนี้มีมากหลายคน คือพระองค์เจ้าดวงประภา หม่อมเจ้าขาว พระยาพิศาล เห็นจะต้องเล่นชั้นต่ำที่ออกขุนนางนี้ก็เล่นได้ ชั้นกลางเป็นส่วนข้างในเล่นวันที่ ๘ เวลาค่ำก็ได้ แล้วดำรัสกับพระยาพิศาลว่า เรื่องวงษ์เทวราชเปนกระไรเล่นได้ฤาไม่ พระยาพิศาลกราบทูลพระกรุณาว่าเล่นฉลองพระ { เดช / คุณ } ได้ แล้วดำรัสกับพระยา { อนุชิต / มหามนตรี } ว่า ใครจะกลับไปดูงานพระเมรุบ้างก็ไป แต่ต้องผลัดเปลี่ยนกันไปมาอย่าไปเสียหมด แล้วดำรัสกับพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงว่าจะตั้งพระสงฆ์นั้นมีการฉันเช้าด้วยฤา กรมหมื่นดำรงกราบทูลพระกรุณาว่าไม่ต้องฉันก็จะได้เสด็จออกเวลาเยน พระราชทานสัญญาบัตรทีเดียวเห็นจะได้ เวลาทุ่มเสศขุนนางข้าราชการออกจากที่เฝ้า แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอหลายพระองค์แลข้าราชการบางนายขึ้นไปชั้นบนพระที่นั่งเวหาศจำรูญ จัดแต่งตั้งใหม่ให้เรียบร้อย เวลาสี่ทุ่มเสศพระเจ้าน้องยาเธอ แลข้าราชการบางนายออกจากที่เฝ้า

วันที่รัชกาล ๗๗๒๘ วัน๓ฯ๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ (๒๒ / ๒)

วันที่ ๗ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาย่ำค่ำแล้วเสด็จลงพระที่นั่งเวหาศจำรูญ ประทับพระที่นั่งโธรนอย่างจีน โปรดเกล้า ฯ ให้พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าทูลอองเข้าเฝ้าเหมือนเวลาวานนี้ ดำรัสกับพระยาศรีสิงหเทพว่า มาเสียข้างนี้หมดใครอยู่ออฟฟิศ

กรมมหาดไทย พระยาศรีกราบทูลพระกรุณาว่า หลวงพจนวิลาศเสมียนตราอยู่ออฟฟีศ พระมนตรีพจนกิจกราบถวายบังคมลาลงไปแล้ว ดำรัสถึงเจ้าสุริยวงษ์ว่าถ้าจะกลับไปเมืองนครเชียงใหม่ ให้กราบถวายบังคมลาที่พระที่นั่งวโรภาศพิมานนี้ก็ได้ เปนการออกแขกเมืองเตี้ย ๆ เพราะมีพระมหาเสวตรฉัตรแล้ว พระราชทานสัญญาบัตรเสียทีเดียว ครั้นจะไปถึงเดือน ๓ เล่า ฤกษ์จะไม่สู้ดี เดือนยี่นี้เห็นจะดี แต่เครื่องยศนั้นเจ้าราชบุตรที่จะเปนเจ้าราชวงษ์เห็นจะยังไม่ได้ส่งคืน จะต้องมีตรากรมมหาดไทยนำ แล้วดำรัสกับพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษ์ว่าการพระเมรุนั้นจะแล้วทันในเดือน ๓ ฤาไม่ทัน กำหนดวันชักพระศพแล้วฤายัง พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษ์กราบทูลพระกรุณาว่า การพระเมรุนั้นแล้วทันในเดือน ๓ แต่วันชักพระศพนั้นยังไม่กำหนดวันลงเปนแน่ แล้วพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธ์ ทูลเกล้า ฯ ถวายหนังสือที่ได้ทรงกำหนดวันชักพระศพไว้ โปรดเกล้า ฯ เปนตกลงวันแห่พระบรมธาตุแลพระบรมอัฐิออกสู่พระเมรุนั้นวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ วันที่ ๒ แห่กลับ วันที่ ๔ ชักพระศพสู่พระเมรุ วันที่ ๖ พระราชทานเพลิง วันที่ ๙ เชิญพระอัฐิกลับ วันที่ ๑๒ ๑๓ } ทำบุญ ๗ วัน ต่อไปชักพระศพพระองค์ศรี ฯ วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ชักพระศพ วันที่ ๑๖ พระราชทานเพลิง วันที่ ๑๗ เชิญพระอัฐิกลับ ทรงกำหนดไว้อย่างนี้ เวลาทุ่มเสศข้าทูลอองธุลีพระบาทออกจากที่เฝ้า โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอแลข้าราชการบางนายขึ้นไปชั้นบนพระที่นั่งเวหาศจำรูญเหมือนเวลาวานนี้ จัดแต่งตั้งสิ่งของเสียใหม่ให้เรียบร้อย เวลา ๕ ทุ่มเสศ พระเจ้าน้องยาเธอแลข้าราชการบางนายออกจากที่เฝ้า.

วันที่รัชกาล ๗๗๒๙ วัน ๔ ฯ ๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ (๒๒ / ๓)

วันที่ ๘ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เจ้าพนักงานตั้งม้าหมู่แลพระแท่นทรงกราบที่พระที่นั่งวโรภาศพิมาน ณ ท้องพระโรงกลาง บนม้าหมู่นั้นตั้งพานทองลายจำหลักเทพนม เชิญพระไชยนวโลหะขึ้นประดิษฐาน บนพระแท่นทรงกราบนั้นตั้งม้าจำหลักปิดทองสำหรับตั้งเครื่องนมัสการทองทิศเครื่อง ๕ ด้านตวันตกตั้งอาศน์สงฆ์ ๓ แถว ท้ายอาศน์สงฆ์ออกมาระหว่างกลางตั้งพระที่นั่งโธรนสำหรับทรงประทับ เวลาบ่าย ๕ โมง เสด็จออกพระที่นั่งวโรภาศพิมาณ ณ ท้องพระโรงกลาง เจ้าพนักงานนำพระสงฆ์ ๑๐ รูป พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสเปนประธานกับพระสงฆ์ ๑๙ รูป ที่จะได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนยศเปนพระราชาคณะแลพระครูนั้น ไปนั่งที่ตามลำดับแล้ว ดำรัสกับพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณ พระวรวงษเธอพระองค์เจ้าอรุณ หม่อมเจ้าพระพร้อมคู่หนึ่งแล้ว (วันนี้ไม่ได้ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ) โปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตร ให้พระครูเขมาภิมุขธรรม วัดเขมาภิรตาราม เปนพระอริยกระวีที่พระราชาคณะไปอยู่วัดเมืองอุบลราชธานี เจ้าคณะใหญ่นิตยภัตรเดือนละ ๔ ตำลึง พระราชทานไตรแพร ๑ ตาลิปัตรแฉกพื้นกำมะหยี่ ๑ ฉลกบาตร ๑ ย่าม ๑ เข้มขาบ พัดรองโหมด ๑ ขันน้ำ ๑ กระโถน ๑ } ใหญ่ถมปัด ร่ม ๑ รองเท้า ๑ ผ้าขาวพับ ๑ เปนเครื่องยศ ให้พระมหาสอนเปรียญ ๓ ประโยค วัดเทพศิรินทราวาศเปนพระครูศีลสังวร ไปอยู่วัดวงษมูล นิตยภัตรเดือนละ ๒ บาท พระราชทานไตรผ้า ๑ ตาริปัตรพุดตาลพื้นกำมหยี่ ๑ เครื่องยศเหมือน

องค์ก่อน ๐ ให้พระครูสังฆวิสุทธิคุณไปอยู่วัดนวนนรดิฐนิตยภัตรเดือนละ ๒| พระราชทานไตรผ้า ๑ ตาลิปั๋ตรพุดตาลพื้นกำมหยี่ ๑ เครื่องยศเหมือนองค์ก่อน ๐ ให้พระครูอมราธิบดีวัดบ่อเปนพระครูอินทมุนีเจ้าคณะเมืองนนทบุรี นิตยภัตรเดือนละ ๒| พระราชทานไตรผ้า ๑ ตาลิปั๋ตรแฉกพื้นสักลาด ๑ ฉลกบาตร ย่าม } เข้มขาบเลว เครื่องยศเหมือนองค์ก่อน ๐ ให้พระ-ครูปลัดปทุมะ วัดสังลาน เปนพระครูนนทมุนี เจ้าคณะรอง เมืองประทุมธานี นิตยภัตรเดือนละ ๑|๒ พระราชทานไตรผ้า ๑ ตาลิปั๋ตรแฉกเปลวพื้นสักลาด ฉลกบาตร ย่าม } เข้มขาบเลว เครื่องยศเหมือนองค์ก่อน ๐ ให้เจ้าอธิการจิตรวัดตาล เปนพระครูอุดมธิรคุณ ไปอยู่วัดศรีสุริยวงษาราม นิตยภัตรเดือนละ ๒| พระราชทานไตรผ้า ๑ ตาลิปั๋ตรพุดตาลพื้นกำมหยี่ ๑ เครื่องยศเหมือนองค์ก่อน ๐ ให้พระวอน วัดปรไมยิกาวาศ เปนพระครูอมราธิบดี เจ้าคณะรอง ไปอยู่วัดเมืองนนท์รามัญ นิตยภัตรเดือนละ ๑|๒ พระราชทานไตรผ้า ๑ ตาลิปั๋ตรแฉกเปลวพื้นสักลาด ๑ เครื่องยศเหมือนองค์ก่อน ๐ ให้พระบุญมี วัดปรไมยิกาวาศ เปนพระครูธรรมวิจารณ์ เจ้าคณะรอง ไปอยู่วัดเมืองนนท์รามัญ นิตยภัตรเดือนละ ๑|๒ พระราชทานไตร ติลาปั๋ตรแลเครื่องยศเหมือนองค์ก่อน ๐ ให้พระสมุห์สิงวัดสวนม่วงเปนพระครูปทุมเถรสฐาน เจ้าคณะรองเมืองประทุมธานี นิตยภัตรเดือนละ ๑|๒ พระราชทานไตร ตาลิปั๋ตรแลเครื่องยศเหมือนองค์ก่อน ๐ ให้เจ้าอธิการจัน วัดศรีประวัติเปนพระครูศิลานุโลมคุณ พระราชทานไตรผ้า ติลาปั๋ตรพุดตาลพื้นอัตลัด พัดรอง

โหมด ฉลกบาตรสักลาด ย่ามเข้มขาบเลว กาน้ำ กระโถน } ลายคราม ร่ม รองเท้า ผ้าขาวพับเปี่นเครื่องยศ ๐ ให้เจ้าอธิการกลึง วัดคู้ยาง เปน พระครูธรรมาธิมุตมุนี เจ้าคณะเมืองกำแพงเพชร์ พระราชทานไตรผ้า ตาลิปั๋ตรเปลวทองแผ่ลวดพื้นสักลาด เครื่องยศเหมือนองค์ก่อน ๐ ให้ เจ้าอธิการทิมวัดนางพระยา เปนพระครูธรรมกิจจาภิบาล เจ้าคณะรอง เมืองพิศณุโลก พระราชทานผ้าไตร ตาลิปั๋ตรพุดตาลทองแผ่ลวดพื้นสักลาด เครื่องยศเหมือนองค์ก่อน ให้พระสมุห์อ่วม วัดนาวล เปนพระครูธรรม ธาธมุนี เจ้าคณะใหญ่เมืองสรรคบุรี พระราชทานไตรผ้า ตาลิปั๋ตร แฉกทองแผ่ลวดพื้นสักลาด เครื่องยศเหมือนองค์ก่อน ๐ ให้พระปลัด ห้อง วัดช่องลม เปนพระครูอินทเขมา เจ้าคณะรองเมืองราชบุรี พระ ราชทานไตรผ้า ตาลิปั๋ตรพุดตาลทองแผ่ลวดพื้นสักลาด เครื่องยศเหมือน องค์ก่อน ๐ ให้พระปลัดโพ วัดหลวง เปนพระครูอินทโมลี เจ้าคณะ ใหญ่เมืองพนัศนิคม พระราชทานไตรผ้า ตาลิปั๋ตรแฉกทองแผ่ลวดพื้น สักลาด เครื่องยศเหมือนองค์ก่อน ๐ ให้พระปลัดนุ่ม วัดขวิด เปี่น พระครูอุไทยธรรมวินิต เจ้าคณะรองเมืองอุไทยธานี พระราชทานไตรผ้า ตาลิปั๋ตรพุดตาลทองแผ่ลวดเครื่องยศเหมือนองค์ก่อน ๐ ให้พระปลัดแดง วัดบางตะโหนด เปนพระครูอินทโมฬี เจ้าคณะรองเมืองราชบุรี พระ ราชทานไตร ตาลิปั๋ตร แลเครื่องยศเหมือนองค์ก่อน ๐ ให้พระอธิการ เขียว วัดวังหิน เปนพระครูศีละวิไชย เจ้าคณะรองเมืองไชยนาท พระ ราชทานไตร ตาลิปั๋ตรและเครื่องยศเหมือนองค์ก่อน ๐ ให้เจ้าอธิการ ปั้นวัดตองปุกรุงเก่า เปนพระครูอุเทศธรรมวินัย พระราชทานไตร ตาลิ

บัตรแลเครื่องยศเหมือนองค์ก่อน ครั้นพระราชทานเสร็จแล้ว พระสงฆ์ออกมาครองผ้าแล้วกลับเข้าไปนั่งที่ตามลำดับ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณถวายอนุโมทนาถวายอติเรกพระพรลา พระสงฆ์ทั้งปวงออกจากที่เผ้าแล้ว พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณ ๑ พระองค์เจ้าอรุณ ๑ หม่อมเจ้าพระพร้อม ๑ ถวายพระพรลาไปพระพุทธบาท โปรดเกล้า ฯ พระราชทานวัตถุเปนมูลค่าแก่จตุปัจจัย ┼๒ มอมให้ปลัดกรมในกรมหมื่นวชิรญาณ เปนกัปปิยการกจัดถวายเมื่อเวลาที่ต้องประสงค์ในการที่ควรแก่สมณะ แล้วเสดจไปประทับพระที่นั่งเวหาศจำรูญ ทรงทอดพระเนตรลคร พระเจ้าบวรวงษเธอพระองค์เจ้าดวงประภา เล่นเรื่องอุณรุท จับเรื่องตั้งแต่อุ้มสมไปจนถึงท้าวบรมจักกฤษณมาช่วยอุณรุท พิณพาทย์วงผู้หญิง โปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าทูลลอองไปทอดพระเนตรดูลคร สรวมเสื้ออย่างจีน เข้าประตูนงค์ในจรจรัล พระบรมวงษานุวงษ์อยู่ด้านตวันตก ข้าทูลลอองธุลีพระบาทอยู่ด้านตวันออก ที่เสดจประทับทอดพระเนตรลครนั้น ชั้นกลางเปนส่วนข้างในด้วย วันนี้ มีพระราชโทรเลขฉบับ ๑ ถึงเมืองเยอรมัน เปนการถามข่าวเอมเปรสออคัสตา พระไอยิกาสิ้นพระชนม์ เวลา ๔ ทุ่มเสศ โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นสรรพสาตร จมื่นสุรฤทธิ์จัดโต๊ะเลี้ยงพระบรมวงษานุวงษ์แลข้าทูลลอองที่เฉลียงด้านตวันออก ครั้นเสวยและรับพระราชทานแล้ว มาทอดพระเนตรแลดูลครตามเดิม เวลา ๒ ยามเสศดำรัสให้ลครเลิก พระบรมวงษานุวงษแลข้าทูลลอองธุลีพระบาทออกจากที่เผ้า

วันที่รัชกาล ๗๗๓๐ วัน ๕ ฯ ๔ ๑ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ (ขึ้นบน ๒๒ กำกับ "เอกศก")
วันที่ ๙ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาค่ำ นายพันเอกทิน อังกฤษ มาจากกรุงเทพฯ ขึ้นมาเฝ้ากับมิสเตอร์มอน๑ ห้างยุเกอซิค พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษศิลปาคม เสนาบดีว่าการกรมวัง ทรงจัดรับรองอยู่ที่พระที่นั่งเวหาศจำรูญ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธ์ อธิบดีออฟฟีศไปเวตสิเกรตารีหลวง นำนายพันเอกทิน มิสเตอร์มอนเข้าเฝ้า จมื่นจงรักษาองค์ซ้าย ๑ จมื่นสุรฤทธิพฤฒิไกรราชองครักษ์๑ พระชลยุทธโยธินทร์ ๑ พร้อมกันไปทางประตูเทวราชครรไล สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงพระที่นั่งเวหาศจำรูญ ชั้นล่าง นายพันเอกทิน มิสเตอร์มอน เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำรัสปฏิสัณฐารกับนายพันเอกทิน มิสเตอร์มอน พอสมควรแล้วเสด็จขึ้น (นายพันเอกทินคนนี้เป็นคนที่สองของหัวน่าทำแร่บ่อทองเมืองกำเนิดนพคุณ ไม่มีกิจธุระในราชการอันใด เป็นแต่ขึ้นมาเฝ้าให้ทรงรู้จักเท่านั้น) แล้วพระเจ้าน้องยาเธอ แลข้าราชการบางนายนำนายพันเอกทิน มิสเตอรมอนกลับทางเดิม

เวลาทุ่มเสศ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสดจลงประทับพระที่นั่งเวหาศจำรูญ ทอดพระเนตรลครหม่อมเจ้าขาว เล่นเรื่องสุริวงษ์พรหมเมศร์ จับเรื่องแต่ สุริวงษ์พรหมเมศร์ยกทัพไปรบที่เมืองของบิดาเดิม โปรดเกล้าฯ ให้ พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าทูลลอองธุลีพระบาทไป ทอดพระเนตร } ดู เหมือนเวลาวานนี้ แล้วโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่น

สรรพสาตรแจกเสื้ออย่างจีน แพรบ้างสักลาดบ้าง แก่พระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าทูลอองที่ประจำซองอยู่เติมอีกคนละเสื้อ เวลา ๔ ทุ่มเสศ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพสาตร จมื่นสุรฤทธิ จัดโต๊ะเลี้ยงเหมือนเวลาวานนี้ แต่วันนี้เลี้ยงขนมเบื้อง ครั้นเสวยแลรับพระราชทานแล้ว พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพสาตร ทูลเกล้าฯถวายหนังสือขอพระบรมราชานุญาตที่จะกราบถวายบังคมลากลับกรุงเทพ ฯ วันที่ ๑๐ มกราคม ๑๐๘ แล้วมอบราชการในพระองค์ท่าน ให้พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยันต์ จมื่นสุรฤทธิว่าการแทนไปกว่าจะเสด็จพระราชดำเนินกลับกรุงเทพฯ

๒๒
วันที่รัชกาล ๗๗๓๑ วัน ๖ ๗๕ ๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๑๐ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาทุ่มเสศเสด็จลงประทับที่พระที่นั่งเวหาศจำรูญ ทอดพระเนตรลคร พระเจ้าบวรวงษ์เธอ พระองค์เจ้าดวงประภา เล่นเรื่องมณีสุริยง โปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าทูลลอองไป ทอดพระเนตร / ดู เหมือนเวลาวานนี้ เวลา ๔ ทุ่มเสศ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยันตมงคล[๑] จมื่นสุรฤทธิ์ จัดโต๊ะเลี้ยง วันนี้เข้าต้มกับหมู ครั้นเสวยแลรับพระราชทานแล้ว มา ทอดพระเนตร / ดู ลครตามที่ เวลา ๒ ยามเสศ ดำรัสสั่งให้ลครเลิก โปรดเกล้าฯ พระราชทานเงิน เบี้ยเลี้ยง ๓ | รางวัล ๑๑ |

---

๑ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย

๑๑|๓ แก่พระองค์เจ้าดวงประภาเล่นลครถวายทอดพระเนตร ๒ เวลา คือวันที่ ๘/๑๐ } มกราคม เมื่อเวลาเล่นลครอยู่นั้นโปรดเกล้าฯ พระราชทานกิ่งไผ่มีเงินแผ่บางทำเป็นลูกโถแลมีธงแพรแดงจีน ๑ ธง ให้ทราบว่าผู้ที่เล่นลครถวายทอดพระเนตร ถ้าพระราชทานธงแดงแล้วลครผู้นั้นเล่นดีเปนที่ชอบพระราชหฤไทย แล้วพระบรมวงษานุวงษ์แลข้าทูลลอองธุลีพระบาทออกจากที่เฝ้า

วันที่รัชกาล ๗๗๓๒ วัน ๗ ฯ ๖ ๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๒๒ ๑๒๕๑

วันที่ ๑๑ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาทุ่มเสศเสด็จลงประทับพระที่นั่งเวหาศจำรูญทอดพระเนตรลครหม่อมเจ้าขาว[๑] เล่นเรื่องนรินทร์สุริวงษ์ จับเรื่องตั้งแต่เนาวภักตร์อยู่เมืองจักรวาฬ ยกทัพมาเมืองสุวรรณคีรี จะขอนางสร้อยสวรรค์ให้แก่ไวยวงษ์ผู้บุตร นรินทร์สุริวงษ์ทราบความแล้วไปแย่งได้นางสร้อยสวรรค์มาไว้ในถ้ำของวิทยาธรผู้สหาย โปรดเกล้า ฯ ให้พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าทูลลอองไปทอดพระเนตร/ดู } เหมือนวันก่อน ๆ พระองค์เจ้าไชยันตมงคล แลขุนสุรฤทธิ์ก็จัดโต๊ะเลี้ยงเหมือนอย่างทุกวันเวลา ๒ ยามเสศ ดำรัสสั่งให้ลครเลิกแล้วพระราชทานกิ่งไผ่ผูกผ้าแดงแลเงินเบี้ยเลี้ยง |๓ รางวัล ๑๐| } ๑๐|๓ แก่หม่อมเจ้าขาว เล่นลครถวายทอดพระเนตร ๒ เวลา วันที่ ๙/๑๐ } มกราคม แล้ว พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าทูลลอองธุลีพระบาทออกจากที่เฝ้า

---

๑ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวัชรีวงศ์

วันที่รัชกาล ๗๗๓๓ วันที่ ๑ ๗ ๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๒๒ ๑๒๕๑

วันที่ ๑๒ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาทุ่มเสศเสด็จลงประทับพระที่นั่งเวหาศจำรูญ ทอดพระเนตรลครพระยาพิศาลผลพานิชเล่นเรื่องวงษเทวราช โปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าทูลลอองไป ทอดพระเนตร / ดู } เหมือนอย่างทุกวัน แล้วเจ้าพนักงานจัดโต๊ะเลี้ยงตามเคย เวลา ๒ ยามเสศ ดำรัสสั่งให้ลครเลิก แล้วโปรดเกล้าฯ พระราชทานกิ่งไผ่ผูกผ้าแดงแลเงินเบี้ยเลี้ยง ๑๐|๒ / รางวัล ๑๑| } ๑|๓ แก่พระยาพิศาลผลพานิช แล้วพระบรมวงษานุวงษ์แลข้าทูลลอองธุลีพระบาทออกจากที่เฝ้า

วันที่รัชกาล ๗๗๓๔ วัน ๒ ๘ ๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๒๒ ๑๒๕๑

วันที่ ๑๓ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ เสด็จออกทางพระที่นั่งวโรภาศพิมานแล้วเสด็จพระราชดำเนินลงตะพานลอย ประทับเรือพระที่นั่งเก๋งพายที่พระยามหามนตรีจัดประจำไว้นั้น เสด็จประทับท่าตะพานวัดนิเวศธรรมประวัติ เรือข้าราชการแห่นำตามเสด็จพอสมควร แล้วเสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปในพระอุโบสถ นมัสการพระพุทธนฤมลธรรโมภาศ พระอมราภิรักขิต[๑]

---

๑ พระอมราภิรักขิต (อมโร อ่อน โกมลวัฒนะ) ภายหลังลาสิกขารับราชการเป็นพระยาพฤฒาธิบดีศรีสัตยานุการ

พระครูถานา เปรียญมาคอยรับเสด็จพร้อมกัน แล้วเสด็จไปนมัสการพระคันธารราษฎร์แลพระศรีมหาโพธิ พระนาคปรกต์ แล้วเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรพระอารามทั่วไป แล้วเสด็จมาประทับในพระอุโบสถอีก ดำรัสกับพระอมราภิรักขิตตามสมควรแล้ว เสด็จกลับทางเดิม เรือพระที่นั่งประทับท่าตะพานลอย แล้วเสด็จขึ้นพระที่นั่งวโรภาศพิมานราษฎรทูลเกล้า ฯ ถายฎีกา ๓ ฉบับ แล้วเสด็จไปประทับพระที่นั่งเวหาศจำรูญ ทอดพระเนตรลครท้าวราชกิจวรภัตร เล่นเรื่องคาวี โปรดเกล้า ฯ ให้พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าทูลลอองธุลีพระบาทไป ทอดพระเนตร / ดู } เหมือนอย่างทุกวัน เจ้าพนักงานก็จัดโต๊ะเลี้ยงตามเคย เมื่อทรงทอดพระเนตรลครอยู่นั้น โปรดเกล้า ฯ พระราชทานกิ่งไผ่ มีธงแพรแดงแก่ท้าวราชกิจเหมือนวันก่อน ๆ เวลา ๗ ทุ่ม ดำรัสสั่งให้ลครเลิก แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเงิน เบี้ยเลี้ยง ๒ / รางวัล ๖ } ๒ ๖ แก่ท้าวราชกิจวรภัตร แล้วเจ้านายแลข้าราชการออกจากที่เฝ้า

วันที่รัชกาล ๗๗๓๕ วัน ๓ ฯ ๙ ๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ ๒๒

วันที่ ๑๔ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาทุ่มเสศ เสดจลงประทับพระที่นั่งเวหาศจำรูญ ทอดพระเนตรลครอำแดงปลื้มที่เปนกัมปนี เล่นเรื่อง ขุน ช้าง / แผน } จับเรื่องตั้งแต่แต่งงานหมื่นไวยๆเชิญขุนนางมาในการมงคล พวกตลกแต่งเป็นขุนนางขี่เปลแลขี่รถ

มาต่าง ๆ แล้วเลี้ยงโต๊ะขุนช้างเมาวิวาทกับหมื่นไวย จนถึงพระพันวัสสาออกตัดสินความ โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้านายแลข้าราชการไป ทอดพระเนตร / ดู } แล้วพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยันต จมื่นสรฤทธิ จัดโต๊ะเลี้ยงเหมือนอย่างทุกวัน เมื่อเวลาทอดพระเนตรลครอยู่นั้น โปรดเกล้า ฯ พระราชทานกิ่งไผ่มีธงแพรแดงแก่อำแดงปลื้มเหมือนอย่างทุกวัน เปนการเล่นลครถวายทอดพระเนตรสนุกสนานดี เวลา ๗ ทุ่มเสศ ดำรัสสั่งให้ลครเลิก แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเงิน

	ชั่ง	ตำลึง	บาท
เบี้ยเลี้ยง	๑๐	๒	
รางวัล	๑	๑	๑
(รวม)	๑๑	๓	๑

แก่อำแดงปลื้ม แล้วเจ้านายแลข้าราชการออกจากที่เฝ้า

วันที่รัชกาล ๗๗๓๖ วัน ๔ ฯ ๒ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๑๒๕๑ (๑๐ ใต้ ฯ, ๒๒ เหนือ ศก)

วันที่ ๑๕ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เสด็จออกแขกเมือง

เวลาย่ำค่ำแล้วสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกพระที่นั่งวโรภาศพิมาน ณ ท้องพระโรงกลาง ประทับเหนือบัลลังก์ภายใต้พระมหาเสวตฉัตร พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าทูลอองธุลีพระบาทเฝ้าพร้อมกันโดยลำดับตามตำแหน่งแล้วพระยาศรีสิงหเทพนำเจ้าสุริยวงษ์เมืองนครเชียงใหม่ ซึ่งจะได้กราบถวายบังคมลาขึ้นไปบ้านเมือง แลจะได้รับพระราชทานตำแหน่งยศเปนเจ้าราชบุตรนั้นเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท โปรดเกล้า ฯ พระราชทาน

สัญญาบัตรให้เจ้าราชบุตรเลื่อนเปนเจ้าราชวงษ์เมืองนครเชียงใหม่ ให้กรมมหาดไทยมอบให้พระยานนทบุรี ซึ่งจะไปเปนข้าหลวง ณ เมืองนครเชียงใหม่ นำไปถวายพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิต พระราชทานแล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตรให้เจ้าสุริยวงษ์เปนเจ้าราชบุตรเมืองนครเชียงใหม่ แล้วพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์มงกุฎสยาม ชั้นที่ ๓ ชื่อมัณฑนาภรณ์ กับ คนโท ถาดหมาก } ทองคำเปนเครื่องยศ แล้วพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่เจ้าสุริยวงษ์ ซึ่งเป็นเจ้าราชบุตรว่า เจ้าราชบุตรซึ่งเปนเจ้าราชวงษ์ แลเจ้าสุริยวงษ์ ซึ่งจะเปนเจ้าราชบุตรนี้ ก็นับว่าเป็นเจ้านายผู้ใหญ่ จงช่วยเจ้านครเชียงใหม่คิดอ่านราชการบ้านเมืองแต่ที่เปนยุติธรรมแลชอบด้วยราชการ อย่าให้ท้าวเพี้ยกรมการแลไพร่บ้านพลเมืองได้ความเดือดร้อน การที่ให้ไพร่บ้านพลเมืองได้ความเดือดร้อนนั้น ไม่เปนที่ชอบใจของเราเลย เพราะว่าเมืองนครเชียงใหม่เปนที่พอใจของเรามาก แล้วพระยาศรีสิงหเทพกราบทูลพระกรุณานำเจ้าสุริยวงษ์ซึ่งเป็นเจ้าราชบุตรกราบถวายบังคมลาไปเมืองนครเชียงใหม่ โปรดเกล้า ฯ พระราชทานเงิน ๒ ชั่ง กับเสื้อผ้าตามธรรมเนียม แล้วพระราชทานพรพอสมควร แล้วเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๗๗๓๗ วัน ๕ ฯ ๑๑ ๒ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๑๒๕๑ (๒๒)

วันที่ ๑๖ มกราคม รัตนโกสินทร ศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาย่ำค่ำแล้วเสด็จลงประทับพระที่นั่งเวหาศจำรูญ โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอหลายพระองค์ คือกรมหมื่นอดิศรอุดมเดช กรมหมื่น

ประจักษศิลปาคม กรมหมื่นสรรพสิทธิประสงค์ กรมหมื่นสมมตอมรพันธ์ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ พระองค์เจ้าวัฒนานุวงษ์ พระองค์เจ้าไชยันต-มงคล ข้าราชการ คือ พระยาสวัสดิวามดิฐ เจ้าหมื่นศรีสรรักษ์ เจ้าหมื่นไวยวรนารถ พระดรุณรักษา พระบริบูรณโกษากร หลวงรำบาญปัจจามิตร หลวงราชดรุณรักษ์ เข้าไปที่พระที่นั่งเวหาศจำรูญ สิ่งของต่างๆ คือที่ชาถ้วยแลป้านเปนต้น ที่จะพระราชทานพระบรมวงษานุวงษ์แลข้าทูลลอองที่ทูลเกล้า ฯ ถวายสิ่งของในการเฉลิมพระที่นั่งเวหาศจำรูญครั้งนี้ บาญชีจำนวนชื่อผู้ถวายของแลของพระราชทานนั้น โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอหลายพระองค์เปนผู้ทรงจัดตามราคามากแลน้อย ให้พระเจ้าน้องยาเธอบางพระองค์เขียนชื่อแลจำนวนสิ่งของพระราชทานนั้นบ้าง แต่เขียนด้วยภู่กันอย่างจีน เขียนเสร็จแล้ว พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธ์ทูลเกล้า ฯ ถวายประทับพระราชลัญจกรสำหรับพระที่นั่งเวหาศจำรูญ ๒ องค์ เปนสำคัญ เวลา ๕ ทุ่มเสศ พระเจ้าน้องยาเธอแลข้าราชการออกจากที่เฝ้า

วันที่รัชกาล ๗๗๓๘ วัน ๖ ๑๒ ๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑
วันที่ ๑๗ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาย่ำค่ำแล้ว เสดจลงประทับพระที่นั่งเวหาศจำรูญ โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ แลข้าราชการบางนายเข้าไปจัดสิ่งของแลเขียนชื่อผู้ถวายของแลจำนวนสิ่งของพระราชทาน เขียนเสร็จแล้วทูลเกล้า ฯ ถวายประทับพระราชลัญจกรเหมือนเวลาวานนี้ เวลา ๕ ทุ่มเสศ พระเจ้าน้องยาเธอแลข้าราชการออกจากที่เฝ้า

วันที่รัชกาล ๗๗๔๐ วัน ๑ ๑๔ ๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๑๙ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เพลาเช้า ๔ โมงเสศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทท้องพระโรงกลาง ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการพระธรรมไตรโลกาจาริย์ ถวายศีล ครั้นทรงศีลแล้ว ทรงประเคนอาหารบิณฑบาตเครื่องเกาหลา พระสงฆ์ราชาคณะ พระครู ๒๐ รูป นั่งโต๊ะฉันอย่างจีนเหมือนครั้งเลี้ยงที่พระที่นั่งเวหาศจำรูญ ครั้นพระสงฆ์ฉันเสร็จแล้ว ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรกถวายพระพรลากลับ พระยาศรีสิงหเทพนำหนังสือบอกกราบบังคมทูลพระกรุณา ๓ ฉบับ

บอก พระยามหาเทพ พระราชวรินทร์ พระศรีเสนา ข้าหลวงเมืองนครเชียงใหม่ฉบับ ๑ ที่ ๔๑ ลงวันที่ ๖ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ มีความว่า วันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ได้เชิญพระบรมรูปขึ้นประดิษฐาน ณ ที่อันสมควรแลตั้งเครื่องบูชาตามธรรมเนียม ได้อาราธนาพระสงฆ์ ๑๐ รูปมาเจริญพระพุทธมนต์แลฉันได้ชักธงอาร์มแผ่นดินและสลูต ๓ เวลา แล้วได้พร้อมกันกราบถวายบังคมพระบรมรูปขอพระราชทานถวายพระราชกุศล

บอกพระราชเสนา ข้าหลวงเมืองอุบลราชธานี ฉบับ ๑ ที่ ๒๖ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ มีความว่า ในแขวงเมืองอุบลราชธานีแลเมืองเขมราษฎร์ฝนแล้ง ราษฎรทำนาได้ผลน้อยกว่าแต่ก่อน แลราคาเข้าที่ซื้อขายกันสัดละ ๒๕ ทนาน ๒ สัดต่อบาท ราษฎรทำนาก็น้อยลงไม่พอจะรับพระราชทานตลอดปี

บอกพระอินทรประสิทธิศร เมืองอินทร์บุรีฉบับ ๑ ที่ ๔๑ ลงวันที่ ๒๗ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ มีความว่า ไข้ทรพิศม์ในแขวงเมืองอินทรบุรีชุกชุม หมอที่มีอยู่ที่โรงพยาบาลเมืองอินทรบุรีไม่สู้ชำนาญในทางไข้ทรพิศม์ ขอรับพระราชทานหมอแลพันธ์ผูกไข้ทรพิศม์ขึ้นไป เพื่อจะได้ปลูกไข้ทรพิศม์บุตรกรมการแลราษฎร แลฝึกหัดหมอในโรงพยาบาลเมืองอินทรบุรีต่อไป เพลาเช้า ๕ โมงเสศ เสดจขึ้น

เพลาบ่าย ๕ โมงเสศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จโดยทางพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท พระราชดำเนินไปทอดพระเนตรพระเมรุท้องสนามหลวง เวลาทุ่มเสศเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๗๗๔๑ วัน ๒ ๑๕ ๒ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๒๐ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เพลาเช้า ๔ โมง สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสดจออกทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ พระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ถวายศีล ครั้นทรงศีลจบแล้ว สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชทรงประเคนอาหารบิณฑบาตเครื่องเกาเหลา พระสงฆ์ราชาคณะ พระครู ๒๐ รูป แลมีเครื่องพิณพาทย์จีนประโคมด้วย ครั้นพระสงฆ์ฉันเสร็จแล้ว ถวายอนุโมทนาอดิเรกถวายพระพรลากลับ เวลาเช้า ๕ โมงเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๗๗๔๒ วัน ๓ ๑ฯ ๓ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๒๒ ๑๒๕๑

วันที่ ๒๑ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้า ๔ โมง สมเดจพระบรมโอรสาธิราชเสดจออก ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ สมเดจพระพุฒาจาริย์ถวายศีล ครั้นทรงศีลจบแล้ว สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชทรงประเคนอาหารบิณฑบาตเครื่องเกาเหลาพระสงฆ์ราชาคณะพระครู ๒๐ รูป แลมีพิณพาทย์จีนประโคมด้วย ครั้นพระสงฆ์ฉันเสรจแล้ว ถวายอนุโมทนาอดิเรก ถวายพระพรลากลับ เสด็จขึ้นเพลาเช้า ๕ โมง

วันที่รัชกาล ๗๗๔๓ วัน ๔ ๒ฯ ๓ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๒๒ ๑๒๕๑

วันที่ ๒๒ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่เสดจออก

วันที่รัชกาล ๗๗๔๔ วัน ๕ ๓ฯ ๓ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๒๒ ๑๒๕๑

วันที่ ๒๓ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เพลาบ่าย ๕ โมงเสศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสดจโดยทางพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท เสดจพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรพระเมรุท้องสนามหลวง เพลาย่ำค่ำเสดจกลับพระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๗๗๔๕ วัน ๖ ฯ๔ ๓ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๒๒ ๑๒๕๑
วันที่ ๒๔ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาย่ำค่ำแล้วพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทองค์กลาง ทรงทอดพระเนตรเครื่องตั้งที่โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพสาตรศุภกิจทำโต๊ะถวาย จะตั้งในการพระเมรุพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าภาจรจำรัสศรี มีพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นภูธเรศธำรงศักดิ์ หลวงสวัสดินคเรศ ขุนนครเขตรเกษมศรี ประแดงจันทรอักษรเสมียนตรา หลวงราชโภคานุกูล เอาเครื่องลายครามที่จะตั้งโต๊ะในการพระเมรุเข้าไปทูลเกล้าฯ ถวาย ประทับทอดพระเนตรเครื่องตั้งแลทรงจัดอยู่จนเวลา ๗ ทุ่ม จึ่งเสด็จขึ้น.

วันที่รัชกาล ๗๗๔๖ วัน ๗ ฯ๕ ๓ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๒๒ ๑๒๕๑
วันที่ ๒๕ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จโดยพระราชยานแต่น่าพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ไปทอดพระเนตรการที่พระเมรุท้องสนามหลวง หยุดประทับพระราชยานที่เกยหน้าประตูพลับพลาข้างใน เสดจพระราชดำเนินขึ้นบนพระเมรุทอดพระเนตรทั่วแล้ว เสด็จลงมาประทับที่ศาลาคด ตั้งเครื่องโต๊ะข้างในด้านตวันตก ข้าราชการฝ่าย ทหาร } พลเรือน } เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทพร้อมกัน พระมนตรีพจนกิจนำบอกในกรมมหาดไทยขึ้นกราบบังคมทูล ๓ ฉบับ ฉบับที่ ๑ บอกพระนิเวศ

วิสุทธิ์ ว่าได้กราบถวายบังคมลาออกจากกรุงเทพ ฯ วันที่ ๒๐ ธันวาคม จนถึงวันที่ ๓๑ ธันวาคม ได้ออกเดินจากเมืองสระบุรีแล้ว ฉบับที่ ๒ บอกพระพิเรนทรเทพ ข้าหลวงเมืองนครราชสีมาว่า หลวงพรหมได้เอาตัวอ้ายจันทาษมาส่งรายผู้ร้ายปล้นบ้านกุดจิหนองสะแก เอาอ้ายจันมาถาม ให้การเปนสัตย์ซัดถึงอ้ายมีชื่อกับพวกเพื่อนอีกหลายคน ได้แต่งกรมการออก จับได้ตัวแต่ อ้าย รอด หมี } สองคน นอกจากนั้นยังหาได้ตัวไม่ ฉบับที่ ๓ บอกพระยามหาอำมาตย์ ข้าหลวงเมืองนครจำปาศักดิ์ ขอหีบศิลาน่าเพลิงเผาศพหลวงพิไชยชาญยุทธ ปลัดกรมเขนทองซ้าย ขุนพิภาคอักษรเสมียนตราฝ่ายพระราชวังบวร ซึ่งไปทำทางสายโทรเลขป่วยถึงแก่กรรม พระยานรินทรราชเสนีนำบอกกรมพระกระลาโหม ขึ้นกราบบังคมทูล ๕ ฉบับ ฉบับที่ ๑ บอกพระยาอมรินทรฦๅไชยเมืองราชบุรีว่าค่านาจำนวนปีจออัฐศกเงิน ๕๐ ๔ ๒ ๘๐ รวมเก่าใหม่เงิน ๓๒๐ ๔ ๒ ๘๐ ส่งเสร็จสิ้นจำนวนแล้ว ฉบับ ๒ บอกพระประสิทธิสงคราม เมืองกาญจนบุรีว่าได้ส่งค่านาจำนวนปีชวดสัมฤทธิศก เงิน ๑๙ ๔ ๓ ๓๒ ฉบับ ๓ บอกพระยาพิทักษทวยหาญเมืองประทุมธานีว่าได้ส่งค่านาจำนวนปีชวดเงิน ๘๑ ชั่ง ครึ่งหนึ่งก่อน ฉบับ ๔ ว่า พระยาพิทักษทวยหาญได้ส่งเงินค่านาตราจองเงิน ๖๐ ชั่ง ฉบับ ๕ บอกพระยาจรูญราชโภคากร เมืองหลังสวนว่าได้ส่งค่านาจำนวนปีจออัฐศก กุนนพศก } เงิน ๑๐ ๑๑ ๒ ๓

แล้วพระยานรินทรราชเสนีนำพระอนันตสมบัติผู้ช่วยราชการเมืองสงขลา กราบถวายบังคมลากลับออกไปบ้านเมือง มีพระราชดำรัสถาม

พระอนันตสมบัติว่าจะออกไปด้วยเรืออะไร พระอนันตสมบัติกราบบังคมทูลพระกรุณาว่าจะออกไปด้วยเรือเมล์ ประทับอยู่ที่พระเมรุจนเวลายามเสศ เสด็จกลับมาประทับพระที่นั่งจักรกรีองค์กลาง มีสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนตรัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษ์ พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นอดิศรอุดมเดช เอาเครื่องลายครามเข้าไปถวาย ประทับรับสั่งแลทอดพระเนตรเครื่องตั้งอยู่จนเวลา ๗ ทุ่มเสดจขึ้น อนึ่งในวันที่ ๒๗ มกราคม เปนวันบันจบ ๕๐ วัน นับแต่น่าวันที่พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าสมัยวุฒิวโรดมสิ้นพระชนม์มา เจ้าพนักงานไปจัดการที่หอนิเพทพิทยา มีการสวดมนต์แลทรงธรรมที่อัฏวิจารณ์ศาลาบรรพชิตฝ่ายญวนกงเต๊กตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป

เวลายามเสศโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าประภาพรรณพิไลย์ เสด็จไปจุดเทียนเครื่องนมัสการ พระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ ๑๕ รูป พระสาธุศีลสังวรเปนประธาน สวดมนต์จบแล้ว พระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร ทรงทอดผ้าไตรของหลวง ๑๐ พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าประภาพรรณพิไลยทรงทอดผ้าไตรของเจ้าภาพ ๕ พระประสิทธิศิลคุณถวายเทศนากัณฑ์หนึ่งของหลวง พระเจ้าลูกเธอทั้งสองพระองค์ถวายไตรแลเครื่องบริกขาร.

วันที่รัชกาล ๗๗๔๗ วัน ๑ ๒๒ ๖ ๓ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๒๖ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้าโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าประภาพรรณ-พิไลยเสด็จออกมาเลี้ยงพระที่หอนิเพทพิทยา เสร็จแล้วพระมหาอยู่วัดสุทัศน์เทพวรารามถวายเทศนาของเจ้าภาพกัณฑ์หนึ่ง มีสดับปกรณ์ของหลวง

๑๐๐ หนึ่ง วัดราชบุรณะ วัดระฆัง ๕๐ ของเจ้าภาพ เวลาย่ำค่ำเสศ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทรงทอดพระเนตรเครื่อง โต๊ะ ๕ ตั้ง } บนพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทองค์กลาง เวลาทุ่มเสศเสด็จขึ้นเสวย แล้วกลับเสด็จออกประทับอยู่จนเวลา ๗ ทุ่ม เสด็จขึ้น อนึ่งที่หอนิเพทพิทยานั้น โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าประภาพรรณพิไลย เสด็จไปทรงจุดเครื่องนมัสการ พระสงฆ์ ๑๕ รูป สวดพระพุทธมนต์ มีพระอริยกระวีเปนประธาน สวดมนต์จบแล้ว ทรงทอดผ้าไตรของหลวง ๑๐ ของเจ้าภาพ ๕ พระวิเชียรมุนีถวายเทศนากัณฑ์หนึ่งของหลวง พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าประภาพรรณพิไลย ถวายเครื่องบริกขาร

วันที่รัชกาล ๗๗๔๘ วัน ๒ ๗ฯ๓ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ ๒๒
วันที่ ๒๗ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้า โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าประภาพรรณพิไลย์ ออกมาเลี้ยงพระที่หอนิเพทพิทยาเสร็จแล้วพระมหาธูปถวายเทศนากัณฑ์หนึ่งของเจ้าภาพ มีสดับปกรณ์วัดระฆังโฆสิตาราม ๑๕๐ เปนของหลวง ๑๐๐ ของเจ้าภาพ ๕๐ พอเวลาบ่าย ๓ โมงเสศ เจ้าพนักงานจัดตั้งกระบวนแห่พระบุพโพ พระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านภาจรจำรัสศรี พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าสมัยวุฏฐิวโรดม แต่น่าหอธรรมสังเวช แลหอนิเพทพิทยา เสร็จแล้วพอเวลาบ่าย ๔ โมงเสศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จโดยพระราชยานแต่เกยน่าพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทไปประทับพลับพลาวัดมหาธาตุ เจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญถ้ำหุ้มผ้าขาวมีพระบุพโพ

ในนั้นขึ้นพระราชยานกง พระวรวุฒิโภคัย พระอุไธยเทพธน นำกระบวน แห่ซ้ายขวา กระบวนน่านั้นมีธงตะขาบเดินสองแถว หว่างกลางนั้นมีพิณ-พาทย์วงหนึ่ง แล้วต่อถึงเทวดาคู่แห่สองแถว มีแตรสังข์กลองชนะเดินใน อีกสองแถว แล้วมาถึงเครื่องสูงพระราชยานพระบุพโพ มีคู่เคียงพระราช-ยานพระบุพโพ ๆ เจ้าฟ้าหญิงนภาจรจำรัสศรี ๖ คู่ คือ หลวงอนุชิตพิทักษ์ หลวงอนุรักษภูเบศร์ หลวงจำนงพลภักดิ์ หลวงศรีสารุธ หลวงสวัสดินคเรศ หลวงวิเสศธานี หลวงเสนานนท์ หลวงพลอาไศรย์ หลวงวิเสศพจนการ หลวงพินัยนิติสาตร หลวงวิสูตรสาลี หลวงวิจารณ์สาลี แล้วมาถึง เครื่องสูงพระราชยานพระบุพโพ พระองค์เจ้าชายสมัยวุฏฐิวโรดม มีคู่ เคียงอีก ๖ คู่ คือ หลวงชนานุกูล หลวงนังคัลกิจบรรหาร หลวงจตุรงค์ โยธา หลวงอาสาสำแดง หลวงศรีราชบุรุษย์ หลวงวุฒามาตย์ หลวง พิทักษ์โยธา หลวงนราเรืองเดช หลวงญาณภิรมย์ หลวงอุดมจินดา หลวง อมรินทรรักษา หลวงรักษาบรรณสาร แล้วต่อพระบุพโพมามีข้าหลวงแล มหาดเล็กตามพระบุพโพทั้งสองพระบุพโพ แล้วมาถึงธงตะขาบเดินสอง แถว มีพิณพาทย์เดินหว่างกลาง ครั้นจัดกระบวนเสร็จแล้วเดินกระบวนแห่ ออกประตูศรีสุนทร เลี้ยวกระบวนไปตามน่าโรงทานออกประตูสุนทรทิศา เลี้ยวขึ้นไปน่าวังสมเด็จพระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมสมเด็จพระบำราบปรปั้กษ์ เลี้ยวขึ้นไปทางวัดมหาธาตุ พอพระราชยานถึงวัดเลี้ยวเข้าประตู ประทับ พระราชยานน่าพระเมรุ ภูษามาลาเชิญถ้ำพระบุพโพขึ้นไปตั้งเหนือแว่นฟ้า สองชั้นบนพลับพลาเสร็จแล้ว พระเจ้าอยู่หัวทรงทอดผ้าขาวสดับปกรณ์ พระบุพโพเจ้าฟ้าหญิงนภาจรจำรัสศรี ๒๐ พับ พระราชาคณะถานานุกรม สดับปกรณ์เสร็จแล้ว สดับปกรณ์ราย ๑๐๐ เงินสลึงอีก ๑๐๐ หนึ่ง พระองค์ เจ้าชายสมัยวุฏฐิวโรดมก็เหมือนกัน ส่วนเจ้าภาพนั้น พระบุพโพเจ้าฟ้าหญิง

ผ้าไตร ๒๐ ไตร ผ้าขาว ๕๐ พับ พระบุพโพพระองค์เจ้าชายสมัยวุฒิวิ-วโรดม ผ้าขาว ๕๐ พับ แล้วพระบรมวงษานุวงษ์ทรงสดัปกรณ์ต่อไป เสร็จแล้ว ภูษามาลาเชิญพระบุพโพเข้าสู่พระเมรุยอดเกี้ยวหุ้มผ้าขาว พระ-ราชทานเพลิง แล้วเสด็จโดยพระราชยานแต่พลับพลาวัดมหาธาตุมาประทับที่พระเมรุท้องสนามหลวง เสด็จพระราชดำเนินขึ้นบนพระเมรุพร้อมด้วยข้างใน ทอดพระเนตรทั่วกันแล้วเสด็จกลับลงมาประทับศาลาโต๊ะ ข้างในด้านตวันตก ประทับอยู่จนเวลายามเสศเสด็จกลับ อนึ่ง พระอังคารพระบุพโพนั้นเจ้าพนักงานเชิญไปรักษาไว้ในพระวิหารวัดมหาธาตุ คอยเสด็จพระราชทานเพลิงพระศพ เสรจแล้วจะได้เชิญพระอังคารไปบรรจุเจดีย์ซึ่งเปนอนุสาวรีของพระเจ้าลูกเธอ ในวัดราชบพิตรพร้อมกัน การสวดมนต์ที่หอนิเพทพิทยานั้น โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าประภา-พรรณพิไลย เสด็จไปจุดเทียนเครื่องนมัสการ พระสงฆ์ ๑๕ รูป สวดพระพุทธมนต์ มีพระธรรมวโรดมเปนประธานสงฆ์ สวดมนต์จบแล้วทรงทอดผ้าไตรของหลวง ๑๐ ของเจ้าภาพ ๕ แล้วพระอมรโมฬีถวายเทศนากัณฑ์ ของหลวง ทรงถวายไตรบริกขารตามเคย

วันที่รัชกาล ๗๗๔๙ วัน ๓ ๒๒ ๓ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๒๘ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้าโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าประภาพรรณ-พิไลล เสด็จออกมาทรงเลี้ยงพระที่หอนิเพทพิทยา เสรจแล้วพระครูธรรมวิจารณ์ วัดศรีสุดารามถวายเทศนากัณฑ์หนึ่งของเจ้าภาพ มีสดัปกรณ์ของหลวง ๑๐๐ หนึ่ง วัดพระเชตุพนวัดมหาธาตุ ๕๐ ของเจ้าภาพเวลาย่ำค่ำ

พระเจ้าอยู่หัวเสดจออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทองค์กลาง ทรงทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะแลเครื่องตั้ง ประทับอยู่จน ๔ ทุ่มเสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๗๗๕๐ วัน ๔ ๙ฯ ๓ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ ๒๒

วันที่ ๒๙ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

พระเจ้าอยู่หัวหาเสด็จออกไม่ ทรงจัดเครื่องโต๊ะที่จะตั้งในการพระเมรุอยู่ข้างใน

วันที่รัชกาล ๗๗๕๑ วัน ๕ ๑๐ฯ ๓ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ ๒๒

วันที่ ๓๐ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินโดยพระราชยานแต่เกยน่าพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ไปพระเมรุท้องสนามหลวง หยุดพระราชยานแต่เกยน่าประตูพลับพลาข้างใน เสด็จพระราชดำเนินบนพระเมรุทอดพระเนตรทั่วแล้ว เสดจพระราชดำเนินกลับลงมาพระราชดำเนินรอบพระเมรุพื้นล่าง แล้วเสด็จประทับที่ศาลาเครื่องโต๊ะข้างในด้านตวันตกตามเคย ประทับอยู่จนเวลาทุ่มเสศเสดจกลับมาประทับที่พระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทองค์กลาง ทรงทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะแลเครื่องตั้งอยู่จนเวลา ๒ ทุ่ม เสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๗๗๕๒ วัน ๑ ๆ[๑๑] ๓ ค่ำ ปีฉลู เอกศก[๒๒] ๑๒๕๑

วันที่ ๓๑ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกทางพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ประทับที่เกยน่าพระที่นั่ง พระยาราชวรานุกูลนำพวกแผนที่ทูลลาที่สนามหญ้า คือหลวงสากลกิจประมวน หลวงคำณวนคัคณานต์ นายมานิตรัถยา หม่อมราชวงษชื่น หม่อมราชวงษ์สว่าง หม่อมหลวงเยื้อน นาย แย้ม เสม นาย ดัด ผิว รวม ๑๐ นาย กราบถวายบังคมลาออกไปตรวจทำแผนที่ตลอดทั่วพระราชอาณาเขตร แล้วเสด็จโดยพระราชยานไปประทับที่หอธรรมสังเวช ทรงทอดไตรผ้าสลับแพร ๒๐ ไตร สดัปกรณ์พระศพ มีพระเจ้าบรมวงษเธอกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสเปนประธาน ทรงสดัปกรณ์เสร็จแล้ว ทรงประเคนพัดรองบั้กตราแล้ว พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา เสดจโดยพระราชยานแต่เกยน่าหอธรรมสังเวช กลับมาออกประตูพิมานไชยศรี วิเสศไชยศรี ไปพระเมรุท้องสนามหลวง ประทับพระราชยานแต่เกยน่าประตูพลับพลาข้างใน เสดจพระราชดำเนินขึ้นบนพระเมรุพร้อมด้วยกระบวนข้างในทอดพระเนตรทั่วแล้ว พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจกลับลงมาประทับที่ศาลาตั้งเครื่องโต๊ะประทับอยู่จนเวลา ๕ ทุ่ม เสด็จกลับ

วันที่รัชกาล ๗๗๕๓ วัน ๗ ๑๒ ฯ ๓ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ ๒๒

วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสดจออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทมุขตวันออก ทรงทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะลายมังกรพื้นคราม ที่เจ้าหมื่นไวยวรนารถจัดตั้งไว้จะออกไปตั้งพระเมรุท้องสนามหลวงครั้งนี้ แล้วเสดจพระราชดำเนินโดยพระราชยานแต่เกยน่าพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทพร้อมด้วยกระบวนนำตามเสดจพอสมควร เสดจไปประทับเกยที่ที่พักข้างใน ณ พระเมรุท้องสนามหลวง เสดจไปทอดพระเนตรจัดเครื่องโต๊ะที่ศาลาคดตวันตกเฉียงใต้

เวลาบ่าย ๔ โมง เจ้าพนักงานจัดกระบวนแห่พระบรมธาตุลังกาพระพุทธรูปประจำวันของพระเจ้าลูกเธอทั้ง ๒ พระองค์ กับพระบรมอัฏฐิพระอัฏฐิ เจ้าพนักงานจัดตั้งกระบวนแห่แต่น่าพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท กระบวนน่ามีธง ๙ ชาย ๑ ธง ๕ ชาย ๒ ธง ๓ ชาย ๘ ธง พิณพาทย์ไทย ๑ ธงเสือปีก ๑๖ ธงมังกร ๑๐๐ ธงตะขาบ ๑๐๐ คู่แห่เดินเท้า ๒๐๐ ถือโคมดอกบัว กลองชะนะ ๑๐๐ จ่าปี่ ๑ จ่ากลอง ๑ มหรธึก ๒ สำรับ เครื่องสูง ๗ ชั้น ๖ ๕ ชั้น ๒๐ บังแทรก ๑๘ ชุมสาย ๔ พัดโบก๕ บังสูริย์ ๕ แตรงอน ๒๐ แตรฝรั่ง ๑๖ สังข์ ๒ พระยานมาศ ๓ คานทรงบุษบกทองคำ เชิญพระครอบพระบรมธาตุรองพานทอง ๒ ชั้น ขึ้นประดิษฐาน พระราชยานกงทรงพระพุทธรูปประจำวันของพระเจ้าลูกเธอทั้ง ๒ พระองค์ พระบรมอัฏฐิพระบาทสมเดจพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แล

พระอัฏฐิสมเดจพระเทพศิรินธรามาศ ทรงพระราเชนทรยาน พระอัฏฐิ อีก ๓ พระโกษ ทรงเสลี่ยงกง พระกลดเครื่องต้น ๓ พระกลดกำมลอ ๒ พระแสงหว่างเครื่อง น่า ๖ หลัง ๔ } กระบวนหลังมีธง ๓ ชาย ๔ ธงมังกร ๕๐ ธงตะขาบ ๕๐ คู่แห่เดินเท้า ๑๐๐ ถือโคมดอกบัว เครื่องสูง ๗ ชั้น ๔ ๕ ชั้น ๑๐ บังแทรก ๘ พิณพาทย์จีนสำหรับ ๑ เจ้าพนักงานจัดกระบวน แห่เสรจแล้ว เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ สมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกทาง พระที่นั่งทรงธรรม เสดจพระราชดำเนินไปประทับ ณ มุขพระเมรุด้าน ตวันออกแล้ว โปรดเกล้า ฯ ให้เดินกระบวนแห่แต่พระบรมมหาราชวัง ออกประตูพิมานไชยศรี วิเศษไชยศรี เลี้ยวบ้อมเผดจดัษกรไปถนนสนาม ไชย เข้าประตูพระเมรุด้านตะวันออก แล้วเชิญบุษบกพระบรมธาตุขึ้น เกรินประดิษฐานบนชั้นแว่นฟ้าทองคำ ๓ ชั้น ห้อยฉัตรกำมลอ ๕ ชั้นใน พระเมรุ พระพุทธรูปฉลองพระองค์ ๒ พระองค์นั้น เจ้าพนักงานเชิญยก มาคอยอยู่ก่อน ครั้นพระบรมธาตุขึ้นตั้งที่แล้วจึ่งเชิญขึ้นประดิษฐานที่ ถานบัตรของพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านภาจร อยู่มุขตวันออก ของพระเจ้า ลูกเธอ พระองค์เจ้าสมัย อยู่มุขด้านตวันตก พระพุทธรูปประจำวันเชิญ ขึ้นสถิตย์ในปราสาทที่ฐานคูหาอยู่องค์ละด้าน เหมือนพระพุทธรูปฉลอง พระองค์พระบรมอัฏฐิพระบาทสมเดจพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแลพระอัฏฐิ กรมสมเดจพระเทพศิรินธรามาตย์นั้น เชิญขึ้นสถิตย์บนชั้นแว่นฟ้าใน บุษบกที่พระที่นั่งทรงธรรม ต่อมุขพระเมรุด้านใต้ พระอัฏฐิพระเจ้าราช-วรวงษเธอ กรมหมื่นภูมินทร์ภักดี แลพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้า ประไพพรรณพิลาศ พระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าเสาวภาคนารีรัตน

เชิญขึ้นสถิตย์เหนือโต๊ะหมู่ข้างชั้นแว่นฟ้าในพระที่นั่งทรงธรรมด้านตวันตก อนึ่ง ในเวลาที่เจ้าพนักงานเชิญพระพุทธรูปประจำวันพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านภาจรจำรัสศรี ขึ้นจากพระราชยานกงนั้น ยอดมงกุฎพระพุทธรูปหายไป พระราชโกษานำความกราบบังคมทูลพระกรุณาว่านายจ้อย ปลัดเวรเปนผู้ประคองพระพุทธรูปมา มีพระบรมราชโองการให้ดำรัสสั่งให้ลงพระราชอาญานายจ้อย ปลัดเวรภูษามาลา ๓๐ ที แล้วพระราชโกษาไปค้นหาได้ที่พระกรพระพุทธรูป จึงนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทรงทราบ แล้วดำรัสว่าควรลงพระราชอาญาได้เพราะไม่ระวังรักษา แล้วเสดจขึ้นข้างใน เวลา ๔ ทุ่มเสศเสดจออกทางพระที่นั่งทรงธรรม ไปประทับ ณ มุขพระเมรุด้านตวันออก เจ้าพนักงานนำพระสงฆ์ราชาคณะ ๒๐ รูป ซึ่งสดัปกรณ์ที่หอธรรมสังเวชนั้น มีพระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์เปนประธานสงฆ์ขึ้นนั่งที่ตามลำดับ แล้วทรงจุดเทียนเครื่องมนัสการพระเจ้าบรมวงษ์เธอกรมพระปวเรศถวายศีล ทรงศีลแล้ว พระโพธิวงษาจารย์ถวายขัดตำนาน พระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์สัตตปริต แล้วเสดจทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการทองทิศ ณ มุข ใต้ ตวันตก เหนือ } แล้วเสดจกลับมาประทับพระราชบัลลังก์มุขตวันออก ทรงสดับพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์จบแล้ว พระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมพระปวเรศถวายอดิเรกถวายพระพรลา แล้วเสดจมาประทับพระที่นั่งทรงธรรมทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ เจ้าพนักงานนำพระสงฆ์วัดพระนามบัญญัติ ๑๘ รูป พระกิตติสารมุนี ๑ พระ ปลัด ๑ ครู ๑ } อันดับ ๑๕ ขึ้นนั่งที่ตามลำดับแล้ว ทรงทอดผ้าไตร ๓

ผ้าขาวพับ ๑๕ สดับปกรณ์พระบรมอัฏฐิพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แล้วทรงทอดผ้าไตร ๓ ผ้าขาวพับ ๑๕ พระอริยมุนี ๑ พระ ปลัด ๑ ครู ๑ อันดับ ๑๕ วัดเทพศิรินทราวาสสดับปกรณ์พระอัฏฐิกรมสมเดจพระเทพศิรินทรามาตย์ แล้วทรงทอดผ้าไตร ๒ ผ้าขาวพับ ๑๐ พระปรากรมมุนี ๑ พระปลัด ๑ พระอันดับ ๑๐ วัดราชโอรสารามสดับปกรณ์พระอัฏฐิพระเจ้าราชวรวงษ์เธอกรมหมื่นภูมินทรภักดี แล้วทรงทอดผ้าไตร ๒ ผ้าขาวพับ ๑๐ พระปลัด ๑ พระครูสังวรวรกิจ ๑ อันดับ๑๐ วัดราชบพิธสดับปกรณ์ พระอัฏฐิพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าประไพพรรณพิลาศ แล้วทรงทอดผ้าไตร ๒ ผ้าขาวพับ ๑๐ พระ ปลัด ๑ สมุห์ ๑ อันดับ ๑๐ วัดราชบพิธสดับปกรณ์ พระอัฏฐิพระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าเสาวภาคนารีรัตน์ เสรจแล้วเสดจขึ้นข้างใน

เวลา ๒ ยามเสศ เสดจพระราชดำเนินทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะลายครามแลเครื่องที่ชาต่าง ๆ แลเครื่องแก้วเจียรไน ที่พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการจัดแต่งตั้งไว้ในศาลาจตุรมุขศาลาคู่แลในคดในปริมกำแพงพระเมรุทั่วไป พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะแลทรงจัดโต๊ะอยู่จนเวลาสามยามเศษ เสดจกลับสู่พระบรมมหาราชวัง

คืนวันนี้ มีการเล่น หนังไทย ๔ โรง ดอกไม้เพลิงพุ่มพเนียงแลพลุกระถางตามธรรมเนียม ไม่ได้เสดจออกพลับพลา

วันที่รัชกาล ๗๗๕๔ วัน ๑ ฯ ๑๓ ๓ ค่ำ ปีฉลู เอก[๒๒]ศก ๑๒๕๑

วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้า ๔ โมงเสศ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจโดยพระราชยานแต่น่าพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ออกจากพระบรมมหาราชวังไปประทับที่เกยพลับพลาข้างใน เสดจพระราชดำเนินขึ้น แล้วเสดจออกพระเมรุด้านตวันตก ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ แล้วถวายอาหารบิณฑบาตพระสงฆ์ ๒๐ รูปที่มาเจริญพระพุทธมนตร์ แล้วเสดจพระราชดำเนิน

จุดเทียนเครื่องนมัสการทองทิศ { ใต้ / ตวันออก / เหนือ } แล้วเสดจกลับมาประทับที่พระราชบัลลังก์ พอพระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้ว ทรงประเคนเครื่องไทยธรรม เสรจแล้วพระสงฆ์ถวายอดิเรกถวายพระพรลา พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจกลับมาประทับที่พระที่นั่งทรงธรรม ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการพระบรมอัฏฐิพระอัฏฐิเสรจแล้ว ทรงทอดผ้าไตรสดัปกรณ์พระบรมอัฏฐิพระบาทสมเดจพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไตรเปล่า ๓ ผ้าขาวพับ ๑๕ พระพรหมมุนี ๑ พระวินัยธร ๑ พระวินัยธรรม ๑ อันดับวัดราชประดิษฐ ๑ วัดบวรนิเวศ ๕ รวม ๑๘ รูป แล้วทรงทอดผ้าไตรเปล่า ๓ ผ้าขาวพับ ๑๕ สดับปกรณ์พระอัฏฐิกรมสมเดจพระเทพศิรินธรามาตย์ พระสมุทมุนี ๑ พระครูกัลยาณคุณ ๑ พระมหาธรรมโฆสิโต ๑ พระอันดับ ๑๕ วัดเทพศิรินธราวาส รวม ๑๘ รูป แล้วทรงทอดผ้าไตรเปล่า ๒

ผ้าขาวพับ ๑๐ พระ ปลัด ๑ ใบฎีกา ๑ } พระอันดับ วัดราชโอรส รวม๑๒รูป สดับปกรณ์พระอัฏฐิพระเจ้าราชวรวงษเธอ กรมหมื่นภูมินทรภักดี แล้วทรงทอดผ้าไตรเปล่า ๒ ผ้าขาวพับ ๑๐ พระมหาศิริทัดโต ๑ พระใบกาฎี๑ พระอันดับ ๑๐ รวม ๑๒ รูป วัดราชบพิธสดับปกรณ์พระอัฏฐิพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าประไพพรรณพิลาศ แล้วทรงทอดผ้าไตร สดับปกรณ์พระอัฏฐิ พระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าเสาวภาคนารีรัตน์ ไตรเปล่า ๒ ผ้าขาวพับ ๑๐ พระ มหาแสง ๑ วินัยธรรม ๑ } อันดับ ๑๐ วัดราชบพิธ ๑๒ รูป เวลาบ่ายโมงเสศเสดจขึ้น ส่วนเจ้าภาพนั้น สดับปกรณ์ พระบรมอัฏฐิพระบาทสมเดจพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระ ศรีวิสุทธิวงษ์ ๑ ครูเมธังกร ๑ } อันดับวัดพระนามบัญญัติ ๑๐ ไตรเปล่า ๒ ผ้าขาวพับ ๑๐ รวม ๑๒ รูป สดับปกรณ์พระอัฏฐิ กรมสมเดจพระเทพศิรินธรามาตย์ ไตรเปล่า ๒ ผ้าขาวพับ ๑๐ พระ ครูสถิตธรรมสโมธาร ๑ ปลัดสารท ๑ } อันดับวัด เทพศิรินทร์ ๕ ประทุมวัน ๕ } ๑๐ รวม ๑๒ รูป แล้วสดับปกรณ์พระอัฏฐิ พระเจ้าราชวรวงษเธอกรมหมื่นภูมินทรภักดี ไตรเปล่า ๒ ผ้าขาวพับ ๑๐ พระ สมุห์ ๑ สมุห์ ๑ } อับดับ ๑๐ วัดราชโอรส รวม ๑๒ รูป แล้วสดับปกรณ์พระอัฏฐิพระอรรคชายาเธอพระองค์เจ้าเสาวภาคนารีรัตน์ไตรเปล่า๒ ผ้าขาวพับ๑๐ พระ มหากอน ๑ วินัยธร ๑ }

อันดับวัด ราชบพิธ ๕ เทพศิรินทร์ ๕ } ๑๐ รวม ๑๒ รูป แล้วสดับปกรณ์พระอัฏฐิ พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าประไพพรรณพิลาศ ไตรเปล่า ๒ ผ้าขาวพับ ๑๐ พระ มหาสุก ๑ วินัยธร ๑ } อันดับวัดเทพศิริน ๑๐ รวม ๑๒ รูป เวลาบ่าย ๓ โมงเสศ เสดจออกที่ศาลาข้างพระที่นั่งทรงธรรม ด้านตวันออกเปนศาลาที่ประชุมกอมมิตตีตรวจตัดสินรางวัลเครื่องโต๊ะ ประทับอยู่จนเวลาบ่าย ๔ โมงเสศเสดจขึ้น เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ เสดจออกพลับพลาทอดพระเนตรญวนหกไม้ลอย แล้วทรงโปรยผลกัลปพฤกษ์พระราชทานพระบรมวงษานุวงษ์ข้าราชการฝ่ายน่า แล้วเสดจพระราชดำเนินขึ้นพระราชทานพระบรมวงษานุวงษ์ข้าทูลลอองธุลีพระบาทฝ่ายใน สิ้นเงินสลึง ๑ ชั่งเฟื้อง ๑ ชั่ง เหรียญทองคำเฟื้อง ๔๐๐ เหรียญ ต้นกัลปพฤกษ์ ๔ ต้น ๆ ละชั่ง แล้วเสดจออกทอดพระเนตรรำทวน นายกวด จ่าจิตรนุกูล } รำถวาย ๑ คู่ พระราชทานเงินคู่ละ ๓ ตำลึง เวลาทุ่มเสศทรงจุดดอกไม้เพลิงทอดพระเนตรรำโคมมังกรไฟ ประทับอยู่จนเวลา ๒ ทุ่มเสศ เสดจขึ้นจากพลับพลา เวลาจวนยาม โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกระบวนแห่พระบรมธาตุ พระบรมอัฏฐิ พระอัฏฐิเปนกระบวนโคมไฟ เดินกระบวนแต่ประตูพระเมรุด้านตวันออกเข้าสู่พระบรมมหาราชวังตามทางเดิมที่แห่มา แต่พระพุทธรูปประจำวันของพระเจ้าลูกเธอทั้ง ๒ พระองค์นั้น เชิญขึ้นตั้งบนโต๊ะหมู่ในพระที่นั่งทรงธรรมด้านตวันตก ซึ่งตั้งพระอัฏฐิทั้งสามอยู่แต่ก่อน พระพุทธรูปฉลองพระองค์เชิญไปไว้วัดราชบพิธ เวลายามเสศเสดจลงที่ศาลาประชุม

พร้อมด้วยกอมมิตตี ประทับอยู่จนเวลา ๗ ทุ่มเสศ เสดจขึ้นกลับพระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๗๗๕๕ วัน ๒ ๑๔ ฯ ๓ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ ๒๒

วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๒ โมงเสศ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจโดยพระราชยานแต่เกยน่าพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ออกจากพระบรมมหาราชวังประทับพระราชยานที่เกยพลับพลาข้างในแล้วเสดจพระราชดำเนินไปประทับที่ศาลาคดที่ตั้งโต๊ะหลวง เวลาบ่าย ๓ โมงเสศเสดจพระราชดำเนินทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะพร้อมด้วยกอมมิตตีผู้ตัดสินรางวัล อนึ่ง กอมมิตตีที่ตรวจตัดสินรางวัลเครื่องโต๊ะนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตีพิมพ์ชื่อผู้ที่ตั้งโต๊ะทั้งสิ้น แจกกันคนละฉบับ ให้เลือก ๑๓ เปนกอมมิตตีตัดสินรางวัลโต๊ะจีน ภายหลังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกอมมิตตีตรวจเครื่องที่ไม่ใช่เครื่องจีนด้วยอีก ๑๕ แลกอมมิตตีตรวจแตกร้าวอีก ๔ การที่ตรวจนั้นคือ ตรวจว่าสิ่งใดดีไม่ดี ถ้าดีผูกผ้า แดง / เหลือง ทำขวัญให้แล้วจึงตัดสินรางวัลภายหลัง รางวัลนั้นมี ๒ อย่าง คือรางวัลวิเสศ ๑ รางวัลสามัญ ๑ รางวัลวิเสศนั้นมี ๕ ชั้น ชั้นที่ ๑ คือ มีชิ้นที่ดีผูกผ้าแดงมากกว่าทุกทุกโต๊ะ ของพระราชทานรางวัลนั้นเปนเครื่องชุดครามลายอักษรพระนามบริบูรณ์ทั้งชุด รางวัลที่ ๒ / ๓ / ๔ / ๕ ตลอดมาก็นับชิ้นดีมากน้อยโดยลำดับ

รางวัลลดลงมาตามชั้น รางวัลสามัญได้ทั่วไปแก่ผู้ที่ตั้งโต๊ะทุกคน แต่ตัดสินเปนที่ ๑ จนถึงที่ ๕ ตามของดีเลว รางวัลที่ ๑ พระราชทานที่ชารูปหลวงเครื่องโถ ที่ ๒ เครื่องจีโบ ที่ ๓ ถ้วยสี่ ที่ ๔ ถ้วยทรงกระจาด ที่ ๕ ถ้วยชาญวน อนึ่งนามกอมมิตตีทั้งสามพวกนั้น คือกอมมิตตีตรวจโต๊ะจีน พวก ๑ กอมมิตตีตรวจโต๊ะที่ไม่ใช่โต๊ะจีน ๑ กอมมิตตีตรวจแตกร้าว ๑ เปนสามพวกด้วยกัน กอมมิตตีตรวจโต๊ะจีน คือ ๑ พระเจ้าราชวรวงษเธอ กรมขุนเจริญผลภูลสวัสดิ์[๑] ๒ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช[๒] ๓ กรมหมื่นภูธเรศธำรงศักดิ์ ๔ พระวรวงษเธอพระองค์เจ้าปรีดา[๓] ๕ หม่อมเจ้าภาณุมาศ[๔] ในพระเจ้าบรมวงษเธอกรมพระพิทักษเทเวศ ๖ หม่อมเจ้าขาว[๕] ในพระเจ้าบรมวงษเธอ กรมพระเทเวศวัชรินทร์ ๗ เจ้าพระยาภานุวงษ์มหาโกษาธิบดี[๖] ๘ พระยาภาสกรวงษ[๗] ที่เกษตราธิบดี ๙ พระยาวุฒิการบดี ๑๐ พระยาสวัสดิวามดิฐ[๘] ๑๑ พระบริบูรณโกษากร ๑๒ พระวิสุทธิสมาจารย์ราชาคณะวัดภคินีนารถ ๑๓ พระครูอุภัยสังฆกิจจานุกรวัดมหาธาตุ รวม ๑๓ กอมมิตตีตรวจโต๊ะที่ไม่ใช่โต๊ะจีนนั้น คือ ๑ สมเดจพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมีกรมพระจักรพรรดิพงษ์[๙] ๒ สมเดจกรมพระภาณุพันธุวงษวรเดช ๓ พระเจ้าน้องยาเธอ

---

๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๓ กรมขุนเจริญผลพูนสวัสดิ์

๒. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงอดิศรอุดมเดช

๓. พระนามเดิม หม่อมเจ้าปรีดา ปราโมช

๔. หม่อมเจ้าภาณุมาศ กุญชร

๕. พระวรวงศเธอ พระองค์เจ้าวัชรีวงศ์

๖. เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกศาธิบดี (ท้วม บุนนาค)

๗. เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค)

๘. พระยาสวัสดิวามดิฐ (พึก โชติกะสวัสดิ์) ภายหลังเป็นพระยาโชฎึกราชเศรษฐี

๙. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมพระจักรพรรดิพงศ์

กรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิ์[๑] ๔ กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช ๕ กรมหมื่นภูธเรศธำรงศักดิ์ ๖ กรมหมื่นสรรพสาตรศุภกิจ[๒] ๗ กรมหมื่นสรรพสิทธิประสงค์[๓] ๘ กรมหลวงเทววงษ์วโรประการ ๙ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงษ์ ๑๐ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ ๑๑ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัติวงษ์[๔] ๑๒ พระวรวงษ์เธอพระองค์เจ้าปฤษฎางค์ ๑๓ เจ้าพระยาภานุวงษ์มหาโกษาธิดี ๑๔ พระยาภาสกรวงษ์ที่เกษตราธิบดี ๑๕ เจ้าหมื่นสรรพเพธภักดี รวม ๑๕ กอมมิตตีตรวจแตกร้าวคือ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นศิริธัชสังกาศ[๕] ๒ พระองค์เจ้าไชยานุชิต[๖] ๓ กรมหมื่นนราธิปประพันธพงษ์ ๔ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ รวม ๔ องค์ นั้นเรียงไปตามลำดับที่ตั้งคือ ที่ศาลาคดตวันออกเฉียงใต้ โต๊ะลายครามผักชีเครื่องผสม ของสมเดจพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมีกรมพระจักรพรรดิพงษ์ ๑ โต๊ะลายครามอีแปะเครื่องกิมตึ๋งหนึ่ง โต๊ะลายครามอีแปะเครื่องผสม ๑ รวม ๒ โต๊ะของสมเดจพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ์ กรมพระภาณุพันธุวงษ์วรเดช รวมศาลาคดเดียวกัน ศาลาจตุรมุขด้านตวันออกเฉียงใต้ โต๊ะลายครามหงษพุดตาลเครื่องผสม ๒ โต๊ะของพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช ๑ หม่อมเจ้าอนุชาติศุขสวัสดิ์ ๑ ที่ปรำมุมกำแพงด้านตวันออกเฉียงใต้ โต๊ะพื้นขาวเครื่องผสมของพระเจ้าราชวรวงศ์เธอกรมขุนเจริญผลภูลสวัสดิ์ ๑ โต๊ะของพระเจ้าบวรวงษ์เธอกรมหมื่นพิศาลบวรศักดิ์[๗] ๑ โต๊ะของพระยาพิศาลผลพานิช ๑ เปนเครื่องโต๊ะพื้น

---

๑. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรฤทธิ์

๒. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสาตรศุภกิจ

๓. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์

๔. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

๕. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนศิริธัชสังกาศ

๖. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นพงศาดิศรมหิป

๗. พราเจ้าราชวรวงศ์เธอชั้น ๔ กรมหมื่นพิศาลบวรศักดิ์ ต้นราชตระกูล วรรัตน์

ขาวเครื่องผสมเหมือนกันทั้ง ๒ โต๊ะ แล้วถึงโต๊ะเครื่องพื้นขาวกิมตึ๋งของพระนานาพิธภาษี ๑ โต๊ะเซียนสีผสมของหลวงบริบาลบุรีรมย์ ๑ โต๊ะเซียนสีผสมของพระวรวงษเธอพระองค์เจ้าปรีดา ๑ โต๊ะเซียนสีตัวหนังสือเครื่องผสมของหม่อมราชวงษไฉน ๑ สุดปรำริมกำแพงด้านตวันออกเฉียงใต้ถึงประตูตวันออกคั่น ศาลาคู่ด้านตวันออกข้างขวาโต๊ะเขียวไข่กาเครื่องผสมของพระครูอุภัยสังฆกิจจานุกร ๑ ข้างซ้ายโต๊ะเครื่องปรุผสมของพระวิสุทธิสมาจาริย์ ๑ ปรำริมกำแพงด้านตวันออกเฉียงเหนือ โต๊ะเซียนสีเครื่องผสมของพระสิทธิไชยบดี ๑ โต๊ะเซียนสีเครื่องผสมของพระเจ้าราชวงษ์เธอกรมขุนเจริญผล ๑ โต๊ะเซียนลายครามกิมตึ๋ง ๑ เครื่องผสม ๑ รวม ๒ โต๊ะของหม่อมเจ้าขาว ในพระเจ้าบรมวงษเธอกรมพระเทเวศร์ ๑ โต๊ะเซียนลายครามเครื่องผสมของพระยาวุฒิการบดี ๑ โต๊ะเซียนลายครามเครื่องผสม ของหลวงโยธาบริบาล[๑] ๑ โต๊ะเซียนลายครามเครื่องผสมของจ่ารง ๑ โต๊ะเซียนลายครามเครื่องผสมของพระมหาอุ่น ๑ โต๊ะเซียนลายครามเครื่องผสมของหลวงพิพิธภัณฑพิจารณ์ ๑ โต๊ะพื้นแดงเครื่องผสมของพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทววงษ์วโรประการ ๑ สุดมุมปรำริมกำแพงด้านตวันออกเฉียงเหนือ ที่ปรำมุมพระเมรุด้านตวันออกเฉียงเหนือโต๊ะเครื่องตุกกระตาศิลาของพระยาสุดารัตนราชประยูร ๑ โต๊ะเครื่องลายครามจับช่ายของพระยาโยธาเขื่อนขันธ์[๒] ๑ โต๊ะเครื่องพื้นเขียวอ่อนลายดอกไม้เครื่องกิมตึ๋งของพระภิรมย์ภักดี ๑ โต๊ะลายครามมังกร ๔ เลบเครื่องผสมของพระครูบริหารอนัมพรต ๑ โต๊ะพื้นแดงเครื่องกิมตึ๋งของหลวงราชกรุณรักษ์ ๑ ปรำเดียวกัน รวม ๕ โต๊ะ ที่ปรำริมกำแพงต่อไป

---

๑ หลวงโยธาบริบาล (อยู่) ปลัดทูลฉลองซ้ายกรมพระสุรัสวดีกลาง

๒ พระยาโยธาเขื่อนขันธ์ (โต)

นั้นโต๊ะเครื่องสังคโลกผสมของหลวงภัทรผลภักดี ๑ โต๊ะเครื่องสังคโลกกิมตึ๋งของเจ้าหมื่นศรีสรรักษ์ ๑ โต๊ะเครื่องสังคโลกผสมของพระเจริญราชธน โต๊ะพื้นเขียวไข่กาเครื่องกิมตึ๋งของจีนเหลียง ๑ โต๊ะสิงโตลายครามเหลี่ยมเครื่องผสม ๑ โต๊ะสิงโตลายครามกลมเครื่องผสม ๑ รวม ๒ โต๊ะของหม่อมสุภาพในพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิ์ โต๊ะสิงโตลายครามเครื่องกิมตึ๋งของหลวงกำจัดโสณฑ์ทุจริต ๑ โต๊ะสิงโตลายครามเครื่องกิมตึ๋งของนายเจิมศรีสรรักษ์ ๑ โต๊ะสิงโตลายครามเครื่องผสมของจีนเผือก ๑ โต๊ะสี่ฤดูลายครามเครื่องผสมของพระพรหมบริรักษ์ ๑ สุดปรำริมกำแพงด้านเหนือคั่นที่ศาลาคู่ด้านเหนือข้างขวาโต๊ะลายคราม ชะนีตามกวางเปนเครื่องกิมตึ๋งของหม่อมเจ้าอลังการในสมเดจพระเจ้าบรมวงษเธอ กรมสมเดจพระบำราบปรปั๊กษ์ ๑ ข้างซ้ายโต๊ะลายครามแผนที่เครื่องผสมของพระยาภาสกรวงษ์ที่เกษตราธิบดี ๑ โต๊ะลายครามเขาไม้เครื่องผสมของพระครูสังฆวิสุทธิคุณ ๑ รวมศาลาเดียวกัน ที่ศาลาจตุรมุขด้านตวันออกเฉียงเหนือ โต๊ะเครื่องแก้วเจียรไนหนามขนุนของเจ้าพระยาภานุวงษมหาโกษาธิบดี ๑ ศาลาคดตรงกันข้ามโต๊ะเครื่องแก้วเจียรไนเกสรของพระประเสริฐวานิช ๑ โต๊ะเครื่องแก้วเจียรไนหนามขนุนของพระบำรุงราชากร ๑ โต๊ะเครื่องแก้วเจียรไนหนามขนุนตั้งบนม้าหมู่ของพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสิริธัชสังกาศ ๑ โต๊ะเครื่องแก้วฝรั่งแลขวดของบริโภคต่างๆ ของท่านผู้หญิงเปลี่ยน ๑ โต๊ะเครื่องแก้วเจียรไนหนามขนุนของพระเจ้าบรมวงษเธอพระองค์เจ้านันทวัน ๑ รวม ๕ โต๊ะที่ตั้งศาลาเดียวกัน ที่ปรำริมกำแพงต่อประตูด้านเหนือ เครื่องโต๊ะยาต่าง ๆ ของพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร ๑ โต๊ะลายครามต๋วนยี่เครื่องกิมตึ๋งของพระยาสวัสดิวามดิฐ ๑ โต๊ะลายครามต๋วนยี่เครื่องผสมของพระอาจารย์จิณวังส์สมาธิวัตร ๑ โต๊ะ

ลายครามต้วนยี่เครื่องผสมของหม่อมเจ้านิลวรรณในพระราชวงษ์เธอ กรมหมื่นอดุลยลักษณสมบัติ ๑ โต๊ะมังกร ๔ เล็บ เครื่องผสมของพระยาโชฎึกราชเศรษฐี ๑ โต๊ะมังกร ๔ เล็บเครื่องผสมของพระยาศรีสิงหเทพ ๑ โต๊ะตัวหนังสือเลกเครื่องผสมของพระเจ้าวรวงษ์เธอพระองค์เจ้าจรูญโรจ-เรืองศรี ๑ โต๊ะหนังสือดำเครื่องกิมตึ๋ง ของพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นภูธเรศธำรงศักดิ์ ๑ โต๊ะหนังสือเล็กลายครามเครื่องกิมตึ๋ง ของพระบริ-บูรณโกษากร ๑ โต๊ะเขียนลายครามเครื่องผสมของพระเจ้าบวรวงษเธอกรมหมื่นสถิตย์ธำรงสวัสดิ์ ๑ สุดปรำริมกำแพงด้านตวันตกเฉียงเหนือต่อนั้นมาโต๊ะบัวลายครามเครื่องที่ชาของหม่อมเจ้าภาณุมาศในพระเจ้าบรมวงษเธอกรมพระพิทักษ์เทเวศร์ ๑ โต๊ะพื้นแดงลายทองเครื่องผสม ๑ โต๊ะลายครามบัวเครื่องผสม ๑ โต๊ะไม้ฝั่งลายครามเครื่องผสม ๑ รวม ๓ โต๊ะของพระดรุณรักษา โต๊ะลายครามหัวเครื่องผสมของหม่อมเจ้าปานในพระเจ้าราชวรวงษ์เธอกรมหมื่นภูมินทรภักดี กับพระสถลรัฐยาภิบาล ๑ โต๊ะติดบั้นเครื่องผสมของพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม ๑ โต๊ะตุกกระตาศิลาขาวเปนม้าหมู่ของหม่อมเจ้าเพิ่มในพระเจ้าราชวรวงษ์เธอกรมหมื่นภูมินทรภักดี ๑ โต๊ะเครื่องไม้ปุ่มต่าง ๆ ของหลวงราชกิจเกณิกร ๑ สุดปรำริมกำแพงด้านตวันตกประตูคั่น ที่ปรำมุมพระเมรุด้านตวันตกเฉียงเหนือ โต๊ะลายครามเครื่องจับช่ายของนายเริด ๑ โต๊ะลายครามมังกร ๔ เลบเครื่องผสมของหม่อมราชวงษ์พระครูวิเศษศิลคุณ ๑ โต๊ะลายครามสิงโตเครื่องกิมตึ๋ง ของหม่อมเจ้าจันทร์ในพระเจ้าไอยกาเธอกรมหมื่นศรี-สุเทพ ๑ โต๊ะลายครามกิมตึ๋งของหลวงอุดรภัณฑ์พานิช ๑ โต๊ะสังคโลกทับครามเครื่องจับช่ายของหลวงธรรมสาตร ๑ โต๊ะเครื่องสังคโลกทับครามจับช่ายของพระสมุห์ ๑ โต๊ะสังคโลกเครื่องผสมของหม่อมราชวงษ์พระ

ราชานุพัทธมุนี ๑ รวม ๗ โต๊ะปรำเดียวกัน ที่ศาลาคู่ตรงประตูพระเมรุด้านตวันตกข้างขวา โต๊ะลายครามกิเลนเครื่องผสม ๑ ของประแดงจันทอักษรเสมียนตรา ๑ ศาลาคดด้านตวันตกเฉียงเหนือ โต๊ะลายครามเขาไม้เครื่องผสมของพระนรนารถภักดี ๑ โต๊ะลายครามเขาไม้เครื่องผสมของหลวงสวัสดินคเรศ ขุนนครเขตรเกษมศรี ๑ โต๊ะลายครามเขาไม้เครื่องผสมของพระมหาพุด ๑ โต๊ะลายครามเขาไม้เครื่องผสมเปนโต๊ะใหญ่ ๑ โต๊ะลายครามเขาไม้รูปกลมเครื่องผสม ๑ โต๊ะลายครามเขาไม้รูปเหลี่ยม ๑ รวม ๓ โต๊ะของพระยาภาสกรวงษ์ที่เกษตราธิบดี รวม ๖ โต๊ะศาลาเดียวกัน ที่ศาลาจตุรมุขด้านตวันตกเฉียงเหนือโต๊ะลายครามม้าแปดเปนเครื่องกิมตึ๋งของพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิ์ ๑ ที่ศาลาจตุรมุขแลศาลาคดด้านตะวันตกเฉียงใต้ส่วนข้างในที่ศาลาจตุรมุขนั้น โต๊ะหลวงลายผักกาดสีเปนเครื่องผสม ๑ ที่ศาลาคด ๓ โต๊ะ เป็นโต๊ะหลวงเครื่องตุกกระตาถ้วยเปนโต๊ะหมู่ ๑ เปนเครื่องโมรา ๑ เครื่องปอสเลนเปนโต๊ะหมู่ ๑ รวมศาลาคดเดียวกัน ที่ศาลาคู่ตรงประตูด้านตวันตกข้างซ้ายนั้น โต๊ะหลวงลายครามมังกร ๕ เลบเปนเครื่องผสม ๑ ทอดพระเนตรโต๊ะแล้วประทับจัดโต๊ะหลวงอยู่โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอหลายพระองค์ แลข้าราชการบางนายไปเฝ้าอยู่ที่นั้นด้วย

อนึ่ง เมื่อเวลาเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะนั้น โปรดเกล้า ฯ ให้เอาโต๊ะไปตั้งที่ศาลาประชุมผู้ตัดสินรางวัลเครื่องโต๊ะอยู่ข้างที่พระที่นั่งทรงธรรมด้านตวันออก คือโต๊ะพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิสังคโลกเครื่องผสม ๑ โต๊ะพระวรวงษ์เธอพระองค์เจ้าปรีดาสังคโลกเครื่องผสม ๑ โต๊ะขุนศรีสมบัติลายครามสี่ฤดูเครื่องผสม ๑ น่าห้องเลี้ยงน้ำร้อน เฉลียงพระที่นั่งทรงธรรมโต๊ะเจ้าหมื่นไวยวรนารถลายมังกร

พื้นครามเครื่องผสม ๑ ที่ในสวนด้านตวันตกเฉียงใต้นั้นมีโต๊ะเลก ๆ อีก ๔ โต๊ะ เปนโต๊ะของสมเดจพระบรมโอรสาธิราช ๑ สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ๑ สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถ ๑ พระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร ๑ อนึ่งที่ปรำริมกำแพงแต่ประตูด้านตวันตกมาถึงที่สุดมุมด้านตวันตกเฉียงใต้ โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้านายแลข้าราชการมาตั้งร้านขายของต่าง ๆ ๖ ร้าน คือ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพสาตรศุภกิจ ๑ พระดรุณรักษา[๑] ๑ หลวงปฏิบัติราชประสงค์[๒] ๑ หลวงจำนงนิเวศกิจ ๑ หลวงราชโภคานุกูล ๑ ขุนฉายาสาทิศกร[๓] ๑ เปนการขายข้างในนอกจากเรื่องตั้งโต๊ะนี้ เวลา ๕ ทุ่มเสศเสดจลงทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะกระบวนข้างในจนเวลา ๗ ทุ่ม เสดจขึ้นเวลา ๑๐ ทุ่มเสดจกลับพระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๗๗๕๖ วัน ๓ ๑๕ ฯ ๒๒ ๓ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

การแห่พระศพ

เวลาย่ำรุ่งเจ้าพนักงานจัดงานจัดการที่หอธรรมสังเวชหอนิเพธพิทยาที่จะได้เชิญพระศพพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านภาจรจำรัสศรี แลพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าสมัยวุฒิวโรดม เวลาเช้าโมงเสศพระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกทรงพระราชยานแต่เกยน่าพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท เสดจไป

---

๑ พระดรุณรักษา (กัน) ปลัดจางวางกรมมหาดเล็ก

๒ หลวงปฏิบัติราชประสงค์ (แอรวิล มูลเลอ)

๓ ขุนฉายาสาทิศกร (ทองดี)

ประทับหอธรรมสังเวชแลหอนิเพธพิทยา โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานเชิญพระโกษพระศพพระเจ้าลูกเธอทั้ง ๒ พระองค์ ลงจากหอธรรมสังเวชหอนิเพธพิทยาขึ้นตั้งบนพระยานมาศสามคาน พระศพพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านภาจรจำรัสศรีประกอบพระโกษทองเล็ก พระศพพระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าสมัยวุฏฐิวโรดมประกอบพระโกษมณฑปน้อยเสร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสดจทรงพระราชยานแต่เกยน่าหอธรรมสังเวช เสดจพระราชดำเนินออกทางประตูศรีสุนทรแลประตูพิทักษบวร ข้าราชการนำตามเสดจพอสมควร ไปประทับพลับพลายกน่าวัดพระเชตุพน แล้วโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานแห่พระโกษพระศพพระเจ้าลูกเธอทั้ง ๒ พระองค์ แต่น่าหอธรรมสังเวชหอนิเพธพิทยาออกประตูศรีสุนทร ประตูพิทักษบวรไปน่าวัดพระเชตุพน โกษพระศพเจ้าฟ้านภาจรจำรัสศรีเทียบที่เวชยันตราชรถโกษพระศพพระองค์เจ้าสมัยวุฏฐิวโรดม เทียบที่รถเลกโถงถัดต่อมาอีกรถหนึ่งแล้ว เสดจทรงทอดผ้าขาวพับ ๔๐ พับ ที่พระโกษพระศพพระเจ้าลูกเธอทั้ง ๒ พระศพๆละ ๒๐ พับ เจ้าพนักงานนำพระสงฆ์พระราชาคณะพระครูถานาปเรียญ พระพิทธีธรรมอันดับรวม ๔๐ รูป วัดพระเชตุพน สดัปกรณ์เสรจแล้วเจ้าพนักงานเชิญพระศพขึ้นบนรถทางบันไดนาค แล้วพระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจขึ้นทรงพระราชยานที่เกยพลับพลายกน่าวัดพระเชตุพนพระราชดำเนินไปตามถนนใหญ่ท้องสนามไชย พร้อมด้วยข้าทูลลอองธุลีพระบาทนำตามเสดจมาประทับพลับพลายกน่าพระเมรุด้านตวันออก เวลาเช้า ๔ โมงเศษ โปรดเกล้าฯ ให้พระวรวงษ์เธอ พระองค์เจ้าขจรจรัสวงษ์สั่งให้เดินกระบวนแห่พระศพพระเจ้าลูกเธอ ทั้ง ๒ พระองค์ แห่มาตามถนนท้องสนามไชย กระบวนน่านั้นมีธง ๙ ชาย ๑ ธง ๕ ชาย ๒

กลองมลายู ๒ สำรับ ซ้าย ขวา } ธงฉานนำแรด ๘ ธง รูปแรดทรงบุษบก เพลิง ๑ ธงมังกร ๑๐๐ พิณพาทย์ไทย ๑ สังเคต ยอด ๑๔ ธงตะขาบ ๑๐๐ พิณพาทย์ไทย ๑ รธาผ้าเหลือง ๑๖๐ ระธาไทยทาน ๑๖๐ กระบวนเครื่องสังเคตของพระบรมวงษานุวงษช่วยในการพระศพ แต่งเปนรถเมล์บ้าง ทำเปนรูปภาพต่างๆ แลรูปสัตว์ต่างๆ ประคองไตรเครื่องสังเคตเดินเปนระยะรวม ๓๕ สังเคต พิณพาทย์ไทย ๑ ฉัตรผ้าเหลือง ๔๐ ฉัตรย่าม ๔๐ ธง ๓ ชาย ๘ ธงเสือปีก ๑๖ กลองชะนะ ๑๐๐ แตรงอน ๒๐ แตรฝรั่ง ๑๖ สังข์ ๒ จ่า ปี่ ๑ กลอง ๑ } เครื่องสูง ๗ ชั้น ๔, ๕ ชั้น ๒๐ บังแทรก ๑๖ เทวดาคู่แห่ ๒๐๐ ธง ๓ ชาย ๒ นำรถ พระแสงหว่างเครื่อง ๖ อินทร์พรหม ๑๒ สังฆการีถือตาลิปั๋ตรแฉก ๑ คนลากรถ ๖๐ รถพระวรวงษ์เธอ พระองค์เจ้าอรุณนิภาคุณากร อ่านพระอภิธรรม นำรถพระศพ ๑ คู่เคียง ๑๒ ธง ๓ ชาย ๒ นำรถอินทร์พรหม ๑๒ คนลากรถ ๑๐๐ เวชยันต์ราชรถ ทรงพระโกษพระศพพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านภาจรจำรัสศรี ๑ คู่เคียง ๑๒ มหาดเล็กตาม ๑๐๐ ข้าหลวงตาม ๑๐๐ ธง ๓ ชาย ๒ นำรถอินทร์พรหม ๑๒ คนลากรถ ๖๐ รถทรงพระโกษพระศพพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าสมัยวุฒฐิวโรดม คู่เคียง ๑๒ มหาดเล็กตาม ๑๐๐ ข้าหลวงตาม ๑๐๐ เครื่องสูง ๗ ชั้น ๒, ๕ ชั้น ๑๐ บังแทรก ๘ พระแสงหว่างเครื่อง ๔ พราหมณาลิวันตาม ๘ เทวดาคู่แห่เดินเท้า ๑๐๐ ธง ๓ ชาย ๒ นำรถคนลากรถ ๒๐ รถโกษจันทน์ ๑ คู่เคียง ๑๒ ธง ๓ ชาย ๒ นำรถ คนลาก ๒๐ รถโกษจันทน์ ๑ คู่เคียง ๑๒ ธง ๓ ชาย ๔ รธาผ้าเหลือง ๔๐ รธาไทยทาน ๔๐ สังเคตยอดรธา ๒๐ พิณพาทย์ไทย ๑ ธง

ตะขาบ ๕๐ ธงมังกร ๕๐ พิณพาทย์จีน ๑ ครั้นรถทรงพระโกษพระศพทั้ง ๒ รถถึงน่าประตูพระเมรุด้านตวันออกแล้วหยุดรถ โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานตั้งเกริ่นเชิญพระโกษพระศพทั้ง ๒ สู่ยานมาศสามคานแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสดจเข้าในพระเมรุประทับมุขด้านตวันออก โปรดให้แห่พระศพเข้ามาเวียนพระเมรุครบ ๓ รอบแล้วเลื่อนพระโกษจากยานมาศขึ้นเกริ่นเลื่อนไปในพระเมรุทางมุขตวันออก พระโกษพระศพพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านภาจรจำรัสศรี เชิญขึ้นสถิตย์บนชั้นแว่นฟ้าทองคำ ๓ ชั้นในพระเมรุห้อยฉัตรกำมลอ ๕ ชั้น พระโกษพระศพพระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าสมัยวุฏฐิวโรดมขึ้นเกริ่นชั้นล่างที่พระเมรุแล้วแกะประดับออกยกไปตั้งบนชั้นแว่นฟ้า ๓ ชั้นในพระที่นั่งทรงธรรมประกอบพระโกษตามเดิม ห้อยฉัตรกำมลอ ๕ ชั้น โปรดเกล้าฯ ให้พระยาเทเวศรวงษ์วิวัฒน์จัดตั้งเชิงเทียน เงิน/ทอง } แลพานพุ่มดอกไม้บนชั้นแว่นฟ้าทั้ง ๒ พระศพ

พระโกษพระศพขึ้นประดิษฐานทั้ง ๒ แห่ง เสรจแล้วทรงทอดผ้าไตรสังเคตเอกหัวทาน ๒ ไตรสังเคตโท ๕ ไตรเปล่า ๑๕ ผ้าขาวพับ ๔๐ เจ้าพนักงานนำพระสงฆ์สดับปกรณ์มุขด้านตวันตกเสรจแล้ว โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าลูกเธอ ทรงทอดย่าม ๑๐๐ ผ้าพับน่า ๒๐๐ สดับปกรณ์ต่อไปแล้วเสดจมาที่พระที่นั่งทรงธรรมทรงทอดผ้าไตรพระราชาคณะนำ ๑ ไตรสังเคตโท ๓ ไตรเปล่า ๙ ผ้าขาวพับ ๒๐ พระสงฆ์สดับปกรณมีผ้าพับน่า ๑๐๐ ย่าม ๑๐๐ มีสดับปกรณ์ด้วย เสรจแล้ว เวลาย่ำเที่ยงเสดจขึ้นข้างใน เวลาบ่ายเจ้าภาพมีเทศนา ๑ กัณฑ์ พระปรีชาเฉลิมถวายเทศนาสังเวควัตถุไตรสังเคตเอก ๑ แล้วทอดผ้าไตรสังเคตเอกหัวทาน ๒ ไตร สังเกตโท ๔ ไตรเปล่า ๑๕ ผ้าขาวพับ ๒๐ ไทยธรรม ๑๐๐ สดับ

ปกรณ์พระศพพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านภาจรจำรัสศรี พระศพพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าสมัยวุฒิวิโรดมนั้น เจ้าภาพทอดผ้าไตรสังเคตโท ๒ ไตรเปล่า ๑๐ ผ้าขาวพับ ๒๐ เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว เสดจออกพลับพลาทรงโปรยผลกัลปพฤกษ์บรรจุเงิน เฟื้อง สลึง

๑ ๑ } ๒ แก่พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าทูลลออง โปรดเกล้า ฯ ให้ทิ้งทานผลกัลปพฤกษ์ ๔ ต้น ๆ ละ ⊹๑ แล้วเสดจทรงโปรยข้างในแล้วเสดจออกประทับพระราชบัลลังก์ทอดพระเนตรรำทวนคู่ ๑ นายพลพ่ายหุ้มแพร กับนายแถบบุตรพระยาสุรินทรฦๅไชย พระราชทานเงินคนละ ⊹๖ แล้วทรงจุดชนวนดอกไม้เพลิงพุ่มแลมีรำโคมสิงโต มังกร เวลาทุ่มเศษเสดจขึ้นข้างใน เวลา ๔ ทุ่มเศษ เสดจออกทางพระที่นั่งทรงธรรมไปประทับในพระเมรุ ขุนนางจีนในกรมท่าซ้าย แต่งตัวอย่างขุนนางจีนเผ้าแล้วเส้นพระศพ พระครูฝ่ายอนัมสมณนิกายสวดกงเต๊ก แล้วสดับปกรณ์เวลาค่ำมีสังเคตไตรเปล่าอีกเวลาหนึ่ง เจ้าพนักงานนำพระธรรมราชานุวัตรถวายเทศนาธรรมนิยามสูตร ๑ กัณฑ์ พระพิธีธรรมวัดโสมนัศ รับสัพพี ๔ รูป เทศนาจบแล้วมีสดับปกรณ์ฉลาก ๑๐๐ แล้วเสดจพระราชดำเนินมาประทับศาลาประชุมตัดสินรางวัลเครื่องโต๊ะ จนเววา ๗ ทุ่มเสศ เสดจขึ้นพระที่นั่งทรงธรรมแลในพระเมรุ ทรงโปรยผลกระทิงบรรจุเงินเฟื้องแก่พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการแล้วเสดจขึ้น

ข้างในเวลา ๘ ทุ่มเศษเสดจกลับสู่พระบรมมหาราชวัง วันนี้มีงานสมโภช กลางวันโขน ๒ โรง หุ่น ๒ โรง งิ้ว ๑ โรง กลางคืนหนังไทย ๔ โรง โขนน่าจอชักรอก ๑ โรง.

วันที่รัชกาล ๗๗๕๗ วัน ๔ ๑๓ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ (แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๒)

วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกทรงพระราชยานแต่เกยน่าพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท พร้อมด้วยกระบวนนำตามเสดจไปประทับเกยพลับพลาข้างใน ณ ท้องสนามหลวงแล้วเสดจพระราชดำเนินขึ้นในพระเมรุแล้ว ทรงทอดผ้าไตรสดับปกรณ์พระศพพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านภาจรจำรัสศรี ไตรสังเคตเอกหัวทาน ๑ ไตรสังเคตโท ๔ ไตรเปล่า ๑๕ ผ้าขาวพับ ๔๐ พระสงฆ์สดับปกรณ์แล้วมีย่าม ๑๐๐ ผ้าพับน่า ๒๐๐ สดับปกรณ์ต่อไปแล้วเสดจประทับพระที่นั่งทรงธรรม ทรงทอดผ้าไตรสดับปกรณ์พระศพ พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าสมัยวุฒิวโรดมไตรเปล่าพระราชาคณะนำ ๑ ไตรสังเคตโท ๓ ไตรเปล่า ๙ ผ้าขาวพับ ๒๐ มีผ้าพับน่า ๑๐๐ ย่าม ๑๐๐ อย่างวันก่อน แล้วมีขุนนางจีนเส้นพระศพพระครูญวนสวดกงเต๊กเหมือนเวลาวานนี้

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกพลับพลา ทรงโปรยผลกัลปพฤกษ์ทั้งฝ่ายน่าฝ่ายในแลมีรำทวนดอกไม้เพลิง รำโคมเหมือนวันที่ล่วงมา ผู้ที่รำทวนคือ นายเสนองานประภาษกับ นายสุริยาวุธ คู่ ๑ นายเอมมหาดเล็กบุตรพระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง กับนายอุ่นมหาดเล็กบุตรหลวงบริหารหิรัญราชคู่ ๑ เวลาทุ่มเศษเสดจขึ้นจากพลับพลา เวลายามเศษ

เสดจลงประทับศาลาประชุมกอมมิตตีตัดสินเครื่องโต๊ะจนเวลา ๒ ยามเศษ เสดจขึ้นพระที่นั่งทรงธรรม พระครูวิญญานุวัติคุณถวายเทศนาทุกขอริยสัจกัณฑ์ ๑ พระพิธีธรรมวัดพระเชตุพนรับสัพพี ๔ เทศน์จบแล้วทรงทอดผ้า

ไตรสังเคตโท ๑ { สบง จีวร กราบพระ } ๔ ที่พระศพพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้า

สมัยวุฒิวิโรดม พระเทศน์แลรับสัพพีสดับปกรณ์แล้วทรงทอดผ้าไตรที่พระศพพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านภาจรจำรัสศรี ไตรสังเคตเอกหัวทาน ๑ ไตรสังเคตโท ๔ ไตรเปล่า ๑๕ สดับปกรณ์ฉลาก ๑๐๐ แล้วทรงโปรยผลกัลปพฤกษ์แลเหรียญทองคำแก่พระบรมวงษานุวงษแลข้าราชการ แล้วเสดจขึ้นข้างในเวลา ๘ ทุ่มเศษ เสดจกลับพระบรมมหาราชวัง เวลาบ่ายวันนี้มีเทศนากัณฑ์ข้างใน ๒ กัณฑ์ คือ พระญาณไตรโลกถวายเทศนาอนิจลักขณะพระครูถานาวัดศาลาปูนรับสัพพี ๔ แล้วมีสดับปกรณ์พระศพพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านภาจรจำรัสศรี ไตรสังเคตเอกหัวทาน ๑ ไตรสังเคตโท ๔ ไตรเปล่า ๑๕ ผ้าขาวพับ ๒๐ ไทยทาน ๑๐๐ พระศพพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าสมัยวุฒิวิโรดมนั้น พระครูอุเทศธรรมวินัยถวายเทศนาอภิณหปัจจเวกขณ์ พระรับสัพพี ๔ แล้วสดับปกรณ์ไตรเปล่าพระราชาคณะนำ ๑ ไตรสังเคตโท ๑ ไตรเปล่า ๙ ผ้าขาวพับ ๒๐

วันที่รัชกาล ๗๗๕๘ วัน ๕ ๒ฯ๓ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ (๒๒)

วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ เสดจออกพระเมรุท้องสนามหลวง ประทับ ณ มุขด้านตวันตกทรงทอดผ้าไตรสดับปกรณ์ไตรสังเคตเอกหัวทาน ๓ ไตร

สังเคตโท ๑๐ ไตรเปล่า ๓๐ ผ้าขาวพับ ๔๐ ย่าม ๑๐๐ ผ้าพับน่า ๒๐๐ พระสงฆ์สดับปกรณ์ เสรจแล้วเสดจประทับ ณ มุขด้านตวันออก ทอดพระเนตรขุนนางจีนเส้นพระศพแลพระครู ญวน } จีน สวดกงเต๊กแล้ว เสดจมาประทับพระที่นั่งทรงธรรมทรงทอดผ้าไตรสดับปกรณ์ พระราชาคณะนำไตรเปล่า ๑ ไตรสังเคตโท ๓ ไตรเปล่า ๙ ผ้าขาวพับ ๒๐ ผ้าพับนา ๑๐๐ ย่าม ๑๐๐ พระสงฆ์สดับปกรณ์แล้วเสดจขึ้นข้างใน วันนี้ เวลาบ่ายเทศนากัณฑ์ข้างใน ๑ กัณฑ์ พระสุวรรณวิมลศีลถวายเทศนาทุกขลักขณะถวายไตรสังเคตเอก ๑ พระพิธีธรรมวัดสเกษรับสัพพี ๔ ถวายไตรแบ่งแล้วสดับปกรณ์ไตรสังเคตเอกหัวทาน ๑ ไตรสังเคตโท ๔ ไตรเปล่า ๑๕ ผ้าขาวพับ ๒๐ ไทยธรรม ๑๐๐ พระศพพระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าสมัยวุฏฐิวโรดมนั้นสดับปกรณ์ พระราชาคณะนำไตรเปล่า ๑ ไตรสังเคตโท ๒ ไตรเปล่า ๙ ผ้าขาวพับ ๒๐ เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกประทับที่เฉลียงพระที่นั่งทรงธรรมด้านตวันออกโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานยกพระโกษพระศพพระเจ้าลูกเธอทั้ง ๒ พระองค์ ลงเปลื้องเครื่องในพระฉากมุมพระเมรุด้านตวันตกเฉียงใต้เสรจแล้ว เสดจทรงทอดผ้าไตรสดับปกรณ์ทั้ง ๒ พระศพ ๆ ละ ๑๐ ไตร เจ้าพนักงานรื้อชั้นแว่นฟ้าแลกันเฟี้ยมเทพชุมนุมบังเพลิงตั้งถานพระราชทานเพลิงประดับพระจิตกาธารด้วยเครื่องดอกไม้สดทั้ง ๒ แห่ง เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เชิญพระโกษพระศพขึ้นพระจิตกาธาร ประกอบพระโกษจันทน์ทั้ง ๒ พระศพ ๆ พระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้านภาจรจำรัสศรีอยู่ทิศเหนือ พระศพพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าสมัยวุฏฐิวโรดมอยู่ทิศใต้ เสรจแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสดจพระราชทานเพลิงทั้ง ๒

พระศพ เจ้าพนักงานประโคมแตรสังข์กลองชะนะตามธรรมเนียม พระบรมวงษานุวงษ์ฝ่าย น่า ใน } แลข้าราชการถวายพระเพลิงต่อไป เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสดจออกพลับพลาทรงโปรยแลมีรำทวนคู่ ๑ คือ นายนันบุตรพระยาอภัยรณฤทธิ์กับนายฉากบุตรพระยาอนุชิตชาญไชย แล้วทรงจุดดอกไม้เพลิงแลมีรำโคม มังกร สิงโต เหมือนอย่างทุกวันเวลาทุ่มเศษเสดจขึ้นข้างใน เวลายามเศษเสดจลงประทับศาลาประชุมกอมมิตตีตัดสินเครื่องโต๊ะเวลา ๒ ยามเศษ เสดจขึ้นพระที่นั่งทรงธรรม พระอมราภิรักขิตถวายเทศนาสมุทหัยสัจ ไตรสังเคตเอก ๑ พระพิธีธรรมวัดมหาธาตุรับสัพพี ๔ ไตรแบ่ง แล้วทรงสดับปกรณ์ผ้าขาวพับ ๖๐ ฉลาก ๑๐๐ แล้วทรงโปรยผลกัลปพฤกษ์แลเหรียญทองคำแก่พระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าราชการแล้วเสดจขึ้นข้างใน เวลา ๘ ทุ่มเศษเสดจกลับพระบรมมหาราชวัง เวลาวันนี้เจ้าพนักงานสุมพระอัฏฐิไว้คืน ๑ การเล่นสมโภชกลาง วัน คืน } ก็มีเตมที่เหมือนเวลาวานนี้

วันที่รัชกาล ๗๗๕๙ วัน ๖ ๓ ค่ำ ๒๒ ๓ ปีฉลูเอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้าเจ้าพนักงานจัดการแปรพระรูปเวลาเช้า๓ โมงเศษ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกพระเมรุท้องสนามหลวงประทับ ณ มุขด้านตวันออก แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้เดินสามหาบของหลวง ๖ ของเจ้าภาพ ๖ ผู้ที่ประคองไตรแพรแลหาบนั้นคือ พระยาวุฒิการบดี นายจ่าเรศ พระยา

เทเวศร์วงษ์วิวัฒน์ หม่อมนเรนทร์ราชา หลวงพิทักษ์มานพ หลวงไพศาลศิลปสาตร นายบำรุงราชบทมาลย์ พระอินทราทิตย์ จมื่นจงรักษาองค์ซ้าย[๑] จ่าโชนเชิดประทีปใน[๒] หลวงราชดรุณรักษ์ หม่อมราชวงษจิตร หม่อมราชวงษ์ในหม่อมเจ้าวัชรินทร์ ๒ ที่เปนพระญาติพระวงษอีก ๑๐ คน รวม ๒๔ คน เดินหาบสามหาบ ครบสามรอบแล้ว เจ้าพนักงานนำไตรแพรขึ้นไปถวาย สมเดจพระเจ้าอยู่หัวทรงทอดไตรแพรบนถานบัตร ๖ ไตร เจ้าภาพทรงทอด ๖ ไตร พระราชาคณะในกรุงแลหัวเมืองสดับปกรณ์ ๑๒ รูป เสร็จแล้วทรงเกบพระอัฏฐิพระเจ้าลูกเธอทั้ง ๒ พระองค์ลงบรรจุในพระโกษทองคำ แล้วเสด็จทรงประเคนอาหารบิณฑบาตรแก่พระสงฆ์ที่สดับปกรณ์ ๑๒ รูปนั้น พระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้ว พระราชทานเหรียญทองคำแก่ผู้เดินหาบสามหาบแลทรงโปรยผลกัลปพฤกษ์แก่พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการ พระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้วถวายอนุโมทนาถวายอดิเรกถวายพระพรลากลับแล้วเสด็จขึ้นข้างใน เจ้าพนักงานจัดการบนถานบัตรในพระเมรุ รื้อเพี้ยม ตั้งชั้นแว่นฟ้าทองคำ ๓ ชั้น แลตกแต่งเหมือนอย่างตั้งพระโกษพระศพวันก่อน เชิญพระโกษพระอัฏฐิพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านภาจรจำรัสศรี ขึ้นทรงบุษบกทองคำเชิญขึ้นประดิษฐาน บนชั้นแว่นฟ้าในพระเมรุ เชิญพระโกษพระอัฏฐิพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าสมัยวุฏฐิวโรดม ประดิษฐาน ในบุษบกเหนือชั้นแว่นฟ้าในพระที่นั่งทรงธรรม แล้วเสด็จออกทรงทอดผ้าไตรสดับปกรณ์พระอัฏฐิพระโกษที่ ๑ ไตรสังเคตเอกหัวทาน ๑ ไตรสังเคตโท ๔ ไตรเปล่า ๑๕ ผ้าขาวพับ ๔๐ ย่าม ๑๐๐ ผ้าพับน่า ๒๐๐ พระสงฆ์สดับปกรณ์แล้วเสดจมาประทับพระที่นั่งทรงธรรม

---

๑ จมื่นจงรักษาองค์ (ยัง) กรมพระตำรวจ

๒ จ่าโชนเชิดประทีปใน (ปลื้ม) กรมพระตำรวจ

ทรงทอดผ้าไตรสดับปกรณ์พระอัฏฐิพระโกษที่ ๒ พระราชาคณะนำไตรเปล่า ๑ ไตรสังเคตโท ๓ ไตรเปล่า ๙ ผ้าขาวพับ ๒๐ ผ้าพับน่า ๑๐๐ ย่าม ๑๐๐ พระสงฆ์สดับปกรณ์เสรจแล้ว เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสดจออกพลับพลาทรงโปรยแล้วมีรำง้าวคู่ ๑ คือนายกวดหุ้มแพร กับจ่าจิตรนุกูล แล้วทรงจุดดอกไม้เพลิง แลมีรำโคมแลการอื่นเหมือนอย่างทุกวัน เวลาทุ่มเศษเสดจขึ้นข้างใน เวลา ๔ ทุ่มเศษเสดจลงประทับศาลาประชุมกอมมิตตีตัดสินเครื่องโต๊ะจนเวลา ๒ ยามเศษ เสดจขึ้นพระที่นั่งทรงธรรม มีเทศนา ๑ กัณฑ์ พระครูจันทรัศมีถวายเทศนานิโรธสัจถวายไตรสังเคตโท ๑ พระพิธีธรรมวัดราชสิทธิ์รับสัพพี ๔ ถวายไตรแบ่งสำหรับพระอัฏฐิพระองค์เจ้าสมัยวุฒิวโรดมแล้วเสดจไปในพระเมรุด้านตวันออก ทรงทอดผ้าไตรสดับปกรณ์พระอัฏฐิพระโกษที่ ๑ ไตรสังเคตเอกหัวทาน ๑ ไตรสังเคตโท ๔ ไตรเปล่า ๑๕ ฉลาก ๑๐๐ พระสงฆ์สดับปกรณ์ เสร็จแล้วทรงโปรยผลกัลปพฤกษ์แก่พระบรมวงษานุวงษ์ แลข้าราชการแล้วเสดจขึ้นข้างใน เวลา ๘ ทุ่มเศษ เสดจกลับพระบรมมหาราชวัง วันนี้เวลาบ่ายเทศนาข้างใน ๑ กัณฑ์ พระคุณวงษถวายเทศนาอนัตตลักขณสูตร ไตรสังเคตเอก ๑ พระพิธีธรรมวัดอรุณรับสัพพี ๔ ไตรแบ่งแล้วทอดผ้าไตรสดับปกรณ์พระอัฏฐิพระโกษที่ ๑ ไตรสังเคตเอกหัวทาน ๑ ไตรสังเคตโท ๔ ไตรเปล่า ๑๕ ผ้าขาวพับ ๒๐ ไทยธรรม ๑๐๐ ทอดผ้าไตรสดับปกรณ์พระอัฏฐิพระโกษที่ ๒ พระราชาคณะนำไตรเปล่า ๑ ไตรสังเคตโท ๑ ไตรเปล่า ๙ ผ้าขาวพับ ๒๐ การเล่นสมโภชแลดอกไม้เพลิงก็มีเตมที่เหมือนวันก่อน ๆ มา.

วันที่รัชกาล ๗๗๖๐ วัน ๗ ๔ ๓ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกแต่พระบรมมหาราชวังไปประทับพระเมรุท้องสนามหลวง ณ มุขด้านตวันออก พระครู ญวน จีน มาสวดกงเต๊ก ขุนนางจีนเส้นพระศพตามเคยเหมือนทุกวันแล้ว ทรงทอดผ้าไตรสดับปกรณ์พระอัฏฐิพระโกษที่ ๑ ไตรสังเคตเอกหัวทาน ๑ ไตรสังเคตโท ๔ ไตรเปล่า ๑๕ ผ้าขาวพับ ๔๐ ย่าม ๑๐๐ ผ้าพับน่า ๒๐๐ พระสงฆ์สดับปกรณ์แล้วเสดจมาประทับพระที่นั่งทรงธรรม ทรงทอดผ้าไตรสดับปกรณ์พระอัฏฐิพระโกษที่ ๒ พระราชาคณะนำไตรเปล่า ๑ ไตรสังเคตโท ๓ ไตรเปล่า ๙ ผ้าขาวพับ ๒๐ ผ้าพับน่า ๑๐๐ ย่าม ๑๐๐ พระสงฆ์สดับปกรณ์ เสรจแล้วเสดจขึ้นข้างใน เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสดจออกประทับที่ศาลาประชุมกอมมิตตีตัดสินรางวัลเครื่องโต๊ะ โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพสิทธิประสงค์ เจ้าหมื่นไวยวรนารถจัดเครื่องที่ชารูปหลวงต่าง ๆ พระราชทานรางวัลแก่ผู้ที่ตั้งเครื่องโต๊ะ แต่พระราชทานเปนชั้น ๆ ที่ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วแต่วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ นั้น แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้ผู้ที่จะได้รับพระราชทานรางวัล ไปเลือกเอาตามชอบใจด้วย

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสดจออกพลับพลาทรงโปรยผลกัลปพฤกษ์ แล้วมีรำง้าวคู่ ๑ คือ นายพลพ่ายหุ้มแพรกับนายแถบมหาดเลกแลมีการอย่างวันที่กล่าวมาแล้ว เวลาทุ่มเศษเสดจขึ้นข้างใน

เวลา ๕ ทุ่มเศษ เสดจออกประทับที่ศาลาประชุมกอมมิตตีตัดสินเครื่องโต๊ะจนเวลา ๗ ทุ่มเศษ เสดจขึ้นพระที่นั่งทรงธรรมมีเทศนา ๑ กัณฑ์ พระปริยัติวงษาจารย์ถวายเทศนามัคสัจถวายไตรสังเคตเอก ๑ พระพิธีธรรมวัดสุทัศน์รับสัพพี ๔ ถวายไตรแบ่งแล้วเสดจไปในพระเมรุ ณ มุขด้านตวันออกทรงทอดผ้าไตรสดับปกรณ์พระอัฏฐิพระโกษที่ ๑ ไตรสังเคตเอกหัวทาน ๑ ไตรสังเคตโท ๔ ไตรเปล่า ๑๕ ฉลาก ๑๐๐ พระสงฆ์สดับปกรณ์แล้วทรงโปรยผลกัลปพฤกษ์แก่พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าราชการเหมือนอย่างทุกวัน ทรงโปรยข้างน่าเสรจแล้วเสดจขึ้น ทรงโปรยข้างในเวลา ๓ ยามเศษเสดจกลับพระบรมมหาราชวัง

เวลาบ่ายวันนี้ มีเทศนากันฑ์ข้างใน ๒ กัณฑ์ คือพระเทพโมลีถวายเทศนาอัปมาทธรรม ถวายไตรสังเคตเอก ๑ พระพิธีธรรมวัดราชบุรณะรับสัพพี ๔ ถวายไตรแบ่งทอดผ้าไตรสดับปกรณ์พระอัฏฐิพระโกษที่ ๑ ไตรสังเคตเอกหัวทาน ๑ ไตรสังเคตโท ๔ ไตรเปล่า ๑๕ ผ้าขาวพับ ๒๐ ไทยธรรม ๑๐๐ พระครูสุวรรณมุนีถวายเทศนาภัทเทกรัตสูตรถวายไตรสังเคตโท ๑ พระถานาวัดคงคารับสัพพี ๔ ถวายไตรแบ่ง ทอดผ้าไตรสดับปกรณ์พระอัฏฐิพระโกษที่ ๒ พระราชาคณะนำไตรเปล่า ๑ ไตรสังเคตโท ๑ ไตรเปล่า ๙ ผ้าขาวพับ ๒๐ การเล่นสมโภชก็มีตามเคยเหมือนอย่างทุกวัน.

วันที่รัชกาล ๗๗๖๑ วัน ๑ ๕ ๓ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๑๒๕๑ (๒๒ / ไ)

วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกพระเมรุท้องสนามหลวง ประทับพระที่นั่งทรงธรรมเฉลียงด้านตวันออกทรงทอด

พระเนตร หีบ ซอง } เงินที่เจ้าพนักงานจัดไว้ในตู้จะพระราชทานแม่กอง แล นายด้านทั้งเจ้าพนักงานซึ่งทำการในพระเมรุครั้งนี้ แล้วเสดจขึ้นข้างในเวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสดจออกประทับที่เฉลียงพระที่นั่งทรงธรรมด้านตวันออก โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนราธิปพันธ์พงษ์จัดหีบเงินหูหิ้วแลซองเงินมีอักษร "น,จ," ที่จัดไว้ในตู้นั้นมาพระราชทานสมเดจพระเจ้าน้องยาเธอ แลพระเจ้าน้องยาเธอ และนายด้านทั้งผู้ซึ่งทำการในพระเมรุ แต่พระราชทานเป็นชั้น ๆ ที่ทำการมากแลน้อย แล้วพระราชทานเหรียญทองแก่ข้าราชการซึ่งเป็นคู่เคียง ๓๔ นาย ซึ่งจะได้เป็นคู่เคียงแห่พระอัฏฐิกลับเวลาบ่ายวันนี้ แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพสิทธิประสงค์จัดเครื่องที่ชารูปหลวงพระราชทานรางวัลแก่ผู้ซึ่งตั้งโต๊ะที่ยังไม่ได้รับพระราชทานนั้น พระราชทานเป็นชั้น ๆ เหมือนเวลาวานนี้ เวลาบ่ายเจ้าพนักงานได้จัดกระบวนแห่พระอัฏฐิแลพระพุทธรูปประจำวันพระเจ้าลูกเธอทั้ง ๒ พระองค์ กระบวนแห่นั้น ธง ๙ ชาย ๑ ธง ๕ ชาย ๒ ธง ๓ ชายน่า ๑๘ หลัง ๘ ธงเสือปีก ๑๖ ธงตะขาบ ๑๕๐ ธงมังกร ๑๕๐ กลองชะนะ ๘๐ จ่าปี่ ๑ จ่ากลอง ๑ เทวดาคู่แห่เดินเท้า น่า ๒๐๐ หลัง ๑๐๐ } แตรงอน ๒๐ แตรฝรั่ง ๑๖ สังข์ ๒ เครื่องสูง ๗ ชั้น น่า ๖ หลัง ๔ } ๕ ชั้น น่า ๒๐ หลัง ๑๐ } บังแซก น่า ๑๘ หลัง ๘ } พัดโบก ๒ บังสูริย์ ๒ ราชยานกงเชิญพระพุทธรูปประจำวัน ๑ ยานมาศ ๓ คานเชิญพระอัฏฐิพระโกษที่ ๑ ขึ้นประดิษฐาน ๑ ราชยานกงเชิญพระอัฏฐิพระโกษที่ ๒ ขึ้นประดิษฐาน ๑ ภูษามาลาเชิญพระกลด ๓ ประคอง ๔ พระแสงหว่าง

เครื่อง น่า ๖ หลัง ๔ } ข้าหลวงตาม ๒๐๐ ข้าหลวงในกรม ๒๐๐ พิณพาทย์ไทย น่า ๓ หลัง ๒ } สำรับ พิณพาทย์จีน ๑ สำรับ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษโปรดเกล้าฯ ให้เดินกระบวนแห่แต่น่าประตูพระเมรุด้านตวันออกมาตามถนนท้องสนามไชย พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชยานเสดจพระราชดำเนินเข้าประตูพิเศษไชยศรี พิมานไชยศรี ประทับเกยน่าพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทเสดจพระราชดำเนินขึ้นข้างใน กระบวนแห่นั้นเข้าประตูเทวาพิทักษ์เลี้ยวมาพักที่น่าพระที่นั่งอนันตสมาคม เชิญพระพุทธรูปประจำวันพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้านภาจรจำรัสศรี ขึ้นพระเสลี่ยงงา พระอัษฐิขึ้นพระราชยานกงตั้งกระบวนแห่มีเครื่องสูงคู่แห่กลองชะนะจ่าปี่จ่ากลองแตรสังข์ แห่เข้าประตูราชสำราญไปส่งที่พระตำหนักแล้วกลับมาตั้งกระบวนแห่อีกกระบวนหนึ่งมีแต่เครื่องสูงกับกลองชะนะพระพุทธรูปประจำวันแลพระอัฏฐิพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าสมัยวุฏฐิวโรดม เชิญขึ้นพระเสลี่ยงงาสองเสลี่ยงแห่เข้าประตูราชสำราญไปส่งที่พระตำหนักเหมือนกัน พระบาทสมเดจพระ-เจ้าอยู่หัวเสดจพระราชดำเนินมารับแลทรงโปรยเงินเฟื้องทั้งสองตำหนักอนึ่งตั้งแต่วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ จนวันที่ ๘ กุมภาพันธ์ นั้น โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์จัดคุมเงินมีอักษร "น, จ," ลงยาบ้างรมดำบ้าง แลสร้อยนาฬิกาเงินรมดำบ้าง เงินล้วนบ้าง พระ-ราชทานแก่พระบรมวงษานุวงษ์แลข้าทูลลอองธุลีพระบาททั้งฝ่าย น่า ใน } ฝ่ายพระราชวังบวรด้วย ขุนนางยศเสมอ เจ้าพระยาจนถึงขุนนางแลนายทหารที่มีสัญญาบัตรได้รับพระราชทาน เวลากลางวันวันนี้มีการเล่นสมโภชเหมือนวันที่กล่าวมาแล้ว จนแห่พระอัฏฐิกลับ จึ่งเลิกเปนเสรจการเท่านี้.

วันที่รัชกาล ๗๗๖๒ วัน ๒ ๖ฯ ๒๒ ๓ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้าโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร ไปเลี้ยงพระที่ศาลาวัดราชบพิธ สวดมนต์แต่เวลาวานนี้ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสดจโดยกระบวนรถพระที่นั่งไปประทับที่ศาลาวัดราชบพิธ แล้วเสดจพระราชดำเนินมาที่พระปรางสามยอด ซึ่งเปนอนุสาวรีที่จะบรรจุพระอังคาร เจ้าพนักงานเชิญพระอังคารลงจากศาลาที่พักมาที่พระเจดีย์ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวทรงบรรจุพระอังคารพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าหญิงนภาจรจำรัสศรีลงที่กับพวงดอกไม้สด แล้วทรงทอดผ้าไตรของหลวงสดับปกรณ์ ๕ รูป เสร็จแล้วเสดจพระราชดำเนินมาที่อนุสาวรีที่จะบรรจุพระอังคารพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าชายสมัยวุฏฐิ-วโรดมทรงบรรจุพระอังคารลงที่ แล้วทรงทอดผ้าไตรสดับปกรณ์ ๓ ไตร พระสงฆ์สดับปกรณ์เสรจแล้ว เวลาย่ำค่ำเสดจกลับมาประทับพระที่นั่งอนันตสมาคม ทรงประทับทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะที่จะตั้งในการทำบุญ ๗ วัน ของพระเจ้าลูกเธอทั้ง ๒ พระองค์อยู่จนเวลา ๔ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้น.

วันที่รัชกาล ๗๗๖๓ วัน ๓ ๗ฯ ๒๒ ๓ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่ายเจ้าพนักงานเข้าไปเชิญโกษพระอัษฐิพระเจ้าลูกเธอทั้ง ๒ พระองค์แต่ตำหนักออกมาทางประตูสนามราชกิจ เชิญขึ้นพระราชยานกง

หามผูก ๔ แห่มาขึ้นบนพระที่นั่งอนันตสมาคม พระอัษฐิพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าหญิงนภาจรจำรัสศรี เชิญขึ้นตั้งบนบุษบกเหนือชั้นแว่นฟ้าทองคำสามชั้น พระอัษฐิพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าสมัยวุฏฐิวโรดมเชิญขึ้นตั้งในบุษบกบนโต๊ะหมู่น่าชั้นแว่นฟ้า มีพานทองรองรับพระโกษเสรจแล้ว เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกพระที่นั่งอนันตสมาคม ทรงประทับจัดเครื่องโต๊ะของหลวง ๕ โต๊ะ ของข้าราชการ ๔๕ รวม ๕๐ โต๊ะด้วยกัน พอเวลา ๒ ทุ่มเศษ โปรดเกล้า ฯ ให้นิมนต์พระสงฆ์ ๓๐ รูป ของหลวงองค์ละ ๑๐ ของเจ้าภาพองค์ละ ๕ เข้ามาเจริญพระพุทธมนต์มีพระอริยะมุนีเปนประธานสงฆ์จบแล้ว ทรงทอดผ้าไตรของหลวง ๒๐ โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร พระองค์เจ้าประภาพรรณพิไลยทอดผ้าไตรของเจ้าภาพ พระสงฆ์สดับปกรณ์เสรจแล้วถวายอดิเรกแล้วถวายพระพรลา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสดจพระราชดำเนินพร้อมด้วยกอมมิตตีเหมือนอย่างพระเมรุทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะ ทรงผูกผ้าแดงผ้าเหลืองทำขวัญให้ตามของที่เปนชิ้นดี แล้วเสด็จกลับมาประทับพระที่นั่งทรงธรรม โปรดเกล้า ฯ ให้นิมนต์พระเทพกระวี เข้ามาถวายเทศนาธรรมจักรกัปปวัตนสูตรกัณฑ์หนึ่ง มีถานานุกรมรับสัพพี ๔ รูป เปนกัณฑ์ของหลวงเสรจแล้ว ทรงถวายไตรแลเครื่องบริกขารตามสมควร แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้นิมนต์พระโพธิวงษ์เข้ามาถวายเทศนาอนัตลักขณสูตรกัณฑ์หนึ่ง มีถานานุกรมรับสัพพี ๔ เปนของพระอรรคชายาเธอ เจ้าภาพเสรจแล้ว โปรดเกล้า ฯ ให้นิมนต์พระสงฆ์ราชาคณะถานานุกรม ๑๑ รูป เข้ามาสดับปกรณ์ มีพระสุเมตจารย์เปนประธานสงฆ์ ทรงทอดผ้าไตรสังเคตโท ๑ ไตรเปล่า ๑๐ แล้วสดับปกรณ์ฉลากกรายร้อยอีก ๑๐๐ หนึ่ง เวลา ๕ ทุ่มเศษเสดจทรงโปรยผลกะทิง

เพี้ยง) ๑ ชั่ง บนพระที่นั่งอนันตสมาคม พร้อมทั้งข้างน่าข้างใน แล้ว
สลึง

โปรดเกล้า ฯ ให้สมเดจพระบรมโอรสาธิราชจุดดอกไม้เพลิงที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ การเล่นสมโภชพระอัฏฐิที่น่าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ มีหนัง ๒ โรง กับดอกไม้เพลิง ทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะอยู่จนเวลา ๓ ยามเศษ เสด็จขึ้น.

วันที่รัชกาล ๗๗๖๔ วัน ๔ ฯ ๘ ๓ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ [๒๒]

วันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้า ๕ โมงเสศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกพระที่นั่งอนันตสมาคม เลี้ยงพระที่มาเจริญพระพุทธมนต์เสรจแล้ว ทรงถวายบริกขารตามสมควร แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้นิมนต์พระสงฆ์ราชาคณะพระครูถานานุกรม ๑๑ รูป เข้ามาสดับปกรณ์ ทรงทอดผ้าไตรสังเคตโท ๑ ไตรเปล่า ๑๐ พระครูอุตโมรุวงษธาดาเปนผู้ได้สังเคต แล้วเสดจพระราชดำเนินออกพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ ทรงโปรยผลกัลปพฤกษ์ พระราชทานพระบรมวงษานุวงษ์ข้าราชการแลราษฎร แล้วเสดจพระราชดำเนินกลับมาพระที่นั่งอนันตสมาคม โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าชายยุคลทิฆัมพรสดับปกรณ์รายร้อยของหลวงองค์ละร้อย ของเจ้าภาพองค์ละร้อย รวมพระสงฆ์สี่ร้อยรูปเวลาบ่ายโมงเศษเสดจขึ้น เวลา ๒ ทุ่มเศษ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกในพระที่นั่งอนันตสมาคม ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการทรงธรรม พระครูสุนทรสมุทถวายเทศนาอาทิตตปริยายสูตรกัณฑ์

หนึ่งของหลวงมีถานานุกรมรับสัพพี ๔ รูป จบลงแล้วทรงถวายไตรแลเครื่องบริกขารตามสมควรมีสดับปกรณ์ฉลากรายร้อยอีกร้อยหนึ่ง แล้วโปรดเกล้าฯ ให้นิมนต์พระครูมหาพุทธพิมพาภิบาลเข้ามาถวายเทศนาพยากตะกัณฑ์หนึ่ง มีถานานุกรมรับสัพพี ๔ รูปเปนกัณฑ์ของเจ้าภาพ แล้วเสดจทรงโปรยผลกะทิง[๑]เฟื้องสลึงพระราชทานพระบรมวงษานุวงษ์ข้าราชการฝ่ายน่าในพระที่นั่งอนันตสมาคมทั่วแล้ว เสดจขึ้นทรงโปรยพระบรมวงษานุวงษ์ข้าราชการฝ่ายในแล้วทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะ โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสดจออกมาจุดดอกไม้เพลิงที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ การเล่นมีเหมือนอย่าง วันที่ ๑๑ เวลา ๕ ทุ่มเศษ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกทอด พระเนตรลครอำแดงปลื้มเล่นที่น่าพระที่นั่งศิวาไลยมหาปราสาท ประทับอยู่จนเวลา ๑๐ ทุ่ม เสด็จขึ้น

วันที่รัชกาล ๗๗๖๕ วัน ๕ ฯ ๓ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ (๒๒ / ๙)

วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาย่ำค่ำแล้ว พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว เสดจโดยพระราชยานแต่เกยน่าพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทไปประทับพระเมรุท้องสนามหลวง เสดจพระราชดำเนินขึ้นทางประตูพลับพลาข้างใน แล้วเสดจไปประทับศาลาคดข้างในด้านตวันตกเฉียงใต้ ทรงจัดเครื่องโต๊ะเปลี่ยนเปนเครื่อง

---

๑ กระทิงหรือกากะทิงก็เรียกผลคล้ายสารภี

ทองเหลือง แลเครื่องสังเคตของสมเดจพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี[๑] แล พระนางเจ้าพระวรราชเทวี[๒] พระนางเจ้าพระราชเทวี[๓]แลของพระเจ้า พี่นางเธอ น้องนางเธอ } ฝ่ายใน ตั้งที่จตุรมุขแลที่ศาลาคตศาลาโรงปืนแลผนังพระ-เมรุข้างใน แต่ครั้งนี้ โปรดเกล้า ฯ ให้แก้ม่านกั้นที่ส่วนข้างในนั้นออกยกรวมเป็นข้างนอกด้วย

อนึ่ง สังเคตที่ตั้งส่วนข้างในนั้น ของสมเดจพระนางเจ้าพระบรม-ราชเทวี ๕ สังเคต พระนางเจ้าพระวรราชเทวี ๓ พระนางเจ้าพระราชเทวี ๓ พระเจ้าพี่นางเธอ พระองค์เจ้าทักษิณชา ๑ พระเจ้าพี่นางเธอ พระองค์เจ้าโสมาวดี[๔] พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าประภัศศร ๑ พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าภักตรวิมลพรรณ ๑ พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าศรีนาคสวาสดิ์ ๑ พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าอรุณวดี ๑ พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าวานีรัตนกัญญา ๑ พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าอรไทยเทพกัลยา ๑ พระเจ้าน้องเธอ พระองค์เจ้านารีรัตนา ๑ พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าบรรจบเบญจมา ๑ พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้านงคราญอุดมดี ๑ พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้ากาญจนากร ๑ พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าบุษบันบัวผัน ๑ พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าแขไข-ดวง ๑ พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้านภาพรประภา[๕] ๑ พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าประสานศรีใส ๑ พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าเสาว

---

๑ สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยิกาเจ้า

๒ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ

๓ สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า สุขุมาลมารศรี พระอัครราชเทวี ในรัชกาลที่ ๗

๔ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสมรรัตนสิริเชษฐ

๕ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงทิพยรัตนกิริฎกุลินี

ภาคย์พรรณ์ ๑ พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าประดิษฐาสารี ๑ พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าประไพสีสอาด ๑ ท้าววรจันทร์ ๑ รวม ๓๓ สังเคตตั้งที่ศาลาจตุรมุขบ้างศาลาคตบ้าง ศาลาโรงบืนแลผนังพระเมรุข้างใน ฝ่ายน่านั้นสังเคตสมเดจพระเจ้าน้องยาเธอ พระเจ้าน้องยาเธอ กับพระสงฆ์แลขุนนางก็มีบ้าง ตั้งที่ศาลาจตุรมุขแลที่ศาลาคตศาลาโรงบืนคือ สมเดจพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนตรัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษ์ ๑ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ์ กรมพระภาณุพันธุวงษ์วรเดช ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนเรศร์วรฤทธิ์ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นภูธเรศธำรงศักดิ์ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ กรม-หมื่นประจักษ์ศิลปาคม[๑] ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพรหมวรานุรักษ์[๒] ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นราชศักดิ์สโมสร ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าเกษมศรีศุภโยค[๓] ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นศิริธัชสังกาศ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพสาตรศุภกิจ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพสิทธิประสงค์ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทววงษ์วโร-ประการ ๓ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส[๔] ๑ พระเจ้า-น้องยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ[๕] ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าจันทรทัตจุธาธาร[๖] ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยานุชิต[๗] ๑

---

๑ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม

๒ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงพรหมวรานุรักษ์

๓ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นทิวากรวงศ์ประวัติ

๔ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

๕ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธ์

๖ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นวิวิธวรรณปรีชา

๗ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงษ์ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ ๒ พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าโสณบัณฑิต ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัติวงษ์ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าวัฒนานุวงษ์[๑] ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ[๒] ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยันตมงคล[๓] ๑ พระวรวงษ์เธอ พระองค์เจ้าขจรจรัสวงษ์[๔] ๑ หม่อมเจ้าพระพุทธบาทปิลันทน์ธรรมเจดีย์ ๑ หม่อมราชวงษ์พระราชานุพัทธมุนี ๑ เจ้าพระยามหินทรศักดิธำรง[๕] ๑ กรมพยาบาล ๑ รวม ๓๓ สังเคต แต่ที่ผนังรอบพระเมรุครั้งนี้ โปรดเกล้า ฯ ให้เกณฑ์ข้าราชการแลขุนนางจีนเอาโต๊ะเครื่องทองเหลืองมาตั้งแทนเครื่องลายคราม ประทับทรงจัดเครื่องโต๊ะแลเครื่องสังเคตอยู่ข้างในจนเวลา ๗ ทุ่มเสดจกลับพระบรมมหาราชวัง อนึ่ง การเล่นในคืนวันนี้ โขนนอนโรง ๒ โรง หุ่น ๒ โรง หนัง ๔ โรง เบิกโรงเล่นรับเสด็จพอสมควร

วันที่รัชกาล ๗๗๖๖ วัน ๖ ฯ ๓ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๑๒๕๑
๒๒ ๑๐

วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

แห่พระศพพระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์

เวลาคืนนี้ ๒ ยามเศษ เจ้าพนักงานได้จัดการเชิญพระโกษพระศพพระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์ แห่ออกจากวังพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทววงษ์วโรประการ เปนกระบวนโคมไฟมาพักไว้ที่ถนน

---

๑ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนมรุพงศ์ศิริพัฒน์

๒ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสวัสดิวัตนวิศิษฏ์

๓ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย

๔ พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นปราบปรปักษ์

๕ เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง (เพ็ง เพ็ญกุล)

สนามไชย น่าประตูศักดิ์ไชยสิทธิประกอบพระโกษทองน้อย รุ่งขึ้น วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ วันนี้ เจ้าพนักงานได้จัดกระบวนแห่ กระบวนน่ามีธง ๙ ชาย ธง ๕ ชาย ธง ๓ ชาย พิณพาทย์ไทย กลองมลายู บุษบกเพลิง ธงมังกร ธงตะขาบ ธงเสือบึก ถึงระธาเครื่องไทยทานต่าง ๆ เปนของพระบรมวงษานุวงษ์ฝ่ายน่าจัดมาเปนกระบวนแห่มีเครื่องไทยทานต่าง ๆ คือผ้าขาวผ้าเหลืองทำเปนรูปภาพเปนนกบ้างผีเสื้อบ้างแลเปนรูปอื่นอื่นบ้างที่ทำเปนรถยี่ปุ่นก็มี ถึงรธาผ้าขาวของหลวงแลสังเคตยอดกลองชะนะจ่าปี่จ่ากลองแตรงอนแตรฝรั่งสังข์ เทวดาคู่แห่ราชยานกง ๓ หม่อมเจ้าพระธรรมมุณหิศธาคาอ่านพระอภิธรรม ๑ หม่อมเจ้าสุทธาสิโนทัยในพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงเทววงษวโรประการ ทรงโปรย ๑ หม่อมเจ้าบียะสรรพางค์ในพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์โยงพระศพ ๑ ยานมาศ ๓ คานโยงพระโกษพระศพ อินทร์พรหม พระยา พระเปนคู่เคียง เครื่องสูง ๗ ชั้น ๕ ชั้น บังแทรก พัดโบกบังสูรย์ มหาดเลกแลข้าหลวงตามพระศพเปนอันมาก เวลา ๕ โมงเช้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกทางพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ประทับเกยทรงพระราชยานเสดจพระราชดำเนิน โดยขบวนไปประทับพลับพลายกน่าพระเมรุด้านตวันออก แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้พระวรวงษ์เธอพระองค์เจ้าขจรจรัสวงษ์สั่งเดินกระบวนแห่พระโกษพระศพพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์ แต่ที่พักน่าประตูศักดิ์ไชยสิทธิ์มาตามถนนใหญ่ ผ่านมาน่าพระเมรุด้านตวันออกอ้อมมาทางถนนน่ากำแพงพระราชวังบวรเลี้ยวลงถนนน่าวัดมหาธาตุถึงประตูด้านตวันตกแล้วแห่พระโกษพระศพเข้าในพระเมรุแห่เวียน ๓ รอบตามธรรมเนียม กระบวนแห่ที่เข้ามาเวียนพระเมรุนั้น มีแต่คู่แห่แลกลองชะนะ เครื่องสูง มหาดเลกแลข้าหลวงตาม แห่เวียน ๓ รอบเสรจแล้ว

เจ้าพนักงานเปลื้องประกับพระโกษ เชิญพระลองขึ้นบันไดมุขด้านตวันตก แล้วเชิญขึ้นเกรินบันไดนาคประกอบพระโกษแล้วเลื่อนขึ้นประดิษฐาน เหนือชั้นแว่นฟ้า ๓ ชั้น ในพระเมรุภายใต้ฉัตรโหมด ๕ ชั้น แลแวดล้อม ไปด้วยเครื่องสูงแลเครื่องแต่งต่าง ๆ เปนเกียรติยศ แล้วพระบาทสมเด็จ พระเจ้าอยู่หัวทรงทอดผ้าไตรสังเคตเอกหัวทาน ๑ ไตรเปล่า ๑๕ พระ สงฆ์สดับปกรณ์เสรจแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้สมเดจพระเจ้าลูกเธอ แลพระ เจ้าลูกเธอทรงทอดผ้าพับน่า ๒๐๐ พระสงฆ์สดับปกรณ์ต่อไป เวลาย่ำ เที่ยงแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชยานเสดจโดยขบวน นำตามเสดจกลับพระบรมมหาราชวัง แล้วมีสดับปกรณ์ของเจ้าภาพตาม สมควร เวลาบ่าย ๕ โมง พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกประทับ เกย ทรงพระราชยานแต่น่าพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท เสด็จโดยขบวน นำตามเสดจไปประทับเกยพลับพลาข้างในพระเมรุท้องสนามหลวง แล้ว เสด็จกลับพลับพลาทรงโปรยผลกัลปพฤกษ์แก่พระบรมวงษานุวงษแลข้า-ราชการ แล้วโปรดเกล้าฯ ให้ทิ้งทานผลกัลปพฤกษ์ ๔ พุ่ม ๆ ละ ๒๐ บาท รวมวันละ ๑ ชั่ง ทรงโปรยวันละ ๑ ชั่ง แลมีของสมเดจพระบรมโอรสา-ธิราชถวายทรงโปรยเพิ่มเติมด้วย ทรงโปรยเสร็จแล้วมีมวยคู่ ๑ แล้ว โปรดเกล้าฯ ให้หลวงไชยโยคชกชะนะกับขุนโยธานุรักษ์รำกระบี่ถวายทอด พระเนตรคู่ ๑ แล้วทรงจุดดอกไม้เพลิงพุ่มแลมีรำกระถางสิงห์โต มังกร เวลา ๑ ทุ่ม เสดจขึ้นพระที่นั่งทรงธรรม ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ แล้ว เจ้าพนักงานนำพระศรีสมโพธิวัดสุทัศน์ ถวายเทศนาอนิจจลักขณะ พระสงฆ์ถานารับสัพพี ๔ เทศนาจบแล้ว ทรงประเคนเครื่องไทยธรรม เวลา ๒ ทุ่มเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสดจกลับพระบรมมหา ราชวัง แล้วมีสดับปกรณ์ของเจ้าภาพต่อไปตามสมควร

อนึ่ง งานมหรสพเล่นตั้งแต่เวลาชักพระศพเปนต้นไป คือกลางคืนมีโขน ๒ โรง หุ่น ๒ โรง งิ้ว ๑ โรง มอญรำ ๑ โรง ไม้ลอยญวนหก กลางคืนมีหนังไทย ๒ โรง หนังน่าจอ ๑ โรง รำกระถางสิงโต มังกร แลดอกไม้เพลิงพุ่ม พเนียง พลุ กระถาง ตามธรรมเนียม.

วันที่รัชกาล ๗๗๖๗. วัน ๗ ฯ ๓ ค่ำ ๑๑ ปีฉลูเอกศก ๒๒ ๑๒๕๑

วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว เสดจโดยพระราชยานแต่เกยน่าพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ออกจากพระบรมมหาราชวังประทับพระราชยานที่เกยพลับพลาข้างในเสดจพระราชดำเนินออกพลับพลา ทอดพระเนตรญวนหกไม้ลอย ทรงโปรยผลกัลปพฤกษ์ พระราชทานพระบรมวงษานุวงษ์ข้าราชการฝ่าย น่า ใน เจ้าพนักงานทิ้งกัลปพฤกษ์ ๔ ต้น มีรำง้าว ๑ คู่ พระราชทานเงิน ๓ ตำลึง เวลาทุ่มเสศทรงจุดดอกไม้เพลิงทอดพระเนตรรำกระถางมังกรไฟ แล้วเสด็จขึ้นจากพลับพลา เสดจพระราชดำเนินออกพระเมรุทรงประทับพระราชบัลลังก์มุขด้านตวันออก ทรงทอดผ้าไตรสดับปกรณ์ พระกระวีวงษ์หัวทานสังเคตเอก ๑ พระคันถธุระไตรเปล่า ๑๕ รูป พระวิสุทธิสมาจารย์ ที่จะถวายเทศนา ๑ พระถานานุกรมรับสัพพี ๔ รูป ทรงทอดผ้าไตรสังเคต ๑ ไตรเปล่า ๔ มีสดับปกรณ์ผ้าพับน่าอีก ๒๐๐ แล้วเสดจพระราชดำเนินกลับมาประทับที่พระที่นั่งทรงธรรม ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้ว พระวิสุทธิ

สมาจาริย์ถวายเทศนาทุกขลักขณกัณฑ์หนึ่งจบแล้ว ทรงถวายเครื่องบริกขารสังเคต แล้วเสด็จพระราชดำเนินลงมาประทับศาลาจตุรมุขด้านตวันตกเฉียงใต้ครู่หนึ่ง เวลา ๒ ทุ่มเสศเสดจกลับพระบรมมหาราชวัง.

วันที่รัชกาล ๗๗๖๘ วัน ๑ ฯ ๓ ค่ำ ๑๒ ปีฉลูเอกศก ๒๒ ๑๒๕๑

วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๓ โมงเสศเจ้าพนักงานเชิญพระศพพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์ลงจากชั้นแว่นฟ้ามาเปลื้องเครื่องที่นักแร้พระเมรุด้านตวันตกเฉียงเหนือ มีพระฉากกั้นบังรอบ แล้วชั้นแว่นฟ้าตั้งพระจิตกาธารบนถานบัตรประดับด้วยเครื่องสดต่างๆ เพดานเหนือถานบัตรเปลี่ยนเปนเพดานเครื่องสดแลตั้งฉากเทพชุมนุมตามเคยแล้วเชิญพระศพขึ้นตั้งที่ เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจโดยพระราชยานแต่เกยน่าพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทออกจากพระบรมมหาราชวังไปประทับพระราชยานที่เกยพลับพลาข้างใน เสดจพระราชดำเนินออกพระเมรุประทับพระราชบัลลังก์มุขตวันออก ทรงทอดผ้าไตรสดับปกรณ์ คือพระเจ้าบรมวงษเธอกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์หัวทานสังเคตเอก ๑ พระราชาคณะถานานุกรมแลพระคันถธุระไตรเปล่า ๑๕ รูป แล้วพระธรรมทานาจาริย์ที่จะได้ถวายเทศนา ๑ กับถานานุกรมรับสัพพี ๔ รูป ทรงทอดผ้าไตรสังเคตเอก ๑ ไตรเปล่า ๔ สดับปกรณ์เสรจแล้วเสดจพระราชทานเพลิง พระบรมวงษานุวงศ์ฝ่าย น่า / ใน ทรงจุดไฟพระราชทานเพลิงต่อไป แล้วพระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว เสดจพระราชดำเนินกลับมาทางพระที่

นั่งทรงธรรมประทับข้างในแล้ว เสดจลงพลับพลาทอดพระเนตรญวนหกไม้ลอย ทรงโปรยผลกัลปพฤกษ์พระราชทานพระบรมวงษานุวงษ์ฝ่ายน่า ใน } ข้าราชการเจ้าพนักงานทิ้งต้นกัลปฤกษ์ตามเคย เวลาทุ่มเสศ ทรงจุดดอกไม้เพลิงทอดพระเนตรรำกระถางมังกรไฟ แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับข้างใน เสดจออกพระเมรุประทับพระที่นั่งทรงธรรม ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้ว พระธรรมธานาจาริย์ถวายเทศนาอนัตตลักขณะสูตรกัณฑ์หนึ่งจบแล้ว ทรงถวายเครื่องบริกขารสังเคตแล้ว เสดจพระราชดำเนินลงทางเฉลียงพระที่นั่งทรงธรรมด้านตวันออกทอดพระเนตรเครื่องสังเคตแลเครื่องโต๊ะจนถึงประตูเมรุด้านตวันตก เวลา ๒ ทุ่มเสศ เสดจกลับพระบรมมหาราชวัง

วันที่รัชกาล ๗๗๖๙ วัน ๒ ๑๓ ๓ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๑๒๕๑ [๒๒]
วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้าพระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวหาได้เสดจไม่ โปรดเกล้า ฯ ให้พระบรมวงษานุวงษ์แลหม่อมเจ้าบี่ยะสรรพางค์ กับเจ้าพนักงานทำบุญเดินสามหาบเสรจแล้ว หม่อมเจ้าบี่ยะสรรพางค์ทอดผ้าไตรสดับปกรณ์ของหลวง ๓ ไตร ของเจ้าภาพ ๓ ไตร พระสงฆ์ ๖ รูป ฉันในพระเมรุแล้ว พระบรมวงษานุวงษ์ทรงเกบพระอัษฐิบรรจุในพระโกษทองคำ แล้วเจ้าพนักงานเชิญพระอังคารบรรจุในลุ้งแลรี้อฉากบนถานบัตรแล้วตั้งชั้นแว่นฟ้า ๒ ชั้น มีบุศบกเชิญพระโกษพระอัฏฐิขึ้นประดิษฐานบนบุษบกเหนือชั้นแว่นฟ้าเสรจแล้วหม่อมเจ้าบี่ยะสรรพางค์ทอดผ้าพับน่าของหลวง

๒๐๐ สดัปกรณ์แล้ว พอเวลาเช้า ๔ โมงเสศ เจ้าพนักงานตั้งกระบวนแห่เชิญพระอังคารขึ้นพระราชยานกงแห่ไปส่งวังพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพรหมวรานุรักษ์ ซึ่งจะได้เชิญไปบรรจุอนุสาวรีย์ที่วัดพระนามบัญญัติ[๑] เวลาบ่าย ๒ โมงเสศ เจ้าพนักงานตั้งกระบวนแห่แล้ว เชิญพระอัษฐิพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์ลงจากชั้นแว่นฟ้า เชิญขึ้นพระราชยานกงแต่บรรใดพระเมรุด้านตวันตกไปส่งวังพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทววงษ์วโรประการ จะได้ทำบุญเจดวันแล้วจะได้เชิญพระอัษฐิมาไว้ที่หอพระนาค

อนึ่ง ในการมหรศพวันนี้มีตั้งแต่เช้าจนเวลาแห่พระอัษฐิกลับเปนสิ้นการ.

วันที่รัชกาล ๗๗๗๐ วัน ๓ ๑๔ ฯ ๓ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๑๒๕๑ (๒๒)

วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

ไม่เสดจออก ไม่มีราชการอันใด.

วันที่รัชกาล ๗๗๗๑ วัน ๔ ๑ ฯ ๔ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๑๒๕๑ (๒๒)

วันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้าเลี้ยงพระที่วัดอรุณราชวราราม ถวายผ้าจำพรรษาพระสงฆ์ ๑๐๓ รูป มีพระราชมุนีเปนประธานสงฆ์ แต่พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวหาได้เสดจไม่ โปรดเกล้า ฯ ให้สมเดจพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต

---

๑ วัดพระนามบัญญัติ คือวัดมกุฎกษัตริยาราม

รัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษ์เลี้ยงพระแลถวายผ้าจำพรรษา แต่ส่วนเครื่องไทยธรรมของหลวงนั้น ๒๐ รูป พระสงฆ์อีก ๘๓ รูปนั้น ของพระบรมวงษานุวงษฝ่าย น่า/ใน } ถวาย

เวลาทุ่มเสศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทองค์กลาง พระบริบูรณโกษากรนำเครื่องโต๊ะลายมังกรแดงเข้าไปถวายทรงทอดพระเนตร แลทรงจัดโต๊ะอยู่จนเวลายามเสศเสดจพระราชดำเนินมาที่ออกขุนนางตามเคย พระสุรินทรามาตย์นำใบบอกกรมพระกลาโหมขึ้นกราบบังคมทูล ๓ ฉบับ ฉบับที่ ๑ บอกพระยาประสิทธิสงคราม[๑] เมืองกาญจนบุรีมีความว่า เลขส่วยทองจำนวนปีชวดสัมฤทธิศก ๒๑ เลข ๓๓ คน ๆ ละ |๓ ทองเปนทอง ๓|๖ บุตรหมื่น ๑ ทาษ ๓ รวม ๔ คน ๆ ละ ๘ ๑|๑ เปนทอง ๖ สลึง ส่งเงินแทนทองคิดราคาบาทละ ๑๖ เงิน ๕ ๕| พระราชทาน ๑๐ ลด ๒ คงส่ง ๔ ๔| ฉบับ ๒ ว่า พระนิโครธาภิโยค ผู้ว่าราชการเมืองไทรโยคยังหาได้รับพระราชทานเครื่องยศไม่ พระยาประสิทธิ์สงครามขอรับพระราชทานเครื่องยศให้พระนิโครธาภิโยค ฉบับ ๓ ว่า ตำแหน่งที่หลวงศิริพิทักษ์ผู้ช่วยราชการว่างอยู่ ขอหลวงกลางราชภักดีศรีเทพสงครามมหาดไทยเปนที่หลวงศิริพิทักษผู้ช่วยรับราชการต่อไปแล้ว พระสุรินทรามาตย์นำพระนิโครธาภิโยค หลวงกลางราชภักดี เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท พระนิโครธาภิโยคถวายขี้ผึ้งหนัก ๕๐ ชั่งจีน หลวงกลางราชภักดีถวายขี้ผึ้งหนัก ๓๐ ชั่งจีน จึ่งมีพระบรมราชโองการดำรัสถามพระนิโครธาภิโยคถึงราษฎรในเมืองไทรโยคมีมากน้อยเท่าใด พระสุรินทรามาตย์รับพระบรมราชโองการมาถาม ได้ความ

---

๑ พระยาประสิทธิสงคราม (ขำ)

แล้วกราบบังคมทูลพระกรุณาว่าคนในพื้นเมืองมีสัก ๒๐๐ ครัวเสศ แล้ว พระยาราชวรานุกูลนำจ่าเร่งงานรัดรุดข้าหลวงเมืองพิไชยเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท มีพระบรมราชโองการดำรัสถามถึงพระยาศุโขไทยแลราชการเมืองพิไชยพอสมควร จึ่งดำรัสถามพระยาภาษกรวงษที่เกษตราธิบดีว่าศาลาที่เกาะสีชังนั้นทำแล้วฤายัง พระยาภาษกรวงษ์กราบบังคมทูลพระกรุณาว่าทำแล้ว จึ่งมีพระราชดำรัสว่าจะเสดจพระราชดำเนินเกาะสีชังในวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ เวลา ๔ ทุ่มเสศเสดจขึ้น.

วันที่รัชกาล ๗๗๗๒ วัน ๕ ฯ ๒ ๔ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๒๒ ๑๒๕๑

วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้า เลี้ยงพระที่วัดโอรสาราม แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหาได้เสดจไม่ โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าราชวรวงษ์เธอ กรมขุนบดินทรไพศาลโสภณ กรมขุนเจริญผลภูลสวัสดิ์ เลี้ยงพระสงฆ์ ๔๙ รูป ถวายผ้าจำพรรษา พระปรากรมมุนีเปนประธานสงฆ์ แต่ไทยธรรมของหลวงนั้น ๑๐ รูป เหลืออีก ๓๙ รูป เปนของพระราชวรวงษเธอ ทั้งฝ่าย น่า / ใน

เวลา ๒ ทุ่มเสศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะแลทรงจัดอยู่ในพระที่นั่งจักรกรีองค์กลาง ประทับอยู่จนเวลายามเสศเสดจออกขุนนางตามเคย พระมนตรีพจนนิจนำใบบอกในกรมมหาดไทยขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ๗ ฉบับ ๆ ที่ ๑ บอกพระยาไชยวิชิตผู้รักษากรุงเก่า ถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนม์พรรษา

ฉบับที่ ๒ บอกพระยาวิเสศไชยชาญ เมืองอ่างทอง ถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนม์พรรษา ฉบับที่ ๓ บอกพระยาพิไชยสุนทร เมืองอุไทยถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนม์พรรษา ฉบับที่ ๔ บอกพระยาสุนทรสงคราม เมืองสุพรรณบุรี ถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนม์พรรษา ฉบับที่ ๕ บอกพระยาอุไทยมนตรี เมืองปราจิณบุรี เจ้าอธิการสังกับราษฎรขอที่ผูกพัฒเสมาวัดหาดทรายโดย ยาว ๑๒ วา กว้าง ๖ วา ฉบับที่ ๖ บอกหลวงสัจพันธ์ เมืองพระพุทธบาทว่า ขุนทิพนำผ้าไตรกระฐินกับเครื่องบริกขารซึ่งโปรดเกล้า ฯ พระราชทานขึ้นไปทอดวัดพระพุทธบาทนั้น ได้ทอดแล้ว ขอถวายพระราชกุศล ฉบับที่ ๗ บอกจ่าเร่งงานรัดรุดข้าหลวงเมืองพิไชย ขอหีบศิลาน่าเพลิงเผาศพพระพลสงคราม ผู้ว่าราชการเมืองน้ำปาด กับให้กรมการคุมถาดหมากคนโทเงินสัปทนเครื่องยศมาส่ง พระสุรินทรามาตย์นำบอกในกรมพระกลาโหมขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ๖ ฉบับ ๆ ๑ บอกพระยาอนุรักษ์โยธา ข้าหลวงหัวเมืองฝ่ายตวันตกความว่าพระยาเสนานุชิตเมืองตกั่วป่า จัดเงินภาษีผลประโยชน์งวดเดือนยี่ ปีชวดส่งหลวงทวีปสยามกิจ ฝากแบงก์เมืองปีนังแล้ว ฉบับ ๒ ว่า พระยาบริรักษภูธร เมืองพังงา จัดเงินภาษี ๕ อย่างงวดที่ ๓ ปีชวด ๓ ส่งหลวงทวีปสยามกิจ ฝากแบงก์เมืองปีนังแล้ว ฉบับ ๔ ว่า พระยาอนุรักษโยธาได้จัดเงินภาษีคอเวอนเมนต์ จำนวนรัตนโกสินทรศก ๑๐๘ ส่งหลวงทวีปสยามกิจ ฝากแบงก์เมืองปีนัง ฉบับ ๖ พระอัษฎงคตพิศรักษา เมืองกระบุรี ความว่า ได้ซื้อเรือสติมลอนที่เมืองเกาะหมากมาลาดตระเวนที่เมืองกระตามท้องตราพระคชสีห์ ที่โปรดเกล้า ฯ ออกไปนั้น เรือลำหนึ่งราคา ๓๕๐๐ เหรียญ ค่าใช้สอยในเรือเบดเสรจเงิน ๙๓ เหรียญ รวมเงิน

๓๕๙ เหรียญ กับพระอัษฎงคตได้จ้างคนทำทางสายโทรเลข ซื้อ ไม้ อิฐ ปูน สังกะสี จ้างช่างยกเสาสิ้นเงิน ๑๖๕๐ เหรียญ พระอัษฎงคตได้ทำฎีกายืมเงินที่พระยารัตนเศรษฐี ๒ ฉบับ ตามบาญชีเงิน

แล้วพระสุรินทรามาตย์นำจีนกอยุซินเฝ้าทูลอองธุลีพระบาทถวายพิมเสนหนัก ๑ ชั่งจีนของพระยารัตนเศรษฐีฝากเข้ามาถวาย จีนกอยุซินถวายผลชิดแช่อิ่ม ๑๒ ขวด จึ่งมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ ให้ทำสัญญาบัตรพระราชทานให้จีนกอยุซินเปนผู้ช่วยราชการเมืองระนอง โปรดเกล้าฯ พระราชทานสัญญาบัตรกับข้าราชการ ๑๕ นาย ให้พระรักษาเทพ เจ้ากรมพระตำรวจสนมซ้ายเปนพระพรหมาภิบาล เจ้ากรมพระตำรวจในขวาฝ่ายพระราชวังบวร ถือศักดินา ๑๕๐๐ ให้หลวงพิษณุเทพเลื่อนเปนพระพิษณุเทพเจ้ากรมมหาดไทยตำรวจภูธรซ้ายถือศักดินา ๑๐๐ ให้หลวงฤทธิพลไชยเปนพระรักษาเทพ เจ้ากรมพระตำรวจสนมซ้ายฝ่ายพระราชวังบวรถือศักดินา ๑๒๐๐ ให้หลวงวิทยาธิกรณศักดิ์เปนพระพรหมประสาทศิลป์ ผู้ว่าราชการเมืองพรหมบุรี ถือศักดินา ๓๐๐๐ ให้หลวงอนุรักษ์ภักดีเจ้ากรมไพร่หลวงมหาดเล็กเปนหลวงศรีศักดิ์บริบาล ปลัดเมืองสรรคบุรี ถือศักดินา ๖๐๐ ให้หลวงทรงบุรีเปนหลวงชำนาญภักดียกรบัตร เมืองสรรคบุรี ถือศักดินา ๕๐๐ ให้พระอักขระต่างใจเปนพระกลางราชภักดีศรีเทพสงครามมหาดไทยเมืองนครราชสีห์มาถือศักดินา ๑๐๐๐ ให้ท้าวพรหมบุตรราชภักดี เปนที่ราชบุตรเมืองนครพนม ให้ราชบุตรเมืองเรณูนคร เปนพระแก้วโกมลเจ้าเมืองเรณูนคร ขึ้นเมืองนครพนม ให้อรรคฮาด เมืองอากาศอำนวย

เปนหลวงพลานุกูล เจ้าเมืองอากาศอำนวย ขึ้นเมืองนครพนม ให้ท้าวสุวรรณสาลเมืองสกลนคร เปนราชบุตรเมืองสกลนคร ให้ท้าวศรีวรราชเมืองสกลนครเปนพระศรีสกุลวงษ์ ผู้ช่วยฝ่ายขวาเมืองสกลนคร ให้ท้าวอินอาษาเมืองสกลนคร เปนพระพิชิตพลหาญผู้ช่วยฝ่ายซ้ายเมืองสกลนคร ให้ท้าวสุริยเมืองกุสุมาล เปนพระอรัญอาสาเจ้าเมืองสกลนคร ให้ท้าวโพธิไพศาลเปนพระพิศาลสิมานุกรักษ์ เจ้าเมืองโพธิไพศาล เวลา ๔ ทุ่มเสศเสดจขึ้น.

วันที่รัชกาล ๗๗๗๓ วัน ๖ ๓ ๔ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๑๒๕๑ (๒๒)

วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้ามีเลี้ยงพระที่วัดราชประดิษฐถวายผ้าจำพรรษา มีพระสงฆ์ ๒๘ รูป สมเด็จพระพุทธโฆษาจาริย์[๑] เปนประธานสงฆ์ แต่พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวหาได้เสดจไม่ โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าบุรฉัตรไชยากรไปเลี้ยงพระถวายผ้าจำพรรษาแต่ส่วนไทยธรรมของหลวงนั้น ๕ รูป อีก ๒๓ รูปนั้นเปนของพระเจ้า {พี่นาง น้องนาง น้องยา} เธอทั้งฝ่าย {น่า ใน} รวมกัน เวลา ๒ ทุ่มเสศ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกในพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทองค์กลาง ประทับทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะอยู่จนเวลายามสามเสศ แล้วเสดจมาองค์ด้านตวันออกพร้อมด้วยเจ้าพนักงานกรมธรรมการ พระธรรมไตรโลกนำเปนประธานสงฆ์ ทรงตั้งตำแหน่งพระสงฆ์

---

๑ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (สา ปุสสเทโว) ภายหลังเปนสมเด็จพระสังฆราชวัดราชประดิษฐ

ให้มหาแจ้งเปรียญ ๓ ประโยค วัดพระยาทำเปนพระครูสุนทรากษรวิจิตร มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๒ ตำลึง พระราชทานตาลิปั๋ตรพัดเครื่องยศไตรบริกขารพร้อม แล้วต่อมาพระสมุหกล่ำวัดดาวดึงษ์เปนพระครูปริยัติโกศล มีนิตยภัตรราคาเดือนละ ๒ ตำลึง ตาลิปั๋ตรพัดรองไตรแลเครื่องบริขารพร้อม แล้วถึงพระครูหัวเมืองให้พระวินัยธร คง วัดกลางเปนพระครูสีหราชสมาจารคุณ เจ้าคณะใหญ่เมืองนครราชสีห์มา ให้พระอาจาริย์น้อย วัดสว่างอารมณ์เปนพระครูสวรรควรนายกบิฎกสุนทร เจ้าคณะใหญ่เมืองสวรรคโลก ให้พระสมุทกรุดวัดราชบุรณเปนพระครูสุขะวะโรไทยอธิปไตยสงฆ์นิกรเมืองสุโขทัย ให้พระครูคณานุกูลเปนพระครูโสภณเจตสิการามเมืองไชยา ให้เจ้าอธิการเจียมวัดเขาแก้ว เปนพระครูศีลวิสุทธิญาณเจ้าคณะรองเมืองสระบุรี ให้เจ้าอธิการมีวัดเทพอาวาศ เปนพระครูสุวรรณวิสุทธิอุดมคณาจาริย์เจ้าคณะใหญ่เมืองนครสวรรค์ ให้เจ้าอธิการแหยววัดบ่าเรไรเปนพระครูสมุทสมานคุณเจ้าคณะใหญ่เมืองระยอง ให้เจ้าอธิการเทียนวัดเกาะสีชัง เปนพระครูศรีชพังคสังวร ให้พระปลัดเทศวัดท่าโก เปนพระครูศีลธนารักษ์ เจ้าคณะใหญ่เมืองชุมแสง ให้เจ้าอธิการคำตันวัดบริบูรณ เปนพระครูถาวรศีลวัตรเจ้าคณะใหญ่เมืองภูเขียว ให้เจ้าอธิการอ่อนตาวัดแจ้ง เปนพระครูพิพัฒนศีลคุณ เจ้าคณะรองเมืองภูเขียว ให้พระวินัยธรเมืองพระยาแมน เปนพระครูเมธาวีวรคุณเมืองพิไชย ให้เจ้าอธิการขาววัดบึง เปนพระครูศีลวิสุทธิพรตเมืองนครราชสีห์มา รวม ๑๕ รูป พระครู ๑๕ รูป ครองไตรแล้วเข้ามาถวายอติเรก แล้วถวายพระพรลา พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจกลับประทับที่ออกขุนนางตามเคย พระมนตรีพจนกิจนำใบบอกในกรมมหาดไทยขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ๗ ฉบับ ๆ ที่ ๑ บอกพระศรีพิทักษ์ข้าหลวงเมืองขุขันธ์ ถวาย

พระราชกุศลในการเฉลิมพระชนม์พรรษา ฉบับ ๒ บอกส่งต้นหนังสือพระยามหาอำมาตย. ข้าหลวงเมืองนครจำปาศักดิ์ว่าความพระยาไชยสุรินทรวงษากล่าวโทษท้าวบั่ญญากับอ้ายมีชื่อ ๕ คน ว่าท้าวบั่ญญาใช้ให้อ้ายมีชื่อเอาปืนยิงพระเมืองกับผู้มีชื่อตายนั้น พระศรีพิทักษ์ได้บังคับท้าวบั่ญญาส่งอ้ายมีชื่อมาชำระแล้ว ฉบับ ๓ ว่าได้สืบจับผู้ร้ายที่ต้นซัด ๘ เรื่อง ได้ผู้ร้าย ๑๓ คน เอาตัวมาถามให้การสาระภาพรับเปนสัตย์ซัดพวกอีกหลายคน พระศรีพิทักษ์ยังจะชำระสืบจับเอาตัวผู้ร้ายต่อไป ฉบับ ๔ ว่า นายเคนอำแดงดีเปน บิดา มารดา } อำแดงวันพากันไปหาปลาทางเมืองศีศะเกษ นายเคนให้อำแดง ดี วัน } นำโคระแทะไปคอยอยู่ใกล้เมืองศีศะเกษ นายเคนไปเสพสุราเมาเอาไม้ตีอำแดงดีภรรยาตาย แล้วเอาบุตรไปฝากไว้กับพี่น้องนายเคน ๆ หลบหนีไป พระศรีพิทักษ์ยังสืบจับตัวหาได้ไม่ ฉบับ ๕ ว่า พระอุทุมพรส่งตัวหลวงพรหมเสนามายังพระศรีพิทักษ์ ๆ ได้เอาตัวมาถามให้การว่าหลวงพรหมเสนากับกำนันรองกับคนมีชื่อพากันไปตั้งเรือนอยู่คลองสังคต หลวงพรหมเหนเปนช่องทางคนเดินไปได้ จึ่งตัดไม้ทำทางให้ช้างม้าโคกระบือเดินไปมาค้าขายได้ พระศรีพิทักษข้าหลวงได้กำชับนายด่านตรวจตราอย่าให้ผู้ใดตัดทางอื่นต่อไป ฉบับ ๖ บอกพระบุรีรัตนเมืองเถินว่าได้ส่งบาญชี เงิน ไม้ } ตามท้องตราซึ่งโปรดเกล้า ฯ นั้นแล้ว พระบุรีรัตนได้เกบเงินตั้งแต่ปี กุน ชวด } รัตนโกสินทรศก ๒๒ ๑๐๘ ไม้ ๑๖๒๗ ต้นเงินค่าตอไม้ ๔๙๗๒ รูเบีย แบ่งส่วนพระราชทานแล้วคงหลวง ๓๓๑๔

รูเบี่ย ได้มอบเงินเข้ามาส่งยังเจ้าพนักงานด้วยแล้ว ฉบับ ๗ บอกพระยาศุโขทัยว่าพระพรหมสงครามพระพลเมืองศุโขไทยถึงแก่กรรมตำแหน่งที่ยังว่างเปล่าอยู่ ขอนายฉาดผู้ว่าที่พระมนตรีรักษาผู้ช่วย เปนที่พระพรหมสงครามพระพลต่อไป แล้วพระมนตรีพจนกิจนำนายฉาดผู้ว่าที่พระมนตรีรักษาผู้ช่วย เฝ้าทูลอองธุลีพระบาทถวายขี้ผึ้งหนัก ๕๐ ชั่งจีน พระ-สุรินทรามาตย์นำบอกในกรมพระกลาโหมขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ๓ ฉบับ ๆ ๑ บอกพระยารัตนเศรษฐีเมืองระนองว่าภาษี ๕ อย่างจำนวนปีชวดเงิน ๓๓๘๔๑ ๗๔ เหรียญ หักจ่ายเงินเดือนโปลิศไปรสนีย์ เงิน ๕๙๒๒ ๖๑ เหรียญ พระอัษฎงคตทิศรักษาทำฎีกาเบิกไปจ่ายราชการเมือง-กระบุรี ๓ ฉบับ เงิน ๘๙๙๑ ๓๓ เหรียญ นายจงใจภักดีข้าหลวงทำทางสายโทรเลขทำฎีกาเบิก ๒ ฉบับเงิน ๑๐๖ ๕๐ เหรียญ พระยารัตนเศรษฐีทำทางสายโทรเลขเบ็จเสรจตั้งแต่ปีจอถึงปีฉลูเงิน ๒๒๔๒ ๙๐ เหรียญ แต่เครื่องมือใช้สอยเงิน ๓๘๙ ๑๘ เหรียญ ยกทูลเกล้าฯ ถวาย หักไว้แต่ค่าสะเบียงอาหารเงิน ๒๒๕๓ ๗๒ เหรียญ รวมเงินจ่ายราชการเมือง รนองฯ กระฯ เงิน ๑๗๒๗๔ ๑๖ เหรียญ เงินภาษีจำนวนปีชวดยังค้างอยู่ เงิน ๑๒๐๐๐ เหรียญ

พระยารัตนเศรษฐีขอผัดส่งตามอธิบดีหอรัษฎากรพิพัฒน์ปีละ ๒๐๐ เหรียญทุกปีไป ฉบับ ๒ ว่าด้วยมีตราพระคชสีห์โปรดเกล้า ฯ ไปถึงพระยารัตนเศรษฐีว่าให้แยกเงินภาษีจำนวนรัตนโกสินทรศก[๒๒] ๑๐๘ ภาษี สุรา ผึ้น ดีบุก ภาษีร้อยชักสาม บ่อนเบี้ยเปน ๕ อย่าง รวมเงิน ๖๓๐ คิดเปนเงินเหรียญ ๓๐๒๔๐ เหรียญ คิดค่าเบิกจ่ายราชการเมือง ระนอง กระ เงิน ๑๔๐๒๙ ๖๓ เหรียญ รวมเงินยังค้างอยู่ ๑๒๔๙๕ ๔๓ เหรียญ ฉบับ ๓ ว่าภาษี ๕ อย่างซึ่งรับทำเงินปีละ ๖๓๐ ตั้งแต่ปีชวดถึงรัตนโกสินทร ศก[๒๒] ๑๐๘ ได้ออกทุนให้ราษฎรทำเหมืองแร่ดีบุกขาดทุนสองจำนวนแล้ว ในรัตนโกสินทรศก[๒๓] ๑๐๙ ต่อไปพระยารัตนเศรษฐีขอลดภาษี ๕ อย่างลงแต่ ๔๐๐ จะได้บำรุงบ้านเมืองต่อไป ถ้าภาษีเจริญขึ้น จึ่งจะบวกเงินขึ้นต่อภายหลัง แล้วดำรัสถามพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนราธิปประพันธ-พงษ์ ว่า พระยารัตนเศรษฐีทำภาษี ๕ อย่าง ครบงวดมาส่งเงินเดือนไร กรมหมื่นนรา, กราบบังคมทูลพระกรุณาว่า มาส่งวันที่ ๑ ตุลาคม ทรงทราบแล้วเวลา ๔ ทุ่มเสศเสด็จขึ้น.

วันที่รัชกาล ๗๗๗๔ วัน ๗ ฯ๔ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ ๒๒

วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกห้องไปรเวท ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือนแต่งตัวเตมยศเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทโดยลำดับพร้อมกัน พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทววงษ์วโรประการ เสนาบดีว่าการต่างประเทศ นำซิลยอเฟร์เดรีโกอันตวนเนียวเปเรต กงสุลเยเนราลโปรตุเกตเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทถวายพระราชสาสน์พระเจ้ากาลสบอกข่าวพระเจ้าหลุยพระราชบิดาสิ้นพระชนม์[๑] มีพระราชดำรัสแสดงความเสียพระไทยในการสิ้นพระชนม์แลทรงยินดีที่พระเจ้ากาลสได้ดำรงราชสมบัติ แล้วพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทววงษ์วโรประการนำซิล ยอเฟร์เดรี ฯ ออกมาจากที่เฝ้า แล้วนำเซเวเลีย ลุดซัดตี้ ถวายพระราชสาสน์พระเจ้าแผ่นดินอีตาลี มีพระราชปฏิสันฐารด้วยพอสมควร พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทววงษ์วโรประการนำเซเวเลียลุดซัดตี้ออกมาจากที่เฝ้า แล้วพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทววงษ์วโรประการกลับเข้าไปเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท ประทับอยู่จนเวลาทุ่มเสศเสดจขึ้น เวลา ๒ ทุ่มเสศเสดจออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทองค์กลาง ทรงทอดพระเนตรถ้วยปั้นเครื่องโต๊ะลายคราม ประทับอยู่จนเวลา ๕ ทุ่มเสศเสดจขึ้น.

---

๑ พระเจ้าหลุย (Luis I) พระเจ้าแผ่นดินโปรตุเกส สวรรคต วันที่ ๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๒

วันที่รัชกาล ๗๗๙๕ วัน ๗ ๑๐ ๔ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๑๕ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้าเจ้าพนักงานจัดการที่จะเลี้ยงพระสงฆ์ ในวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แลวันสิ้นพระชนม์กรมสมเด็จพระศรีสุลาไลย พระสงฆ์ที่มารับพระราชทานฉันนั้นวัดราชโอรสาราม ๑๐ รูป พระราชกระวีเปนประธาน วัดหนัง ๕ รูป พระวิสุทธิโสภณเปนประธาน เวลาเช้า ๔ โมงเศษ โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสมมติวงษ์วโรไทย เสด็จออกทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ พระราชกระวีถวายศีลทรงศีลแล้ว ทรงประเคนอาหารบิณฑบาตรแก่พระสงฆ์ ๑๕ รูป รับพระราชทานฉันแล้ว ทรงทอดผ้าไตร ๒ ผ้าขาวพับ ๑๓ สดับปกรณ์พระบรมอัฏฐิพระอัฏฐิเสร็จแล้ว สดับปกรณ์รายร้อยอีก ๒๐๐ รูปแล้วเสด็จขึ้น

เวลาย่ำค่ำแล้วโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสมมติวงษ์วโรไทย[๑] เสดจออกทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการทรงศีลแล้ว พระสงฆ์ที่มารับพระราชทานฉันเมื่อเช้านี้ สวดพระพุทธมนต์อนัตตลักขณสูตรจบแล้ว พระธรรมวโรดมถวายเทศนากัณฑ์ ๑ จบแล้ว ทรงประเคนไตรแลเครื่องบริกขารตามสมควร เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น วันนี้ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง.

---

๑ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าสมมติวงศ์วโรทัย กรมขุนศรีธรรมราชธำรงฤทธิ์

วันที่รัชกาล ๗๗๙๖ วัน ๑ ๑๑ ๔ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ ๒๒
วันที่ ๑๖ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

วันนี้เจ้าพนักงานจัดการตั้งน้ำวงด้าย เริ่มการพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ตามธรรมเนียมแต่ปีนี้โปรดเกล้าฯ ให้จัดการที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย แลจะได้โสกันต์พระเจ้าลูกเธอ ๒ พระองค์ หม่อมเจ้า ชาย หญิง ในสมเดจพระเจ้าน้องยาเธอ พระเจ้าน้องยาเธอ พระเจ้าบวรวงษ์เธอ รวม ๘ องค์ จะได้เกษากันต์ในพระราชพิธีนี้ด้วย เจ้าพนักงานจัดการตั้งพระแท่นมณฑล ต่อพระที่นั่งเสวตรฉัตรออกมา ในพระแท่นมณฑลนั้นตั้งม้าจำหลักปิดทองคำเปลวเปนชั้นลด ๓ ชั้น ชั้นบนตั้งพระเจดีย์บรรจุพระบรมธาตุ ชั้นลดลงมาตั้งพระพุทธบุศย์รัตน ชั้นล่างตั้งพระครอบพระบรมธาตุลังกา ข้างขวาตั้งพระแก้วจีนแลพระไชยประจำรัชกาล ๒ พระองค์ ข้างซ้ายตั้งพระพุทธบุศย์รัตนองค์น้อยแลพระไชยประจำรัชกาล ๓ พระองค์ แลตั้งเชิงเทียน เงิน ทอง แลพานทองปั๊กพุ่มดอกไม้สดทั้ง ๓ ชั้น บนพระแท่นมณฑลนั้นตั้งพระเต้าน้ำพระพุทธมนต์ต่าง ๆ ที่เสาพระแท่นมณฑลทั้ง ๔ เสา ผูกธงกระบี่ธุชครุฑพาหนแลพระแสง หอก ง้าว พระแสง ทวน ดาบ พระแสงปืน เขน โล่ ถม ด้านหลังพระแท่นมณฑลนั้นมีบันไดแก้วสำหรับพาดพระแสงต่าง ๆ ที่พระแท่นลาของพระแท่นมณฑลนั้นตั้งพระเต้าน้ำพระพุทธมนต์ พระเต้าต่าง ๆ หลายองค์พานทองรองพระ

ครอบสำฤทธิ์ พระกันไกรพระกันบิดต่าง ๆ ตามอย่างพระแท่นมณฑล พระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์แลพระราชพิธีโสกันต์แต่ก่อน ๆ มา ข้าง ขวา ซ้าย พระแท่นมณฑลนั้น ตั้งโต๊ะจีนข้างละโต๊ะ โต๊ะข้างขวาตั้งพระพุทธรูปนิรันตราย โต๊ะข้างซ้ายตั้งพระสยามเทวาธิราช แลวางปืนล้อชื่อ มหา ไชย ฤกษ มหา จักร ปราบยุค สำหรับเจ้าพนักงานจะได้ยิงในวันพระสงฆ์สวดอาฏานาฏิยสูตร น่าพระแท่นมณฑลออกมาตั้งพระแท่นทรงกราบ บนพระแท่นนั้นตั้งม้าจำหลักปิดทองเครื่องนมัสการเครื่อง ๕

อนึ่ง โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานจัดการเขาไกรลาศศิลาในพระราชอุทยานริมพระที่นั่งพิมานรัฐยาข้างใน เปนที่พระเจ้าลูกเธอจะได้สรงน้ำพระพุทธมนต์เมื่อเวลาโสกันต์แล้วเวลาบ่ายวันนี้ เจ้าพนักงานจัดตั้งกระบวนแห่ที่แถวกระถางต้นไม้ น่าพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทกระบวนน่านั้น มีธงช้างนำริ้ว ๑ ทหารแตรล้อมวัง ๔๐ ทหารแตรรักษาพระองค์ ๔๐ ต่อมานายทหารปืนใหญ่เดิน ขวา ๑ ซ้าย ๑ นักเรียน ๑๖ คน ปืนล้อ ๒ บอก นายทหารเดิน ขวา ๑ ซ้าย ๑ นักเรียน ๔๐ สารวัดจีน ๒ จีน ๒๐ สารวัดญวน ๒ ญวน ๔๐ สารวัดเด็กชา ๒ เด็กชา ๔๐ สารวัดทหารรักษาพระบรมมหาราชวัง ๒ ทหาร ๔๐ สารวัดทหารกองดับเพลิง ๒ ทหาร ๒๐ สารวัดทหารกรมวังนอก ๒ ทหาร ๒๐ สารวัดกรมราชยาน ๒ ไพร่ ๒๐ สารวัดตำรวจน่า ๒ ตำรวจ ๔๐ ต่อมาต้นเชือก ๒ แตรฝรั่ง ๖ แตรงอน ๔ สังข์ ๒ โหรโปรยเข้า ตอก สาร ๒ ไม้บันเดาะ ๒ พราหมณ์

เบ่าสังข์ ๒ โปรยเข้าตอก ๒ ต่อมาเสลี่ยงกง ๒ สำหรับพระเจ้าลูกเธอทรงคือพระองค์เจ้าหญิงเจริญศรีชนมายุ ๑ พระองค์เจ้าหญิงประเวศวรสมัย ๑ หามเสลี่ยงละ ๘ คน พระกลดหักทองขวางเสลี่ยงละ ๑ คู่ เคียง ๑๖ เสลี่ยงละ ๘ คน นางเชิญเครื่องเสลี่ยงละ ๖ คน ข้าหลวงตาม ๒๐๐ เสลี่ยงละ ๑๐๐ คน แล้วถึงเสลี่ยงหม่อมเจ้า ๒ องค์ คือหม่อมเจ้าหญิงทรงศศิคุณ ในสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษ์ ๑ หม่อมเจ้าหญิงอับศรสมาน ในพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงเทวะวงษ์วโรประการ ๑ คนหามเสลี่ยงละ ๔ ไม้บันเดาะเสลี่ยงละ ๒ โหรพราหมณ์โปรยเข้า ตอก สาร } เสลี่ยงละ ๒ พระกลดกำมลอเสลี่ยงละ ๑

หม่อมเจ้าอีก ๖ องค์ที่จะเกษากันต์ในพระราชพิธีนั้นไม่ได้เข้ากระบวนแห่ด้วย ได้มาคอยฟังสวดที่พระที่นั่งอมรินทร์วินิจฉัย คือหม่อมเจ้าหญิงด้วง ในพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช ๑ หม่อมเจ้าชายกลาง ในพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นภูธเรศร์ธำรงศักดิ์ ๑ หม่อมเจ้าชายทัศโนภาษ หม่อมเจ้าหญิงกุสุมา ในพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพรหมวรานุรักษ์ ๒ หม่อมเจ้าชายนิสากร ในพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นศิริธัชสังกาศ ๑ หม่อมเจ้าหญิงเสาวภาคในพระเจ้าบวรวงษ์เธอพระองค์เจ้ายุคุนธร[๑] ๑ รวม ๑ องค์

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าลูกเธอ ๒ พระองค์ที่จะได้โสกันต์นั้น ทรงแต่งพระองค์แล้ว เสด็จออกพระที่นั่งจักรกรี

---

๑ พระเจ้าราชวรวงศ์เธอชั้น ๔ พระองค์เจ้ายุคุนธร

มหาปราสาท ทรงประเคนผ้าไตรแลย่ามแก่พระสงฆ์ราชาคณะผู้ { ใหญ่ น้อย } รวม ๒๐ รูป พระเจ้าบรมวงษ์เธอกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์เปนประธาน แล้วพระเจ้าลูกเธอเสด็จขึ้นข้างใน พระสงฆ์ออกมาครองผ้าแล้วเข้าไปนั่งที่ตามลำดับในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงส่งพระกรพระเจ้าลูกเธอ ๒ พระองค์ แลหม่อมเจ้า ๒ องค์ ที่เกยมุมพระที่นั่งบรรณาคมสรณีย์ โปรดเกล้า ฯ ให้เดินกระบวนแห่ตามทางข้างในพระบรมมหาราชวัง กระบวนแห่นี้เข้าทางประตูพรหมศรีสวัสดิ์ ออกทางประตูฉนวนดุสิตสาศดา แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปรับพระกรพระเจ้าลูกเธอ แลหม่อมเจ้า ที่เกยในชาลาพระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน แล้วเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทร์วินิจฉัย พระเจ้าลูกเธอแลหม่อมเจ้า ๒ พระองค์เสด็จมาประชุมฟั่งสวดพระพุทธมนต์พร้อมกันกับหม่อมเจ้าที่ไม่ได้เข้ากระบวนแห่ ๖ องค์ ในพระสูตรหลังพระที่นั่งพระมหาเสวตรฉัตร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ พระเจ้าบรมวงษ์เธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์[๑] ถวายศีล ทรงศีลแล้ว ทรงจุดเทียนที่พระแท่นมณฑลแลที่โต๊ะจีนตั้งพระนิรันตรายแลพระสยามเทวาธิราช แล้วพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ตามธรรมเนียมพระราชพิธีสัม-พัจฉรฉินท์จบแล้ว ถวายอติเรกพระพรลากลับ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมาส่งพระกรพระเจ้าลูกเธอ แลหม่อมเจ้าแห่กลับมาทางเดิม แล้วเสด็จพระราชดำเนินมารับพระกรพระเจ้าลูกเธอแลหม่อมเจ้าที่เกยมุมพระที่นั่งบรรณาคมสรณีย์ เปนเสร็จการวันแรกเพียงนี้.

---

๑ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์

วันที่รัชกาล ๗๗๙๗ วัน ๒ ๑๒ ๔ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๑๒๕๑ ๒๒

วันที่ ๑๗ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้า ๔ โมงเศส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทร์วินิจฉัยพร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ์ ข้าราชการเฝ้าทูลอองธุลีพระบาท ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้ว พระเจ้าบรมวงษ์เธอกรมหมื่นปวเรศวริยาลงกรณ์ถวายศีล ทรงศีลแล้ว เจ้าพนักงานนำเทียนทองชะนวนถวายทรงจุดแล้วทรงประเคนพระเจ้าบรมวงษเธอกรมพระ-ปวเรศวริยาลงกรณ์ ๆ ทรงจุดเทียนไชย เวลานั้นพราหมณ์พิธีเป่าสังข์ เจ้าพนักงานประโคมดุริยางค์ดนตรีแลฆ้องไชย พระสงฆ์พร้อมกันสวดคาถาจุดเทียนไชยเสร็จแล้ว ทรงประเคนอาหารบิณฑบาตรแก่พระสงฆ์ที่สวดมนต์เมื่อเวลาคืนนี้ ๒๐ รูป กับพระครูคู่สวด ๘ พระพิธีธรรม ๔๐ รวม ๖๘ รูป รับพระราชทานฉันแล้ว ถวายอนุโมทนาแล้วถวายอดิเรกพระพรลากลับ แล้วพระพิธีธรรมสวดภาณวารประจำเทียนไชยต่อไป พระราชา-คณะนั่งปรกตามธรรมเนียม เวลาย่ำเที่ยงแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๕ โมงเศส มีการแห่พระเจ้าลูกเธอ แลหม่อมเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงส่งพระกรแลรับพระกรเหมือนเวลาวานนี้ แล้วเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทร์วินิจฉัย พระเจ้าลูกเธอ แลหม่อมเจ้าเสด็จมาประชุมพึ่งสวดพระพุทธมนต์พร้อมกัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ พระเจ้าบรมวงษเธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ถวายศีล ทรงศีลแล้ว ทรงจุดเทียนที่พระแท่นมณฑลแลที่โต๊ะจีน พระสงฆ์ที่รับพระราชทานฉันเมื่อเช้าวันนี้สวดพระพุทธมนต์ตามธรรมเนียมพระราช

พิธีสัมพัจฉรฉินท์จบแล้ว ถวายอติเรกพระพรลากลับ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นข้างใน ส่งพระกรแลรับพระกรพระเจ้าลูกเธอ แลหม่อมเจ้าแห่กลับ เปนเสร็จการวันที่ ๒.

วันที่รัชกาล ๗๗๙๘ วัน ๓ ฯ ๑๓ ๔ ค่ำ ปีฉลู เอกศก ๒๒ ๑๒๕๑

วันที่ ๑๘ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้ามีการเลี้ยงพระสงฆ์ที่สวดมนต์เมื่อคืนนี้ โปรดเกล้า ฯ ให้พระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทร์วินิจฉัย ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ พระเจ้าบรมวงษเธอกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ถวายศีลทรงศีลแล้ว ทรงประเคนอาหารบิณฑบาตรแก่พระสงฆ์ ๆ รับพระราชทานฉันแล้ว ถวายอนุโมทนา ถวายอติเรกพระพรลากลับ เวลาย่ำเที่ยงแล้ว สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศมีการแห่พระเจ้าลูกเธอ แลหม่อมเจ้าออกฟังพระสวดพุทธมนต์เหมือนเวลาวานนี้ เวลาย่ำค่ำแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทร์วินิจฉัย ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ พระเจ้าบรมวงษเธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ถวายศีลทรงศีลแล้ว ทรงจุดเทียนที่พระแท่นมณฑลแลที่โต๊ะจีน พระสงฆ์สวดพระพุทธ-มนต์ตามธรรมเนียมพระราชพิธีซึ่งเคยมา จบแล้วถวายอติเรกพระพรลากลับ เวลาทุ่มเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นข้างใน ส่งพระกรรับพระกรพระเจ้าลูกเธอ แลหม่อมเจ้าแห่กลับ เปนเสร็จการวันที่ ๓.

วันที่รัชกาล ๗๗๙๙ วัน ๔ ฯ ๔ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๑๒๕๑
๑๔
วันที่ ๑๙ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้า ๔ โมงเศษ มีการแห่พระเจ้าลูกยาเธอแลหม่อมเจ้าที่จะ โสกันต์ เกษากันต์ นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงส่งพระกรแลรับพระกรพระเจ้าลูกเธอแลหม่อมเจ้า แล้วเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทร์วินิจฉัย พระเจ้าลูกเธอแลหม่อมเจ้าทรงเครื่องภูษาพระสพักขาว เสด็จมาประทับเก้าอี้น่าอาศนสงฆ์ตามลำดับพร้อมกันทั้งหม่อมเจ้า ๖ องค์ ที่ไม่ได้เข้ากระบวนแห่นั้นด้วย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ พระเจ้าบรมวงษเธอกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ถวายศีลทรงศีลแล้ว เจ้าพนักงานแบ่งเส้นพระเกษาพระเจ้าลูกเธอแลหม่อมเจ้าออกเปนสามส่วน มีพระธำมรงค์ใบมะตูมหญ้าแพรก พันด้วยไหม เงิน ทอง นาค ผูกที่พระเกษาที่แบ่งสามส่วนนั้น เหมือนกันทุกๆ องค์ ครั้นได้พระฤกษเวลาเช้า ๔ โมงกับ ๓๕ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์ทักษิณาวัฏรดพระเกษา แลทรงจรดพระกันไกรพระกันบิดโสกันต์และเกษากันต์พระเจ้าลูกเธอแลหม่อมเจ้าองค์ละส่วนพระเกษาที่แบ่งไว้ เวลานั้นพระสงฆ์ก็สวดถวายไชยมงคลขึ้นพร้อมกัน พราหมณ์พิธีก็เป่าสังข์แลประโคมบัณเฑาะว์ เจ้าพนักงานฆ้องไชยแตรสังข์พิณพาทย์กลองแขกก็ประโคมขึ้นพร้อมกัน โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าราชวรวงษ์เธอกรมขุนบดินทร์ไพศาลโสภณ พระเจ้าราชวรวงษเธอกรมขุนเจริญผล

พูนสวัสดิ์ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษ์ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีกรมพระภาณุภันธุวงษวรเดช เจริญพระเกษาต่อไปเสร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประเคนอาหารบิณฑบาตรแก่พระสงฆ์รับพระราชทานฉันพระเจ้าลูกเธอที่โสกันต์แลหม่อมเจ้าเกษากันต์ แล้วเสด็จไปสรงน้ำที่เขาไกรลาศศิลาในพระราชอุทยานข้างใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปพระราชทานน้ำพระพุทธมนต์แล้ว โปรดเกล้า ๆ ให้พระบรมวงษานุวงษ์ฝ่าย{น่า/ใน} แลท่านเสนาบดีไป{พระทาน/ถวาย} น้ำพระพุทธมนต์ตามขัตติยประเพณีเสร็จแล้ว พระเจ้าลูกเธอแลหม่อมเจ้าทรงแต่งพระองค์ตามธรรมเนียมแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทร์วินิจฉัยพระเจ้าลูกเธอแลหม่อมเจ้าเสด็จมาพร้อมกันแล้ว พระราชทานน้ำพระมหาสังข์แลทรงเจิมพระเจ้าลูกเธอ ๒ พระองค์ แล้วโปรดให้พระเจ้าลูกเธอทรงประเคนของไทยทานแก่พระสงฆ์ราชาคณะ ๒๐ รูป แล้วพระราชทานน้ำพระมหาสังข์แลทรงเจิมหม่อมเจ้า ๘ องค์ ต่อไปเสร็จแล้ว พระธรรมไตรโลกาจารีย์ประกาศเทวดาตามพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์อย่างที่เคยมาจบแล้ว พระสงฆ์ถวายอติเรกพระพรลากลับ เจ้าพนักงานจัดกระบวนแห่พระเจ้าลูกเธอแลหม่อมเจ้ากลับ เวลาเที่ยงแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นข้างในส่งพระกรแลรับพระกรพระเจ้าลูกเธอตามธรรมเนียม

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เจ้าพนักงานจัดกระบวนแห่พระเจ้าลูกเธอแลหม่อมเจ้ามาสมโภชที่พระที่นั่งไพศาลทักษิณ หม่อมเจ้า ๖ องค์ที่ไม่ได้เข้ากระบวนแห่นั้นแต่งองค์เสด็จมาประชุมสมโภชพร้อมกัน สมโภชแล้วจัดกระบวนแห่กลับ เปนเสร็จการโสกันต์เกษากันต์แต่เท่านี้

เวลาบ่ายวันนี้ เจ้าพนักงานจัดกระบวนแห่พระสงฆ์ราชาคณะผู้ ใหญ่ น้อย แลพระครูพระพิธีธรรมรวม ๖๔ รูป จัดกระบวนแห่นั้นตั้งแต่อัฏฐวิจารณ์ศาลามาถึงมุมหอพระสมุดวชิรญาณด้านตวันตก กระบวนแห่มีกรมม้าเกราะทองสรวมเสื้อเกราะขี่ม้า ๔ คู่ ทหารแตรสำรับ ๑ ทหารถือปืน ๑๒๐ กรมกองแก้วจินดาลากปืนชื่อมหา ฤกษ ไชย มหา จักร ปราบยุค บอกละ ๖ คน สังฆการีแต่งเปนเทวดา ๒ คน แตรฝรั่ง ๔ คู่ แตรงอน ๒ คู่ สังข์ ๒ คู่ โล่ ๒๐ คู่ เขน ๒๐ คู่ ดาบชะเลย ๒๐ คู่ ทวน ๒๐ คู่ วอ ๒ สำหรับพระเจ้าบรมวงษเธอกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ทรง ๑ พระเจ้า-น้องยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรสทรง ๑ เสลี่ยงสำหรับพระองค์เจ้านิภา-คุณากร ทรง ๑ แคร่ ๑๖ สำหรับพระราชาคณะขี้มีสัปทนกั้น แต่พระราชาคณะอีกรูป ๑ ไปนั่งปรกหาได้มาแห่ไม่ เวลาย่ำค่ำแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับพระเก้าอี้ที่สนามหญ้าน่าพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ, พระเจ้าลูกเธอ, พระเจ้าน้องยาเธอ, แลข้าราชการ ทอดพระเนตรกระบวนแห่ โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานเดินกระบวนแห่พระสงฆ์มาที่น่าที่นั่งแล้วไปหยุดที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย แต่พระครู ๘ พระพิธีธรรม ๓๖ นั้นไม่ได้นั่งแคร่เดินมาตามลำดับกัน พระพิธีธรรมอีก ๔ รูปไปสวดภาณวารไม่ได้มาแห่ ครั้นแห่แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ พระเจ้าบรมวงษ์เธอกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ถวายศีลทรงศีลแล้ว พระสงฆ์สวดพระ-พุทธมนต์สัตตปริตพระโพธิวงษเป็นผู้ขัดตำนานสวดมนต์จบแล้ว พระ-ธรรมไตรโลกาจาริย์ประกาศเทวดาเหมือนเมื่อเวลาเช้านี้ จบแล้วพระบาท-

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนทอง ๔ เล่มที่บนแท่นสำหรับพระสงฆ์สวดภาณวารแล้ว พระครู ๔ รูปขึ้นนั่งที่ตามลำดับกัน พระธรรมไตรโลกาจาริย์ถวายขัดตำนาน พระครู ๔ รูปสวดธรรมจักกัปปวัตนสูตรจบแล้ว พระครูอีก ๔ รูปขึ้นนั่งที่ตามลำดับ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนทองเหมือนดังกล่าวแล้ว พระธรรมไตรโลกาจาริย์ถวายขัดตำนาน พระครู ๔ รูปสวดมหาสมัยสูตรจบแล้ว พระพิธีธรรม ๔ รูป ขึ้นสวดภาณยักษอานาฏาติยสูตร ภาณพระ ในระหว่างที่สวดอยู่นั้น เจ้าพนักงานยิงปืนมหา ฤกษ์ ไชย มหา จักร ปราบยุค แลปืน ใหญ่ เล็ก ต่อไป พระพิธีธรรมสวด เจ้าพนักงานยิงปืนสลับกันไปจนตลอดรุ่ง

อนึ่ง เมื่อในระหว่างพระพิธีธรรมสวดอยู่นั้น เจ้าพนักงานนำพระมหามงคลย่นทูลเกล้า ฯ ถวาย แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้แจก มงคล พิศสมร กระบองเพ็ชร์ แก่พระบรมวงษานุวงษ ขุนนางข้าราชการสรวมทั่วกันตามประเพณี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับอยู่เวลา ๒ ยามเศษเสด็จขึ้น

วันนี้ พระยาศรีสิงหเทพนำพระยาสุรศักดิมนตรีกลับมาจากกองทัพเมืองหลวงพระบางเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท ดำรัสปฏิสัณฐารตามควร.

วันที่รัชกาล ๗๘๐๐ วัน ๕ ๆ ๑๕ ๔ ค่ำ ปีฉลูเอกศก ๒๒ ๑๒๕๑

วันที่ ๒๐ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้า ๔ โมงเศษ มีการเลี้ยงพระสงฆ์ที่สวดมนต์เวลาคืนนี้ โปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทร์วินิจฉัย

ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการพระเจ้าบรมวงษเธอกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ถวายศีล ทรงศีลแล้ว ทรงประเคนอาหารบิณฑบาตรแก่พระสงฆ์ ๖๘ รูป รับพระราชทานฉันแล้ว สมเด็จพระพุฒาจาริย์ดับเทียนไชยพระสงฆ์สวดคาถา เจ้าพนักงานประโคมแตรสังข์มโหรธึกพิณพาทย์ฆ้องไชยขึ้นพร้อมกันเสร็จแล้วพระสงฆ์ถวายอนุโมทนาอติเรกพระพรลากลับ เวลาเที่ยงแล้วสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จขึ้น

เวลาบ่ายเจ้าพนักงานจัดการเวียนเทียนสมโภชพระมหาเสวตรฉัตรและพระพุทธรูปตามธรรมเนียม.

วันที่รัชกาล ๗๘๐๑ วัน ๖ ๆ ๕ ค่ำ ๒๒ ปีขานเอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๒๑ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้ามีการเลี้ยงพระสงฆ์ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เจ้าพนักงานได้เชิญพระโกษพระบรมอัฏฐิพระอัฏฐิ มาประดิษฐานบนพระที่นั่งเสวตรฉัตรแลโต๊ะจีน เวลาเช้า ๔ โมงเสศ โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จออกบำเพ็ญพระราชกุศลกาลานุกาลตรุศสุดปี ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแลทรงศีลแล้ว ทรงประเคนอาหารบิณฑบาตรแก่พระสงฆ์ ๔๙ รูป รับพระราชทานฉันแล้ว ทรงทอดผ้าสบงพระสงฆ์สดับปกรณ์พระบรมอัฏฐิพระอัฏฐิ แล้วทรงทอดผ้าสดับปกรณ์รายร้อยอีก ๕๐๐ รูปเสร็จแล้ว เวลาเที่ยงแล้วสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จขึ้น เจ้าพนักงานเชิญพระโกษพระบรมอัฏฐิพระอัฏฐิกลับไปประดิษฐานตามเดิม วันนี้ โปรดเกล้าฯ พระราชทานของกาลานุกาลไปสดับปกรณ์ที่พระราชวังบวร แลหอพระนากตามธรรมเนียม.

วันที่รัชกาล ๗๘๐๒ วัน ๗ ๒๒ ๕ ค่ำ ปีขานเอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๒๒ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

ด้วยเวลาวันนี้ พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นดำรงราชานุภาพได้กราบทูลเชิญเสด็จสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามกุฎราชกุมาร เสด็จไปพระราชทานรางวัลนักเรียน ณ โรงเรียนสุนันทาลัย เพื่อเปนเกียรติยศของโรงเรียนนั้น แลได้เชิญพระบรมวงษานุวงษข้าราชการทั้งผู้แทนคอเวอนแมนต์ต่างประเทศแลคนชาวยุโรปชายหญิงเปนอันมากไปประชุมที่โรงเรียนนั้นด้วย

ครั้นเวลาบ่าย ๕ โมง สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จพระดำเนินโดยกระบวนรถพระที่นั่งไปโรงเรียนสุนันทาลัยครั้นถึงแล้ว กรมหมื่นดำรงราชานุภาพได้เชิญเสด็จพระราชดำเนินขึ้นบนโรงเรียนประทับพระเก้าอี้ พร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษข้าราชการแลคนต่างประเทศ ชาย หญิง } เปนอันมาก เจ้าพนักงานนำนักเรียนมาเฝ้าผ่าลอองพระบาท แล้วมิสเตอแมกฟาแลนด์อาจาริย์ใหญ่กราบบังคมทูลรายงานการสั่งสอนวิชาแล้ว เรียกนักเรียนผู้ที่จะได้รับพระราชทานรางวัลมากล่าวคำภาษาอังกฤษในที่ประชุม ถ้อยคำที่นักเรียนกล่าวนั้นแต่งเองบ้างเปนคำโคลงของเก่าบ้าง แล้วสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชพระราชทานรางวัลแก่นักเรียนที่สอบไล่ได้โดยลำดับกัน ๒๗ คน รางวัลวิเศษพระราชทานเงินทุนเล่าเรียน ๑๕๐ บาท ชั้นที่ ๒ เงิน ๘๐ บาท ชั้นที่ ๓ เงิน ๔๐ บาท นอกนั้นพระราชทานสิ่งของเปนรางวัลประจำปี การที่สอบไล่คือวิชาเลข วิชาหนังสือ หมั่นเล่าเรียนลายมือ ครั้นพระราชทานแล้วมีพระดำรัสในที่ประชุม พระราชทานแก่

นักเรียนทั้งปวง แล้วเสด็จประทับโต๊ะเสวย พร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ ข้าราชการแลผู้แทนคอเวอนเมนต์ ครั้นเสวยแล้วเวลาย่ำค่ำแล้วเสด็จพระดำเนินมาทรงรถพระที่นั่งเสด็จกลับสู่พระบรมมหาราชวัง

เวลา ๒ ทุ่มเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทองค์กลาง ทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะลายครามต่าง ๆ แลทรงจัดตั้งใหม่ จนเวลา ๕ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น แล้วเสด็จออกทางพระทวารพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เสด็จโดยพระราชยานแต่เกยน่าพระทวารเทเวศรักษา พร้อมด้วยข้าราชการนำตามเสด็จออกประตูพิมานไชยศรี ไปประทับเกยน่าประตูวัดพระศรีรัตนศาสดารามด้านตวันตก แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ พระเจ้าบรมวงษเธอกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ถวายศีล ทรงศีลแล้วขุนวิจิตรราชสาสนอ่านประกาศเทวดา เรื่องรัตนพิมพ์วงษ์ตำนานพระแก้วมรกฏจบแล้ว พระโพธิวงษาจารย์ถวายขัดตำนาน พระสงฆ์ราชาคณะผู้ ใหญ่ น้อย } รวม ๓๘ รูป สวดพระพุทธมนต์ทวาทศปริตเมื่ออาลักษณอ่านประกาศเทวดานั้น มหาดเล็กนำดอกไม้ธูปเทียนทูลเกล้า ฯ ถวายทรงจุดนมัสการพระพุทธปฏิมากรแก้วมรกฏและพระพุทธรูปอื่น ๆ เวลา ๒ ยามเศษเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง.

วันที่รัชกาล ๗๘๐๓ วัน ๑ ฯ ๓ ๕ ค่ำ ปีขานยังเปนเอกศก ๒๒ ๑๒๕๑

วันที่ ๒๓ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้า ๕ โมง โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าราชวรวงษเธอกรมขุนบดินทรไพศาลโสภณ กรมขุนเจริญผลพูนสวัสดิ์ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ

ทั้งสองพระองค์ เสด็จมาเลี้ยงพระสงฆ์ที่สวดมนต์คืนนี้ ที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ พระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้ว พร้อมกันไปประชุมในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนสาศดาราม

เวลาบ่ายโมงเสศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จโดยพระราชยานแต่เกยน่าพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท พร้อมด้วยข้าทูลลออง นำตามเสด็จออกประตูพิมานไชยศรี ไปประทับเกยน่าประตูวัดพระศรีรัตนสาศดารามด้านตวันตกแล้ว เสด็จพระราชดำเนินไปประทับในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ พระเจ้าบรมวงษเธอกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ถวายศีลทรงศีลแล้ว มหาดเล็กนำพานทองคำมีดอกไม้ธูปเทียนทูลเกล้าฯ ถวาย ทรงจุดนมัสการพระพุทธรัตนปฏิมากรแล้วทรงจุด ธูป ๓๔ เทียน ๓๔ } เล่ม พระราชทานพระเจ้าราชวรวงษเธอกรมขุนเจริญผลพูนสวัสดิ์ ไปบูชาพระพุทธรูป ๓๔ องค์ ณ หอพระราชกรมานุศร พระพุทธรูป ๓๔ องค์นี้ ซึ่งทรงสร้างพระราชอุทิศถวายแลเฉพาะต่อพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งดำรงกรุงเทพทวาราวดีศรีอยุทธยาแลกรุงธน ๓๔ พระองค์ แล ธูป ๔ เทียน ๔ } เล่ม บูชาพระพุทธรูป ๔ พระองค์ ณ หอพระราชพงษานุสร พระพุทธรูป ๔ องค์นี้ ซึ่งทรงสร้างพระราชอุทิศถวายในสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งดำรงกรุงรัตนโกสินทร์ ๔ พระองค์ แล้วพระมหาราชครูพิธีอ่านมนต์โดยคัมภีร์ พรหมมาศ ไสยสาตร ชุบพระแสงศร อัคนีวาต ประไลยวาต } ลงในพระขันหยกโดยลำดับทั้ง ๓ องค์แล้วจึ่งอ่านคำแช่งน้ำจบแล้ว พระยาศรีสุนทรโวหารอ่านคำมคธภาษาแลสยามภาษาเปนคำแช่งน้ำจบแล้ว เจ้าพนักงานกรมแสงหอกดาบจึ่งเชิญ

พระแสงลงจากที่มณฑลส่งให้พระสิทธิไชยบดี ๆ รับมาชุบลงในม่อน้ำ พระแสงนั้นคือ พระแสงขรรคไชยศรี ๑ พระแสงขรรคเนาวโลหะ ๑ พระแสงดาบคาบค่าย ๑ พระแสงดาบใจเพชร ๑ พระแสงเวียด ๑ พระแสงยี่ปุ่นพื้นปลา ๑ พระแสงยี่ปุ่นแฝด ๑ พระแสงยี่ปุ่นทรงเดิม ๑ พระแสงยี่ปุ่นฝักทองเกลี้ยงเครื่องประดับเพชร ๑ พระแสงตรีเพชร ๑ พระแสงบี่นนพรัตน ๑ พระแสงหอกเพชร์รัตน ๑ พระแสงขรรคจีน ๑ ธารพระกรเทวรูป ๑ ธารพระกรศักดิ์สิทธิ์ ๑ รวม ๑๕ องค์ ขณะเมื่อชุบพระแสงลงในหม้อน้ำนั้น พระสงฆ์พร้อมกันสวดสัจคาถา พราหมณ์ก็เป่าสังข์ พนักงานประโคมฆ้องไชย พิณพาทย์แตรสังข์ขึ้นพร้อมกัน กรมวังนำขุนนางข้าราชการเข้าเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาททีละ ๘ ท่าน/นาย นอกนั้นให้รออยู่ที่ประตูแลเฉลียงน่าพระอุโบสถก่อน ด้วยพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นประจักษศิลปาคม รับสั่งให้ทำเปนรั้วกั้นเฉพาะ ๘ คน เพราะแต่ก่อน ๆ เบียดเสียดคับคั่งกันมาก ครั้งนี้จึ่งได้กั้นเฉพาะเปนการเรียบร้อยดี เมื่อขุนนางผู้ใหญ่เข้าเฝ้านั้น อาลักษณแจกหนังสือพิมพ์คำสาบาลให้อ่านทุกท่าน/นาย แล้วคืน พระมหาราชครูพิธีเชิญพระขันหยกไปริมน้ำเจือลงในหม้อเงินทุก ๆ หม้อ แลรินลงในพระถ้วยโมราประดับเพชรแล้วทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แล้วพระสิทธิไชยบดีแลสนมพลเรือนถวายน้ำด้วยขันทองคำแก่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชแลพระบรมวงษานุวงษ แต่เสนาบดีข้าราชการนั้นเปนถ้วยแก้ว เพราะถ้วยสัมฤทธิที่เคยใช้แต่ก่อนนั้นส่งไปเปนตัวอย่างทำเพิ่มเติมมาอีก เมื่อรับพระราชทานน้ำพระพิพัฒสัตยาอยู่นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระเต้าษิโณทก พระสงฆ์ถวายยะ

ถาสัพพีอติเรกพระพรลากลับ แล้วเสด็จพระราชดำเนินออกทางประตูหลัง พระอุโบสถ ที่ท้าวนางฝ่ายในแลภรรยาข้าราชการมาประชุมอยู่นั้น เพื่อจะรับพระราชทานน้ำพระพิพัฒสัตยา แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมาประทับพระราชยานแต่เกยน่าประตูวัดพระศรีรัตนสาศดารามด้านตวันตก พร้อมด้วยข้าราชการนำตามเสด็จกลับทางเดิมแล้วประทับที่เกยพระทวารเทเวศร์รักษาข้างพระที่นั่งสนามจันทน์ แล้วเสด็จพระราชดำเนินประทับที่พระที่นั่งสนามจันทน์ เวลานั้นเจ้าพนักงานเบิดพระแกลหอพระบรมอัฏฐิ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการถวายบังคมพระบรมอัฏฐิ พนักงานก็ประโคมมหรธึกแตรสังข์กลองชะนะขึ้นพร้อมกันแล้วเสด็จพระราชดำเนินมาประทับที่พระที่นั่งอมรินทร์วินิจฉัย ทรงผลัดพระภูษาแลฉลองพระองค์แล้วพระบรมวงษานุวงษเสนาบดีข้าราชการผู้ใหญ่สรวมเสื้อครุยนำดอกไม้ธูปเทียนมาจุดถวายบังคมพระบรมอัฏฐิ เวลาบ่าย ๓ โมงเสศพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น

อนึ่ง เมื่อเวลาเสด็จพระราชดำเนินกลับจากพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนสาศดารามแล้วนั้น พระมหาราชครูพิธีแลขุนสาราบรรจงอ่านคำแช่งน้ำในที่ประชุมท้าวนางแลภรรยาข้าราชการจบแล้ว ท้าวนางฝ่ายในแลภรรยาข้าราชการ รับพระราชทานน้ำพระพิพัฒสัตยาทั่วกันตามเคย

เวลาบ่ายวันนี้ เจ้าพนักงานจัดการที่ตำหนักพระเจ้าลูกเธอประสูตรใหม่เจ้าจอมมารดาอ่อน ในการสมโภชเดือน[๑] เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเจ้าพนักงานนำพระสงฆ์ ๑๐ รูป เข้าไปสวดพระพุทธมนต์

อนึ่ง เวลาบ่ายวันนี้ เจ้าพนักงานจัดการที่พระที่นั่งสุทไธยสวรรย์ในการพระราชพิธีคเชนทรัศวสนาน เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ โปรดเกล้าฯ ให้

---

๑ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าดิศัยสุริยาภา

พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าอาภากรเกียรติวงษ์[๑] เสด็จไปจุดเทียนนมัสการ ทรงศีลแล้ว หลวงสารประเสริฐอ่านคำประกาศจบแล้ว พระสงฆ์ไทย ๕ พระสงฆ์รามัญ ๕ รวม ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์

เวลา ๒ ทุ่มเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทองค์กลาง ทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะลายครามต่าง ๆ เวลา ๗ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้น.

วันที่รัชกาล ๗๘๐๔ วัน ๒ ๆ ๕ ค่ำ ปีขานยังเปนเอกศก ๒๒ ๑๒๕๑

วันที่ ๒๔ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาเช้ามีการเลี้ยงพระที่สวดมนต์วานนี้ ที่ตำหนักพระเจ้าลูกเธอประสูตรใหม่เจ้าพนักงานจัดการตามสมควร ครั้นพระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้ว ได้พระฤกษเจ้าพนักงานเจริญพระเกษาพระเจ้าลูกเธอ แล้วไว้พระเกษาตามธรรมเนียม

อนึ่ง ที่พระที่นั่งสุทไธสวริย์ เจ้าพนักงานจัดการเลี้ยงพระที่สวดมนต์วานนี้ โปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพรเสด็จไปจุดเทียนเครื่องนมัสการแลทรงศีลแล้ว ทรงประเคนอาหารบิณฑบาตรแก่พระสงฆ์ๆ รับพระราชทานฉัน เจ้าพนักงานนำ ช้าง ม้า } รถพลเดินเท้าที่นับว่าเปนจตุรงค์เสนามาผูกยืนที่ปรำน่าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ ชีพ่อพราหมณ์ก็จัดการพระราชพิธีไปตามเคยเวลาบ่ายเจ้าพนักงานจัดกระบวนแห่คเชนทรัศวสนานตามธรรมเนียม

---

๑ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตรอุดมศักดิ์

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เสด็จออกพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ ทอดพระเนตรกระบวนแห่คเชนทรัศวสนานแล้วเสด็จกลับ

อนึ่ง ที่ตำหนักพระเจ้าลูกเธอฝ่ายในนั้น เวลาย่ำค่ำแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงประทับที่ตำหนักพระเจ้าลูกเธอแล้ว เจ้าพนักงานจัดตั้งบายศรี แก้ว เงิน ทอง ชีพ่อพราหมณ์ให้แว่นเวียนเทียนสมโภชพระเจ้าลูกเธอพระชนษาครบเดือน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระนามว่า พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าอดิศัยสุริยาภา

อนึ่ง เมื่อเวลาเสด็จลงประทับที่ตำหนักพระเจ้าลูกเธอนั้น สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอแลพระเจ้าน้องยาเธอ สรวมฉลองพระองค์ดำประดับเครื่องราชอิศริยาภรณ์ เสด็จเข้าไปเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท แลสมโภชพระเจ้าลูกเธอด้วย

วันนี้ไม่ได้เสด็จออกขุนนางไม่มีราชการอันใด.

วันที่รัชกาล ๗๘๐๕ วัน ๓ ๖ ๕ ค่ำ ปีขานยังเปนเอกศก ๑๒๕๑

วันที่ ๒๕ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาย่ำค่ำแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทองค์กลาง ทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะลายครามต่าง ๆ จนเวลายามเศษเสด็จออกขุนนางตามเคย พระมนตรีพจนกิจกรมมหาดไทยนำใบบอกอ่านกราบบังคมทูลพระกรุณา ๘ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกพระประเทศอุไทยทิศปลัด ผู้รักษาเมืองนครเสียมราฐ ลงวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๐๘ ขอรับพระราชทานหีบศิลาน่าเพลิงไปเผาศพพระยานุภาพไตรภพ

ฉบับ ๒ ว่าได้แต่งให้กรมการคุมเงิน ส่วยแทน ขี้ผึ้ง ผลเร่ว } เป็นเงิน ๘ ๒ ๒ เข้ามาส่งเจ้าพนักงานกรุงเทพ ฯ กับเทศภรรยาพระยานุภาพไตรภพจัดได้ผ้าไหมสีต่าง ๆ ๘ ผืน ขอพระราชทานทูลเกล้า ฯ ถวาย

ฉบับ ๓ บอกพระยาวิเศษฤๅไชยผู้ว่าราชการเมืองฉเชิงเทรา ลงวันที่ ๑๓ กันยายน ร.ศ. ๑๐๘ ว่า ได้ส่งเงินค่านากับค่าตราจองเปนเงิน ๔๕๐ เข้ามายังเจ้าพนักงานกรุงเทพ ฯ แล้ว

ฉบับ ๔ ว่า นายทิมกับราษฎรขอรับพระราชทานที่ผูกพัทธสิมาวัดอรัญญิกาวาศ แขวงเมืองฉเชิงเทรา โดย ยาว ๗ วา กว้าง ๕ วา }

ฉบับ ๕ ว่า นายจันกับราษฎร ขอรับพระราชทานที่ผูกพัทธสิมาวัดจันทาวาศ แขวงเมืองฉเชิงเทรา โดย ยาว ๗ วา ๒ ศอก กว้าง ๕ วา }

ฉบับ ๖ บอกพระอินทร์ประสิทธิ์ ผู้ว่าราชการเมืองอินทรบุรี ลงวันที่ ๑๑ ธันวาคม ร.ศ. ๑๐๘ ว่า โปรดเกล้า ฯ พระราชทานเบี้ยหวัด ๑ ๑๐ นั้น พระอินประสิทธิศร ได้นำเงิน ๑ ๑๐ ออกซื้อจ่ายเครื่องยาแลให้เงินเดือนแก่หมอที่อยู่ในโรงพยาบาล ขอถวายพระราชกุศล

ฉบับ ๗ บอกพระยาไตรเพชรรัตนสงครามผู้ว่าราชการเมืองนครสวรรค์ ลงวันที่ ๑๙ สิงหาคม ร.ศ. ๑๐๘ ว่า เจ้าอธิการวัดเทพอาวาศ

กับราษฎร ขอรับพระราชทานที่ผูกพัทธสิมาวัดเทพอาวาศ แขวงเมือง นครสวรรค์ โดย ยาว ๙ วา
กว้า ๗ วา

ฉบับ ๘ บอกพระยามหาอำมาตย์ข้าหลวง ณ เมืองนครจำปาศักดิ์ ลงวันที่ ๑๕ ธันวาคม ร.ศ. ๑๐๘ ว่า โปรดเกล้าฯ มีตราพระราชทาน แลผ้าไตรบริกขารออกไป อุปสมบทเจ้าราชสัมพันธวงษเมืองนครจำปา-ศักดิ์นั้น ได้มอบให้เจ้าราชสัมพันธวงษแล้ว กับได้บังคับเจ้านายท้าว พระยารักษาช้างสำคัญไว้แล้ว ต่อถึงเดือนกุมภาพันธ์ ๑๐๘ จึ่งจะนำช้าง เดินมา ณ กรุงเทพฯ

พระยาสุรินทรามาตย์กรมพระกระลาโหมนำใบบอกอ่านกราบบังคม ทูลพระกรุณา ๓ ฉบับ ฉบับ ๑ บอกพระยาศรีธรรมราช ผู้สำเร็จ ราชการเมืองนครศรีธรรมราช บอกส่งต้นหนังสือพระยาเดชานุชิต พระยา พิพิธภักดี พระโยธีประฏียุทธ พระรัษฎาธิบดีบุตร เมืองกลันตัน ว่าด้วย อาการป่วยพระยาเดชานุชิต

ฉบับ ๒ หนังสือพระยาเดชานุชิตจางวาง ผู้กำกับราชการเมือง กลันตัน กราบเรียนมายัง ฯพณฯ สมุหพระกระลาโหมว่า อาการป่วย ครั้งนี้มีความวิตกมาก ถ้าถึงแก่กรรมแล้ว พระยากลันตันผู้บุตรนั้น ขอ ให้เปนที่พระยาเดชานุชิตแทนพระยาเดชานุชิต พระโยธีประฏียุทธ์รายา มุดา ขอให้เปนที่พระยาพิพิธภักดีเจ้าเมืองกลันตัน พระรัษฎาธิบดีบุตร บุรุษย์พิเศษ ขอให้เปนที่พระโยธีประฏียุทธรายามุดา รับราชการฉลอง พระเดชพระคุณต่อไป

ฉบับ ๓ บอกพระยาพิพิธภักดี พระโยธีประฏียุทธ์ พระรัษฎา ธิบดีเมืองกลันตัน ว่าพระยาเดชานุชิตจางวาง ผู้กำกับราชการเมือง

กลันตัน ป่วยเปนวรรณโรคที่ใต้สดือ วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๑๐๘ ได้หาหมอมารักษาพยาบาลอาการแตกปวดค่อยคลายลง ถึงวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ กลับป่วยเปนไข้ ได้หาหมอมารักษาอาการยังทรงอยู่ ครั้นถึงวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พระยาเดชานุชิตรับพระราชทานอาหารไม่ได้

จึ่งมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งพระยานรินทร์ราชเสนีว่า ซึ่งพระยาเดชานุชิตบอกขอเข้ามานั้น แลได้ทรงทราบใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาทว่า พระยาเดชานุชิตถึงแก่กรรมแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้จัดเรือบรรทุกสิ่งของไปพระราชทานในการศพพระยาเดชานุชิตเหมือนอย่างเมืองไทรบุรี

แล้วพระยาศรีสิงหเทพ นำเจ้าราชภาคิไนย ๑ เจ้าคำปาน ๑ เจ้าโฉมลักษณวงษ์ ๑ เจ้าบั้ญญา ๑ เจ้าสน ๑ พระยานามเสนา ๑ เมืองนครหลวงพระบาง ๖ นาย ซึ่งลงมากับพระยาสุรศักดิ์มนตรี เจ้าบุรีรัตนเมืองนครเชียงใหม่ ๑ ขุนสิงหพสาคร ซึ่งกลับมาจากเมืองนครเชียงใหม่ ๑ เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท เจ้าบุรีรัตนจัดได้งาช้าง ๒ กิ่งหนัก ๓๘ ชั่งจีน หมอน ๓ เหลี่ยมน่าบั๊ก ๒ หมอน ใบเมี่ยง ๔ ไหกระเทียม ผลมักมั่นมาแต่ฮ่อ ๑ กระทอ ขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวาย

แล้วนำพระกลางราชภักดีศรีเทพสงครามมหาดไทยเมืองนครราชสีมา ๑ ราชบุตรเมืองนครพนม ๑ หลวงพลานุรักษ์เมืองอากาศอำนวย ๑ พระศรีสกุลวงษ์ผู้ช่วยขวา ๑ พระวิชิตพลหาญผู้ช่วยซ้าย ๑ เมืองสกลนครพระอรัญอาษาเจ้าเมืองสุขุมาลมณฑล ๑ พระพิศาลสิมานุรักษ์ เจ้าเมืองโพธิไพศาล ๑ รวม ๗ นาย กราบถวายบังคมลาไปรักษาราชการบ้านเมือง โปรดเกล้าฯ พระราชทาน ถาดหมาก คนโท } กาไหล่ทองเปนเครื่อง

ยศแก่พระกลางราชภักดีแลนอกนั้นพระราชทาน ถาดหมาก คนโท } เงินเปนเครื่องยศแลเสื้อผ้าทั่วกันตามธรรมเนียม

แล้วมีพระราชดำรัสปฏิสันฐานกับแสนท้าวพระยาลาวเมืองนครหลวงพระบางพอสมควร แล้วดำรัสถามเจ้าบุรีรัตน์ เมืองนครเชียงใหม่ว่า การที่ฦๅกันว่าพระยาปราบจะไปพาพวกเงี้ยวเข้ามารบเมืองเชียงใหม่นั้นเปนการจริงเหมือนคำเล่าฦๅฤๅ เจ้าบุรีรัตน์กราบบังคมทูลพระกรุณาว่า เห็นจะเปนการไม่จริงเหมือนคำเล่าฦๅ ดำรัสถามว่า พระยาปราบเมื่อไปนั้นมีคนไปมากน้อยเท่าใด เจ้าบุรีรัตน์กราบบังคมทูลว่า มีแต่พรรคพวกญาติพี่น้องตามไปประมาณ ๕ ๖ } คน ดำรัสถามว่า ข่าวเล่าฦๅว่าพระยาปราบจะไปชวนเชียงตุงมาช่วยรบเมืองเชียงใหม่นั้นเปนการจริงฤๅ เจ้าบุรีรัตน์กราบบังคมทูลว่า เห็นจะเปนการไม่จริง ทรงพระราชดำริห์ว่าเชียงตุงก็ระวังตัวเต็มทีอยู่ เห็นจะคิดช่วยใครไม่ได้ แล้วมีพระราชดำรัสต่อไปว่า การที่เก็บภาษีค่าหลังคาเรือนแลเก็บเอารายตัวคนที่คิดยังไม่ตกกันนั้น การสิ่งใดที่ไม่เปนการเดือดร้อนแก่ไพร่บ้านพลเมือง แลพอจะจับจ่ายแก่ราชการแล้ว ก็เห็นว่าสิ่งนั้นเปนการดี

แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์อันมีเกียรติยศมงกุฎสยามชั้นที่ ๑ มหาสุราภรณ์ แก่พระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม) จางวางมหาดเล็ก

แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตรให้จ่าเร่งงานรัดรุดกรมพระตำรวจนอกซ้ายเปนพระยาศรีสุริยราชวรานุวัตติพิพัฒนพิไชย อภัยภิริยพาหุ ผู้สำเร็จราชการเมืองพิไชยถือศักดินา ๑๐๐๐๐

ให้นายฉาดผู้ว่าที่พระมนตรีรักษาผู้ช่วยราชการเมืองสุโขทัย เปน พระพรหมสงครามพระพลเมืองสุโขทัย ถือศักดินา ๑๐๐๐

เวลา ๔ ทุ่มเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น.

วันที่รัชกาล ๗๘๐๖ วัน ๔ ๖ฯ ๕ ค่ำ ปีขานยังเปนเอกศก ๒๒ ๑๒๕๑

วันที่ ๒๖ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาย่ำค่ำแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท องค์กลาง ทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะลายครามต่าง ๆ จนเวลายามเศษเสด็จออกขุนนาง ประทับบนพระแท่นแล้ว พระมนตรีพจนกิจ กรมมหาดไทย นำใบบอกอ่านกราบบังคมทูลพระกรุณา ๘ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกพระยาคทาธรธรณินทร์[๑] ผู้สำเร็จราชการเมืองพระตะบอง ลงวันที่ ๕ ตุลาคม ร.ศ. ๑๐๘ ท้าวสุริยวงษ์ผู้น้องราชวงษ์เมืองสุวรรณภูมิ ทำเรื่องราวยื่นต่อพระภักดีสมบัติเมืองมงคลบุรีว่า ณ วัน ๖ ๖ฯ ๒ ค่ำปีจออัฐศก อีอ้ายผู้ร้ายประมาณ ๕๐ คน เข้าตีปล้นราชวงษ์บ้านเตราแขวงเมืองสุวรรณภูมิ อ้ายผู้ร้ายเอาปืนยิงราชวงษ์ ๑ หลวงศรีกรมการ ๑ สามเณรรูป ๑ ตาย แล้วอ้ายผู้ร้ายเก็บเอาทรัพย์สิ่งของกับต้อนโคกระบือไป พระภักดีสมบัติได้เอาตัวอ้ายหรุ่นถาม ให้การรับสารภาพเปนสัตย์ซัดอ้ายมีชื่อพวกเพื่อน ๕๐ คน พระภักดีสมบัติได้ออกสืบจับได้ผู้ร้าย ๕ คน เอาตัวมาถามให้การรับสารภาพเปนสัตย์ บังคับให้อ้ายผู้ร้ายนำกระบือกลางได้ ๕ กระบือ แต่อ้ายผู้ร้ายนอกนั้นยังหลบหลีกหนีไป

---

๑ พระยาคทาธรธรณินทร์ (เยีย อภัยวงศ์) ภายหลังเป็นเจ้าพระยาคทาธรธรณินทร์

ฉบับ ๒ บอกพระยาสุนทรสงครามผู้ว่าราชการเมืองสุพรรณบุรี ลงวันที่ ๘ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๐๘ ว่า วันที่ ๕ พฤศจิกายน อำเภอบ้านคลองโมงแขวงเมืองสุพรรณบุรี มาแจ้งความว่า เวลาดึกประมาณ ๒ ยามเศษ มีอ้ายผู้ร้ายปล้นเรือนจีนหู อ้ายผู้ร้ายฟันแทงจีนหูกับบุตรตกน้ำตาย แล้วเก็บเอาทรัพย์สิ่งของไป ได้สืบจับอ้ายผู้ร้ายแลบนชาวบ้านจับเปนเงินสามชั่ง ยังหาได้ตัวไม่

ฉบับ ๓ ว่า เจ้าอธิการบั้นกับราษฎรขอรับพระราชทานที่ผูกพัทธ-สีมาวัดตึกมดแดงแขวงเมืองสุพรรณบุรี โดย ยาว ๑๒ วา กว้าง ๖ วา

ฉบับ ๔ บอกพระยาไตรเพชร์รัตนสงคราม ผู้ว่าราชการเมืองนครสวรรค์ ลงวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๐๘ ว่า วันที่ ๒๕ ตุลาคม ร.ศ. ๑๐๘ เวลาเช้าโมงเศษ มีอ้ายผู้ร้าย ๓๐ คน ปล้นเรือจีนทับ แขวงเมืองนครสวรรค์ อ้ายผู้ร้ายเอาปึนยิงจีนอิ่มบุตรจีนทับตายคน ๑ จีนทับเอาปึนยิงอ้ายผู้ร้ายเจ็บป่วยหลายคน จับได้คน ๑ ชื่ออ้ายต่วน ได้เอาตัวมาถามให้การรับเป็นสัตย์ซัดพวกอีก ๓๐ คน ครั้นเวลาบ่าย ๓ โมงเศษ อ้ายต่วนขาดใจตาย ได้แต่งให้กรมการออกสืบจับอ้ายผู้ร้ายต่อไปยังหาตัวไม่

ฉบับ ๕ บอกหลวงสัจพันธคิรีผู้ว่าราชการเมืองพระพุทธบาท ลงวันที่ ๑๗ ตุลาคม ร.ศ. ๑๐๘ ส่งสำเนาคำให้การอ้ายพันผู้ทำเงินแดงว่าหลวงสัจพันคิรีเห็นราษฎรใช้เงินแดงชุกชุม จึ่งได้บนพธำมรงคนมีชื่อออกสืบจับได้ตัวอ้ายพันอำแดงนันบ้านดอนแขวงเมืองพระพุทธบาท กับเครื่องมือ คือทั่งเหล็ก แบบเทเงินเหรียญ เหล็กขาคีมแบบเงินเหรียญ เหล็กพั้นปลาสำหรับตีข้างเงินเหรียญ เหล็กพดด้วงกลักยาซัดเงินแดง

เงินตราแดง ๑๘ บาท แล้วผู้มีชื่อรับสินบนนำจับได้ตัวสมีตันกับเงินตรา ๓ กำไลเงินทองแดง ๓ คู่ ได้นำตัวสมีตันกับของกลางมามอบพระครูเจ้าวัดพระพุทธบาทไว้แล้ว เอาตัวอ้ายพันมาถามให้การรับเปนสัตย์ซัดพวกเพื่อนแลครูทำเงินแดงอีกหลายคนยังหาได้ตัวไม่

ฉบับ ๑ บอกพระยาสุรบดินทร์ ผู้ว่าราชการเมืองไชยนาท ลงวันที่ ๑๖ ธันวาคม ร.ศ. ๑๐๘ เจ้าอธิการท้วมวัดศรีเมืองกับราษฎรขอรับพระราชทานที่ผูกพัทธสิมาวัดท่าโพธิ์ แขวงเมืองไชยนาท

โดย ยาว ๑๐ วา
กว้าง ๗ วา

ฉบับ ๗ บอกพระพิเรนทรเทพข้าหลวงเมืองนครราชสีมา ลงวันที่ ๒๕ มกราคม ร.ศ. ๑๐๘ ว่า จีนเกิดอำแดงสายบัวกับบุตรหลาน ขอรับพระราชทานที่ถูกพัทธสิมา วัดทุ่งสว่าง แขวงเมืองนครราชสีมา

โดย ยาว ๑๐ วา ๓ ศอก
กว้าง ๗ วา ศอกคืบ

ฉบับ ๘ บอกพระวิชิตพลหาญผู้ช่วยเมืองกาลสิน ลงวัน ๕ ๑๓ ฯ ๘ ค่ำ ปีชวดสัมฤทธิศกว่า มีตราพระราชสีห์โปรดเกล้า ฯ ขึ้นไปให้ท้าวทองคำผู้ว่าที่พระประทุมวิเศษเจ้าเมืองหลวงศรีสงคราม ผู้ว่าที่ราชวงษ์ ขึ้นไปว่าราชการรักษาเมืองกันธวิไชย ครั้น ณ ปีกุนนพศก อุปฮาดราชบุตรเมืองกันธวิไชย ขึ้นไปรับราชการกับพระยามหาอำมาตย์ อุปฮาดราชบุตรป่วยถึงแก่กรรม พระยามหาอำมาตย์มีตรามาให้ท้าวราชกิจภักดีว่าที่อุปฮาด พระวิชิตพลหาญเห็นว่าท้าวราชกิจเปนคนสูบฝิ่น แลเก็บเงินส่วยของหลวงได้เอาไปใช้สอยเปนอาณาประโยชน์ พระวิชิตพลหาญขอรับพระราชทานท้าวทองคำเปนที่พระประทุมวิเศษเจ้าเมือง หลวงศรีสงครามเปนอุปฮาด

ท้าวขัตติยะเปนราชวงษ์ หลวงจำนงภักดีเปนราชบุตร ท้าวศรีเปนหลวงจำนงภักดีผู้ช่วยราชการต่อไป

แล้วพระมนตรีพจนกิจนำท้าวทองคำผู้ว่าที่พระประทุมวิเศษเจ้าเมืองกันธวิไชย เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท ทูลเกล้า ฯ ถวายทองคำทรายหนัก ๑┼ ขผงหนัก ๕๐ ชั่ง

พระสุรินทรามาตย์กรมพระกลาโหม นำใบบอกอ่านกราบบังคมทูลพระกรุณา ๓ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกพระยาเสนานุชิตผู้ว่าราชการเมืองตกั่วป่า ว่าได้จัดต้นไม้ เงิน ทอง กับเครื่องราชบรรณาการ คือเทียนพนมหนักต้นละบาทพันเล่ม อำพันหนัก ๔ ตำลึง จีนส่งเงินแทนตำลึงละ ๕ เหรียญเปนเงิน ๒๐ เหรียญ ผลจันทน์เทศหนัก ๒๐ ชั่งจีน อำพันแดงหนัก ๓๐ ชั่งจีน เสื่อทอร้อยผืน แล้วพระยาเสนานุชิตจัดสิ่งของนอกจากเครื่องราชบรรณาการ ผ้าขาว ๒๔ ศอก ทับผ้าแดงเทศ ๕๐ พับ ผ้าลายย่ำมหวาด ๒๐๐ ผืน เข้าทูลเกล้า ฯ ถวาย

ฉบับ ๒ บอกพระยาบริรักษภูธรผู้ว่าราชการเมืองพังงาว่า พระอุปัชฌาย (พุด) เจ้าอธิการ (แก่น) เจ้าอธิการ (ดำ) เจ้าอธิการแก้ว ๔ รูปนี้เปนไข้พิศม์ถึงแก่มรณภาพ ในรัตนโกสินทรศก ๒๒ ๑๐๘ ซึ่งกุลบุตรจะอุปสมบทเปนภิกษุ หามีพระอุปัชฌาย์ต่อไปไม่

ฉบับ ๓ บอกพระยาบริรักษภูธร ขอถวายพระราชกุศลในการเฉลิมพระชนม์พรรษา

จึ่งมีพระราชดำรัสถามพระยาวุฒิการบดีว่า เมืองพังงาแลเมืองตกั่วป่านั้นมีพระครูฤๅเปล่า พระยาวุฒิการบดีกราบบังคมทูลว่า ยังหาได้

มีไม่ แล้วดำรัสสั่งพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ อธิบดีกรมพระธรรมการว่า พระสงฆ์ที่จะเปนอุปัชฌาย์แก่กุลบุตรในเมืองพังงาแลเมืองตกั่วป่านั้นขอให้มียศเปนพระครูตามสมควร

แล้วพระสุรินทรามาตย์นำพระนิโครธาภิโยคกราบถวายบังคมลากลับไปรักษาราชการบ้านเมืองโปรดเกล้า ฯ พระราชทาน ถาดหมาก คนโท } เงินเปนเครื่องยศแลเสื้อผ้าตามธรรมเนียม แล้วนำพระสุนทรวรนารถภักดีผู้ช่วยราชการเมืองตกั่วป่า นายนุ้ยมหาดเล็กบุตรพระสมบัติยานุรักษ์ เฝ้าทูลลองธุลีพระบาท พระสุนทรทูลเกล้า ฯ ถวายพิมเสนหนัก ๑๕ ตำลึง น้ำหอมฝรั่ง ๑๒ ขวด ผ้าผืนสีต่าง ๆ ๑๐๐ ผืน นายนุ้ยทูลเกล้า ฯ ถวายโคมไขลาน ๖ โคม จึ่งมีพระราชดำรัสถามเจ้าพระยาพลเทพที่สมุหพระกระลาโหมว่า คนทั้งสองนี้เข้ามาผูกภาษีอากรฤๅมีราชการอันใด เจ้าพระยาพลเทพกราบบังคมทูลว่า เข้ามาเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทขอรับพระราชทานตำแหน่งยศ

แล้วพระยาศรีสิงหเทพนำนายร้อยเอก ๓ คือนายดวง นายเพิ่ม นายเจริญ นายร้อยโท ๕ คือ นายพลอย นายเจ๊ก นายนาก นายหรุ่น ขุนปริวัตรวิจิตร นายร้อยตรี ๒ คือ หม่อมราชวงษ์เล็ก นายบ๋ำ รวม ๑๐ นาย ซึ่งขึ้นไปราชการทัพกับพระยาสุรศักดิ์มนตรีกลับลงมาเฝ้าทูลลองธุลีพระบาท จึ่งมีพระราชดำรัสปฏิสัณฐารถึงความทุกข์ศุขแลป่วยไข้พอสมควร

แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตรข้าราชการ ๗ นาย ให้หลวงศรีราชอาศน์เจ้ากรมขาวทีบรรธม เปนพระสถานพิทักษ์จางวางกรมวังนอก ฝ่ายพระราชวังบวร ฯ ถือศักดินา ๑๕๐๐

ให้ขุนอนุรักษ์ราชา ปลัดกรมขาวที่พระบรรธมเปนหลวงศรีราช-อาศน์ เจ้ากรมชาวที่พระบรรธม ฝ่ายพระราชวังบวร ฯ ถือศักดินา ๕๐๐

ให้ขุนประเสริฐอักษรนายงานกรมวัง เปนขุนสกลมณเฑียร ปลัดกรมวังนอกซ้าย ฝ่ายพระราชวังบวร ถือศักดินา ๓๐๐

ให้ขุนสัมพาหะแพทย์ เปนขุนวาตาพินาศ ปลัดกรมหมอนวดขวา ฝ่ายพระราชวังบวร ถือศักดินา ๔๐๐

ให้หลวงรามสิทธิศรยกรบัตร เปนพระนครพราหมณ์ปลัดเมืองลพบุรี ถือศักดินา ๖๐๐

ให้หลวงมหาดไทย เปนหลวงคีรีพิทักษผู้ช่วยราชการเมืองกาญจนบุรี ถือศักดินา ๔๐๐

ให้จีนกอยุชินบุตรพระยารัตนเศรษฐี เปนหลวงพิไชยชินเขตรผู้ช่วยราชการเมืองระนอง ถือศักดินา ๔๐๐

เวลา ๔ ทุ่มเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น.

วันที่รัชกาล ๗๘๐๗ วัน ๕ ๗ ๕ ค่ำ ปีขานยังเปนเอกศก ๒๒ ๑๒๕๑

วันที่ ๒๗ มินาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่าย เจ้าพนักงานจัดการในพระที่นั่งอมรินทร์วินิจฉัย ตั้งราชบัลลังก์เหนือพระแท่นน่าพระที่นั่งเสวตรฉัตร แลเชิญพระแสงง้าวทอดประจำ ซ้าย ขวา แลตั้งโต๊ะเบื้องขวารองพระขันหมากพระสุพรรณศรีไม้สิบสอง เบื้องซ้ายรองพระมณฑปไม้สิบสอง พระสุพรรณราชลงยานั้นตั้ง

ที่เชิงราชบัลลังก์ข้างซ้าย แลนำต้นไม้ ทอง / เงิน } กับเครื่องราชบรรณาการเข้ามาตั้งน่าพระที่นั่ง

เวลาย่ำค่ำแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางพระทวารเทวราชมเหศร์ ประทับเหนือราชบัลลังก์ ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ์ขุนนางข้าราชการผู้ ใหญ่ / น้อย } เฝ้าทูลลออง-ธุลีพระบาทโดยลำดับ เจ้าพนักงานประโคมมหรธึกแตรสังข์แตรฝรั่งตามธรรมเนียม จึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานนำแสนท้าวพระยาลาวเมือง นครลำปาง / แพร่ } เข้ามาเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท พระยาศรีสิงหเทพ นำศุภอักษรเมืองนครลำปาง ฉบับ ๑ ในบอกเมืองแพร่ ฉบับ ๑ อ่านกราบบังคมทูลพระกรุณา

ศุภอักษรนั้น ลงวันที่ ๕ มกราคม ร.ศ. ๑๐๘ ความว่า เจ้านครลำปางแลเจ้านายบุตรหลานพระยาลาวท้าวแสนเมืองนครลำปาง จัดได้ต้นไม้ทองสูง ๒ ศอกคืบ ๕ ชั้น มีดอก ๑๐๖ ดอกทองหนัก ๖|๒ ต้น ๑ ต้นไม้เงินสูงสองศอกคืบมีชั้น ๕ ชั้น ดอก ๑๐๙ ดอก เงินหนักหนึ่ง ๑ ต้น ๑ กับเครื่องราชบรรณาการคืองาช้าง ๒ กิ่งหนัก ๕๐ ชั่งจีน หมอน ๓ เหลี่ยม ๕ หมอน เสื่อตอง ๕ ผืน จำนวนปีกุนนพศก แต่งให้นาย-หนานบุญทวงษ์บุตรเจ้าอุปราช ๑ นายน้อยแก้วเมืองมูลบุตรเจ้าราชวงษ ๑ คุมลงมาทูลเกล้า ฯ ถวาย จำนวนคน นาย / ไพร่ } ที่คุมเครื่องราชบรรณาการลงมา รวม ๘๕ คน

ใบบอก พระเมืองราชา พระไชยราชา พระวิเศษราชา พระไชยสงคราม พระอินทรราชา พระสุริยแสนท้าวเมืองแพร่ ลงวันที่ ๒ มกราคม ร.ศ. ๑๐๘ ความว่า พระยาพิมพิศาลราชาเจ้าเมืองป่วยถึงแก่กรรม โปรดเกล้า ฯ พระราชทานหีบศิลาน่าเพลิงแลสิ่งของต่าง ๆ ขึ้นไปทำการเผาศพพระยาพิมพิศาลราชาเสร็จแล้ว ขอถวายพระราชกุศล แลท้าวพระยาผู้ ใหญ่/น้อย ปฤกษาเห็นพร้อมกันว่า พระยาอุปราชเปนบุตรพระยาพิมพิศาลราชา สมควรจะได้รับราชการรักษาบ้านเมืองต่อไป จึ่งได้จัดต้นไม้ทองสูง ๓ ศอก ๕ ชั้น มีดอก ๘๒ ดอก ทองหนัก ๓|— ต้นไม้เงินสูงต่ำเท่าต้นไม้ทอง มีดอก ๙๒ ดอก เงินหนัก ๕|— ให้พระยาอุปราชคุมลงมาทูลเกล้า ฯ ถวายขอรับพระราชทานพระยาอุปราชเปนที่พระยาพิมพิศาลราชาเจ้าเมืองต่อไป กับพระยาอุปราชจัดได้งาช้าง ๒ กิ่ง หนัก ๕๐ ชั่งจีน หมอน ๓ เหลี่ยมหมอน ๑ เบาะนั่งปั๊กไหมทองเบาะ ๑ ขอพระราชทานทูลเกล้า ฯ ถวาย แลคนที่คุมเครื่องราชบรรณาการ รวม นาย/ไพร่ ๑๐๑ คน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำรัสแสดงความยินดีในการที่เจ้านครลำปางแลเจ้านายพระยาลาวได้มีความสวามิภักดิ์ จัดต้นไม้ ทอง/เงิน แลเครื่องบรรณาการลงมา เปนเครื่องแสดงความสุจริต แลมีพระราชดำรัสแก่พระยาอุปราชว่า ซึ่งแสนท้าวพระยาลาวปฤกษาเห็นพร้อมกันที่จะให้พระยาอุปราชเป็นผู้รักษาราชการบ้านเมืองต่อไปนั้น เปนการตกลงที่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระยาอุปราชเป็นเจ้าเมืองแพร่ต่อไป เวลาทุ่มเศษเสด็จขึ้น เจ้าพนักงานประโคมตามธรรมเนียม.

วันที่รัชกาล ๗๘๐๘ วัน ๖ ฯ ๕ ค่ำ ปีขาน ยังเปนเอกศก ๑๒๕๑
วันที่ ๒๘ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาย่ำค่ำแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทองค์กลาง ทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะลายครามต่าง ๆ จนเวลายามเศษ แล้วเสด็จออกมาประทับเก้าอี้ที่มุขกระสรรด้านตวันตกที่เสด็จออกขุนนาง ทรงพระราชดำริห์ในการที่จะเสด็จพระราชดำเนินไปเมืองฝ่ายทเลตวันตกเป็นต้น พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ์กรมพระภาณุพันธุวงษ์วรเดช ๑ พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นประจักษศิลปาคม ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทวะวงษ-วโรประการ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธ์ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงษ์ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ ๑ พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าไชยันตมงคล ๑ เปนการตกลงที่จะเสด็จพระราชดำเนิน วันที่ ๑๖ เดือนเมษายน ประทับอยู่จนเวลา ๗ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น.

วันที่รัชกาล ๗๘๐๙ วัน ๗ ฯ ๕ ค่ำ ปีขาน ยังเปนเอกศก ๑๒๕๑
วันที่ ๒๙ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาย่ำค่ำแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทองค์กลาง ทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะลายครามต่าง ๆ จนเวลายามเศษเสด็จออกขุนนาง ประทับเหนือพระแท่นแล้ว เจ้าพนักงาน

ประโคมแตรแลมหรธึกตามเคยเมื่อสุดเสียงลง พระมนตรีพจนกิจกรมมหาดไทยนำศุภอักษรเจ้านครลำปาง ๑ ใบบอก ๖ รวม ๗ ฉบับ อ่านกราบบังคมทูลพระกรุณา

ศุภอักษรเจ้าพรหมาภิพงษ์ธาดา เจ้านายบุตรหลานพระยาลาวท้าวแสนเมืองนครลำปางลงวันที่ ๕ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ ว่าตำแหน่งที่เจ้าราชสัมพันธวงษ์ เจ้าราชภาคินัยว่างอยู่ ขอรับพระราชทานนายหนานบุญทวงษบุตรเจ้าอุปราช เปนที่เจ้าราชสัมพันธวงษ์ นายน้อยแก้วเมืองมูลบุตรเจ้าราชวงษ์ เปนที่เจ้าราชภาคินัย รับราชการฉลองพระ เดช คุณ } ต่อไป

ฉบับ ๒ บอกหลวงนากรมการผู้รักษาเมืองนครนายก ลงวันที่ ๑๓ มกราคม ร.ศ. ๑๐๘ ว่า มีตราพระราชสีห์โปรดเกล้า ฯ ออกไปให้สืบเสาะจับผู้ร้ายรายปล้นจีน หงี เจง } ให้จงได้นั้น หลวงนากรมการผู้รักษาเมืองได้แต่งให้กำนันอำเภอออกสืบจับยังหาได้ตัวไม่

ฉบับ ๓ ส่งสำเนาคำตราสินนายร้อยแก้ว ว่าวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๐๘ เวลาดึกประมาณ ๒ ยามเศษมีอ้ายผู้ร้ายประมาณ ๓๐ คน ถือเครื่องสาตราวุธครบมือกันพูดจาสำเนียงเปนลาว เข้าตีปล้นเรือนนายร้อยแก้วบ้านนายหินลาดแขวงเมืองนครนายก อ้ายผู้ร้ายตีเจ้าของทรัพย์มีบาดแผลหลายแห่ง เก็บเอาทรัพย์สิ่งของไป คิดรวมเปนเงิน ๕ ชั่ง ๑๙ ตำลึง ๓ สลึง หลวงนากรมการได้แต่งให้กำนันอำเภอออกสืบจับยังหาได้ตัวไม่

ฉบับ ๔ ว่า วันที่ ๕ ธันวาคม ร.ศ. ๑๐๘ เวลาดึกประมาณ ๒ ยามเศษ มีอ้ายผู้ร้าย ๘ คน ถือเครื่องสาตราวุธครบมือกันยิงปืน ๘ นัดโห่ร้องเข้าปล้นเรือนอำแดงอ่วมบ้านท่าช้าง แขวงเมืองนครนายก อ้ายผู้ร้ายเก็บเอาทรัพย์สิ่งของกับเงินชั่ง ๑ ไป หลวงนากับกรมการได้แต่งคนมีชื่อออกบนบาลแลสืบจับยังหาได้ตัวไม่

ฉบับ ๕ ว่า วันที่ ๘ ธันวาคม ร.ศ. ๑๐๘ เวลาเช้าจีนแชบิดาจีนเมี้ยงบุตร หาบสินค้ามีผ้าพรรณนุ่งห่มไปขายบ้านตกุตรังแขวงเมือง-นครนายก อ้ายผู้ร้าย ๕ คน เข้าตีฟันจีนแชจีนเมี้ยงมีบาดแผลฉกรรจ์หลายแห่ง แย่งเอาทรัพย์สิ่งของไป กรมการกับนายเทศราษฎรจับตัวได้ อ้ายพรหมผู้ร้ายกับผ้าพรรณนุ่งห่มของกลางมาส่งที่ศาลากลาง ได้ถามอ้ายพรหมให้การรับสารภาพเปนสัตย์ ซัดถึงอ้ายมีชื่ออีก ๔ คนอยู่บ้านกระดูกเขาใหญ่แขวงเมืองนครราชสีมา แต่สำนักอาศรัยอยู่ที่บ้านอำแดงชัง ได้แต่งให้ผู้มีชื่อออกจับได้ตัวมาทั้ง ๔ คน ถามให้การรับสารภาพเปนสัตย์ แต่จีนแชนั้นป่วยบาดแผลอยู่ได้ ๑๖ วันตาย กรมการยังสืบจับพวกเพื่อนอ้ายผู้ร้ายต่อไป

ฉบับ ๖ ส่งสำเนาคำตราสินจีนยี่สุ่นกับคำให้การอ้ายคำผู้ร้ายว่า วันที่ ๑๐ มกราคม ร.ศ. ๑๐๘ เวลาเช้ามีอ้ายผู้ร้ายประมาณ ๖๐ คน เข้าปล้นเรือนจีนยี่สุ่นบ้านบางอ้อแขวงเมืองนครนายก อ้ายผู้ร้ายเอาปืนยิงถูกนายสินพวกเจ้าของทรัพย์ตายคน ๑ ป่วย ๓ คน แล้วอ้ายผู้ร้ายเก็บเอาทรัพย์สิ่งของกับเงินตรา ๓๗ ๑๕ ๑ ของจีนยี่สุ่นไป จีนยี่สุ่นจับอ้ายคำผู้ร้ายได้คน ๑ เอาตัวมาถามให้การสารภาพรับเปนสัตย์ซัดถึงพวกเพื่อน ๖๐ คน แต่อยู่ต่างเมืองกัน อ้ายคำผู้ร้ายอยู่ได้ ๕ ชั่วโมง ขาดใจตาย หลวงนาผู้รักษาเมืองกรมการจะติดตามจับผู้ร้ายต่างเมืองเหลือสติกำลังจึงรออยู่

ฉบับ ๗ บอกพระพยุหาธิบาลผู้ว่าราชการเมืองพยุหคีรี ลงวันที่๒๑ กันยายน ร.ศ. ๑๐๘ ว่า วันที่ ๙ กรกฎาคม เวลาดึก เวลาดึก ๒ ยามเศษ มีอ้ายผู้ร้ายประมาณ ๓๐ คน ถือปืนครบมือกันเข้าไปตีปล้นเรือปากเตา บ้านท่าน้ำอ้อย แขวงเมืองพยุหคิริ อ้ายผู้ร้ายเอาปืนยิงถูกจีนมีชื่อเจ็บป่วย คน ๑ ถูกเด็กอายุ ๔ ขวบตายคน ๑ อ้ายผู้ร้ายเก็บเอาทรัพย์สิ่งของไป

รายหนึ่งวันที่ ๑๔ กันยายน เวลาดึก ๒ ยามเศษ มีอ้ายผู้ร้ายประมาณ ๓๐ คน เข้าตีปล้นเรือนจีนหลี แขวงเมืองพยุหคีรี อ้ายผู้ร้ายเอาปืนยิงเจ้าของทรัพย์หนีไป แล้วเก็บเอาทรัพย์สิ่งของคิดเปนเงิน ๑๓ ชั่ง ๖ ตำลึง บาทเฟื้อง จีนหลีเจ้าของทรัพย์เห็นอ้ายผู้ร้ายสักขาดำพูดสำเนียงเปนลาว มีขวดน้ำมันกระดึงผูกคอทุกคน ผู้รักษาเมืองกรมการได้แต่งให้กำนันอำเภอออกสืบจับยังหาได้ตัวไม่

แล้วนำข้อความของพระยาอุปราชเมืองแพร่กราบบังคมทูลพระกรุณาว่า พระยาอุปราชขอรับพระราชทานพระไชยราชาเปนพระบุรีรัตน์ นายน้อยอินตะบุตรพระยาแพร่อินทวิไชยเปนที่พระไชยราชา รับราชการฉลอง

พระ { เดช / คุณ } ต่อไป

แล้วพระสุรินทรามาตย์กรมพระกระลาโหมนำใบบอกกราบบังคมทูลพระกรุณา ๓ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกพระยาอมรินทรฦๅไชยผู้ว่าราชการเมืองราชบุรี ว่า เงินค่านาจำนวนปีมแสงตรีศก เงิน ๒๘๘ ชั่ง ๑๔ บาท สองสลึงเฟื้อง พระยาอมรินทรฤๅไชยได้ส่งเข้ามา ๒ ครั้งเงิน ๘๑ ชั่ง ครั้งนี้ได้ส่งอีกเงิน ๑๙๘ ชั่ง ๑๖ ตำลึงกึ่งสลึงเสร็จจำนวนแล้ว

ฉบับ ๒ บอกพระยาประสิทธิสงครามผู้ว่าราชการเมืองกาญจนบุรีมีความว่า ในจำนวนปีกุนนพศกจีน ๑๒๘ คนเก็บเงินส่วยแทนไม้ซี่เขื่อนคนละ ๖ บาท เงิน ๙ ชั่ง ๑๒ ตำลึง หัก ๑๐ ลดพระราชทาน นายกอง ๑๐ ชัก ๒ คงส่ง ๗ ชั่ง ๑๓ ตำลึงกึ่งสลึงได้ส่งเงินเสร็จแล้ว

ฉบับ ๓ ว่า มีตราพระคชสีห์โปรดเกล้า ฯ ออกไปว่า ซึ่งพระยาประสิทธิสงครามมีบอกเข้าไปว่า ขุนสุนทรภาษาขอรับเช่าทำไม้ขอนสักตำบลลำแม่กระษัตริย์ แขวงเมืองสังขละบุรีล่องไปขายเมืองมรแมนแห่ง ๑ ตำบลลำปีลอกแขวงเมืองท้องผาภูมล่องลงมาขายกรุงเทพ ฯ แห่ง ๑ ให้พระยาประสิทธิสงครามหาตัวขุนสุนทรภาษามาทำหนังสือสัญญาเช่า รับทำป่าไม้ขอนสักตามแบบอย่าง แล้วส่งเข้ามายังกรุงเทพ ฯ นั้น ผู้รักษาเมืองกรมการได้หาตัวขุนสุนทรภาษามารับทำสัญญา แลได้มอบหนังสือสัญญาให้หลวงกลางกรมการนำมาส่งแล้ว เมื่อกราบบังคมทูลใบบอกแล้ว จึ่งมีพระราชดำรัสถามพระยานครศรีธรรมราชว่า ช้างที่เมืองนครศรีธรรมราชมีมากน้อยเท่าใด พระยานคร กราบบังคมพระกรุณาว่า มีอยู่ ๑๐๐ ช้าง ดำรัสว่าช้างที่จะเป็นช้างพระที่นั่งได้มีอยู่กี่ช้าง กราบบังคมทูลว่า มีอยู่ ๒ ช้าง จึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้พระยานครศรีธรรมราชออกไปจัดช้างมาคอยรับเสด็จที่เมืองชุมพร

อนึ่งเจ้าพระยาพลเทพ[๑] ที่สมุหพระกลาโหมเข้ามาเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทในที่เสด็จออกขุนนาง เวลานั้นเปนลมให้วิงเวียนศีศะ ต้องกราบถวายบังคมลาออกจากที่เฝ้า จึ่งโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยันต์มงคลเสด็จมาช่วยพยาบาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นจากขุนนางแล้ว ดำรัส

---

๑. เจ้าพระยาพลเทพ (พุ่ม ศรีไชยันต์) ภายหลังเป็นเจ้าพระยารัตนาธิเบศร์

สั่งให้เรียกหมอนวดแลทรงนำน้ำหอมมาพระราชทานต่อพระหัดถ์แล้วดำรัสว่าเหงื่อออกโทรมหน้าทีเดียว โปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าไชยันตมงคลช่วยประทับที่น่าขา เวลา ๕ ทุ่มเศษเจ้าพระยาพลเทพค่อยคลายสบายแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น

เสด็จประชุมปฤกษาราชการข้างในด้วย.

วันที่รัชกาล ๗๘๑๐ วัน ๑ ฯ [๑๐] ๕ ค่ำ ปีขานยังเปนเอกศก [๒๒] ๑๒๕๑
วันที่ ๓๐ มินาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๑๒)

เวลาทุ่มเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทองค์กลาง ทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะลายครามต่าง ๆ จนเวลายามเศษเสด็จออกขุนนางประทับเหนือพระแท่นแล้ว พระมนตรีพจนกิจกรมมหาดไทย นำใบบอกกราบบังคมทูลพระกรุณา ๙ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกพระยาสุโขไทยข้าหลวงเมืองพิไชย ลงวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๐๘ ว่า พระศรีพิไชยสงครามปลัดซ้ายป่วยถึงแก่กรรมขอรับพระราชทานหีบศิลาน่าเพลิงขึ้นไปเผาศพกับได้ส่งถาดหมาก คนโทเงินเครื่องยศพระพิไชยสงครามปลัดซ้ายลงมาด้วยแล้ว

ฉบับ ๒ ว่า นายร้อย { โทนายพริ้ง / ตรีนายบิด } กับไพร่พลทหาร เชิญตราพระราชสีห์แลคุม { เงิน / ปืน } กระสุนดินดำสิ่งของต่าง ๆ ขึ้นไปส่งพระยาสุรศักดิ์มนตรี ณ เมืองหลวงพระบาง ให้พระยาศุโขไทยข้าหลวงเกณฑ์ช้างส่งนาย

ร้อย โทนายพริ้ง / ตรีนายบิด } ให้ถึงบ้านปากลายนั้น ได้เกณฑ์ ช้าง / เรือ / คน } ส่งนายแลไพร่

ไปเมืองอุทัยธานีแล้ว กับได้จัดเข้าลำเลียงไปขึ้นฉางเมือง อุทัยธานี / นะ / น่าปาด } ไว้

สำหรับจ่ายแลได้แต่งกรมการผลัดเปลี่ยนกันรักษาฉางเข้า กับได้ให้พระตรอนตรีศิลป์ไปเกณฑ์ช้างบรรทุกสายโทรเลขพร้อมด้วยขุนชำนาญภักดีอยู่ ณ เมืองอุตรดิฐ พระตรอนตรีศิลป์มีหนังสือมาว่า ได้จัดช้างบรรทุกสายโทรเลขวางตามระยะทางจนถึงเมืองอุไทยธานีแล้ว

ฉบับ ๓ ว่า พระศรีพนมมาศเจ้าเมืองทุ่งยั้งเมืองขึ้นเมืองพิไชยป่วยถึงแก่กรรมขอรับพระราชทานหีบศิลาน่าเพลิงขึ้นไปเผาศพ

ฉบับ ๔ บอกพระยาไชยวิชิตผู้รักษากรุงเก่า ลงวันที่ ๙ มินาคม ร.ศ. ๑๐๘ ว่า ได้จัดเกวียนส่งหลวงธรรมาภิมณฑ์กับสิ่งของขึ้นไปบูชาพระพุทธบาทแล้ว แลได้รับสิ่งของ ๆ หลวงที่หลวงธรรมาภิมณฑ์บูชาพระ

พระพุทธรูปวัด พนัญเชิง / สุวรรณ์ดาราราม } พระเจดีย์วัดศรีสรรเพ็ธแล้ว

ฉบับ ๕ บอกหลวงสัจพันธ์คีรีผู้รักษาการพระพุทธบาท ลงวันที่ ๕ มินาคม ร.ศ. ๑๐๘ ว่า ได้พร้อมกับหลวงธรรมาภิมณฑ์อาราธนาพระมงคลเทพกับถานานุกรมรวม ๕ รูปเจริญพระพุทธมนต์ แลได้จัดสิ่งของ ๆ หลวงบูชาพระพุทธบาท พระพุทธในถ้ำ ประทุน / วิมานจักรกรี } เสร็จแล้ว

ฉบับ ๖ บอกหลวง แพ่ง / นา } กรมการเมืองสระบุรี ลงวันที่ ๙ มินาคม ร.ศ. ๑๐๘ ว่า จ่าแรงรับราชการข้าหลวง พระสยามลาวบดีปลัด

ไปราชการหาอยู่ไม่ หลวง แพ่ง/นา } กรมการได้จัดเกวียนบันทุกสิ่งของ ๆ หลวง จัดให้หลวงวังกรมการคุมขึ้นไปบูชาพระพุทธฉายาลักษณ์พร้อมด้วยหลวงธรรมาภิมณฑ์ แลได้รับหลวงธรรมาภิมณฑ์มาถึงท่าเรือบ้านอ้อยแล้ว

ฉบับ ๗ ว่า พระครูศีลวิสุทธิญาณมุนี วัดเขาแก้ว อาพาธเปนไข้อหิวาตะกะโรคถึงแก่มรณภาพ ขอรับพระราชทานหีบศิลาน่าเพลิงขึ้นไปเผาศพ พระครูศีลวิสุทธิญาณมุนี

ฉบับ ๘ บอกพระอินทรประสิทธิศรผู้ว่าราชการเมืองอินทรบุรี ลงวันที่ ๑๓ มินาคม ร.ศ. ๑๐๘ ว่า โรงพยาบาลที่เมืองอินทรบุรี จำนวน

ธันวาคม
เดือน มกราคม } ร.ศ. ๑๐๘ หมอได้ให้ยาแก่พระสงฆ์สามเณรแล
กุมภาพันธ์

ราษฎรข้าราชการขึ้นล่อง ๓ เดือน เปนคน ๕๖๘ คน ขอถวายพระราชกุศล

ฉบับ ๙ บอกพระยาสุจริตรักษาผู้ว่าราชการเมืองตาก ลงวันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๐๘ ว่า พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าพระสวัสดิโสภณ เสด็จขึ้นไปประทับแรมอยู่ ณ เมืองตาก ๗ ราตรี ได้จัดให้พระศักดาเรืองฤทธิ์ปลัดกรมการนายไพร่ ๕๐ คน กับช้าง ๑๘ ช้าง ส่งเสด็จขึ้นไปเมืองนคร ลำปาง/เชียงใหม่ } แล้ว เสด็จกลับมาทางเรือประทับแรมอยู่ที่เมืองตาก ได้จัด เรือ/คน } ส่งเสด็จถึงเรือกลไฟ ณ เมืองนครสวรรค์แล้ว

พระสุรินทรามาตย์กรมพระกระลาโหมนำใบบอกกราบบังคมทูลพระกรุณา ๔ ฉบับ

ฉบับ ๑ บอกหลวงราชเสนีข้าหลวงเมืองราชบุรีว่า วันที่ ๙ กันยายน ร.ศ. ๑๐๘ ได้เชิญท้องตราวางต่อพระยาอมรินทร์ภาไชย ๆ ได้จัดให้พระสุนทรบริรักษผู้ช่วยมอบให้หลวงราชเสนีข้าหลวง ครั้นวันที่ ๒๔ กันยายน นายบุญไลน์แมนนายช่างพร้อมด้วยพระสุนทรบริรักษ์เสมียนตัวเลขไปตรวจเสาสายโทรเลขเปลี่ยนแลแต่งใหม่ ตำบลคลองบางตาจ่า บ้านวัดโคกบ้านทุ่งกระถิน จนถึงมุมพระราชวัง วันที่ ๓๐ กันยายน หลวงราชเสนีนายบุญไลน์แมน พระสุนทรบริรักษกรมการขุนหมื่นคุมเลข ๔๑ คน กับม้าแลเกวียน ๒๘ เกวียน บรรทุกเครื่องสายโทรเลขไปตรวจเปลี่ยนแต่งใหม่ ตั้งแต่มุมกำแพงพระราชวังไปถึงตำบลห้วยอ่างทอง บ้านหนองบัว บ้านบางเค็ม จนถึงพรมแดนสิ้นเขตรเมืองราชบุรี หลวงราชเสนีกับผู้รักษาเมืองกรมการเห็นว่า ที่จะตั้งโรงสเตแช่นสำหรับเจ้าพนักงานแลผู้ที่จะรักษาตรวจเสาสายโทรเลขพักอยู่นั้น ที่บางนกแขวกฝั่งตวันตกหลัง ๑ ออฟพีศน่าเมืองราชบุรีหลัง ๑ ห้วยชินสีหลัง ๑ ห้วยโรงหลัง ๑ รวมเปนเสา ๕๑๖ ต้น ระยะทาง ๑๐๓๒ เส้น ออฟพีศ ๑ โรงสเตแช่น ๓ โรง กับหลวงราชเสนีข้าหลวง นายบุญไลน์แมนนายช่าง กราบถวายบังคมลาไปรับราชการ ณ เมืองเพ็ชรบุรีต่อไป

ฉบับ ๒ บอกพระยาอมรินทรภาไชยผู้ว่าราชการเมืองราชบุรีว่า ได้เกณฑ์เลขไพร่สมกองเจ้าเมืองกรมการ ๕๐ คน แลขอแรงเกวียนโคราษฎรชาวบ้าน ๒๘ เกวียน ให้หลวงราชเสนีข้าหลวง นายบุญไลน์แมน พร้อมด้วยพระสุนทรบริรักษ์ผู้ช่วยไปตรวจทางปักเสาพาดสายโทรเลขซึ่งชำรุดในแขวงเมืองราชบุรีแล้ว กับที่เมืองราชบุรีจะโปรดเกล้าฯ ให้เกณฑ์เลขสมกรมการกองด่านแลเลขส่วย {เงิน / เสา} ส่วย {ฝาง / ปาน} รักษาสายโทรเลขประการใด แล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ

ฉบับ ๓ ว่า วันที่ ๕ สิงหาคม ร.ศ. ๑๐๘ จีนไล้ จีนแจ้ว จีนโห้ มาแจ้งความว่า จะสูบถลุงแร่ดีบุก พระยาอมรินทรภาไชย จัดให้หลวงอินทรสงครามกองด่านไปตรวจดูได้เนื้อดีบุกพันสามร้อยชั่งไทย แลได้ชักสิบลด ๑ ไว้เปนหลวง ได้เนื้อดีบุกร้อยสามสิบชั่งไทยมอบให้ขุนจันทรบุรี กรมการคุมเข้ามาส่งแล้ว

ฉบับ ๔ บอกพระยาบริรักษภูธรผู้ว่าราชการเมืองพังงาว่า ได้จัดเงินอากรดีบุก ซึ่งขึ้นฝ่ายพระราชวังบวร จำนวนปี วอกณศก ๒๐ ชั่ง (๑๗) รกาสัปตศก ๒๐ ชั่ง (๑๘) รวม ๒ จำนวน เปนเงิน ๔๐ ชั่ง คิดชั่งละ ๔๘ เหรียญ เปนเงิน ๑๙๒๐ เหรียญ ได้ให้ ขุนสนิทภักดี หมื่นนรินทรโยธา กรมการคุมเข้ามาส่งแล้ว

พระยานรินทรราชเสนีนำ หลวงพิไชยชินเขตรผู้ช่วยราชการเมืองระนอง กราบถวายบังคมลาไปรักษาราชการบ้านเมือง แลจะได้ตามเสด็จพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ ออกไปตรวจทางที่จะได้เสด็จพระราชดำเนินไปถึงเมืองรนองครั้งนี้ด้วย แล้วพระราชทานเสื้อผ้าสำรับ ๑ ตามธรรมเนียม

แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพานทองคำใหญ่มีเครื่องพร้อม ๑ กระโถนทองคำ ๑ คนโททองคำ ๑ เปนเครื่องยศแก่พระยาไกรโกษา[๑] ซึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้ออกไปเปนอรรคราชทูต ณ เมืองฝรั่งเศสนั้นกลับเข้ามา จึ่งมีพระราชดำรัสปฏิสัณฐารว่า ซึ่งได้ออกไปราชการครั้งนี้เปนการลำบากเหน็ดเหนื่อยมากอยู่ แต่เปนการราชการแผ่นดิน เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วันนี้มีประชุมปฤกษาราชการข้างในด้วย.

---

๑ พระยาไกรโกษา (เทด)

วันที่รัชกาล ๗๘๑๑ วัน ๒ ฯ๑๑ ๕ ค่ำ ปีขานยังเป็นเอกศก[๒๒] ๑๒๕๑

วันที่ ๓๑ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

เวลาบ่ายวันนี้ เจ้าพนักงานจัดการที่จะได้สวดมนต์ ณ โรงเลี้ยงเด็ก ที่ตำบลสวนมลิริมถนนบำรุงเมือง แลจะได้เปิด ณ วันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทรศก[๒๓] ๑๐๙ นี้ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแลพระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรม เสด็จออกประทับรถพระที่นั่งแต่เกยพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท พร้อมด้วยข้าราชการตำรวจทหารขี่ม้านำตามเสด็จ ออกประตูพิมานไชยศรีวิเศษไชยศรี เลี้ยวป้อมเผด็จดัษกรไปทางถนนบำรุงเมืองออกประตูยอด ไปประทับ ณ โรงเลี้ยงเด็กแล้ว เสด็จพระราชดำเนินขึ้นประทับพระราชบัลลังก์ เจ้าพนักงานนิมนต์พระสงฆ์ ๑๐ รูป มีพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรสเปนประธานเสด็จมาพร้อมอยู่ที่นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระอรรคชายาเธอ ทรงประเคนผ้าไตรยแก่พระสงฆ์ พระสงฆ์ครองไตรเสร็จแล้ว มานั่งที่ตามลำดับ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรสถวายศีลทรงศีลแล้ว พระอริยมุนีถวายขัดตำนานพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์สัตปริต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรในโรงเลี้ยงเด็กแลบริเวณทั่วแล้ว เสด็จมาประทับที่พระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์จบแล้ว ถวายอติเรกแล้วกลับไป เวลาทุ่มเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระอรรคชายาเธอ เสด็จกลับทางเดิมเข้าสู่พระบรมมหาราชวังแล้วประทับที่พระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทองค์กลาง ทอดพระเนตรเครื่องโต๊ะลายครามต่าง ๆ จนเวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วันนี้ มีการประชุมปฤกษาราชการข้างในด้วย

อนึ่ง โรงเลี้ยงเด็กที่ได้จัดทำขึ้นใหม่นี้ ด้วยพระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรม[๑] มีพระประสงค์จะบำเพ็ญพระกุศลให้เปนการถาวรวัตถุเปนที่ระลึก แลอุทิศส่วนพระกุศลประทานแก่พระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าภาจรจำรัสศรีพระธิดา ซึ่งสิ้นพระชนม์ล่วงไปนั้น จึงทรงพระดำริห์เห็นว่าการทำนุบำรุงทารกแลเด็กชายหญิง ซึ่งเปนบุตรของคนยากจนให้พ้นอันตรายแลพ้นทางทุจริตต่าง ๆ ย่อมจะเปนการกุศลทานมัยบุญกิริยาวัตถุอันประเสริฐแลเปนการสมควรอย่างยิ่ง เพราะยังมิได้มีผู้ใดจัดขึ้นให้ปรากฏในพระราชอาณาเขตรมาแต่ก่อน จึ่งนำความขึ้นกราบบังคมทูลแลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๆ ก็ทรงพระโสมนัสอนุโมทนาในกระกุศลเจตนาอันพิเศษนี้ แลจะทรงพระราชธุระช่วยอุปการบำรุงด้วย พระบรมราชานุภาพให้การสำเร็จตลอดไปตามประสงค์ทุกประการ

พระอรรคชายาเธอ จึ่งได้ทรงบริจาคทรัพย์เปนอันมาก ซื้อทั้งที่ดินแลที่ตึกเรือนโรงต่าง ๆ ซ่อมแซมก่อสร้างบริเวณแลเครื่องใช้เครื่องแต่งทั้งปวงบริบูรณ์พร้อมเสร็จ จัดเปนโรงสำหรับเลี้ยงเด็กขึ้นที่ได้กล่าวแล้ว เพื่อจัดการบำรุงเลี้ยงทารกแลเด็กชายหญิงบุตรคนยากจนต่อไป

โรงเลี้ยงเด็กนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดให้เรียกชื่อว่า "โรงเลี้ยงเด็กของพระอรรคชายาเธอ" เพราะอรรคชายาเธอได้ทรงพระดำริห์แลบริจาคทรัพย์สร้างขึ้น ทั้งจะทรงทำนุบำรุงโดยพิเศษส่วนพระองค์เองต่อไปเปนนิตย์.[๒]

---

๑ พระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา ในรัชกาลที่ ๗

๒ เรื่องโรงเลี้ยงเด็กมีกล่าวอย่างพิสดารในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๗ หน้า ๗ ร.ศ. ๑๐๙ และในหนังสือเรื่องตำนานโรงเลี้ยงเด็ก พระนิพนธ์สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

รูปถ่ายครั้งสุดท้าย (๙ ก.ค. ๒๕๑๓) เฝ้ากราบถวายบังคมลาไปศึกษาและดูงานวิทยุโทรทัศน์ ในประเทศเยอรมันตะวันตก

ประวัติ

นางจงกลณี โสภาคย์ สกุลเดิมเอมะสิทธิ์ เป็นบุตรีพันโท พระวิธานสรเดชและนางวิธานสรเดช (บัว) เกิดที่ตำบลบางขุนพรหม จังหวัดพระนคร เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๔๗๒ เริ่มเรียนชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์ จังหวัดเชียงใหม่ สำเร็จชั้นเตรียมอุดมศึกษาจากโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา พญาไท พระนคร แล้วเข้าศึกษาในแผนกฝึกหัดครูมัธยม โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา และจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย ได้รับวุฒิปริญญา ป.ม. และ อ.บ. ตามลำดับ นางจงกลณีเริ่มเข้ารับราชการในตำแหน่งครูโรงเรียนวัดโสมนัสวิหาร สังกัดกองการประถมศึกษา กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๔๙๔ และโอนมารับราชการในตำแหน่งศึกษานิเทศก์ กองเผยแพร่การศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการเมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๐๑

ในวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๐๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานการสมรสระหว่าง นายแพทย์ปราโมทย์ โสภาคย์ และนางสาวจงกลณี เอมะสิทธิ์ และในปีต่อมา นางจงกลณีก็ได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการไปศึกษาต่อ ณ มหาวิทยาลัยเทมเปิล สหรัฐอเมริกา ได้รับปริญญาโททาง Communications นางจงกลณีมีบุตรีเพียงคนเดียว เกิดเมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๑๐ ได้รับพระราชทานนามว่า "แก้วจงกล"

ในระยะเวลารับราชการ นางจงกลณีได้ทุนไปดูงานและร่วมการประชุมในต่างประเทศหลายครั้ง อาทิ ได้รับทุน เอ. ไอ. ดี. ไปดูงานวิทยุ

และโทรทัศน์ ณ ประเทศในทวีปยุโรป สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น และได้รับทุนจากรัฐบาลไทยไปร่วมประชุมเกี่ยวกับงานวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาที่ประเทศฟิลิปปินส์ นางจงกลณีได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ จตุรถาภรณ์ช้างเผือก และเบญจมาภรณ์มงกุฎไทย

นางจงกลณีมีโรคประจำตัว คือ โรคกระเพาะอาหารและโรคหัวใจ แต่ก็ไม่ปรากฏอาการรุนแรงนัก นายแพทย์ปราโมทย์ โสภาคย์ ก็ได้เอาใจใส่ในสุขภาพของนางจงกลณี มีการตรวจรักษา อาการของโรคอยู่เป็นระยะๆ ในเดือนกรกฎาคม ๒๕๑๓ นางจงกลณีได้รับอนุญาตจากกระทรวงให้ไปดูงานวิทยุและโทรทัศน์เพื่อการศึกษา ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันและสหรัฐอเมริกา ขณะเดินทางกลับแวะพักแรมที่ฮ่องกง ก็ถึงแก่กรรมด้วยโรคหัวใจวายเฉียบพลัน ในคืนวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๑๓ โดยที่มิได้ปรากฏอาการอันน่าวิตกมาก่อน รวมอายุได้ ๔๒ ปี

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้มีพระราชเสาวนีย์โปรดเกล้าฯ ให้รับศพนางจงกลณีกลับพระนครโดยทางเครื่องบิน และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับศพไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์เป็นเวลา ๗ วัน พระราชทานพวงมาลาของหลวงและของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในวันบำเพ็ญกุศลครบ ๗ วัน และในการพระราชทานเพลิงศพ ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์อีกด้วย นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า ฯ บรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพวงมาลาตั้งหน้าหีบศพพระราชกุศล ๗ วัน พระราชทานแก่ศพจงกลณี โสภาคย์

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ บำเพ็ญกุศลพระราชทานในงานสัตมวาร

ไว้อาลัย

ข่าวมรณกรรมของคุณดวงกลดี โสภาคย์ ทำให้ข้าพเจ้าเสียใจมาก อายุเธอยังน้อย ยังทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้อีกมาก ไม่ควรจะด่วนจากไปเสียเช่นนี้

ข้าพเจ้าทราบดีว่าเธอเป็นผู้ที่ทำประโยชน์ให้แก่สังคมมากเพียงใด งานของเธอเกี่ยวกับวิทยุศึกษา และวิทยุโรงเรียน เป็นส่วนใหญ่ เด็กนักเรียนหลายแสนที่ได้ประโยชน์จากวิทยุโรงเรียน หาได้ทราบไม่ว่า ใครเป็นผู้ที่ลงทุนลงแรง เพื่อให้การศึกษาที่ดีแก่เขา

งานวิทยุโรงเรียน ทำให้ข้าพเจ้าต้องออกไปในชนบทหลายครั้ง โดยมากไปเป็นหมู่คณะ เพื่อสำรวจข้อเท็จจริง และตรวจสอบผลดำเนินการ กองเผยแพร่การศึกษามักจะจัดให้คุณดวงกลดีไปด้วยเสมอ เธอทำงานดี รอบคอบ ยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่เป็นนิจ

เมื่อข้าพเจ้าไปทำงานที่วิทยาลัยทับแก้ว แห่งมหาวิทยาลัยศิลปากร ที่พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ความที่เคยชินกับวิทยุศึกษา และวิทยุโรงเรียนมาแล้ว ทำให้ข้าพเจ้าทดลองจัด "ปริศนาเสียง" เพื่อให้ครูอาจารย์สามารถเรียกเสียงที่ต้องการไปประกอบการสอนในห้อง

ปาฐกถาได้ในเวลาที่ต้องการ ข้าพเจ้าได้เคยต่อหย่อง
พระทรงศีลธรรม ของคนไทยเชื่อทางประเภท จาก กอง
เพลงแห่งศรัทธา และผลคือ คุณสงกลด ได้รับมอบ
หมายให้ไปช่วยเหลือข้าพเจ้าอีก บัดนี้ได้พิจารณา
"ขจรเสียง" ส่งกรุงเทพฯ สามารถเรียกเสียงที่ต้องการ
จากนครปฐมได้แล้ว ข้าพเจ้าดีใจ และอยากจะบอก
คุณสงกลดว่าเธอมีส่วนในการพิจารณาอยู่ด้วย แต่ก็
ไม่ทราบว่าจะบอกโดยวิธีการอันใด ทั้งวิทยุศึกษา
วิทยุโรงเรียน และขจรเสียง หมดปัญญาที่จะส่งข่าว
นี้ไปยังคุณสงกลด ท่านเสร็จได้จริง

โดยคะนึงถึงสงกลด
ทำงานดีท่าทีเป็นนักพากย์
อยากส่งข่าวคลื่นสิ้นหมดปัญญา
วิทยุศึกษาไร้ค่า ๑๐๐

ชุ่มพล.

๖ กรกฎาคม ๒๕๑๕

ระลึกถึงคุณจงกลณี โสภาคย์

นอกจากได้เคยเป็นศิษย์ที่แผนกฝึกหัดครูมัธยม โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา เมื่อสมัยปี พ.ศ. ๒๔๙๒ แล้ว ต่อมา คุณจงกลณียังได้มาร่วมงานอย่างใกล้ชิดกับผมที่วิทยุศึกษา ในขณะที่ผมดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิค และเป็นนายสถานีวิทยุศึกษา คุณจงกลณี เป็นผู้ที่แสดงจิตใจอันดีหลายประการ เอาใจใส่ในงาน รับผิดชอบในงาน และมีการติดต่อที่นิ่มนวลสมกับที่ทำงานในหน้าที่ที่ต้องประชาสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ นอกจากนั้น คุณจงกลณียังมีนิสัยที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่เพื่อนฝูงเป็นอย่างดียิ่ง

ฉะนั้น การจากไปของคุณจงกลณี โสภาคย์ จึงนำความเศร้าสลดมาให้แก่ผมและทุก ๆ คนที่เคยคุ้นเคยกับคุณจงกลณี เป็นอย่างมาก.

สนั่น สุมิตร

(นายสนั่น สุมิตร)

รำลึกถึงคุณจงกลณี

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๔ กรมสามัญศึกษาเพิ่งตั้ง ในชื่อกรมประชาศึกษา ข้าพเจ้าเห็นข้าราชการสตรีวัยรุ่น ๓ คน เพิ่งจบการศึกษาและมาสมัครรับราชการในตำแหน่งครูประชาบาล สมัยนั้น คนมีความรู้สูงรักที่จะเป็นครูประชาบาล ทำงานกับเด็ก ๆ ยากจน หาได้ไม่ง่ายนัก ในจำนวน ๓ คนนั้นมีคุณจงกลณีอยู่ด้วยคนหนึ่ง

กระทรวงศึกษาธิการตั้งต้นปรับปรุงคุณภาพของการประถมศึกษาเป็นการใหญ่ในยุคตั้งกรมประชาศึกษานี้ นอกจากมีโครงการทดลองปรับ-ปรุงส่งเสริมการศึกษา ณ จังหวัดฉะเชิงเทราแล้ว ยังเกิดโครงการปรับปรุงโรงเรียนประชาบาลเทศบาล กรุงเทพฯ – ธนบุรี พวกฝรั่งผู้เชี่ยวชาญก็เข้ามานั่งทำงานอยู่กับพวกเราในระยะนี้ คุณจงกลณีก็อยู่ในคณะข้าราชการรุ่นแรกที่ร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญ

แต่คุณจงกลณีทำงานภาคปฏิบัติมากกว่าผู้เชี่ยวชาญ เพราะเมื่อตกลงกันในหลักการและวิธีการแล้ว คุณจงกลณีเป็นกำลังสำคัญในการสอนเด็ก และในการถ่ายทอดเวลาอบรมครู เป็นคนแสดงให้คณะครูได้เห็นภาคปฏิบัติอีกด้วย

หากคุณภาพของการประถมศึกษาในเมืองหลวงส่วนหนึ่งได้ก้าวหน้ามาอยู่ในระดับที่น่าภาคภูมิใจ เช่นในทุกวันนี้ ก็จะต้องนับคุณจงกลณีคนหนึ่ง เป็นผู้มีส่วนร่วมมือทำ

มาถึงสมัยที่กระทรวงศึกษาธิการ ต้องการจะส่งเสริมวิทยุโรงเรียน ต้องการใช้วิทยุเป็นอุปกรณ์การศึกษา เพื่อให้การสอนในห้องเรียนมีประสิทธิภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการต้องการครูประถมศึกษาที่มีความรู้ มีความสามารถในการสอนและการขีดเขียน ได้เจาะจงขอโอนคุณจงกลณีไปรับราชการเกี่ยวกับวิทยุศึกษา กรมวิสามัญศึกษาจึงต้องให้โอนไปด้วยความจำใจและความเสียดาย เป็นการขาดคนดีไปคนหนึ่ง

แม้คุณจงกลณีจะไปอยู่ที่ใหม่ ขาดเพื่อนร่วมงานเดิม ๆ แต่สำหรับข้าพเจ้าไม่เคยขาดกัน เพราะกระทรวงศึกษาธิการมอบหมายให้ข้าพเจ้าเป็นประธานจัดบทเรียนดนตรีและขับร้องทางวิทยุศึกษามาแต่แรก ๑๔--๑๕ ปีมาแล้ว ในจำนวนกรรมการและเจ้าหน้าที่ของวิชานี้ มีคุณจงกลณีได้ร่วมจัดบทเรียนอยู่ด้วย และได้ตั้งใจทำงานเป็นอย่างดียิ่ง

แปลกที่คุณจงกลณีและข้าพเจ้ารวมทั้งกรรมการบางท่านไม่มีความรู้เรื่องดนตรีหรือเรื่องขับร้องเลย แต่เราเป็นพวกรู้เรื่องเด็กประชาบาล รู้เรื่องการศึกษาของเด็ก กรรมการอีกส่วนหนึ่งเป็นศิลปินผู้เชี่ยวชาญการขับร้องดนตรี แต่เราก็ทำงานกันมาได้ด้วยความราบรื่น อะไรควรไม่ควรเหมาะหรือไม่เหมาะแก่เด็กประถมศึกษาอย่างไร ควรจะแก้ไขอย่างไร ก็ได้อาศัยกรรมการเช่นคุณจงกลณีนี่แหละช่วยกันทักท้วง อาศัยบุคลิกลักษณะ ความแนบเนียนในการพูดจาติดต่อกับคน งานของกรรมการคณะนี้จึงเป็นมาด้วยความสบายใจ

งานอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งจะเว้นกล่าวถึงมิได้เลย คืองานของมูลนิธิช่วยนักเรียนที่ขาดแคลน ในพระบรมราชินูปถัมภ์ งานนี้เป็นงานการกุศล เป็นงานอาสาสมัคร แต่งานธุรการทั้งปวงต้องทำในสถานที่ราชการ และเจ้าหน้าที่ธุรการส่วนใหญ่ก็เป็นข้าราชการกองเผยแพร่การศึกษา แม้จะไม่

ใช่เรื่องราชการ แต่บางคราวข้าราชการกองเผยแพร่บางท่านก็ต้องนั่งนิ่งด้วยความน้อยใจ เพราะเข้าใจว่าถูกดุจากผู้ใหญ่ เมื่อเวลาล่วงเลยไป จึงเข้าใจว่าเป็นความหวังดีโดยแท้ ข้าพเจ้าร่วมงานมูลนิธินี้มาแต่ต้น และอดที่จะสรรเสริญมิได้ว่าคุณจงกลณีคนหนึ่งละที่ได้ช่วยงานกุศลสาธารณะของมูลนิธินี้มาด้วยความเสียสละ

ข้าพเจ้าพบคุณจงกลณีวันใด มักจะถามว่า "เป็นไงวันนี้" เพราะทราบระแคะระคายมานานว่า คุณจงกลณีมีโรคภัยประจำตัวอยู่บ้าง สิ่งที่จำได้ติดหูติดตาจนบัดนี้ ก็คือ ใบหน้าซื่อ แววตา หางตา และรอยยิ้มที่มุมปาก ซึ่งแสดงความอ่อนโยนและอารมณ์ดีของคุณจงกลณีตลอดเวลา

ได้ข่าวปุบปั๊บโดยกะทันหันว่า คุณจงกลณีถึงแก่กรรมเสียแล้ว ข้าพเจ้าตกใจมาก เพราะขาดเพื่อนร่วมงานที่ดีและรู้จักใจกันไปอีกคนหนึ่ง

นึกถึงคุณจงกลณีคราวไร ไม่เคยนึกว่าถึงแก่กรรม แม้แต่ในวาระที่ถูกเตือนให้เขียนคำไว้อาลัยนี้ ก็ต้องถามว่า "จงกลณีไหน" เพราะข้าพเจ้าจำได้แต่ใบหน้าคุณจงกลณีเดิมกับความดีต่าง ๆ ที่คุณจงกลณีมีและได้ทำไว้ตลอดเวลา

ขอวิญญาณของคุณจงกลณีจงไปสู่สุคติ ประสบแต่สันติสุขทุกภพทุกชาติเถิด.

เกรียง เอี่ยมสกุล

“ จงกลณี ”

จงกลณีรู้จักกับดิฉันตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๐ ในขณะที่ดิฉันดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกฝึกหัดครูมัธยม โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา จงกลณีเรียนจบชั้นเตรียมอุดมศึกษาแล้วไปสมัครเข้าเรียนในแผนกฝึกหัดครูมัธยม เป็นเด็กแจ่มใส สมองดี ช่างซักช่างถาม เอาใจใส่ช่วยเหลือกิจการงานทุกอย่าง และที่น่าชมเชยก็คือรู้จักรับผิดเมื่อกระทำผิด จึงเป็นที่ถูกใจครูอาจารย์ทุกคน เมื่อเรียนจบได้ประกาศนียบัตรครูมัธยมแล้ว ดิฉันก็ได้เกลี้ยกล่อมให้เข้าเป็นครูประชาบาล ด้วยเหตุผลที่ว่า การศึกษาเบื้องต้นนั้นสำคัญมาก หากครูผู้สอนมีความรู้ มีวุฒิทางครูก็จะสามารถให้ความรู้ขั้นพื้นฐานแก่เด็กได้เป็นอย่างดี เมื่อเด็กมีรากฐานการเรียนที่ดีแล้ว ก็จะไม่ต้องกังวลในการเรียนขั้นต่อไปมากนัก นอกจากนั้น ในด้านผู้ปฏิบัติงาน หากได้แสดงผลงานที่ดีเด่น ความหวังที่จะก้าวหน้าในราชการก็จะมีมาก จงกลณีและเพื่อน ๆ จำนวนหนึ่งจึงไปสมัครเป็นครูประชาบาล ในสมัยนั้น ครูประชาบาลส่วนมากไม่มีวุฒิสูง จึงนับได้ว่าจงกลณีและเพื่อน ๆ เป็นผู้มีวุฒิสูงพวกแรกที่เข้าเป็นครูประชาบาลด้วยความสมัครใจ แต่ต่อมาก็พากันมาร้องกับดิฉันว่าได้รับการบรรจุในอัตราเงินเดือนที่ต่ำกว่าวุฒิ ดิฉันจึงไปหาคุณบุรินทร์ สิมพะลิก หัวหน้ากองโรงเรียนประชาบาลในขณะนั้น ท่านก็ได้ชี้แจงว่าการบรรจุในอัตราต่ำเป็นการบรรจุเพียงชั่วคราว เพราะไม่มีงบประมาณ ต่อไปก็จะต้องได้เงินเดือนตามวุฒิ และต่อมาไม่นานก็ได้รับการปรับอัตราเงินเดือน ในระหว่างรับราชการเป็นครูประชาบาล จงกลณีได้ติดต่อกับดิฉันอยู่เสมอ มีเรื่องอะไรก็มาปรึกษาหารือ ทำให้

ดิฉันดีใจที่ศิษย์ไม่ลืมครู จงกลณีเป็นคนขยัน รักความก้าวหน้า ขณะรับราชการก็ได้ไปสมัครเรียนเพื่อเลื่อนวิทยฐานะที่จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย จนได้รับปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต และหลังจากได้แต่งงานแล้วก็ได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการให้ไปศึกษาต่อ ณ สหรัฐอเมริกา จนได้รับปริญญาโททางวิชาการสื่อสารมวลชน ซึ่งเป็นความต้องการของทางราชการ

ใน พ.ศ. ๒๕๐๑ กระทรวงศึกษาธิการได้เริ่มงานวิทยุโรงเรียน หลังจากได้เปิดสถานีวิทยุศึกษาได้ ๔ ปี มอบหมายให้กองเผยแพร่การศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวง เป็นผู้ดำเนินงาน งานด้านนี้ต้องการผู้มีประสบการณ์ด้านประถมศึกษา จึงได้มีการตกลงกันในระดับกรม ขอโอนจงกลณีมาอยู่กองเผยแพร่การศึกษาเพื่อทำงานวิทยุโรงเรียน เขียนบทเรียนและคู่มือครู จงกลณีทำงานในหน้าที่ด้วยความเข้มแข็ง นับเป็นกำลังสำคัญของการริเริ่มงานวิทยุโรงเรียนด้วยผู้หนึ่ง นอกจากงานวิทยุโรงเรียนแล้ว จงกลณียังได้ทำงานวิทยุศึกษา เป็นเจ้าหน้าที่ข่าว เป็นผู้ประกาศและเป็นผู้แสดงประจำสถานี แล้วยังได้ช่วยกันริเริ่มงานโทรทัศน์เพื่อการศึกษา ด้วยความเฉลียวฉลาดจงกลณีทำงานทุกหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพเป็นที่พอใจของผู้บังคับบัญชาเป็นอย่างมาก

นอกจากงานราชการอันเป็นหน้าที่แล้ว จงกลณียังช่วยงานมูลนิธิช่วยนักเรียนที่ขาดแคลนในพระบรมราชินูปถัมภ์ งานสมาคมสุขภาพจิตแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่ง ฯพณฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้อนุมัติให้ใช้กองเผยแพร่การศึกษาเป็นสำนักงานชั่วคราว และให้ข้าราชการกองเผยแพร่การศึกษาและข้าราชการในกระทรวงศึกษาธิการหน่วยอื่น ๆ อีกหลายหน่วยให้ความร่วมมืองานของ

มูลนิธิ ฯ และของสมาคมดังกล่าวเป็นงานอาสาสมัคร มิได้นำผลงานมาประกอบการพิจารณาความดีความชอบแต่ประการใด จงกลณีก็อุตส่าห์ช่วยทำงานด้วยความเต็มใจไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย

หวนนึกถึงความเป็นศิษย์กับครู มีผู้สงสัยว่า การที่มีศิษย์ชนิดที่เรียกตนเองว่า "ศิษย์ก้นกุฏิ" มาทำงานในบังคับบัญชา น่าที่จะมีปัญหาเกิดขึ้น แต่ดิฉันเองเห็นว่าปัญหาอาจเกิดขึ้นได้เมื่อมีญาติพี่น้อง ลูกหลานมาร่วมทำงานด้วย แต่การทำงานกับศิษย์โดยเฉพาะจงกลณีแล้วไม่มีปัญหาเลย จงกลณีไม่เคยถือความเป็นศิษย์มาทำให้ดิฉันลำบากใจ แล้วตัวดิฉันเองนั้นมักจะตั้งตัวเป็นครู ถ้าผู้อยู่ในบังคับบัญชาอ่อนวัยกว่ายินดีมอบตัวเป็นศิษย์ (หรือต้องจำยอมเป็นศิษย์) ดิฉันก็มักจะให้การอบรมในเวลาอันสมควร เพราะเห็นว่าเป็นการจำเป็นอย่างยิ่งในการปฏิบัติงานในหน้าที่ผู้บังคับบัญชา

ตั้งแต่จงกลณีเริ่มเป็นศิษย์ของดิฉันจนตายจากกัน ได้ให้ความใกล้ชิดสนิทสนมอยู่เสมอ ในคราวที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ประกอบการสมรสพระราชทานกับคุณหมอปราโมทย์ โสภาคย์ จงกลณีก็ได้มาขอให้คุณบุญเยี่ยม และดิฉันไปเป็นสักขี เพราะดิฉันเป็นครู ดิฉันเองก็ปลาบปลื้มใจในวาสนาของศิษย์ และยินดีที่ชีวิตครอบครัวของจงกลณีราบรื่น มีลูกน่ารัก เนื่องจากความสัมพันธ์กับดิฉัน จงกลณีก็นับถือคุณบุญเยี่ยมและลูก ๆ ของดิฉัน คุณบุญเยี่ยมและลูก ๆ ก็รักใคร่นับถือจงกลณีและคุณหมอ ลูก ๆ ดิฉันเรียกจงกลณีและคุณหมอว่า "น้า" เราทั้งสองฝ่ายปฏิบัติซึ่งกันและกันตามวัฒนธรรมไทย สิ่งใดที่จะช่วยกันได้ก็ช่วยกันอยู่เสมอ สำหรับคุณหมอปราโมทย์นั้น แม้ว่าจงกลณีจะถึง

แก่กรรมไปแล้วก็ยังทำตนเป็น "เขย" ที่ดีอยู่ตลอดมา ทำให้ดิฉันซาบซึ้งในน้ำใจอันดีงามของเธอเป็นอย่างมาก

เพราะจงกลณีทำบุญมาดี ในชาตินี้ก็เป็นคนกตัญญูรู้คุณบิดามารดาครูอาจารย์ผู้มีคุณ ไม่ละทิ้งญาติพี่น้อง เมื่อคราวถึงแก่กรรมจึงไปโดยสะดวกสบาย แต่เราผู้อยู่ข้างหลังยังมีกิเลสอยู่จึงอาลัยอาวรณ์ถึง ในด้านการศึกษา นับว่ากระทรวงศึกษาธิการได้เสียกำลังอันสำคัญไป ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง

ในเรื่องความกตัญญูกตเวทิตานั้น ได้เป็นที่ปรากฏว่าจงกลณีได้แสดงออกด้วยประการต่าง ๆ ซึ่งความจงรักภักดีอย่างลึกซึ้งในเบื้องพระยุคลบาท หากจงกลณีมีญาณใด ๆ ที่จะได้ทราบว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ รับศพไว้ในพระบรมราชานุเคราะห์ตั้งแต่ต้นจนถึงการรับพระราชทานเพลิงศพ ในวาระสุดท้ายนี้ ก็คงจะปลาบปลื้มเป็นที่ยิ่งและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอยู่ชั่วกัลปาวสาน

ด้วยการปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบของจงกลณี ประกอบกับการทำบุญสุนทร์ทานของบรรดาญาติมิตรสหายทั้งปวง คงจะเป็นกุศลหนุนนำให้จงกลณี โสภาคย์ ประสบแต่ความสุขในโลกอันสงบชั่วกาลนาน.

อัมพร มีศุข

ไว้อาลัย

คุณจงกลณี โสภาคย์ มาร่วมงานในกองเผยแพร่การศึกษา ด้วยการยืมตัวมาปฏิบัติราชการ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗ และโอนมาเป็นทางการเมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๐๑ เริ่มทำงานในแผนกข่าว เมื่องานกองเผยแพร่การศึกษาขยายกว้างขวางขึ้น ก็ได้ไปช่วยงานฝ่ายต่าง ๆ อาทิ งานวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษา งานวิทยุโรงเรียน และงานโทรทัศน์เพื่อการศึกษา คุณจงกลณีเป็นคนเฉลียวฉลาด มีไหวพริบรู้เท่าทันคน ขยัน ซื่อสัตย์ และอดทน ด้วยบุคลิกดังกล่าวจึงเป็นผู้สามารถปฏิบัติราชการที่ได้รับมอบหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพเสมอ ในด้านเพื่อนฝูง คุณจงกลณีไม่เอารัดเอาเปรียบเพื่อน รักใครแล้วรักจริง มีความกตัญญูรู้คุณ และเนื่องจากมีนิสัยตรงไปตรงมา ประกอบกับความเป็นผู้มีปฏิภาณดีเยี่ยม จึงเมื่อถึงคราวที่จำเป็นต้องใช้คารม ก็สามารถเจรจาได้อย่างตรงจุดด้วยลักษณะคารมที่ทั้งคมคายและคมกล้า ผู้ที่ไม่รู้จักอุปนิสัยที่แท้จริงได้ฟังแล้วอาจจะไม่ชอบอัธยาศัย แต่เนื้อแท้แล้วคุณจงกลณีเป็นผู้มีใจเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเพื่อนทั้งในด้านการงานและชีวิตส่วนตัว นับเป็นบุคคลที่หาได้ไม่ง่ายนัก

นอกจากจะมีความสามารถในการงานแล้ว มีความสามารถในการแสดงอีกด้วย เมื่อแรกเข้ารับราชการในกองเผยแพร่การศึกษา คุณจงกลณีได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ประกาศประจำสถานี และในเวลาที่มีการแสดงจะเป็นการแสดงบนเวที หรือแสดงละครออกอากาศก็ตาม คุณจงกลณี

มักได้รับเลือกให้เป็นตัวแสดงสำคัญของเรื่อง เมื่อกระทรวงศึกษาธิการเริ่มงานวิทยุโรงเรียน คุณจงกลณีก็เป็นกำลังอันสำคัญในการจัดบทเรียนวิชาต่าง ๆ เป็นผู้เขียนบทเรียนวิชาสังคมศึกษา และวิชาขับร้องและดนตรี ทั้งได้รับมอบหมายให้เป็นเลขานุการคณะกรรมการจัดบทเรียนวิชาขับร้องและดนตรี ในเวลาต่อมาได้รับมอบหมายให้เป็นเลขานุการคณะกรรมการโทรทัศน์เพื่อการศึกษา ซึ่งก็สามารถปฏิบัติงานได้ผลเป็นที่พอใจ

คุณจงกลณีมีโรคประจำตัว คือ โรคกระเพาะอาหารและโรคหัวใจ เนื่องจากคุณจงกลณีเป็นภรรยาหมอ ผู้มีความเอาใจใส่ในโรคภัยไข้เจ็บไม่เฉพาะแต่ของภรรยาเท่านั้น ยังมีน้ำใจเผื่อแผ่ถึงเพื่อนภรรยาอีกด้วย เพื่อน ๆ จึงวางใจว่าคุณจงกลณีคงจะยังไม่ป่วยมากมายจนเป็นที่น่าวิตก แต่จู่ ๆ ก็ได้รับทราบว่าคุณจงกลณีถึงแก่กรรมเสียแล้วด้วยโรคหัวใจวายเฉียบพลัน จึงเป็นที่อาลัยอาวรณ์ในหมู่เพื่อนรักทั้งหลายเป็นอย่างยิ่ง

คุณจงกลณีจากไปแล้ว จากสามี จากลูก จากญาติมิตรสหาย และจากสังคมโลกอันวุ่นวายไปสู่สุคติ ขอคุณความดีของคุณจงกลณีและกุศลบุญราศีที่หมู่ญาติและมิตรสหายได้บำเพ็ญเพื่อคุณจงกลณีมาแล้ว และที่จะบำเพ็ญต่อไป จงส่งผลให้คุณจงกลณีสู่สุคติโลกอันสงบชั่วกาลนาน.

จาก – เพื่อน กองเผยแพร่การศึกษา

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ *สนิทพันธ์การพิมพ์*
60 ซอยกล้วยน้ำไท (ถนนสุขุมวิท ซอย 42)
แยกบาร์โบส 2 พระนคร โทร. 911870, 929298
นางเสริมศรี เอกชัย ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2514